

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SERMAYE PİYASASI VE BORSA ANABİLİM DALI

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FOREX PİYASASI

Yüksek Lisans Tezi

PINAR ÜNAL

İSTANBUL, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SERMAYE PİYASASI VE BORSA ANABİLİM DALI

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FOREX PİYASASI

Yüksek Lisans Tezi

PINAR ÜNAL

DANIŞMAN: PROF. DR. NADİR EROĞLU

İSTANBUL, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI: : Finansal Okuryazarlık ve Forex Piyasası

TÜRÜ :Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Pınar ÜNAL

ANABİLİM DALI : Sermaye Piyasası ve Borsa

SAVUNMA TARİHİ : 27.04.2018

JÜRİ ÜYELERİ :

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Prof. Dr. Nadir EROĞLU

Üye

Doç. Dr. Mehmet ERSOY

Üye

Doç. Dr. Hasan DİNÇER

Marmara Üniversitesi Göztepe
Kampusu Bankacılık ve
Sigortacılık Enstitüsü 34722
Kadıköy / İSTANBUL

0 (216) 347 69 51 (Faks)
0 (216) 418 20 88

bse@marmara.edu.tr
<http://bse.marmara.edu.tr>

Bilgisayar İşletmeni
Cemal KURŞUN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL EĞİTİM

1.1. Finansal Okuryazarlık Tanımları	4
1.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi	6
1.3. Finansal Okuryazarlığın Önemini Arttıran Faktörler	7
1.3.1. Finansal Ürünlerin Karmaşıklığı	8
1.3.2. Finansal Ürün Sayısındaki Artış	8
1.3.3. Teknolojik Değişim	9
1.3.4. Doğum Sayısında Artış ve Yaşam Sürelerinin Uzunluğu	9
1.3.5. Emeklilik Düzenlemelerinde Değişiklikler	10
1.3.6. Gelirdeki Değişimler	12
1.3.7. Sermaye Piyasasındaki Değişiklikler	12
1.3.8. Tüketicilerin Finansal Piyasalara Katılımı	13
1.3.9. Finansal Okuryazarlığın Düşüklüğü	13
1.3.10. Borç Oranındaki Artış	13
1.4. Finansal Okuryazarlığın Ekonomiye ve Bireylere Etkileri	14
1.5. Finansal Eğitim Kavramı	16
1.6. Finansal Eğitim Tanımları	16
1.7. Finansal Eğitimin Önemi	17
1.8. Finansal Eğitimlerin Temel Amaçları	18
1.9. Finansal Eğitim Prensipleri	19
1.10. Finansal Eğitimde Uyulması Gereken İlkeler	20
1.11. Finansal Eğitim Programları Nasıl Olmalıdır?	21
1.12. Finansal Eğitimin Faydaları	22
1.13. Finansal Eğitim Süreci	23
1.14. Finansal Eğitimde Kullanılan Yöntemler	24
1.15. Finansal Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi	26

4. BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARINI YÜRÜTEN KURUMLAR

2.1. Dünya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	28
2.1.1. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)	28
2.1.2. Avrupa Birliği	30
2.1.3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı (CYFI)	33
2.1.4. Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmellik Merkezi (GFLEC)	34
2.1.5. Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi (ICSA)	36
2.1.6. Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu (IFIE)	37
2.1.7. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO).....	38
2.1.8. Kişisel Finansal Çalışan Eğitimi Fonu (PFEEF).....	40
2.1.9. Dünya Bankası	40
2.2. Amerika’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	43
2.2.1. Çalışan Fayda Araştırma Enstitüsü (EBRI)	43
2.2.2. Amerikan Tasarruf Eğitim Konseyi (ASEC)	44
2.2.3. Tüketici Finansal Koruma Bürosu (CFPB).....	45
2.2.4. Federal Rezerve (FED)	47
2.2.5. Ulusal Finansal Eğitimciler Konseyi (NFEC).....	47
2.2.6. Finansal okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC)	48
2.2.7. Jumpstart	49
2.2.8. Ulusal Finansal Eğitim Vakfı (NEFE)	50
2.2.9. Hazine	51
2.2.10. Başkanın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi	51
2.2.11. Başkanın Genç Amerikalılar İçin Mali Yeterlilik Danışma Konseyi	52
2.2.12. Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (SEC)	53
2.3. İngiltere’ de Finansal Okuryazarlık Çalışmaları.....	54
2.3.1. Finansal Hizmetler Otoritesi (FSA)	54
2.3.2. Mybank	56
2.3.3. Kişisel Finans Eğitim Grubu (PFEG)	57
2.3.4. Young Enterprise	57
2.3.5. Diğer Finansal Eğitim Web siteleri.....	58
2.4. Kanada’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	59
2.4.1. Kanada Ekonomik Eğitim Vakfı (CFEE)	59
2.4.2. Kanada Tüketici Konseyi	59
2.4.3. Kanada Finansal Tüketici Kurumu (FCAC)	60
2.4.4. Prosper Canada.....	62
2.4.5. Finansal Okuryazarlık Merkezi.....	63
2.4.6. Mali Okuryazarlık Görev Gücü	63
2.4.7. Kanada Finansal Yetkinlik Anketi (CFCS)	64
2.4.8. Kanada Yatırım Endüstrisi Düzenleme Kurumu (IIROC).....	65
2.5. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık	65
2.5.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	67
2.5.2. Sermaye Piyasası Kurulu	69
2.5.3. FODER.....	71

2.5.4. Habitat Derneği	72
2.6. Diğer Ülkelerde Yürütülen Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	74
2.6.1 Yeni Zelanda’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	74
2.6.2. Fransa’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	75
2.6.3. İtalya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	75
2.6.4. Almanya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	76
2.6.5. İrlanda’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	78
2.6.6. Avustralya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	79
2.6.7. Rusya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	80

3. BÖLÜM

İLERİ DÜZEY FİNANSAL OKURYAZARLIK VE ANALİZ

TEKNİKLERİ

3.1. Risk Yönetiminde İleri Düzey Finansal Okuryazarlık	82
3.1.1. Risk Yönetimi ve Temel Kavramlar	83
3.1.2. İleri Düzey Finansal Okuryazarlık Gerektiren Riskli Finansal Araçlar	86
3.1.2.1. Türev Ürünler	86
3.1.2.1.1. Futures Sözleşmeler	87
3.1.2.1.2. Forward Sözleşmeler	88
3.1.2.1.3. Opsiyon Sözleşmeleri	88
3.1.2.1.4. Swap Sözleşmeleri	89
3.1.2.2. Yapılandırılmış Ürünler	90
3.1.2.3. Varantlar	92
3.1.2.4. Sertifikalar	93
3.1.2.5. Kripto Paralar	93
3.2. İleri Düzey Finansal Okuryazarlıkta Kullanılan Analiz Teknikleri	94
3.2.1. Temel Analiz	94
3.2.1.1. İşsizlik Oranı	95
3.2.1.2. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	95
3.2.1.3. Tüketici Fiyat Endeksi- TÜFE	95
3.2.1.4. Üretici Fiyat Endeksi- ÜFE	95
3.2.1.5. Sanayi Üretimi	95
3.2.1.6. Çekirdek Perakende Satışlar	96
3.2.1.7. Tarım Dışı İstihdam	96
3.2.1.8. Endüstriyel Üretim	96
3.2.1.9. Konut Başlangıçları	96
3.2.1.10. Faiz Oranları	96
3.2.1.11. Merkez Bankası	97
3.2.1.12. Siyasi Gelişmeler	97
3.2.2. Teknik Analiz	97
3.2.2.1. Grafik Çeşitleri	98
3.2.2.1.1. Mum Grafik	98
3.2.2.1.2. Bar/Çubuk Grafik	98
3.2.2.1.3. Çizgi Grafik	99
3.2.2.2. Destek ve Direnç Seviyeleri	99

3.2.2.2.1 Destek	99
3.2.2.2.2. Direnç	99
3.2.2.3. Trend	99
3.2.2.3.1. Ana Trend	99
3.2.2.3.2. İkincil Trend	100
3.2.2.3.3. Üçüncül Trend	100
3.2.2.3.4. Yükseliş Trendi- Boğa Piyasası.....	100
3.2.2.3.5. Düşüş Trendi- Ayı Piyasası	100
3.2.2.3.6. Yatay Trend	100
3.2.2.4. Göstergeler	101
3.2.2.4.1. Bollinger Bantları	101
3.2.2.4.2. Relative Strength Index (RSI)	101
3.2.2.4.3. Stochastic.....	102
3.2.2.4.4. Momentum.....	103
3.2.2.4.5. Moving Average Convergence/Divergence (MACD).....	103
3.2.2.4.6. Williams %R (WLR)	104
3.2.2.4.7. Money Flow Index (MFI).....	105
3.2.2.4.8. Envelopes.....	105
3.2.2.4.9. Directional Movement Index.....	106
3.2.2.4.10. Accumulation/Distribution Index	108
3.2.2.4.11. Parabolic Sar	108
3.2.2.4.12. Volume	109
3.2.2.4.13. Ichimocu	109
3.2.2.4.14. Commodity Channel Index (CCI)	110
3.2.2.4.15. Price Rate Of Change (PROC)	111
3.2.2.4.16. Trix	112
3.2.2.4.17. Hareketli Ortalamalar	112
3.2.2.5. Formasyonlar.....	114
3.2.2.5.1. Omuz Baş Omuz.....	114
3.2.2.5.2. Ters Omuz Baş Omuz.....	114
3.2.2.5.3. İkili Tepe ve Dip Formasyonu	115
3.2.2.5.4. Üçlü Tepe ve Dip Formasyonu	116
3.2.2.5.5. V formasyonu	116
3.2.2.5.6. Elmas Formasyonu	116
3.2.2.5.7. Çanak/Ters Çanak Formasyonu.....	117
3.2.2.5.8. Üçgen Formasyonları.....	117
3.2.2.5.9. Takoz/ Kama Formasyonları	119
3.2.2.5.10. Bayrak/Flama Formasyonu.....	120
3.2.2.5.11. Dikdörtgen Formasyonu	121

4.BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIKTA FOREX YATIRIMCILARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Forex Piyasası ile İlgili Temel Bilgiler.....	122
4.1.1. Forex Piyasasında İşlem Gören Para Birimleri.....	124
4.1.2. Forex Piyasa Katılımcıları.....	125
4.1.3. Forex Piyasasının Temel Özellikleri.....	127
4.1.4. Forex Piyasasının Avantajları	128
4.1.5. Forex Piyasasının Dezavantajları	129
4.1.6. Forex’ te Temel Kavramlar	130
4.1.7. Forex’ te Emir Tipleri	133
4.1.8. Forex Piyasasının Diğer Piyasalardan Farkları	134
4.2. Uygulama.....	134
4.2.1. Araştırmanın Amacı	134
4.2.2. Araştırmanın Varsayımı ve Sınırlılıkları.....	134
4.2.3. Araştırmanın Yöntemi.....	135
4.2.4. Araştırma Verilerinin İstatistiksel Analizi	135
4.2.5. Bulgular.....	136
4.2.5.1. Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisi Düzeyleri	136
4.2.5.2. Finansal Okuryazarlık İle Forex Yatırımcı Bilgisi Arasında İlişki	137
4.2.5.3. Finansal Okuryazarlığın Forex Yatırımcı Bilgisi Üzerine Etkisi	137
4.2.6. Araştırmanın Sonuçları	139
4.2.6.1. Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı	139
4.2.6.2. Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırılması.....	141
4.2.6.3. Finansal Okuryazarlık Bölümü Cevapları	149
4.2.6.4. Forex Bölümü Cevapları	152
SONUÇ	155
EKLER	163
KAYNAKÇA.....	185

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Risk Türleri.....	84
Tablo 2: Forex Piyasasında 4 Temel Merkez	123
Tablo 3: Forex Piyasasında İşlem Hacminin Yoğunlaştığı Para Birimleri.....	124
Tablo 4: Forex Piyasasında En Çok İşlem Gören Döviz Çiftleri.....	125
Tablo 5: Forex Piyasasında Egzotik Döviz Çiftleri	125
Tablo 6: Forex Piyasasının Diğer Piyasalardan Farkları	134
Tablo 7: Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisi Düzeyleri.....	136
Tablo 8: Finansal okuryazarlık ile Forex Yatırımcı Bilgisi Arasındaki İlişkisi.....	137
Tablo 9: Finansal Okuryazarlığın Forex Yatırımcı Bilgisi Üzerine Etkisi	138
Tablo 10: Ankette Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı	139
Tablo 11: Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Yaşa Göre Ortalamaları	141
Tablo 12: Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Cinsiyete Göre Ortalamaları	142
Tablo 13: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Medeni Duruma Göre Ortalamaları	143
Tablo 14: Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları	143
Tablo 15: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Mesleki Durumuna Göre Ortalamaları	145
Tablo 16: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Gelir Düzeyine Göre Ortalamaları	145
Tablo 17: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Finansal Okuryazarlık Kavramını Daha Önce Duyma Durumuna Göre Ortalamaları	146
Tablo 18: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Finansal Okuryazarlık Alanında Eğitim Alma Durumuna Göre Ortalamaları.....	147
Tablo 19: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Forex Eğitimi Alma Durumuna Göre Ortalamaları	147
Tablo 20: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Demo Hesap Kullanma Durumuna Göre Ortalamaları	148
Tablo 21: Finansal Okuryazarlık Sorularına verilen Yanıtların Dağılımı	149
Tablo 22: Forex Yatırımcı Bilgisi Sorularına verilen Yanıtların Dağılımı.....	152

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisi Düzeyleri	137
Şekil 2. Finansal Okuryazarlığın Forex Yatırımcı Bilgisi Üzerine Etkisi Sonuç Modeli	138

KISALTMALAR

A/D: Accumulation/Distribution Index
AB: Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
ADX: Average Directional Index
ADXR: Average Directional Movement Index Rating
AFI: Finansal İçerme (Alliance for Financial Inclusion)
APEC: Asya Pasifik Ülkeleri Birliği (Asia-Pacific Economic Cooperation)
ASEC: Amerikan Tasarruf Eğitim Konseyi (The American Savings Education Council)
ASIC: Avusturya Menkul Kıymetleri ve Yatırım Komisyonu
(Australian Securities and Investments Commission)
BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
C8: Komite 8 (Committee 8)
CCI: Commodity Channel Index
CFCS: Kanada Finansal Yetkinlik Anketi ((The Canadian Financial Capability Survey)
CFD: Fark Sözleşmesi (Contract for Difference)
CFEE: Kanada Ekonomik Eğitim Vakfı (Canadian Foundation for Economic Education)
CFPB: Tüketici Finansal Koruma Bürosu (Consumer Financial Protection Bureau)
CNRP: Ağ Yanıtlama Programı (The CYFI Network Response Program)
CPFL: Tüketici Koruma ve Finansal Okuryazarlık
(Consumer Protection and Financial Literacy)
CPMI: Ödeme ve Pazar Altyapıları
(The Committee on Payments and Market Infrastructures)
CYFI: Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu
(Child and Youth Finance International)
ÇSFE: Çocuk Sosyal Finansal Eğitimi
DES: Eğitim ve Beceri Departmanı (Department of Education and Skills)
DFID: Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Bakanlığı
(The Department for International Development)
DI: Directional Indicator
DIS: Directional Indicator Spread
DM: Directional Movement
DX: Directional Movement Index
EBRI: Çalışan Fayda Araştırma Enstitüsü (Employee Benefit Research Institute)
EGFE: Finansal Eğitim Uzmanı Grubu (Expert Group on Financial Education)
EUCEN: Avrupa Birliği Sürekli Eğitim Ağı
(European University Continuing Education Network)
FCA: Mali İdare Makamı (The Financial Conduct Authority)
FCAC: Kanada Finansal Tüketici Kurumu (Financial Consumer Agency of Canada)
FED: Federal Rezerve Sistemi (Federal Reserve)
FINLIT: Finansal Okuryazarlık
FISF: Finansal İçerme Destek Çerçevesi (Financial Inclusion Support Framework)
FLEC: Mali Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu
(The Financial Literacy and Education Commission)
FODER: Finansal Okuryazarlık Derneği
FOREX: Uluslararası Döviz Piyasası (Foreign Exchange)

FSA: Finansal Hizmetler Otoritesi (Financial Services Authority)
FSAP: Finansal Sektör Değerlendirme Programları
(The Financial Sector Assessment Program)
FSMA: Finansal Hizmetler ve Piyasalar Yasası (Financial Services and Markets Act)
G20: Grup 20 (Group of 20)
GFLEC: Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmellik Merkezi
(Global Financial Literacy Excellence Center)
GPFI: Mali İçeriğe İlişkin Küresel Ortaklık (Global Partnership for Financial Inclusion)
GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IBRD: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
(The International Bank for Reconstruction and Development)
ICSA: Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi
(International Council of Securities Associations)
ICSID: Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi
(International Centre for Settlement of Investment Disputes)
IDA: Uluslararası Kalkınma Birliği (International Development Association)
IFC: Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation)
IFFM: Uluslararası Finans Müzeleri Federasyonu
(International Federation of Finance Museums)
IFIE: Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu
(International Forum for Investor Education)
IIF: Uluslararası Finans Enstitüsü (The Institute of International Finance)
IIROC: Kanada Yatırım Endüstrisi Düzenleme Kurumu
(Investment Industry Regulatory Organization of Canada)
INFE: Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (International Network on Financial Education)
IOSCO: Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü
(Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü)
İAB: İstanbul Altın Borsası
İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MACD: Moving Average Convergence/Divergence
MFI: Money Flow Index
MIGA: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
(The Multilateral Investment Guarantee Agency)
MKK: Merkezi Kayıt Kuruluşu
NALA: Ulusal Yetişkin Okuryazarlık Ajansı (National Adult Literacy Agency)
NBA: Ulusal Basketbol Birliği (National Basketball Association)
NEFE: Ulusal Finansal Eğitim Vakfı (National Endowment for Financial Education)
NFCS: Ulusal Finansal Yetenek Araştırması (The Canadian Financial Capability Survey)
NFEC: Ulusal Finansal Eğitimciler Konseyi (National Financial Educators Council)
NFL: Uluslararası Futbol Ligi (National Football League)
NSWG: Ulusal Strateji Çalışma Grubu (National Strategy Working Group)
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
(Organisation for Economic Co-operation and Development)
PACFC: Başkanın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi
(The President's Advisory Council on Financial Capability)

PFEEF: Kişisel Finansal Çalışan Eğitimi Fonu
(Personal Finance Employee Education Fund)
PFEEG: Kişisel Finans Eğitim Grubu (Personal Finance Employee Education Fund)
PISA: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
(Programme for International Student Assessment)
PRA: İhtiyati Düzenleme Otoritesi (The Prudential Regulation Authority)
PROC: Price Rate Of Change
RSI: Relative Strength Index
SAR: Stop and Reserve
SEC: Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu
(U.S. Securities and Exchange Commission)
SECO: İsviçre Ekonomik İşler Sekreterliği (State Secretariat for Economic Affairs)
SPK: Sermaye Piyasası Kurulu
SPSS: Statistical Package for Social Sciences
TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEB: Türkiye Ekonomi Bankası
TKYD: Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği
TR: True Range
TRT: Türkiye Radyo Televizyon
TSPAKB: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi
UFA: Evrensel Finansal Erişim (Universal Financial Access)
UNCDF: Birleşmiş Milletler Kapital Geliştirme Fonu
(United Nations Capital Development Fund)
UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
(United Nations Development Programme)
UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
(United Nations International Children's Emergency Fund)
ÜFE: Üretici Fiyat Endeksi
VOB: Vadeli Opsiyon Borsası
WLR: Williams %R

GİRİŞ

Günümüzde serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, küreselleşme ve teknolojiadaki gelişmeler neticesinde finansal piyasalar oldukça karmaşık hale gelmiştir. Bu karmaşıklık, finansal ürün ve hizmetlerin çeşitliliğinin artmasından, ürünlerin basit düzeyde olmamasından ve kullanılan sistemlerin teknoloji ile daha da anlaşılmasının, kullanımının zorlaşmasından kaynaklanmaktadır. Bu gelişmeler ise en çok bireyleri, bireylerin etkilenmesi ile ülke ekonomisini etkilemektedir.

Finansal ürün ve hizmetlerin artışı ve karmaşıklığı, piyasaların karmaşıklığı bireyleri ve ekonomiyi etkilemekte ve bu etkinin olumlu yönde olabilmesi için finansal okuryazarlık kavramı önem kazanmaktadır.

Finansal okuryazarlık kavramı yalnızca finansal kavram bilgisi değildir. Bireyler faiz, para ve borç yönetimi, basit düzeyde risk ve getiri hesabı, tasarruf, yatırım gibi temel finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Sahip olunan bu bilgiler finansal okuryazar bir birey olmak için yeterli değildir. Birey bu bilgileri kişisel finans, gelir-gider, borç yönetiminde kullanabilmeli ve geleceğe yönelik finansal planlama yapabilmeli ve en önemlisi tasarruf bilincine sahip olmalıdır. Kısaca finansal okuryazarlık dendiğinde temel finansal kavram bilgisi ve bu bilgileri kişisel finansal hayatımızda kullanabilme, yönetebilme yeteneğine becerisine sahip olmak anlaşılmalıdır.

Bireyin kişisel finansını yönetebilmesi, tasarruflarında, yatırımda ve dolayısıyla gelirinde bir artış sağlayacak bu da doğrudan ekonomiyi olumlu yönde etkileyecektir. Bireylerin tasarruflarını finansal piyasalara yönlendirmeleri ile piyasalar daha etkin çalışacak ve gelişecek böylece ekonomik büyüme sağlanacaktır.

Finansal okuryazarlığın bu önemli etkilerinden dolayı günümüzde finansal okuryazarlık kavramının önemi artmıştır. Hükümetler bu alanda çeşitli anketler, araştırmalar yapmakta, bireylerin finansal okuryazarlıklarının arttırılmasına yönelik stratejik planlar oluşturmakta ve ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde kurumlar kurmaktadır. Bu kurumlar bireylere finansal eğitime yönelik kurslar, seminerler, konferanslar vermekte ve ayrıca kurdukları internet siteleri ile geniş yelpazede kaynaklar sunmaktadır.

OECD finansal okuryazarlık alanında çalışmalara öncülük etmiştir ve birçok uluslararası kuruluş ve hükümetler çalışmaları desteklemiş, eğitime yönelmiş ve ulusal standartlar oluşturulmaya başlanmıştır.

Finansal okuryazarlık yeteneğinin küçük yaşta edinilmesinin önemine ilişkin son zamanlar çocuklara ve gençlere yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Okul müfredatlarına ilgili konularda dersler eklenerek çocuklara gençlere yönelik anketler ve sonuçlar doğrultusunda konferanslar, seminerler ve kurslar ile eğitimler küçük yaşta verilmektedir.

Bu çalışmada ise finansal okuryazarlık kavramı daha spesifik olarak Forex yatırımcıları üzerinde incelenmiştir. Bu sebeple Forex piyasası hakkında da kısaca bilgi vermek gerekmektedir.

1971 yılında Bretton Woods sisteminin yıkılması ve bunun doğrultusunda dalgalı kur rejimine geçilmesi ile Forex piyasasının temelleri atılmıştır. Forex küresel çapta yatırım yapmak isteyen herkese 5 gün 24 saat açık bir piyasadır ve dünyada her zaman bir yerde açık bir piyasa bulunduğundan yatırımcılar internet bağlantısı ile her an işlem yapabilmektedir. Bunun yanında kaldıraç sisteminin de varlığı nedeni ile dünyanın en likit ve en hızlı gelişen piyasasıdır.

Ülkemizde Forex piyasasına yönelik 2011 yılına kadar herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. 2011 yılında SPK tarafından yapılan düzenleme ile kaldıraç oranı 1:100 olarak belirlenmiş ve aracı kurumlara yönelik şartlar belirlenmiştir. Fakat piyasanın sahip olduğu yüksek risk, yüksek kaldıraç oranı ve bilinçsiz yatırımcı gibi sebeplerle yatırımcılar büyük zararlara uğramıştır. Bunun sonucunda 2017 yılında yapılan yeni düzenleme ile kaldıraç oranı 1:10 olarak ve başlangıç teminatı da 50.000 TL ve muadili döviz olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın amacı; öncelikle finansal okuryazarlık ve finansal eğitim kavramı hakkında, Dünya’ da ve Türkiye’ de finansal eğitim alanında yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermektir. Ardından finansal okuryazarlık düzeylerinin incelendiği yatırımcıların işlem yaptıkları Forex piyasası hakkında, kuruluş, yapı, temel ve teknik analizler açısından bilgi vermektir. Son olarak Forex piyasasında işlem yapan yatırımcıların

finansal okuryazarlık düzeyleri ile piyasa hakkındaki bilgi düzeyleri, davranışlarının rasyonellikleri arasında kurulan hipotezi desteklemek amaçlı bir analiz yapmaktır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde; öncelikle genel olarak üzerinde anlaşılmış bir tanım olmasa da bu alanca öncülük eden kurumlar tarafından ve bu alanda çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından yapılan tanımlara yer verilmiştir. Ardından finansal okuryazarlığın günümüzde sahip olduğu önem ve önemini arttıran faktörler incelenmiştir. Son olarak bireylerin finansal okuryazarlığının kişisel ekonomik hayatlarına ve genel olarak ekonomiye etkilerine değinilmiştir.

İkinci bölümde; finansal okuryazarlık yeteneğine sahip olunması için gereken süreçten finansal eğitim kavramından ve tanımlarından söz edilmiştir. Finansal eğitimin neden önemli olduğu ve bu eğitimlerin temel amaçlarının ne olduğu, uygulanan prensipler ve uyulması gereken ilkeler, eğitimde kullanılan yöntemler ve eğitim süreci incelenmiştir. Sonrasında finansal eğitimlerin faydalarına değinilmiş ve mevcut finansal eğitim programlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Üçüncü bölümde; öncelikle Türkiye’ de yapılan finansal okuryazarlık çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Ve Dünya’daki seçili diğer ülkelerde yapılan çalışmalar, finansal eğitime yönelik kurulan kurumlar ve bu kurumların yaptıkları araştırmalar ve eğitimlerden söz edilmiştir. Son olarak ülkeye bağlı değil de küresel alanda anket gibi çalışmalar yürüterek araştırmalar yapan, standartlar belirleyen kurumlar hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde; Forex piyasasının oluşumu ve mevcut yapısından söz edilmiştir. Forex piyasasındaki temel kavramlar, kullanılan emir tiplerine, avantajlarına ve dezavantajlarına değinilmiş ardından Forex piyasasında işlem yapılırken kullanılan teknik ve temel analiz yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir.

Beşinci bölümde ise Forex yatırımcılarının finansal okuryazarlık düzeylerinin Forex piyasası hakkındaki bilgi düzeylerine etkisine yönelik bir uygulama yapılmıştır.

I.BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL EĞİTİM

1.1. Finansal Okuryazarlık Tanımları

Finansal okuryazarlık kavramı üzerinde henüz fikir birliğine varılmamış, literatürde gelişmekte olan bir kavramdır.

Finansal okuryazarlık üzerine çalışmalar yapan kurum ve araştırmacılar tarafından yapılan çeşitli tanımlar aşağıdadır. Finansal okuryazarlık:

Sağlam finansal kararlar vermek ve nihayetinde bireysel finansal refahı sağlamak için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranış bileşimidir.¹

Bireylerin iktisadi hayata katılımını sağlamak, birey ve toplumun finansal refahını iyileştirmek ve bireylerin çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar verebilmelerini sağlamak amacıyla finansal kavramlar ve riskler hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgiyi uygulama beceresi, motivasyonu ve güvenidir.²

Bir ömür boyu finansal güvenlik için kişinin finansal kaynaklarını etkili bir şekilde yönetmek için bilgi ve becerileri kullanma becerisidir.³

Terim, finansal ürünler, kurumlar ve kavramlar da dâhil olmak üzere finansal farkındalığa ve bilgiye kadar değişen kavramları kapsayabilir. Finansal yeteneğe sahip olmaktır, bileşik faiz oranlarını hesaplamak gibi. Ve finansal yetenek genel olarak para yönetimi ve finansal planlama sürecidir.⁴

Finansal refahı etkileyen kişisel finansal koşulları okuma, analiz etme, yönetme ve bunlarla iletişim kurma becerisidir. Mali seçenekleri ayırt etme, finansal sorunları tartışmak, gelecek için plan yapmak ve genel ekonomideki olaylar da dahil olmak üzere

¹ OECD, **2015 OECD/INFE Toolkit For Measuring Financial Literacy And Financial Inclusion**, France, March 2015, s.5.

² OECD, **PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic and Financial Literacy**, France, 2016, s.85.

³ JUMPSTART, **National Standards in K-12 Personal Finance Education**, Washington, 2015, s.1.

⁴ Lisa XU ve Bilal ZIA, ‘Financial Literacy Around The World: An Overview of The Evidence with Practical Suggestions for The Way Forward’, **Policy Research Working Paper**, Vol.1, No.6107, Washington, June 2012, s.2.

günlük finansal kararları etkileyen yaşam olaylarına yetkin bir şekilde karşılık verebilme becerisini içerir.⁵

Lusardi finansal okuryazarlığı temel ve gelişmiş olarak ayırmaktadır. Temel okuryazarlığı bileşik faiz hesaplama, enflasyon etkilerini anlama, risk kavramını algılama şeklinde değerlendirirken, gelişmiş okuryazarlığı, hisse senedi piyasası, yatırım fonları hakkında bilgi sahibi olma, risk çeşitlendirme, getiri hesaplama risk hesaplama gibi işlevleri yerine getirme şeklinde değerlendirmektedir.⁶

Bilgiye beceriye ve erişime dayanarak finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetebilme kapasitesidir.⁷

Finansal okuryazarlık bir kimsenin bütçeleme tasarruf borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramları anlama derecesinin ve uygun kısa vadeli kararlar ve uzun vadeli finansal planlama yoluyla kişisel finansal durumunu idare etme yeteneği ve güvenini gösterdiği durumdur.⁸

Finansal okuryazarlık, finansal zorlukları ve gündelik yaşamdaki kararları ele almak için gerekli olan bilgi ve becerileri ifade eder.⁹

Finansal okuryazarlık, çağdaş toplumda bireylerin kendilerini ve ailelerini maddi olarak güvence altına almak için gerekli bilgi, beceri ve tutumların bir kümesidir. Mali ürün ve hizmetlerin pazarında aktif olarak faaliyet göstermektir.¹⁰

⁵ Larry ORTON, "Financial Literacy: Lessons from International Experience", **CPRN Research Report**, Ottawa, September 2007, s.8.

⁶ Annamaria LUSARDI, "Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?", **NBER Working Paper Series**, Vol.1, No.14084, Cambridge, June 2008, ss.4-11.

⁷ President's Advisory Council on Financial Capability, **Creating Financially Capable Communities: A Resource Guide**, Washington, March 2012, s.1.

⁸ David L. REMUND, "Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy", **Journal of Consumer Affairs**, Vol.44, No.2, 2010, s.284.

⁹ Sang Hee SOHN ve Diğerleri, "Adolescents' Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences, and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy Among South Korean Youth", **Journal of Adolescence**, Vol.35, No.4, August 2012, s.969.

¹⁰ Hana TOMASKOVA ve Diğerleri, "Issues of Financial Literacy Education", **Procedia Social and Behavioral Sciences**, Vol.28, 2011, s.366.

Finansal okuryazarlık bütçeleme, tasarruf, yatırım, borçlanma, borç verme, teminatlandırma, çeşitlendirme ve eşleştirme konularını ele alan bir daldır.¹¹

Bireyin finansal kavramların farkında olarak karar vermede gerekli olan bilgileri elde etme anlama ve değerlendirme yeteneğidir.¹²

Finansal okuryazarlık, kişinin para kullanma ve yönetimi hakkında bilgiyle değerlendirme yapması ve etkili karar verme yetisidir. Başka bir ifade ile finansal okuryazarlık, bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilme durumu şeklinde de tanımlanabilir.¹³

Görüldüğü gibi finansal okuryazarlık tanımlarının literatürde farklılık göstermesinden dolayı, bu tanımları beş kategoride sınıflandırmamız mümkündür; 1. Finansal kavram bilgisi 2. Finansal kavramlar hakkında iletişime geçme yeteneği 3. Kişisel finansın yönetimindeki yetenek 4. Uygun finansal kararların verilmesindeki yetenek 5. Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için etkili bir şekilde planlamada güven¹⁴

1.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ile birlikte finansal sistemde, ekonomik, politik, teknolojik ve demografik faktörlerde meydana gelen değişiklikler finansal okuryazarlığın önemini arttırmıştır. Bu değişikliklerin sonucu bireylerin üstlendikleri risk ve sorumluluklar artmıştır.

Sistemdeki gelişmeler ile finansal ürünlerin ve hizmetlerin artması tüketicilerin seçeneklerini arttırsa da sistemin karmaşıklaşması bireylerin kendi finans yönetiminde daha fazla sorumluluk üstlenmesine ve dolayısıyla daha fazla risk almasına neden olmuştur. Temel mali kavramları anlamaksızın insanlar finansal yönetimle ilgili kararlar almak için yeterli donanıma sahip değildirler. Finansal açıdan okur yazar olan insanlar,

¹¹ Zvi BODIE, "A Note on Economic Principles and Financial Literacy", **NFI Policy Brief**, Indiana, April 2006, s.1.

¹² Carolynne L. J. MASON and Richard M. S. WILSON, "Conceptualising Financial Literacy", **Business School Research Series**, No.2000:7, November 2000, s.31.

¹³ FODER, <http://www.fo-der.org/>, (22/11/2016)

¹⁴ David L. REMUND, "Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy", **Journal of Consumer Affairs**, Vol.44, No.2, 2010, s.279.

tasarruf, yatırım, borçlanma ve daha fazlasıyla ilgili bilinçli finansal tercihler yapma yeteneğine sahiptir.¹⁵ Bu yüzden bireyler temel finansal konularda bilgi sahibi olmalıdır.

Piyasada her alanda her gün gelişmeler meydana gelmekte ve bireyler açısından bu gelişmeleri takip etmek, uyum sağlamak daha da zorlaşmaktadır.

Teknolojik gelişmeler ile bankacılık ve aracı kurumların işlemlerinde, sistemlerinde, düzenlemelerinde değişiklikler meydana gelmektedir. Bunların sonucu bireylerin tasarruf yapabilecekleri hesapların hem türleri çoğalmış hem de erişim imkânı artmıştır. Bu imkanlardan yararlanabilmek için bireylerin sistem hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Böylece hem bireyin servetinde artış olacak hem de piyasaya etkin katılım olacaktır.

Politik değişiklikler emeklilik sistemindeki sorumluluğu hükümetten bireylere kaydırarak bireylerin iş hayatından sonraki dönemde büyük bir etki yaratmıştır. Bireyler emeklilik sürecini refah içinde geçirmek için devletin desteğinin yanı sıra emeklilik için yatırımlarını en iyi şekilde planlamalıdır.

Demografik faktörlerde ki değişimde politik değişiklik gibi insanları emeklilik dönemini daha iyi planlamaya yöneltmektedir. Çünkü günümüzde yaşam süresi uzamış ve bireyler emeklilikte daha fazla zaman geçirmektedir. Bu sebeple birey emekliliği için orta ve uzun vadeli yatırımlarını iyi değerlendirmelidir

1.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi Arttıran Faktörler

Finansal piyasalarda meydana gelen tüm değişiklikler bireylerin finansal eğitim gerekliliğini işaret etmektedir. Hem bireylerin hem de ekonominin refahı için finansal okuryazarlığın önemi kabul edilmiş ve gün geçtikçe daha da çok artmaktadır. Finansal okuryazarlığın önemini arttıran faktörler aşağıda sıralanmaktadır.

¹⁵ XU ve ZIA, a.g.e., s.2.

1.3.1. Finansal Ürünlerin Karmaşıklığı

Bir nesil önce tüketicilerin çoğu vadeli hesap ve vadesiz hesap olmak üzere iki temel bankacılık ürününe sahipti. Bu hesapların açılması ve muhafazası basitti. Bununla birlikte tüketiciler şu anda birçok çeşit banka hesapları ile karşı karşıya ve bu hizmetler birçok çeşit finansal kuruluş tarafından sağlanmaktadır. Tüketiciler ayrıca para piyasası hesapları, mevduat sertifikaları, vade ve getirilerinin farklı olduğu diğer çeşitli ürünler gibi bir dizi yatırım aracı arasında seçim yapabilmektedirler.¹⁶ Ayrıca sadece ulusal değil uluslararası piyasalarda da bu araçlara yatırım yapabilme imkânı bulunmaktadır.

Basit finansal ürünler bile tüketiciye oldukça karmaşık görünebilir. Çünkü vade, risk, getiri, ödeme seçenekleri ve diğer çeşitli özelliklerin anlaşılmasını gerektirmektedir. Buna ek olarak, ürünlerin kalitesini değerlendirmekte genellikle zordur. Finansal ürünlerdeki bu çeşitlilik tüketicilerin yanı sıra yatırım uzmanlarının dahi değerlendirme sürecini zorlaştırmıştır.

Sonuç olarak finansal ürünlerin anlaşılması zor olabilir ve birçok tüketici doğru şekilde analiz edemediği uygun olmayanları satın alır veya hiç satın almama kararı verir.¹⁷ Bu nedenle yatırımcıların bilinçli şekilde karar alabilmeleri için temel düzeyde de finansal eğitim alması gerekmektedir.

1.3.2. Finansal Ürün Sayısındaki Artış

Finansal piyasalardaki hükümet desteği, bilgi teknolojileri ve telekomünikasyon alanındaki gelişmelerin sonucu maliyetlerin azalması, spesifik pazar ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilen yeni ürünlerin sayısının artmasına neden olmuştur. Finansal ürünler ve hizmetlerdeki bu yenilikler, daha fazla tüketicinin daha çeşitli finansal ürünlere erişimi sağlamıştır. İnternet hem yatırım hem de kredi ürünleri ile ilgili bilgi miktarını ve bu ürünlerin kullanılabilirliğini arttırmıştır. Yeni finansal ürünlerin çeşitliliği tüketicilere daha fazla seçenek sunarken, aynı zamanda daha fazla zorluk getirmektedir.¹⁸

¹⁶ OECD, **Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies**, France: OECD Publishing, 2005, s.28.

¹⁷ OECD, **a.g.e.**, 2005, s.29.

¹⁸ OECD, **a.g.e.**, 2005, s.29.

Yatırım araçlarının yanı sıra borçlanma araçlarında da seçenekler artmıştır. Birçok kurum kredi, kredi kartı gibi borç türleri için çok fazla seçenek sunmaktadır. Bu durumda tüketicilerin bu seçenekleri değerlendirmesi ve rasyonel karar vermesi zorlaşmaktadır. Yanlış yapılan borçlanma sonucu bireylerin geri ödemeleri zorlaşabilmekte ve finansal durumları daha da kötü yapabilmektedir.

Karmaşık ve artan sayıda finansal ürün yelpazesi bir yandan ürün çeşitliliğini arttırırken, diğer yandan bu ürünlerin olması gerektiği kadar şeffaf ve açık olmaması nedeniyle söz konusu ürünler hakkında doğru bilgi edinmeyi ve dolayısıyla doğru karar vermeyi güçleştirmektedir.¹⁹ Bu ürünlerin karmaşıklığı ve seçimi tüketicilerin bunları değerlendirmesini zorlaştırmaktadır.²⁰ Bu ürünlerin çeşitliliği bireylerin yanlış değerlendirme yapmasının ve karar almasının önlenmesi için finansal eğitim almaları daha da önemli olmaktadır.

1.3.3. Teknolojik Değişim

Teknolojik değişim ve piyasa yeniliği bankacılığın doğasını değiştirmiş ve büyük olasılıkla değişimine devam edecektir. Teknoloji ve internet, yatırım ve kredi ile ilgili hem bilgi miktarını hem de bu ürünlerin kullanılabilirliğini arttırmıştır. Bu durum finansal bilgi ve becerilere sahip olma gerekliliğini arttırmıştır.²¹

1.3.4 Doğum Sayısında Artış ve Yaşam Sürelerinin Uzunluğu

Birçok OECD ülkesi 2. Dünya savaşından sonra doğum sayısında bir patlama yaşadı. Bu artış sırasında ilk doğanlar önümüzdeki 5 ile 10 yıl arasında emekliye ayrılmaya başlayacaktır. Bu kişilerin çocuk doğurmayı geciktirmesi daha az çocuk sahibi olmayı veya hiç olmamayı seçmesi nedeni ile bu patlamadan sonraki grup daha azdır.

Böylelikle bu patlama neslinin emekli olması emeklileri destekleyen daha az sayıda çalışanın olacağı anlamına gelmektedir. Durum yaşam süresinin artmasıyla daha da karışacaktır. Bu emeklilerin büyük çoğunluğu emeklilikte önceki nesillere göre daha

¹⁹ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*, Ankara, Mart 2011, s.80.

²⁰ ORTON, a.g.e., s.4.

²¹ ORTON, a.g.e., s.4.

fazla zaman harcayacak ve bu nedenle daha uzun süre desteklenmesi gerekecektir. Yaşlılar için gelir sağlama birçok ülke için büyük sorun olacaktır.

Çalışan nüfus emeklilerin sayısını destekleyecek kadar büyük olamayacaktır. Hükümetler mevcut emeklilik programını sürdürmek için gelir kaybı, vergi indirimleri, yüksek borçlanma, hayat pahalılığı düzeltmeleri, emeklilik yaşları veya bu unsurların bileşimi gibi zor seçimlerle karşı karşıya kalacaklar. Bireyler için yaşam beklentisinin artması; emeklilikte daha fazla zaman harcanması ve böylece varlık yönetimi vergi planlaması sigorta ürünleri ve diğer finansal stratejilere daha fazla ihtiyaç duyulması anlamına gelmektedir.

Olası etkiler göz önüne alındığında bireylerin bu belirsizliklerin ve emeklilik tasarrufu üzerindeki etkilerinin farkında olması gerekmektedir.²²

Demografik eğilimlerdeki kalıcı değişiklikler de finansal eğitiminin gerekliliğini destekler niteliktedir. Daha açık bir ifadeyle, bireylerin yaşam sürelerinin uzaması ve bu kapsamda emeklilik sistemlerinde öngörülen ve/veya gerçekleştirilen değişiklikler, bireylerin bu konuda da kendilerini geliştirmelerini, emeklilik planlarını daha uzun vadede yapmalarını gerektirmektedir. Ayrıca, devlet destekli emeklilik sistemlerinin yerini yavaş yavaş özel emeklilik sistemlerine bırakması, bireylerin emeklilik için kendilerinin tasarruf yapmasını, bunun için de belli bir finansal eğitime ihtiyaç duymalarına yol açmaktadır.²³

1.3.5. Emeklilik Düzenlemelerinde Değişiklikler

Çalışan her bireyin gelecekte karşılaşacağı muhtemel riskler arasında en başta kuşkusuz emeklilik döneminde uğrayacağı refah kaybı gelmektedir. Kamu emeklilik sisteminden özel emeklilik sistemine geçilmesi ile birlikte yatırım fonlarının riski sistemden bireye geçmektedir. Finansal okuryazarlık bireysel yatırımın optimal tasarruf ve yatırım kararı vermesine yardımcı olarak bireyin gelecekteki refahını temin etmektedir.²⁴

²² OECD, a.g.e., 2005, s.30.

²³ TCMB, a.g.e., 2011, s.80.

²⁴ Bayazıt HAYTA, *Aile Finans Sistemi İlişkileri*, Ankara: Gazi Kitapevi, Ekim 2011, s.262.

Emekliliğini etkileyen yatırım kararları birçok çalışanın yapması gereken en önemli uzun vadeli finansal kararlardır ve yatırım esaslı emeklilik planlarındaki artış nedeniyle bu finansal kararların alınmasındaki sorumluluk işverenden giderek çalışana kaymaktadır. Birçok yatırım esaslı emeklilik planı, çalışanların katkıda bulunup bulunmama, katkıda bulunacaklarına ve bu katkıların yatırım seçeneklerine nasıl dağıtılacağına karar vermelerini gerektirir. Çalışanlar ayrıca, yatırım ve emeklilik hizmeti sağlayıcılarının komisyonlarını da düşünmelidir. Buna ek olarak, yatırım esaslı emeklilik planları çalışanların emeklilikte bir dizi finansal ürün arasından seçim yapmasını gerektirir. Sonuç olarak, çalışanlar yatırım risklerini ve getirilerini değil aynı zamanda yaşam beklentisi hakkındaki belirsizlikler, risk, mevcut ve gelecek kazanç potansiyeline ve kişisel koşullardaki olası değişikliklere yönelik tutumları da dikkate almalıdır.

Finansal eğitim programlarının çalışanlara yardım sağlama rolü, yatırım esaslı emeklilik planının özelliklerine bağlı olarak değişecektir. Doğu Avrupa gibi zorunlu yatırım esaslı emeklilik planlarını getiren ülkelerde, emeklilik ürünleri ve komisyon / ücret yapılarıyla ilgili olarak genellikle bireysel yatırım seçenekleri çok sınırlıdır. Bununla birlikte, gönüllü yatırım esaslı emeklilik planları sunan İrlanda, Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler gibi ülkelerde bireylerin katılım, katkı payı ve varlık pay dağılımı hakkında seçim yapmaları gerekir. İsveç'teki ve Avustralya'daki yatırım esaslı emeklilik planların da yatırım seçeneği varken, Macaristan'da portföy seçimi 2003 yılından bu yana gönüllü emeklilik tasarrufu için mevcuttur. Katılımcılara yüksek derecede tercih imkânı sunan bu tanımlı katkı planlarında finansal eğitim çok yararlı olabilir.

Son olarak, emeklilik sisteminin yapısını kavrayıştan yoksun bir nüfusa emeklilik reformları ve bazı durumlarda bireysel emeklilik haklarına ilişkin kişisel farkındalık ve yeni emeklilik rejimi altındaki rolleri ve sorumlulukları üzerinde emeklilik reformları uygulanmaktadır. Bu kişilere sadece yatırımın temelleri hakkında değil, aynı zamanda emeklilik reformunun niçin gerekli olduğunu ve yeni sistem altında neler bekleyebilecekleri hakkında bilgi verilmesi gerekiyor.²⁵

²⁵ OECD, a.g.e., 2005, s.31.

1.3.6. Gelirdeki Değişimler

Doğum patlaması nesillerince finansal varlıkların biriktirilmesi birçok ülkede bireysel yatırımcı sayısının artmasına neden olmuştur. Yatırımcı sayısındaki artışı açıklayan bir başka faktörde son 10 yılda pek çok ülkede gerçekleşen kişisel gelir artışının daha fazla kişinin yatırım yapma olanağına sahip olmasını sağlamasıdır. 1990' lı yıllarda kişi başına gelir oranlarında bir artış olmuştur. Bu gelir artışı sonucunda hem hane halkı yatırım oranlarında hem de hane halkı servetinde bir artış olmuştur. Gelirdeki artış aynı zamanında daha fazla kişinin krediyle daha fazla alışveriş yapması, kredi çekmesi ve ev satın alabilmesi anlamına gelmektedir.²⁶

Artan gelirleri sonucu daha fazla yatırım yapmak, daha fazla borçlanarak harcama yapmak isteyen bireyler kararlarında kötü sonuçlara uğramamak için mutlaka temel finansal bilgilere sahip olmalıdır.

1.3.7. Sermaye Piyasasındaki Değişiklikler

Gelişmekte olan sermaye piyasalarında daha fazla tüketici finansal piyasalarda yer almaya başlamıştır. Bu tüketicilerin sermaye piyasalarıyla sınırlı deneyimi vardır. Bu ülkelerde, finansal ürünler ve hizmetler konusunda daha az farkındalık, modern finansal araçlara olan güvensizlik vardır ve para tasarrufu için geleneksel bir yollara güvenilmektedir. Bu ülkelerdeki bireysel yatırımcılar arasındaki finansal okuryazarlık seviyesi genellikle çok düşüktür ve bu yatırımcılar finansal konulara ve finansal yatırım risklerine ilişkin yetersiz bilgi nedeniyle acı kayıplara yakalanma riskini taşır. Ayrıca, bu yatırımcıların çoğu zaman bilgi ve rehber bulmalarını zordur. Finansal eğitim programlarının, finansal piyasaların işleyişi hakkında temel bilgilere ihtiyaç duyacak olan bu tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılaması ve farklı yatırım türleri ve karşılaştıkları riskleri içermesi gerekmektedir.²⁷

²⁶ OECD, a.g.e., 2005, s.32.

²⁷ OECD, a.g.e., 2005, s.34.

1.3.8. Tüketicilerin Finansal Piyasalara Katılımı

Artık daha fazla kişiye yönelik yatırım fonları vardır. Bunun sonucu olarak bireysel yatırımcılar daha fazladır. Bu durumun sebepleri arasında doğum patlaması neslinin büyük sayıları neslin biriktirme konusundaki başarısı ve kişisel gelirdeki artış olabilir.²⁸ Bu yatırımcılar finansal piyasalarda başarılı olmak için piyasa hakkında bilgi sahibi olmalı eğitim almalıdır.

1.3.9. Finansal Okuryazarlığın Düşüklüğü

Son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve ekonomiler, vatandaşları arasındaki finansal okuryazarlık seviyesinden giderek kaygı duymaktadır. Finansal okuryazarlık eksikliği, bilinçsiz finansal kararlara neden olur ve bu kararlar hem kişisel hem de nihai olarak küresel finansman üzerinde çok büyük olumsuz etkileri yaratabilir. Sonuç olarak, finansal okur yazarlık ekonomik ve mali istikrarın ve gelişimin önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir.²⁹

Finansal okuryazarlığın ölçülmesine yönelik yapılan çeşitli anketler, finansal okuryazarlığın oldukça düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Özellikle belli başlı bazı gruplarda -eğitim seviyesi düşük kesim, az gelirli kesim, kadınlar vb.- finansal okuryazarlık oranının ortalamaların çok daha altında olduğu görülmektedir.³⁰

1.3.10. Borç Oranındaki Artış

Dünya genelinde tüketici borçluluk oranlarının artan bir eğilim sergilediği görülmektedir. Tüketimi özendiren ve geçmişe göre daha serbest olan piyasa yapısı bir yandan rekabeti artırırken, bir yandan da pek çok genç bireyin hayata atılırken ve aile kurarken büyük borçlar altına girmesine neden olmaktadır.³¹ Bireyler bu borçların altından kalabilmek için bilinçli bir şekilde borçlanmalı, borç yönetimini doğru yapmalıdır ve bunun için temel finansal bilgilere sahip olmalıdır.

²⁸ ORTON, a.g.e., s.5.

²⁹ OECD, a.g.e., 2016, s.80.

³⁰ TCMB, a.g.e., 2011, s.80.

³¹ TCMB, a.g.e., 2011, s.80.

1.4. Finansal Okuryazarlığın Ekonomiye ve Bireylere Etkileri

Ekonomik faktörlerden en önemlisi hane halkıdır ve ekonomiye etkisi çok büyüktür. Dolayısıyla bu bireylerin finansal okuryazarlıkları büyük önem taşımaktadır. Birey ne kadar bilinçli, rasyonel karar verme yeteneğine sahip olursa ülke ekonomisinin gelişimi de o kadar iyi olacaktır.

Piyasalar hakkında yeterli bilgisi olmayan bireyler riskten korktukları için piyasadan kaçır. Fakat finansal açıdan okuryazar bir kimse elindeki parayı yastık altı tutmak yerine piyasada değerlendirmeyi tercih eder. Çünkü bilgisi ile ürünleri değerlendirebilir, gerekli risk-getiri hesaplamalarını yapabilir. Böylece hem bireyin bireysel refahı artar hem de piyasaya etkin bir katılım olur ve piyasa hacmi artar.

Finansal eğitimli bir birey tasarruf etme eğilimde olur ve bu tasarruflarını piyasada değerlendirir. Tasarrufların banka hesapları, yatırım fonları, emeklilik fonları gibi ekonomiye girişi de ekonomik büyümede artış sağlamaktadır.

Günümüzde dolandırıcılık çok fazladır ve bunun en büyük nedeni finansal cehalettir. Bireyler, kurumlar veya ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığından sahte kurumlar tarafından sahte ürünler ile dolandırılmaktadır. Finansal eğitimler ile tüketiciler bu tür dolandırıcılıklara karşı bilgilendirilmektedir. Böylece bireyler bilinçlenerek dolandırılma oranları azalmakta ve gerekli şikayetleri ederek bu dolandırıcıların engellenmesini sağlamaktadır. Piyasanın güvenilirliği artmaktadır.

Piyasadaki kurumlar ile tüketiciler arasındaki ekonomik işlemlerde meydana gelen asimetrik enformasyon nedeni ile tüketiciler zarar uğrayabilmekte ve bu da piyasanın şeffaflığını, güvenilirliğini zedelemektedir.

Eğitimli bir birey yatırım yapmadan önce yatırım yapacağı sektörü, aracı, kurumu gerekli olacak tüm bilgileri araştırır. Eğitim düzeyi arttıkça bilgi talebi artar ve firmalar bu bilgi talebini karşılamak için daha düzgün çalışır. Bu durum piyasanın etkinliğini artırır ve piyasanın şeffaf, açık şekilde çalışmasını sağlar.

Eğitimli, araştırmacı birey yenilikleri araştırır, eksikleri tespit eder ve bunlar doğrultusunda yeni ürün talepleri artar. Bu durumda piyasada yeni ürün ve hizmetler

artar. Bu nitelikli yatırımcılara hizmet edebilmek için kurumların hem kaliteleri artar hem de kurumlar arası piyasada rekabet artar.

Bilinçli yatırımcı yatırımlarındaki ya da hayatındaki risklerin farkındadır ve bu risklerden kaçınmak için sigorta yaptırır. Finansal okuryazarlık arttıkça hem sigortacılık sektöründe hacim artar hem de bireylerin üstlendikleri risk azalır.

Son olarak eğitimli bireyler yatırımlarını karlı bir şekilde değerlendirerek servetlerinde artış yaratır. Böylece milli gelirde bir artış meydana gelir, yoksulluk azalır.

Finansal okuryazarlık yalnızca bireylerin ve hane halklarının gelecekteki mali refahında değil aynı zamanda finansal ve ekonomik sistemlerin uzun vadeli istikrarı üzerinde de etkilere neden olmaktadır. Bu endişelere cevap vermek ve tüketicilerin mali güçlenmelerini desteklemek, korumak için, hükümetler ve birçok ülkedeki ilgili paydaşlar düzenleyici reformların yanı sıra mali erişimi güçlendirmeye yönelik politikaları tamamlayıcı nitelikte finansal eğitim girişimleri kurmaktadır.³²

Hükümetler artık finansal okuryazarlığın önemini kabul etmiştir. Bu alanda çalışma grupları kurmakta, araştırmalar yapıp ulusal stratejiler belirlenmektedir. Özel kuruluşlar tarafında birçok finansal eğitim verilmekte ve hükümetler bunları desteklemekte ve teşvik etmektedir. Ayrıca bu eğitimlerin standartları ilkeleri ve bunların uygulanması üzerine çalışmalar yapmaktadır.

³² Russia's G20 Presidency and OECD, **Advancing National Strategies for Financial Education**, OECD Publishing, France, 2013, s.11.

1.5. Finansal Eğitim Kavramı

Finansal piyasaların artan işlevi, finansal ürün çeşitliliği, politik, teknolojik, demografik değişiklikler bireyleri artık daha yakından ilgilendirmektedir. Çünkü bu değişiklikler ile üstlendikleri risk ve sorumluluklar artmıştır. Bu değişiklikleri kavrama, değerlendirme yeteneklerinde önemli olan etken ise finansal okuryazarlık seviyeleridir.

Bu değişim yalnızca bireyleri değil, ülke ekonomilerini de etkilemektedir. Ülkeler ve finansal kuruluşlar finansal okuryazarlığın önemini kavramış ve finansal eğitim alanında çalışmalar yapmaya, ulusal stratejiler geliştirmeye başlamıştır.

Finansal eğitim, finansal okuryazarlık ile iç içe olması gereken bir kavramdır. Finansal okuryazarlık finansal eğitim sürecinin sonucunda meydana gelmektedir. Finansal eğitim, bireylere yalnızca temel finansal konularda, piyasalar ve ürünler hakkında bilgi vermek değildir. Bunun yanında bu bilgileri finansal kararlarında uygulamaları sağlanmalıdır. Birey eğitim sonucunda değerlendirme, analiz, karar verme yeteneğine sahip olmalıdır.

1.6. Finansal Eğitim Tanımları

Finansal eğitim konusunda çalışmaları başlatan, ülkelere yol gösteren ilk kurum Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)' dür. Finansal eğitimin tanımını kasıtlı olarak geniş tutmuştur.

OECD' ye göre finansal eğitim; tüketicilerin, yatırımcıların finansal ürünler ve kavramlar konusundaki anlayışlarını geliştiren ve bilgi, öğretim veya objektif tavsiyeler yoluyla finansal riskler ve fırsatlardan daha fazla haberdar olmalarını sağlayan, bilinçli tercihler yapmalarını, yardım için nereye başvuracaklarını öğrenmelerini, finansal refahlarını geliştirecek bir güven ve yetenek geliştirmelerini sağlayan süreçtir.

-Bilgi, tüketicilere finansal fırsatlar, seçimler ve sonuçların farkında olmalarını sağlamak için gerçekler, veriler ve özel bilgi sağlamayı içerir;

-Eğitim, bireylerin eğitim ve rehberlik yoluyla mali terimleri ve kavramları anlamaya yönelik becerileri ve becerileri kazanmasını sağlamayı içerir;

-Tavsiye, genel finansal konular ve ürünler hakkında tüketicilere danışmanlık hizmeti sunarak, aldıkları finansal bilgi ve talimatı en iyi şekilde kullanmalarını sağlar.³³

TCMB' ye göre finansal eğitim, bu konuya ilişkin farkındalığın artırılması, finansal erişimin geliştirilmesi ve finansal konularda bilgi birikiminin sağlanmasından, bu bilgi birikiminin bireylerin tüketim, yatırım ve tasarruf davranışlarında değişiklikler yaratmasına ve bu değişikliklerin ülke ekonomisine ve toplumsal refaha yansımalarına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.³⁴

Başka bir tanıma göre ise finansal eğitimi; "eğitim" kavramının içeriği gereği, finansal eğitim bireylere sadece finansal piyasalar, finansal kurumlar ve yatırım araçları ile ilgili bilgilerin verilmesini değil, bu bilgileri kavrama, değerlendirme ve kullanma yeteneğinin geliştirilmesini de kapsamaktadır. Bu çerçevede yatırımcı eğitimi bireylere bilgilerin sunulmasından daha üst bir kavramı ifade etmektedir. Bu eğitimi almayan bireyler bilgiler sunulsa dahi, söz konusu bilgilerin gerektirdiği davranış kalıplarını sergilemeyecekler, buna karşın eğitim alan bireyler bilgilerin önem düzeyini ve etkilerini değerlendirebilecek ve alınabilecek karar ve önlemleri belirleyebileceklerdir.” Şeklinde açıklamıştır.³⁵

1.7. Finansal Eğitimin Önemi

Gelişmekte olan ülkeler için finansal açıdan eğitimli tüketiciler, finans sektörünün, reel ekonominin büyümesine ve yoksulluğun azaltılmasına etkili bir şekilde yardımcı olabilir. Daha gelişmiş ekonomiler de ise, tüketicilerin emekliliğe yeterli bir gelir sağlaması için, iflas ve haciz ile sonuçlanabilecek yüksek borç düzeylerinden kaçınmak için yeterli tasarruf sağlamalarına yardımcı olmak için çok önemlidir.³⁶

Tüketici tarafındaki finansal eğitim programları, finansal ürünlerin bilinirliğini ve bilgisini arttırmayı, tasarruf ve finansal planlama gibi davranışları etkilemeyi amaçlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde birçok program, emeklilik için hazırlık, tasarrufun

³³ OECD, a.g.e., 2005, s.26.

³⁴ TCMB, a.g.e., 2011, s.79.

³⁵ Mustafa ÖZÇAM, “ Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler”, **Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu**, SPK: Ankara, 2006, s.2.

³⁶ OECD, “ The Importance of Financial Education”, **Policy Brief**, July 2006, s.2.

önemi ve özellikle gençler için finansal okuryazarlık seviyelerini geliştirmeyi vurgulamaktadır.³⁷

Finansal Eğitim Eylem Planı çerçevesinde finansal eğitimin yaygınlaştırılması ile birlikte, kısa vadede bireylerin ekonomik refahının artması, yatırımcı tabanının genişlemesi, finansal sektöre nitelikli işgücü sağlanması, finansal piyasaların büyümesi ve daha etkin çalışması beklenmektedir. Orta ve uzun vadede ise ülke ekonomisinin daha istikrarlı bir hale gelmesi ve toplumsal refahın artması beklenmektedir.³⁸

Finansal eğitimin geliştirilmesi için bu amaca yönelik programların tasarlanması ve uygulanması şarttır. Bu programlar hedef kitlelerin özelliklerini ve ihtiyaçlarını göz önüne alacak şekilde bireylerin tasarruf, borçlanma, tüketim, yatırım, sigorta ve emeklilik gibi hayatlarının önemli parçalarını oluşturan kavramları içermelidir.³⁹

1.8. Finansal Eğitimlerin Temel Amaçları

Tanımlardan görüldüğü üzere finansal eğitim yalnızca bilgiyi değil bu bilginin kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasını kapsamaktadır. Eğitimlerin temel amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Bireyin parasını yönetebilmesi
- Orta ve uzun vadeli plan yapabilmesi
- Paranın yönetiminde risk ve yararları algılayabilmesi
- Finansal araçları tanıması
- Finansal araç ve hizmetlere ilişkin doğru bilgiyi nereden ve nasıl temin edeceğini bilmesini
- Finansal araçların verimli ve etkili kullanılmasını sağlamak.⁴⁰

³⁷ XU ve ZIA, **a.g.e.**, s.22.

³⁸ TCMB ve Diğerleri, **Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları**, Ankara, Haziran 2014, s.8.

³⁹ HAYTA, **a.g.e.**, s.264.

⁴⁰ HAYTA, **a.g.e.**, s.250.

1.9. Finansal Eğitim Prensipleri

OECD ülkelerin finansal eğitim stratejilerine rehber oluşturacak kaynak hazırlamış ve finansal eğitim konusundaki prensipleri aşağıdaki gibi belirlemiştir.

1. Finansal tüketicilerin olguları bulmasına ve artı ve eksilerini anlamasına yardımcı olan finansal eğitim programları ile farklı finansal ürün ve hizmetlerin riskleri öğretilmelidir. Davranışsal ekonomi üzerine daha fazla araştırma desteklenmelidir.

2. Mevcut finansal eğitim programlarını değerlendirmek için metodolojilerin geliştirilmesi teşvik edilmelidir. İlgili kriterleri yerine getiren finansal eğitim programlarının resmen tanınması düşünülmelidir.

3. Her bir nüfus alt grubu ve finansal eğitim programı aşamaları için oluşturulan çalışma rehberleri geliştirilmeli.

4. Daha geniş kapsama alanı sağlamak için, eğitim mesajlarının yaygınlaştırılması için mevcut tüm medyanın kullanılması teşvik edilmelidir.

5. Yatırımcıların / tüketicilerin farklı geçmişlerini göz önünde bulundurarak, yatırımcıların / tüketicilerin belirli alt grupları (yani gençler, daha az eğitilmiş, dezavantajlı gruplar) için farklı programlar yaratan finansal eğitim sağlanmalıdır. Finansal eğitim, finansal eğitim seminerleri ve kişiselleştirilmiş finansal danışmanlık programları vasıtasıyla bireysel koşullarla ilişkili olmalıdır

6. Sınıf kullanımını destekleyen programlar için eğitimcilerin eğitimi ve yeterliliği yükseltilmelidir. Bu bakımdan, "eğiticilerin eğitimi" için programların geliştirilmesi ve bu eğiticiler için özel bilgi materyali ve araçlarının sağlanması teşvik edilmelidir.⁴¹

⁴¹ OECD, **Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness**, France, July 2005, s.6-7.

1.10. Finansal Eğitimde Uyulması Gereken İlkeler

Ülkemizde ise TCMB finansal eğitim faaliyetlerinde uyulması gereken ilke ve esaslar aşağıdaki gibi belirlemiştir:

Kapsayıcılık; finans piyasaları hakkında tecrübe ve bilgi sahibi olanlardan bu piyasalarda daha önce hiç yer almamış olanlara kadar toplumun her kesiminin finansal eğitim olanaklarından faydalanması, finansal eğitim çalışmalarının tüm finansal ürün ve hizmetleri içerecek şekilde planlanmasıdır.

Tarafsızlık; finansal eğitimin adil, şeffaf ve tarafsız olarak, herhangi bir finansal kurum ya da ürünün tanıtımı yapılmayacak şekilde aktarılmasıdır.

Farkındalık oluşturma; finansal eğitim programlarının finansal konuların ve risklerin anlaşılması ihtiyacına yönelik farkındalığı artırması ve buna ilişkin araçlar içermesidir.

Süreklilik; bireylerin hayatının her döneminde finansal eğitime erişiminin mümkün olması, ayrıca finansal eğitim çerçevesinde başlatılan bir aktivitenin orta ve uzun vadede sürdürülmesidir.

Ölçüm ve gözden geçirme; finansal eğitim faaliyetlerinden önce belirlenen hedef kitlenin finansal okuryazarlık seviyesinin ölçülmesi; finansal eğitim sonrasında yapılan aktiviteler ve girişimlerin etkinliğinin, alınan mesafelerin belirli aralıklarla ölçülmesi; bu kapsamda somut ve ölçülebilir hedefler belirlenmesi ile eğitim programlarının en iyi uygulamalarla uyumlu hale getirilmesi, faaliyetlerin uygun değerlendirme yöntemleriyle güncellenmesidir.

Etkin ve sonuç odaklı olma; finansal eğitim faaliyetlerinin planlama aşamasından uygulama aşamasına kadar sadece toplumun yararına sonuçlar üretecek şekilde ve hedef kitlede bu stratejide belirtilen kazanımları sağlayacak şekilde tasarlanmasıdır.

İhtiyaca göre olma; finansal eğitim faaliyetlerinde ihtiyaç farklılıkları başta olmak üzere, gelir, eğitim ve diğer farklılıkların göz önünde bulundurulması; gerekli olan

içeriğin doğru zamanda, doğru yerde ve uygun iletişim araçları kullanılarak bireylere sunulmasıdır.

Anlaşılabilir dil ve pratik anlatım; finansal eğitim faaliyetlerinde kullanılacak dil ve içeriklerin hedeflenen kitlece anlaşılabilir olması; bu doğrultuda, hukuki, teknik ve yabancı terimlerin asgari seviyede tutulması; karmaşık finansal konuların herkesin günlük hayatta karşılaşılabileceği pratik anlatımlarla sunulmasıdır.

Eğiticilerin eğitimi; finansal eğitim verecek kişilere, finansal eğitim programlarını başarılı ve güvenli bir şekilde aktarmalarına olanak sağlamak amacıyla gerekli kaynakların ve uygun eğitimin verilmesidir.⁴²

1.11. Finansal Eğitim Programları Nasıl Olmalıdır?

Finansal eğitim programları her kesime uyan standart bir şekilde yapılamayacağı için eğitimciler için sıkıntı oluşturmaktadır. Birçok kesim tüketici bulunmaktadır; gençler, kadınlar, yatırımcılar, çalışanlar, yaşlılar, yöneticiler vb. Bu kesimin her birine aynı eğitimin verilmesi mümkün değildir. Her birinin eğitim seviyesi, kültürü, nitelikleri aynı değildir. Eğitimlerin etkili, yararlı olabilmesi için bu unsurların dikkate alınması gerekmektedir.

Aşağıda eğitimlerin etkili olması için araştırmacılar tarafından yapılan öneriler bulunmaktadır.

- Sorumlu finansal davranışı teşvik eden program oluşturulmalı,
- Program göndermek yerine dinlemeye odaklanmalı,
- Bilgi sağlama konusunda seçenekler sunulmalı,
- Program içeriği iş değiştirme, evlilik veya taşınma gibi yaşam olaylarına uyum sağlayarak bireyle alakalı hale getirilmeli
- Bireyin ebeveyni eşi gibi kişilerin sorumluluğunu üstlenmesi sağlanmalı,

⁴² TCMB, a.g.e., Haziran 2014, s.8-9.

- Pazarlama ve reklamcılık dünyasının bu alanda çalışmalar yapması sağlanmalı,
- Eğitim erken bir aşamada başlamalı,
- Gençlerin finansal eğitim sürecine öğretmenler ve ailesi de dahil olmalı
- Hedef kitleye uygun olmalı ve içeriği doğru sunmalı
- Güvenilir kişilerce anlatılmalı
- Yetişkinler için yetişkin öğrenme ilkeleri ile tutarlı olmalı
- Sürdürülebilir kapasiteye sahip olmalı ⁴³

1.12. Finansal Eğitimin Faydaları

Ulusal koşulları göz önüne alarak, finansal eğitim teşvik edilmeli ve tüketicilerin finansal okuryazarlığı yükseltilmelidir. Bu tür eğitim programları, bir kişinin hayatında mümkün olan en kısa sürede (örneğin, okul programlarının bir parçası olarak) tutarlı ve şeffaf bir şekilde yürütülmeli ve yaşam döngüsü boyunca kişilerin anahtar öğretiler anılarını dikkate almalıdır (örn. iş gücüne katılmak, ev satın almak, evlilik yapmak, vb.)

Bu bağlamda, finansal eğitimin faydaları,

-Kredi sahipleri ve bunlar için mevcut çeşitli kredi seçenekleri gibi hak ve sorumluluklarını yeterince değerlendirmek ve anlamak için gereken bilgi, anlayış, beceri ve güvenin geliştirir

-Önemli bilgileri, objektif tavsiyeleri veya ihtiyaç duyduklarında yardımı nerede bulacağını bilmesini sağlar

-Kendilerini ve yakınlarını, finansal konularda sorumlu bir davranış benimseme konusunda bilinçli kararlar almasını sağlar

⁴³ Jennifer ROBSON, "The Case for Financial Literacy", **Assessing The Effects of Financial Literacy Interventions for Low Income and Vulnerable Groups in Canada**, The Canadian Centre for Financial Literacy, November 2012, s.5.

-Mümkün gelecekteki gelir ve yaşam döngüsü değişikliklerini göz önünde bulundurarak, finansal planlama ile ilgili temel yetenekleri geliştirir

-Kötü kredi tercihleri, kararları veya davranışlarının anlaşılmasını ve sonuçları öngörmesini sağlar.⁴⁴

-Finansal araç ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmalarını ve bu ürünlerin etkin kullanımını sağlar

-Finansal piyasaların etkinliğinin ve rekabetin artmasını sağlar.

-Finansal piyasaların şeffaflığı artar. Bireylerin bilgi seviyesi arttıkça hukuki sorunlar şikayetler azalır.

-Bireyler haklarını koruma yollarını bileceği için sektörde denetim faaliyetleri kolaylaşır.

-Bireyler bilinçlendikçe borçlarda, iflas oranlarında azalma olurken tasarruf yatırım oranlarında artış olur

-Tasarruf artışı ile küçük ve orta ölçekli şirketlerin finansmanında artış olur ve bu ekonomik büyüme ve istihdam artışı sağlar⁴⁵

1.13. Finansal Eğitim Süreci

Finansal eğitim programlarında yer alan konular, piyasaların değişimiyle ihtiyaçları karşılayacak düzeyde olmalıdır. Programlarda öncelikle; tasarruf, yatırım, emeklilik sistemi, finansal dolandırıcılık ve borç yönetimi konularına değinilmelidir.⁴⁶

Eğitim süreci boyunca bireyin finansal okuryazarlığındaki değişim evleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1.Finansal uygulamaları değiştirme ihtiyacı duyulmamaktadır

⁴⁴ OECD, **Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis**, France: OECD Publishing, 2009, s.13.

⁴⁵ HAYTA, **a.g.e.**, s.263-264.

⁴⁶ HAYTA, **a.g.e.**, s.265.

2.Finansal uygulamaların değişimi üzerine düşünmekte (bazı tutum değişiklikleri)

3.Yeni davranışları öğrenmek ve uygulamak için ilk adımları atılmakta (bilgi değişikliği ve bazı davranışlar), eski davranışlar halen muhtemel.

4.Yetkinlik kazanma (daha fazla davranış değişikliği, güven değişimi); eski davranışlar hala mümkün

5.Eski davranışlara "geri kayma" riski daha düşük yeni sürdürülebilir davranış⁴⁷

Finansal eğitim programında bu evreler sürecinde ise kazanılan faydalar, yetkinlikler ise aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

-Birinci seviye; Para yönetimi, borç ödeme

-İkinci seviye; Hedef yelpazesinin gelişimi, daha fazla tasarruf, daha fazla varlık, gelir artışı, iş olanaklarının artışı, konut imkânlarının iyileştirilmesi

-Üçüncü seviye; Özgüven artışı, yaşam kalitesinde artış, mahalleye ve topluluğa daha fazla uyum ⁴⁸

1.14. Finansal Eğitimde Kullanılan Yöntemler

Yatırımcı eğitimi konusundaki yaklaşımlar ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, uygulanan yöntemler aşağıdaki ana gruplarda toplanabilir. Bu yöntemlerin birçoğu sadece düzenleyici otoriteler tarafından değil, çeşitli birlikler, dernekler, öz düzenleyici kuruluşlar, borsalar ve aracı kuruluşlar gibi sermaye piyasasında faaliyet gösteren diğer şirketler tarafından kullanılabilir.

Broşür ve kitap gibi basılı yayınlar: yatırımcılar ilgilendiren çeşitli konular ayrı ayrı veya toplu olarak basılı yayınlar aracılığıyla sunulabilmektedir. Bunlar talep üzerine

⁴⁷ ROBSON, a.g.e., s.6.

⁴⁸ Jeanne M. HOGARTH, "Financial Education & Economic Development", **Improving Financial Literacy International Conference hosted by the Russian G8 Presidency in Cooperation with the OECD**, OECD: U.S.A., November 2006, s.23.

posta ile gönderilebilmekte, yatırımcıların kolayca ulaşabileceği çeşitli mekanlarda hazır bulundurulabilmekte veya elektronik kopyaları internet sitelerine de konulabilmektedir.

İnternet siteleri: İnternetin hızla yaygınlaşması ile yatırımcı eğitimi konusunda da büyük ölçüde bu alana kayılmaktadır. Düzenleyici otoritelerin, diğer dernek, birlik ve kuruluşların büyük kısmının İnternet sitelerinde yatırımcı eğitimi başlığı altında ana bir bölüm bulunmakta ve bunun altında çok detaylı konulara yer verilebilmektedir. Hatta çeşitli üniversite ve kütüphanelerin İnternet sitelerinde dahi bu konuya önemli yer ayrılabilir. Bunların dışında ilgili kuruluşlar tarafından sadece yatırımcı eğitimi amacına hizmet etmek üzere ayrı İnternet siteleri de kurulabilmektedir.

Telefon numaraları ve e-posta adresleri: Özellikle düzenleyici otoriteler tarafından kullanılan yatırımcıların başvurabileceği telefon numaraları ve e-posta adresleri ile yatırımcıların hem muhtemel usulsüzlüklerle ilgili şikayetleri alınmakta hem de yatırımcı eğitiminin de dahil olduğu pek çok konuda bilgi verilmektedir.

Toplantı ve seminerler: Özellikle küçük şehir ve kasabalarda yatırımcıları bilgilendirmek amacıyla toplantılar düzenlenmekte veya çeşitli bilgi ve eğitim düzeylerindeki yatırımcılar için daha kapsamlı seminerler organize edilebilmektedir. Eğitim seminerleri okul çağı çocukları, emekliliği yaklaştırmış yetişkinler ve askeri personel gibi belirli bir gruptaki insanlara yönelik olarak da düzenlenebilmektedir. Toplantı ve seminerlere katılımı yüksek kuruluşlarla iş birliğine gidilmekte tanıtım ve reklam çalışmalarında bulunmaktadır.

Reklamlar, televizyon ve radyo programları: Düzenleyici otoriteler öz-düzenleyici kuruluşlar, çeşitli birlik ve dernekler tarafından yatırımcıları eğitim konusunda bilinçlendirmek amacıyla basın ve yayın kuruluşlarına reklamlar verilebilmekte, doğrudan yatırımcıları eğitmeye yönelik, bölümler halinde radyo ve televizyon programları yapılabilmektedir. Geniş kitlelere ulaşabilme ve dinleme-izleme kolaylığı bu programları etkili bir eğitim aracı yapabilmektedir.

Uyarılar ve internette sahte dolandırıcılık siteleri: Düzenleyici otoriteler basın ve yayın kuruluşları aracılığıyla veya diğer yollarla yatırımcılara sahtekarlıklar, usulsüzlükler veya diğer konularda doğrudan uyarılar yapabilmektedir. Bunun dışında

bazı düzenleyici otoriteler İnternet aracılığıyla yapılan dolandırıcılıkları engellemek amacıyla sahte dolandırıcılık siteleri kurmuştur. Bu sahte siteler gerçeklerinde olduğu gibi çeşitli vaatlerde bulunarak yatırımcılardan para yatırmalarını talep etmektedir. Yatırımcılar bunlara inanıp para yatırma girişiminde bulundukları takdirde düzenleyici otoritenin eğitici uyarı ve mesajları ile karşılaşmaktadırlar.

Özel kuruluşlarca düzenlenen ücretli eğitim programları: Yatırımcı eğitimi konusundaki bilgi, belge ve araçlara çok çeşitli kaynaklardan kolayca ve ücretsiz olarak ulaşmak mümkün olsa da piyasada genel veya spesifik konularda ücretli eğitim veren kuruluşlar da bulunmaktadır. Bunlar aldıkları ücretin karşılığı olarak, genelde seçilmiş eğitim personeli ile eğitim tecrübe ve olanaklarını kullanarak daha etkili bir eğitim vermeye çalışmaktadırlar.⁴⁹

1.15. Finansal Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi

Finansal eğitim programlarının bu ilkelere, özelliklere göre uygulanması, programın etkin olması çok önemlidir. Programların etkisini ölçmek için program başında ve sonunda değerlendirmeler yapılmalı gerekli denetlemeler yapılmalı incelenmelidir. Richmond federeal reserve bankası yaptığı bir araştırma sonucunda finansal eğitim ve finansal okuryazarlık konusunda aşağıdaki değerlendirmelere ulaşmıştır.

-Bazı haneler kişisel finans kararlarıyla hata yapar.

-Hatalar, düşük gelirli ve daha az eğitilmiş aileler için daha yaygındır.

-Bilgi ve davranışlar arasında bir bağlantı vardır (diğer bir deyişle, nedensellik, bilgiden davranışa kadar sürer).

-Düşük gelirli ve daha az eğitilmiş haneler daha fazla hata yapma eğilimi gösterdikleri için, mali eğitimden en çok yararlanma eğilimi gösterirler. Dağılımı az sayıdaki fakir grupların, tek ebeveynlerin ve kadınların da bulunduğu diğer gruplar.

⁴⁹ OZCAM, a.g.e., s.7-9.

-Finansal eğitimin faydaları, emeklilik planlaması tasarrufu, ev sahibi olma ve kredi kullanımı gibi bir dizi alanı kapsıyor gibi görünmektedir.

-Finansal eğitim programları, alıcının ihtiyaçlarına uyarlandıklarında ya danışman ya da bir sınıf ortamında yüz yüze görüşme zamanını en çok etkilemektedir.

-Spesifik konuları kapsayan ve becerileri öğreten finansal eğitim programları daha genel konuları kapsayan finansal eğitim programlarından daha iyidir.

-Finansal eğitime ilişkin sonuçların sonuçları genellikle hane halkı için "geliştirilmiş" veya "daha iyi" sonuçlar olarak tanımlanır; ancak artan mali bilgi, görünüşte daha kötü sonuçlar doğurabilir, örneğin artan finansal bilgi, görünüşte daha kötü sonuçlar doğurabilir, örneğin belirli koşullar altında ipotek temerrüdü kullanımının artması gibi.⁵⁰

⁵⁰ Matthew MARTIN, ‘‘A Literature Review on the Effectiveness of Financial Education’’, **Federal Reserve Bank of Richmond Working Paper Series**, Vol.1, No.07-03, June 2007, s.22.

II. BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARINI YÜRÜTEN KURUMLAR

2.1. Dünya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

2.1.1. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Ekonomik iş birliği ve kalkınma örgütü (OECD) 30 Eylül 1961 tarihinde Paris ‘te kurulmuştur. Örgütün amacı dünyanın dört bir yanındaki insanların ekonomik ve sosyal refahını arttıracak politikaları teşvik etmektir. Günümüzde 35 adet üye ülkesi bulunmaktadır. Dünya çapındaki 35 OECD üye ülkesi problemleri belirlemek, tartışmak ve analiz etmek ve onları çözmek için politikalar geliştirmek üzere düzenli olarak toplanmaktadır.⁵¹

Üye ülkeler; A.B.D., Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Kore, Lüksemburg, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovak, Slovenya, Şili, Türkiye, Yeni Zelanda, Yunanistan.

OECD finansal okuryazarlık çalışmaları konusunda dünyada öncü kuruluşlardan biridir. 2002 yılında finansal eğitime ilişkin kapsamlı bir proje başlatmıştır. Projeden sorumlu Finansal Piyasalar Komitesi ve Sigorta Komitesi olmak üzere 2 adet komite ve özel emeklilik çalışma heyeti ile bir çalışma heyeti bulunmaktadır. Proje kapsamında üye ülkelerin finansal okuryazarlık programları değerlendirmeye alınmış ve eğitim programlarının geliştirilmesi için rehber niteliğinde stratejiler oluşturulmuştur.

OECD nin çalışmaları INFE, GATEWAY, PISA projeleri ile daha da genişlemiştir.

⁵¹ <http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.html>, (10.02.2017).

OECD Uluslararası Finansal Eğitim Ağı-INFE 2008 yılında kurulmuştur. OECD-INFE' nin 100'den fazla ülkede bankalar veya bakanlıklardan oluşan 240'ın üzerinde üyesi bulunmaktadır. INFE, finansal okuryazarlık hakkında veri toplamak, analitik ve karşılaştırmalı raporlar geliştirmek, araştırma yapmak ve politika araçları geliştirmek için bir platform görevi görmektedir.⁵² INFE dünya çapında finansal eğitim programlarında uluslararası iş birliğini teşvik etmektedir. OECD-INFE stratejileri ve çıktıkları tartışmak için yılda 2 kez toplanmaktadır. Ağ üyeleri, görüş alışverişini teşvik etmek ve desteklemek için parola korumalı bir işbirlikçi çalışma alanı kullanmaktadır.⁵³

GATEWAY, finansal eğitim konuları ve programları ile ilgili veri, araştırma, inceleme ve bilgi için küresel bir takas merkezidir.90'ın üzerinde ülkenin finansal eğitim programları hakkında bilgi içermektedir. Dünyadaki paydaşlara finansal eğitim programları ile ilgili bilgiler araştırma sonuçları veriler sunmaktadır.

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), OECD tarafından yayınlanan, 15 yaşındaki gençlerin bilgi ve becerilerini test ederek dünya çapında değerlendirmeyi amaçlayarak düzenlenen uluslararası bir ankettir. Öğrenciler fen matematik okuma gibi derslerin yanında bu test ile finansal okuryazarlık alanında da değerlendirilmektedir. Gençlerin finansal okuryazarlık sevdelerini ölçmek için yapılan bir çalışmadır. 2015 yılında 72 ülkede 28 milyon 15 yaşındaki öğrenciye anket yapılmıştır.

PISA, okullarda uygulanan müfredatın içeriğine göre tasarlanmıştır ve öğrencilerin bilgi, beceri uygulama ve analiz etme, akıl yürütme ve problemleri inceleme, yorumlama ve çözme gibi etkin iletişim kurma yeteneklerine bakar. PISA herhangi bir müfredatı öngörmemekte, desteklememekte ve ortak bir payda ile sınırlandırmamaktadır. 2015 yılı için PISA' nın amacı, katılımcı ülkelerdeki ve ekonomilerdeki, uzmanların giderek dünyadaki öğrencilerin gelecekteki başarısı için en önemli olduklarını düşündüğü bilim bilgisi ve becerilerini değerlendirmektir.⁵⁴

⁵² http://www.financial-education.org/join_INFE.html, (10.2.17).

⁵³ <http://www.financial-education.org/about.html>, (10.02.2017).

⁵⁴ <http://www.oecd.org/pisa/pisafaq/>, (10.2.2017)

2.1.2. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği 1957 yılında kurulan ekonomik ve siyasi birliktir. Kıtanın çoğunu kaplayan 28 Avrupa ülkesinden oluşur.

Birliğin finansal okuryazarlık alanındaki ise çalışmaları Avrupa Komisyonu yürütmektedir. Avrupa Komisyonu AB' nin siyasi açıdan bağımsız yürütme koludur. Finansal eğitim alanında çalışmalar komisyonun 2 birimi tarafından yürütölmektedir. Bunlar;

-DG iç piyasalar ve hizmetler servisi

-DG sağlık ve tüketici koruma servisi

Komisyon ilk olarak 2005 yılında finansal hizmetler politikası kitabına finansal okuryazarlık alanındaki politikaları teşvik etme ve projeler yürütme konusunda taahhütler eklemiştir.

2007 yılında ise aktif olarak çalışmalar yapmaya başladı. Öncelikle; 2007 Mart' ta finansal kapasitenin arttırılması konulu bir konferans düzenledi. Konferansta finansal eğitimin önemi vurgulandı ve finansal eğitim uygulamaları paylaşıldı. 2007 Mayıs ayında tüketicinin korunması üzerine çalışmalar yapmaya başladı ve perakende finansal hizmetler kitabına tüketicilerin güçlendirilmesi adlı maddeyi ekledi. Ve 2007 Kasım ayında finansal eğitim bildirisi ile piyasada tüketiciler, toplum ve ekonomi için finansal eğitimin önemini ortaya koymuştur. (Bu bildirge komisyonun Avrupa vatandaşları arasında finansal eğitimin sağlanması yönündeki desteğinin altını çizmekte ve bu alanda bir dizi pratik girişim başlattığını bildirmektedir.⁵⁵ Bunların yanında komisyon finansal eğitim programları için 8 ilke yayınlamıştır ve 4 somut girişim başlatmıştır. Ardından 2008 Mayıs'ta ilgili birimler tarafından Finansal erişim: temel finansal hizmetlere erişimi iyileştirmek adlı konferans düzenlenmiştir.

Komisyon 13 Haziran 2008 tarihinde Finansal Eğitim Uzman Grubunu(EGFE) kurmuştur. Grubun oluşumu 2007 de yayınlanan finansal eğitim bildirisine

⁵⁵http://ec.europa.eu/internal_market/finservicesretail/docs/capability/information_note_en.pdf, (26.02.2017).

dayanmaktadır. Grup için ulusal kurumlar, finans endüstrisi, tüketici dernekleri, akademik çevreler vb. gibi sektörlerden 25 üye seçilmiştir. Grup 3 yıllık süre için kurulmuştur. Grubun yılda 2 kez Brüksel’ de toplanması planlanmıştır. Grubun amacı mali eğitim alanında fikir alışverişi yapmak ve politika oluşturulması konusunda Avrupa komisyonuna tavsiyelerde bulunmaktır. Grubun 3 yıllık görev süresinin dolması ardından komisyon grubun süresini uzatmamış ve OECD -INFE çalışmalarını desteklemeye karar vermiştir.

EGFE’ nin yaptığı toplantı konuları aşağıda bulunmaktadır.

- Birinci toplantı- finansal eğitim için ulusal stratejiler- Ekim 2008
- İkinci toplantı-f finansal kriz ve finansal eğitim- Nisan 2009
- Üçüncü toplantı-okullarda finansal eğitim-Kasım 2009
- Dördüncü toplantı-f finansal eğitim ve emeklilik-Haziran 2010
- Beşinci toplantı-yeni medya ve finansal eğitim – Aralık 2010

Komisyon Ocak 2009 da Avrupa finansal eğitim veri tabanını kurmuştur. Kuruluşu 2007 de yayınlanan finansal eğitim bildirisine dayanmaktadır. Site elektronik kütüphane görevi görmektedir. Eğitim planları ve araştırma projeleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Site tüm eğitimcilere, kurum ve kuruluşlara, potansiyel kullanıcılara açıktır. Site 17 Haziran 2011 de çevrimdışı konuma alınmıştır.

Avrupa komisyonu, dg tüketici ve sağlık koruma müdürlüğü aracılığıyla proje kapsamında 2003 yılında yetişkinler için çevrimiçi tüketici eğitimi adlı Dolceta internet sitesini erişime açmıştır. Sitenin amacı interaktif web tabanlı araçlar geliştirmektir.

Projenin hedefleri, üye devletlerde Avrupa tüketici haklarının farkındalık ve anlayış düzeyinin yükseltilmesine yardımcı olmak ve tüketici eğitimi için interaktif web tabanlı araçlar geliştirmektir. Proje ile on-line eğitim materyali üretip yaymak, yararlı bilgiler sağlamak, çeşitli beceriler geliştirmek ve özellikle tüketicilere vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını öğretmek amaçlanmıştır.

Dolceta projesinin hedef grupları eğitim kurumlarındaki öğretmenler, profesörler, eğitimciler, tüketici sorumlulukları bulunan devlet kurumları, tüketici

dernekleri ve bireysel tüketicilerdir. Dolceta modüllerinde vurgulanan konular ağırlıklı olarak savunmasız tüketicilerin durumunu iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Proje, üniversiteleri, tüketici derneklerini ve yetişkin eğitimi derneklerini içeren Avrupa Birliği'nin 27 Üye Devletindeki ulusal ekiplerle iş birliği içinde EUCEN (Avrupa Birliği Sürekli Eğitim Ağı) tarafından yönetilmiştir.

Web sitesi www.dolceta.eu tüm resmi AB dillerinde mevcuttur ve 27 AB Üye Devleti' nin ulusal mevzuat ve kültürüne uyarlanmıştır.

Web sitesi farklı konuları kapsayan 8 farklı modül içermektedir. Bunlar; tüketici hakları, finansal hizmetler, ürünler güvenliği, öğretmen köşesi, sürdürülebilir tüketim, genel çıkar hizmetleri, finansal okuryazarlık, besin güvenliği.

Dolceta web sitesi Temmuz 2013'te çevrimdışı konuma alınmıştır. Dolceta' nın en iyi öğretim kaynakları tüketici eğitimi web sitesi [consumerclassroom](http://consumerclassroom.eu) adresine aktarılmıştır.

Site Tüketici eğitimi konusunda deneyim, diyalog ve öğretim materyalleri alışverişinde bulunmak için bir platform sunmaktadır. Consumerclassroom web sitesinin amacı gençlerin farkındalığını hem ulusal hem de Avrupa düzeyinde güçlendirerek, çevrimiçi tüketici eğitiminin yetkili sesi olmak, tüketici eğitimi ve özellikle ortaöğretim okullarındaki öğretimi teşvik etmektir.

Consumerclassroom web sitesinin hedef kitlesi öğretmenler, tüketici örgütleri, öğretmen dernekleri, orta öğretim okulu öğretmenleri, tüm Üye Devletlerin Eğitim Bakanlıkları ve tüketici eğitimi uzmanları, ebeveynler ve tüketicilerdir. Ayrıca site Avrupa'ya özgü değil Tüketici eğitime katkıda bulunmak isteyen herkesin kullanmasını amaçlanmaktadır.⁵⁶

⁵⁶ <https://www.consumerclassroom.eu/about/teacher-resources>, (02.03.2017).

Avrupa Komisyonu, AB'de mali eğitimin yaygınlaştırılmasını ve harekete geçirilmesini sağlayan ulusal veya bölgesel konferanslar ve diğer etkinliklerin organizasyonunda üye devletlere ve özel aktörlere sponsorluk / himaye sağlamaktadır.

2.1.3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı (CYFI)

Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı (CYFI) 2011 yılında bankalar, hükümetler ve akademisyenlere kadar dünyanın dört bir yanında 132 ülkedeki binlerce kuruluşla ortak olarak kurulmuştur.

Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı (CYFI), dünyadaki çocuklara ve gençlere finansal hizmetlere erişim, ekonomik haklar konusunda bilinçlerini artırma ve varlıklarını geliştirme, geleceğe yatırım yapma ve nihai olarak yoksullaşma döngüsünü kırma yeteneği vermeyi amaçlamaktadır.

CYFI, iki katmanlı bir yönetim kurulu yapısı ve İş Ortakları Meclisi ile kâr amacı gütmeyen bir Hollanda vakfı olarak kurulmuştur.⁵⁷

CYFI, küçük bir ekiple ve yalın bir bütçeyle 5 yıldan az bir sürede 132 ülkedeki kuruluşlarla çalışmayı, UNCDF, OECD ve G20 gibi uluslararası örgütlerle iş birliği yaparak genç insanların ekonomik güçlenmelerinin önemini savunmayı başarmıştır.

CYFI Ağ Yanıtlama Programı (CNRP), Çocuk ve Gençlik Finansmanı Uluslararası Sekreteryası tarafından, dünyadaki kuruluşlara ve kurumlara, ulusal ve yerel düzeyde finansal eğitim politikaları ve programları geliştirip uygulamalarına yardımcı olmak amacıyla oluşturulan bir girişimdir. Ağ Danışmanı rolünün bir parçası olarak paydaşlara Ekonomik Yurttaşlık Eğitimi ve Finansal eğitim vermekte, gençlere girişimcilik politikaları veya programları tasarlanmasına ve uygulanmasına yardımcı olabilecek atölye çalışmaları sağlamakta ve eğitimler için örgütsel destek oluşturmakta, desteklemektedir.

2016-2020 Stratejisinde CYFI, çalışmalarını bölgesel ve küresel düzeyde sürdürmeye devam edip, seçilen sayıda ülkeye ise daha fazla özel destek sağlama

⁵⁷ <https://childfinanceinternational.org/cyfi/about.html>, (17.02.2017).

konusuna odaklanmıştır. Avukatlık, teknik yardım, kapasite geliştirme, program / proje uygulaması, bağlantı kurma, bilgi alışverişi ve en iyi uygulama belgeleri paylaşma ve paylaşma gibi daha özel destek geliştirme faaliyetleri sürdürmektedir.⁵⁸

2.1.4. Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmellik Merkezi (GFLEC)

2011'de George Washington Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde kurulmuş olan Global Financial Literacy Excellence Centre (GFLEC), finansal okur yazarlık araştırması ve politikası için dünyanın önde gelen merkezlerinden biridir. Burs ve araştırmalar, geniş kapsamlı eğitim, küresel politika ve hizmetler sayesinde Merkez, Washington DC' de, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve dünyanın dört bir yanındaki ortaklarıyla finansal bilgi düzeyini yükseltmek için çalışmaktadır. GFLEC, bir çalışma alanı olarak finansal okur yazarlığına çok önemli katkılarda bulunan Profesör Annamaria Lusardi' nin on yıldan fazla akademik araştırması üzerine kurulmuştur. Washington DC' nin merkezindeki konumu sayesinde merkez politika yapıcılarını doğrudan etkilemek için konumlandırılmıştır.

Araştırma ve uzmanlık çalışmaları ile merkez, dünyadaki finansal okuryazarlığın geliştirilmesinin yanı sıra politikacıları bilgilendirmeye de çalışmaktadır. GFLEC, okullarda, işyerlerinde ve toplulukta finansal eğitim üzerinde durarak çığır açan araştırmalar üzerine odaklanmaktadır. Aynı zamanda, kadınlar ve gençler arasında finansal okur yazarlığa bakan araştırmalarla da uğraşmaktadır.

GFLEC, mali okur yazarlık eğitimi programlarının başarıyla uygulanması konusunda kuruluşlara kapsamlı bir danışmanlık hizmeti sağlamakta, çalışmalar yürütmektedir. Bunlar;

Ulusal Finansal Yetenek Araştırması (NFCS), Amerikalıların finansal kapasitesini ölçen geniş çaplı ve çok yıllık bir projedir. NFCS ilk olarak 2009'da gerçekleştirilmiş ve daha sonra her üç yılda bir tekrarlanmaktadır. Çalışma mali kabiliyetin kilit göstergelerini kıyaslamayı ve bu göstergelerin altta yatan demografik,

⁵⁸ CYFI, **CYFI's 2016-2020 Strategy**, Amsterdam, June 2016, s.10.

davranışsal, tutum ve finansal okuryazarlık özelliklerine göre nasıl değiştiğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Birçok profesyonel sporcu, kişisel finansmanlarını etkin bir şekilde yönetmek için gerekli becerilere sahip olmadığından finansal problemler profesyonel sporcular arasında sık görülür. Merkez NFL ve NBA ile ilgili araştırmalar yürüterek, profesyonel sporcuların finansal sorunlarını inceleyip ve bu grup için etkili çözümler üretmeye çalışmaktadır.

Standard & Poor's Ratings Hizmetleri Küresel Finansal Okuryazarlık Anketi, finansal okur yazarlık alanında dünyanın en kapsamlı, küresel ölçümüdür. Dört temel finansal kavramı araştırır: risk çeşitlendirme, enflasyon, aritmetik ve faiz bileşikleştirme.

Anket, 140'tan fazla ülkede 150 binden fazla erişkinle yapılan röportajlara dayanmaktadır.

Bu projedeki araştırmacılar, finansal eğitimin dünyadaki etkinliğini değerlendiriyor ve ortak ülkelerdeki finansal okuryazarlık hakkında veri toplamının yanı sıra, program, politika yapıcılar, akademik çevreler, hükümetler ve özel sektör gibi birden fazla paydaşın yararlanabileceği en iyi finansal okuryazarlık programları geliştirmektedir.

Nisan 2015'te başlatılan GFLEC video dizisi "Finansal okur yazarlığın büyük fikri nedir?", Finansal okuryazarlık konusundaki temel konular hakkında kısa videolar sunmaktadır.

Bunun yanında FINLIT adlı video dizisi dünya çapında bir kitleye ulaşılabilen ayrıntılı akademik ve uygulayıcı sunumlar içermektedir.

Uluslararası Finans Müzeleri Federasyonu'nun (IFFM) müzeler arasında daha fazla iş birliği sağlamak, sergilerin paylaşımını kolaylaştırmak, burs ve bilimsel kaynakların değişimini sağlamak ve bilginin değişimini sağlamak için bir çerçeve sağlamaktadır. IFFM ayrıca finansal okuryazarlığı global düzeyde geliştirmek için yenilikçi fikir ve programlar geliştirmeyi ve uygulamayı hedeflemektedir. IFFM üyeleri,

her yıl finansal okuryazarlığın tanıtımında, medyaya, akademisyenlere, politika yapıcılara ve finans sektörüne ilham veren uluslararası bir konferansta toplanır.⁵⁹

2.1.5. Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi (ICSA)

Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi (ICSA), 1988 de kurulan Doğu ve Batı Asya, Latin Amerika, Kuzey Amerika ve Avrupa da dahil olmak üzere tüm dünyadaki firmaları temsil eden menkul kıymetler endüstrisi dernekleri küresel organizasyonudur.

Piyasadaki gelişmeleri anlamak, görüş ve uygulamaları paylaşmak ve daha iyi küresel sermaye piyasaları için iş birliği yapmak için bir forum olarak hizmet etmektir. Verimli ve iyi işleyen menkul kıymet piyasalarını ve sınır ötesi sermaye akımını teşvik etmek için yetki alanlarına ilişkin uygun düzenleyici politikalar, yönetmelikler ve girişimler hakkında önerilerde bulunmaktadır.⁶⁰

Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi (ICSA) üyeleri, yatırımları konusunda bilgilendirilmiş, rasyonel kararlar verebilen eğitilmiş yatırımcıların, menkul kıymet ürünlerine yatırım yaparak hem kendi mali refahlarının gelişimine hem de ulusal tasarruflar ve sermayenin verimli tahsisine katkıda bulunduğunu anlamıştır. Ayrıca, eğitilmiş tüketiciler mali ürünler ve yatırımlar hakkında bilinçli seçimler yapabildikleri için, yatırımcı eğitimi düzenleyicileri ve özel sektör piyasa katılımcılarının menkul kıymet piyasalarına yatırımcı güvenini sağlayacak kritik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. ICSA üyeleri bu nedenle, tüketicilerin bilinçli yatırımcı haline gelmeleri için gerekli anlayış, beceri ve bilgileri elde edebilmelerinin, finansal güvenlik ve menkul kıymet piyasalarının gelişimi ve istikrarı açısından kritik önem taşıdığı sonucuna varmıştır. 2004 yılında yatırımcı Eğitimi İçin İlke ve En İyi Uygulamalar adlı raporu yayınlamıştır.⁶¹

Yatırımcı eğitimi için bu ilkeler ve en iyi uygulamalar, bireysel yatırımcı eğitim programlarının her zaman, bu programların kitlesi olacak tüketicilerin belirli ihtiyaçlarına

⁵⁹ <http://gflec.org/wp-content/uploads/2014/10/About-GFLEC-Presentation.pdf?x87657>, (15.03.2017).

⁶⁰ <https://icsa.global/our-vision>, (17.02.2017).

⁶¹ ICSA, **Principles and Best Practices for Investor Education**, London, January 2014, s.2.

ve gelişmiş seviyelerine göre uyarlanması gerektiği anlayışına dayanmakta hem düzenleyici kuruluşlar hem de özel sektör için bir çerçeve oluşturmaktadır.

2.1.6. Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu (IFIE)

Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu' nun temelleri Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi' nin ICSA yatırımcı eğitimi çalışma grubunu tarafından 2003 yılında atılmış ve 2005 yılında bağımsız bir kuruluş olarak kurulmuştur. Yatırımcı eğitim programlarının dünya çapında etkinliğini artırmak için özel sektör ve kamu sektörü yatırımcı sağlayıcılarını bir araya getiren benzersiz bir ittifaktır.

Forum, yatırımcı eğitim programlarını geliştiren ya da geliştirmeyi planlayan kuruluşlar da dahil olmak üzere, farklı yargı alanlarında yatırımcı eğitimi sağlayıcıları arasında bilgi ve fikir alışverişinde bulunmak için bir takas merkezi olarak hizmet etmektedir.

IFIE' nin temel amacı, tüm finansal piyasalardaki yatırımcılara, çeşitli yatırım türleri ve yatırım süreci ile ilişkili riskleri ve fırsatları daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için, yatırımcı eğitiminin küresel standartlarını iyileştirmektir.

IFIE' nin temel ilkeleri:

-Yatırımcı eğitimi için en iyi uygulamaların standartlarını global bazda oluşturmak ve geliştirmek.

-Farklı yargı alanlarında faaliyet gösteren yatırımcı eğitimi sağlayıcıları arasında bilgi ve fikir alışverişinde bulunmak için bir temizleme evi olarak hizmet etmek.

-Kapsamlı yatırımcı eğitim programlarının oluşturulması, büyümesi ve etkinliğinin artırılması.⁶²

IFIE, yatırımcı eğitimleri programlarında kullanılması için geniş bir kaynak kataloğu sunmaktadır. Hazırladığı web sitesi bu kaynaklara çevrimiçi ulaşılabilen bir öğrenme platformudur. Uzmanlar dünyanın dört bir yanındaki finansal eğitim

⁶² <http://www.ifie.org/index.php/about-ifie>, (14.03.2017)

programları hakkında bilgi toplayarak, bu bilgileri üyelik toplantıları, konferanslar ve eğitim seminerleri ile paylaşmaktadır. IFIE üyeleri, yatırımcı eğitim programları için küresel bir standart olarak hizmet etmeyi amaçlayan bir Uygulama Kuralları geliştirmiştir. IFIE ayrıca 2009-2010-2011 ve 2012 yıllarında dünya çapında yatırımcı anketleri düzenlemiş ve sonuçları paylaşmıştır.⁶³

2.1.7. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO)

Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO), dünya menkul kıymet düzenleyicilerini bir araya getiren ve menkul kıymet sektörü için küresel standart belirleyicisi olarak tanınan uluslararası bir kurumdur. IOSCO, menkul kıymet düzenlemesi için uluslararası kabul görmüş standartları geliştirir, uygular ve teşvik eder.

64

2001 yılından bu yana, IOSCO yatırımcı eğitimi ve mali okur yazarlık girişimlerine ilişkin yaklaşımları inceleyen, yatırımcı eğitimi için genel standartları kapsayan bir dizi rapor yayınlamıştır.

IOSCO finansal okuryazarlığı " bireysel yatırımcıların piyasa ilkelerini, araçlarını, kuruluşları ve düzenlemeleri anlaması." şeklinde tanımlamıştır.⁶⁵

IOSCO finansal okuryazarlık programlarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. IOSCO' nun finansal okuryazarlıktaki konumu aşağıdaki maddelerle özetlenebilir.

Bağımsız ve tarafsız- IOSCO, bireysel yatırımcıların yatırım ürünlerini anlamalarına, araçlarla daha etkili çalışmasına ve dolandırıcılıktan kurtulmaktan kaçınmak için adımlar atmalarına yardımcı olacak bilgiler ve araçlar da dahil tarafsız yatırımcı eğitimi sağlamak için benzersiz bir konuma sahiptir.

Uzmanlık ve verilere erişim- IOSCO ve üyeleri, menkul kıymetler, piyasa yapısı ve yatırım ürün düzenlemesinde kapsamlı uzmanlığa ve deneyime sahiptir. Ayrıca,

⁶³ <http://www.ifie.org/index.php/about-ifie/3>, (14.03.2017)

⁶⁴ https://www.iosco.org/about/?subsection=about_iosco, (17.02.2017)

⁶⁵ IOSCO, **Strategic Framework for Investor Education and Financial Literacy Consultation Report**, London, October 2014, s.6.

potansiyel piyasa riskleri ve kötü davranışları ile ilgili verilere erişebilirler ve yatırımcı kaygılarını belirlemek ve ele almak için mevcut veri toplama metodolojilerini kullanmak için iyi bir konumdalar. C8, yatırımcı eğitimi ve finansal okuryazarlık programlarının tanımlanması, geliştirilmesi ve sunumunda diğer IOSCO politika komiteleriyle iş birliği içinde çalışmayı ve koordine etmeyi amaçlamaktadır.

Piyasaların işleyişi ile ilgili benzersiz bilgiler - Kural oluşturma, denetim ve uygulama yetkileri sayesinde, düzenleyiciler, piyasa sonuçlarını ve iş modellerini şekillendiren etmenleri (yapısal ve diğerleri dahil) tanımlamak ve rekabet sorunları, bilgi sorunları ve yanlış yönlendirilmiş teşvikleri anlamak için "menkul kıymet endüstrisinin içine bakmak" için eşsiz yeteneğe ve uzmanlığa sahiptirler IOSCO, bu deneyimi ve görüşleri, hedeflenen yatırımcı eğitim programlarını geliştirmek için kullanabilir.

Düzenleyici eylem yoluyla doğrudan etki- Çeşitli araçlar, menkul kıymet denetleyicilerine, yatırımcı eğitimi ve finansal okuryazarlık programları ve / veya düzenleyici eylem yoluyla yatırımcının korunmasına yönelik en uygun yaklaşımı belirleme esnekliği sağlar

Liderlik rolünü üstlenecek şekilde iyi konumlandırılmış- Ulusal ve yerel stratejilerin bir parçası olarak, menkul kıymet düzenleyicilerinin yatırımcı eğitiminin belirli alanlarında kilit liderlik rolleri üstlenme ve diğer kuruluşlarla ortak çalışma fırsatları olabilir. Bu, inisiyatiflerin ulusal stratejilere entegre edilmesini sağlamaya yardımcı olabilir; bu, daha fazla etkinliğe, daha tutarlı bir eğitim kalitesine ve daha az çaba harcamanıza neden olabilir.⁶⁶

Finansal piyasaların gelişmesi ve karmaşılaşması, yatırımcıların sorumluluğunun artması ile birlikte Haziran IOSCO kurulu 2013'te bireysel yatırımcılara ilişkin Komite 8 in kurulmasını onaylamıştır. Komitenin başlıca görevi, IOSCO' nun bireysel yatırımcı eğitimi ve finansal okuryazarlık politikası çalışmalarını yürütmektir. İkincil görevi bireysel yatırımcı koruma konularında IOSCO Yönetim Kuruluna tavsiyelerde bulunmak ve IOSCO Yönetim Kurulu tarafından yönlendirilen yatırımcı koruma politikası çalışmalarını yapmaktır. Ayrıca diğer küresel organizasyonların ve

⁶⁶ IOSCO, a.g.e., s.7-8.

ağların yatırımcı eğitimine finansal okuryazarlık programlarının geliştirilmesine ve yatırımcı eğitimi politikalarına yardımcı olmaktadır.⁶⁷

2.1.8. Kişisel Finansal Çalışan Eğitimi Fonu (PFEEF)

Kişisel Finansal Çalışan Eğitimi Fonu (PFEEF), kişisel finans, yatırım ve emeklilik konusunda tarafsız talimatlar sunan, yerinde eğitim programları ve çevrimiçi modüller aracılığıyla işverenler ve çalışanlar arasındaki finansal okuryazarlığı artırmayı amaçlayan 2006 yılında Dr. E. Thomas Garman tarafından kurulan ABD ve Birleşik Krallık 'ta faaliyet gösteren bir kuruluştur.

PFEEF' in misyonu, kurumların ve çalışanların mali sorumluluklarını üstlenmeleri için destek sağlamaktır.⁶⁸

Fon hem online hem de yerinde eğitimler ile finansal okuryazarlığa destek olmakta ve finansal refah düzeyine ilişkin tasarladığı anket ile araştırmalar yapmaktadır.

The Employee Survey and Personal Financial Wellness Scale™ (PFW Scale™ Kişisel Finansal Sağlık Ölçeği™ (PFW Scale™), finansal zorluk / finansal refah düzeyinin güvenilir bir ölçümü olan sekiz maddelik bir ankettir. Sekiz maddelik PFW Scale™'ün tamamının tamamlanmasının ardından kullanıcıya, algılanan kişisel finansal sağlık durumunun geçerli ve güvenilir bir ölçüsü olduğu bilimsel olarak tespit edilmiş bir puan verilir. Anket kişisel finansal sağlamlılığın geçerli ve güvenilir bir ölçüsü olarak bilimsel olarak belirlenmiştir ve sektördeki altın standart olarak kabul edilmektedir.⁶⁹

2.1.9. Dünya Bankası

Dünya Bankası 1944 yılında kurulmuş ve günümüzde 189 üye ülkesi bulunmaktadır. Zaman içerisinde Dünya Bankası Grubu haline gelmiştir ve gruba bağlı 5 ana kurum bulunmaktadır. Bunlar; Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı

⁶⁷ https://www.iosco.org/about/?subsection=display_committee&cmtid=20, (17.02.2017).

⁶⁸ <https://pfeef.org/mission-and-about/>, (14.03.2017).

⁶⁹ <https://pfeef.org/services/pfw-survey/>, (14.03.2017).

Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi (ICSID)

Dünya bankası grubu finansal okuryazarlık alanında finansal katılım (financial inclusion) terimini kullanmaktadır. Finansal erişimi, “ bireylerin ve işletmelerin, ihtiyaçlarını karşılayan, işlemler, ödemeler, tasarruflar, kredi ve sigorta gibi sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde sağlanan faydalı ve uygun fiyatlı finansal ürünlere ve hizmetlere erişebilmeleri anlamına gelir. “ şeklinde tanımlamıştır.⁷⁰

Dünya Bankası finansal katılımın ilerletilmesinde sahip olduğu uzmanlığı, ülkeler arası iletişimi, veri ve araştırma kapasitesi ile önemli bir rol oynamaktadır. Finansal katılım projesini yürüttüğü diğer projeler ile koordine şekilde devam ettirmektedir.

Grup finansal erişimi teşvik etmek için aşağıdaki programları başlatmıştır.

2020 yılına kadar Evrensel Finansal Erişim (UFA): Dünya Bankası Grubu UFA 2020 girişimi kapsamındaki hedefi 1 milyar yetişkine finansal hizmetlere erişimin sağlanmasıdır. Program kapsamında finansal açıdan dışlanmış grubun olduğu 25 ülkeye ayrıca odaklanarak 80 ülke ile çalışılmaktadır. Bu ülkelere danışmanlık yapılmakta teknik yardımlar sağlanmakta ve finansman operasyonları yapılmaktadır.

Finansal Sektör Değerlendirme Programları (FSAP): finansal katılım günümüzde daha da önem kazanmaya başladıkça hükümetler programlar oluşturmaya başlamıştır. Dünya bankası ise hükümetlerin oluşturdukları bu programların güçlendirilmesini sağlamak için çeşitli finansal sektör konularını kapsayan değerlendirme programı FSAP yi geliştirmiştir.

Grup ayrıca küresel çapta ortaklaşa bazı kurumlar ile programlar yürütmektedir.

⁷⁰ <http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#1>, (23.02.2017).

2013 yılında başlatılan Finansal İçerme Destek Çerçevesi (FISF) programı, ulusal finansal içerme amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek için reformları ve ülkenin önderlik ettiği diğer faaliyetleri desteklemektedir. FISF, Dünya Bankası Grubunun politika diyalogunu, analitik çalışmalarını ve finansal dahil etme finansmanını artırır ve etkiler. Program şu anda sekiz ülkeyi kapsıyor ve Hollanda Dışişleri Bakanlığı ve Bill & Melinda Gates Vakfı tarafından destekleniyor

Mali İçerme programı için Yenilik Yapan Program, finansal hizmet sağlayıcılara, kişilere finansal hizmetler sunmak için teknoloji odaklı iş modelleri geliştirmelerinde yardımcı olmak için teknik yardım sağlar. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin hükümet, perakende ve havale ödeme sistemlerini modernize etmesine yardımcı olmak için uzmanlık da sağlar. Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Bakanlığı (DFID) tarafından desteklenmekte ve Dünya Bankası Grubu tarafından uygulanmaktadır.

Tüketici Koruma ve Finansal Okuryazarlık (CPFL) Vakıf Fonu: tüketici açıklarını güçlendiren yasaları ve düzenlemeleri iyileştirmek, küfürlü ticaret uygulamalarını yasaklamak ve tüketici uyuşmazlıklarını gidermek için etkili mahkeme dışı mekanizmalar oluşturmak için mevcut finansal tüketici koruma ve okuma yazma programları yoluyla teknik yardım sağlamak Ayrıca, özellikle yoksullar ve savunmasızlar için finansal hizmetler konusundaki tüketici bilgisini ve farkındalığını arttırmak. İsviçre Ekonomik İşler Sekreterliği (SECO) tarafından desteklenmektedir.

Grup ayrıca standart belirleme girişimlerinde de bulunmaktadır.

G20 Mali İçeriğe İlişkin Küresel Ortaklık (GPFI): Dünya Bankası Grubu, tüm G20 ülkeleri, ilgisini çeken G20 ülkeleri ve ilgili paydaşlar için finansal dahil olma konusunda kapsamlı bir platform olan GPFI' nın bir uygulama ortağıdır. Çin G20 Başkanlığı liderliğinde, Dijital Finansal İçerme için G20 Yüksek Düzeyli İlkelerini hazırlayan G20 teknik ekibinin başkanlığını ve Dijital Finansal İçerme için Yeni G20 göstergelerine teknik girdi sağlamıştır. Yüksek Düzeyli İlkeler, hükümetleri finansal kapsamda dijital bir yaklaşımı teşvik etmeye teşvik etmektedir.

Finansal İçerme (AFI) Raporunun Ödeme Şekilleri, yedi temel ilkeyi özetlemekte ve ülkelerin işlem hesaplarına erişimlerini artırmak için alabilecekleri

eylemleri önermektedir. Ödeme ve Pazar Altyapıları (CPMI) ve Dünya Bankası Grubu başkanlık eden bir mali düzenleyici görev gücü tarafından hazırlandı

Dünya Bankası Grubu yürüttüğü finansal katılım programlar ile finansal okuryazarlığın dünyada geliştirilmesi yönünde etkin bir rol oynamaktadır. Hedeflerinin arasına finansal erişimin artırılmasını eklemiş bu yönde birçok taahhütte bulunmuş ve en çok ihtiyacı olan ülkelerden başlamak üzere dünya çapında anketler, çalışmalar yapmakta projeler yürütmektedir.⁷¹

2.2. Amerika’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

2.2.1. Çalışan Fayda Araştırma Enstitüsü (EBRI)

1978’de kurulan Çalışan Fayda Araştırma Enstitüsü (EBRI), yalnızca ekonomik güvenlik ve çalışanların faydalanmaları için veri dağıtımı, araştırma ve eğitimle uğraşan, kâr amacı gütmeyen kuruluştur. Misyonu, objektif araştırma ve eğitim yoluyla çalışanların eğitim programlarının ve kamu politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunmak, teşvik etmek ve geliştirmektir.

EBRI dört amacı üzerine kurulmuştur;

Çalışanların finansal planlarıyla ilgili araştırma yapmak ve eğitim programlarının yürütülmesini teşvik etmek.

Çalışanların eğitimleri için hem özel hem de hükümet olmak üzere ilgili kuruluşlar aracılığı ile yayın ya da başka yollarla kamuoyuna bilgi toplamak ve yaymak.

Çalışanlara sağlanan eğitimler üzerine ders, tartışma, yuvarlak masa, forum ve çalışma gruplarına sponsorluk yapmak.

Bir araştırma ve eğitim organizasyonu gibi tüm bu faaliyetleri yürütmek.⁷²

⁷¹ <http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#2>, (23.02.2017).

⁷² <https://www.ebri.org/about/facts/>, (18.02.2017).

1979 da ise enstitünün eğitim ve bilimsel işlevlerini yerine getirmek üzere eğitim ve araştırma fonu kurulmuştur.

2.2.2. Amerikan Tasarruf Eğitim Konseyi (ASEC)

Amerikan Tasarruf Eğitim Konseyi (ASEC) 1995 yılında başlatılmıştır. ASEC, uzun vadeli kişisel mali bağımsızlığı sağlamak için neye ihtiyaç duyulduğuna dair halkın bilgisini artırmak için girişimler gerçekleştiren kamu ve özel sektör kuruluşlarının kâr amacı gütmeyen bir ulusal koalisyonudur. ASEC, kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olan Çalışan Fayda Araştırma Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Fonu'nun (EBRI-ERF) bir programıdır.

ASEC, tüm olası ekonomik güvenlik kaynakları da dahil olmak üzere, emeklilik planlaması ve tasarrufun temel ilkeleri hakkında bireysel ve işveren bilinci oluşturmak için çalışmaktadır.

ASEC her yıl iki organizasyona ev sahipliği yapmakta ve bu organizasyonlarda kuruluşlar birbirleri ile iletişim kurma fırsatı bulmaktadır.

ASEC ve ortakları, 1998 ve 2001 yıllarında iki Ulusal Emekli Sandığı Zirvesi'nin (SAVER Zirveleri) planlanmasında kilit rol oynamıştır. Zirvelerin amacı, emeklilik planlamasının önemi hakkındaki farkındalığının artırılması ve daha büyük emeklilik tasarruflarının geliştirilmesi yollarının belirlenmesi olmuştur.⁷³

ASEC, tasarrufun önemi konusunda halkı eğitmek için birtakım girişimlere öncülük etmektedir. Choose to save®, Emmy ödüllü, çoklu ortam halk eğitim kampanyasıdır. Bugünkü tasarrufların güvenli bir finansal gelecek için hayati önem taşıdığı fikrini desteklemek ve tüm bireylerin amaçlarını gerçekleştirmelerine yardımcı olmak amacıyla 1996 yılında kurulmuştur.

Çalışan Fayda Araştırma Enstitüsü (EBRI) ve Amerikan Tasarruf Eğitim Konseyi (ASEC) programı tarafından geliştirilen Choose to Save, tasarrufun güvenli bir maddi gelecek için yaşamsal önem taşıdığı fikrini tanıtmak için medyanın gücünü

⁷³ <http://www.choosetosave.org/asec/index.cfm?fa=about#2>, (16.03.2017).

kullanmaktadır. Choose to Save® kamu eğitimi programı, 1997 yılından bu yana radyo ve televizyon aracılığıyla tasarruf eğitimi vermiştir. Bireylerin maddi geleceklerini planlamaları ve kaydetmeleri için kullanıcı dostu, multimedya materyalleri geliştirir. Tamamen mali eğitimle ilgilenen bir web sitesidir.⁷⁴

Sosyal Güvenlik Kurumu nun ortaklığı ile The Save for Your Future™ programı, insanları emeklilik planlamasına teşvik eden medya etkinlikleri ve toplantılar hazırlamaktadır. The Facts on Saving and Investing Campaign, Amerikalıları finansal güvenlik sağlamaya yönelik gerçekleri öğrenmeye teşvik etmek amacıyla 1998 yılında başlatılmıştır.

Ayrıca ASEC ve ortakları, ekonomik güvenlik yolunda insanlara yardımcı olacak birkaç broşür ve araç geliştirmiştir. The flagship 'in sunduğu Ballpark Estimate®, milyonlarca Amerikalıya yardımcı olan etkileşimli, web tabanlı bir emeklilik planlama hesap makinesidir. Diğer popüler ürünler; The Power to Choose, Top Ten Ways to Beat the Clock and Prepare for Retirement; and the Choose to Save® 6-brochure series. ASEC Retirement Income Quiz and Retirement Personality Profiler gibi çevrimiçi araçlar ve insanların hesaplarını daha iyi yönetmelerine yardımcı olacak çeşitli hesap makineleri de sunmaktadır. Aylık binlerce birey tarafından ziyaret edilen ChoosetoSave.org, finansal eğitim için web sitesidir ve ASEC ortakları tarafından hazırlanan ek kaynaklara bağlantılar içerir.

2.2.3. Tüketici Finansal Koruma Bürosu (CFPB)

Tüketici Finansal Koruma Bürosu (CFPB), finansal sektörde tüketici korumasından sorumlu Birleşik Devletler hükümetinin bir ajansıdır. CFPB' nin faaliyet alanı, bankalar, kredi birlikleri, menkul kıymet firmaları, maaş günü veren kuruluşlar, ipotek hizmetleri işlemleri, haciz azaltma hizmetleri, borç toplayıcılar ve ABD'de faaliyet gösteren diğer mali şirketlerdir.

⁷⁴ <http://www.choosetosave.org/about/> , (16.03.2017).

2007-08 mali krizine ve bunun sonucunda ortaya çıkan Büyük Durgunluk' a yasal bir cevap olan Dodd-Frank Wall Street Reformu ve Tüketici Koruma Yasası ile büronun temelleri atılmış ve 21 Temmuz 2011 de faaliyete geçmiştir.

Büronun hedefleri

-Fayda sağlayan iyi uygulamaları teşvik ederken tüketicilere maddi zarar vermeyi önlemek

-Tüketicilerin daha iyi finansal yaşamlar yaşamasını sağlamak

-Politikalar üretmek, tüketici finans piyasalarını ve tüketici davranışlarını analiz etmek

-Kaynak üretkenliğini en üst düzeye çıkararak ve etkiyi artırarak CFPB' nin performansını ilerletmek

CFPB, federal tüketici finansal yasalarının uygulanması ve tüketicilerin finansal piyasada korunması için tek bir hesap verebilirlik noktası sağlamak üzere oluşturulmuştur. Hedefleri doğrultusunda büronun faaliyetleri aşağıdadır.

-Haksız, aldatıcı fiil veya uygulamaları, kurallar yazarak, şirketleri denetleyerek ve yasayı uygulayarak engellemek

-Tüketici finansmanında ayrımcılığın yasaklanması üzerine olan kanunların uygulanmasını sağlamak

-Tüketici şikayetlerini almak

-Finansal eğitimi arttırmak

-Tüketicilerin finansal ürün deneyimini araştırmak

-Finansal piyasalarda tüketicilere yönelik yeni risklerin izlemek⁷⁵

⁷⁵ <https://www.consumerfinance.gov/about-us/the-bureau/>, (23.03.2017).

2.2.4. Federal Reserve (FED)

Federal Reserve, finansal okuryazarlık, kişisel finans ve tüketici koruması konusunda çalışmalar yapmaktadır. Kişisel finansı yönetmeye yardımcı olacak rehber niteliğinde bir dizi kaynak oluşturmuştur. Bunlar:

“Zenginlik oluşturma: Finansal Geleceğinizi Güvenli Kılmaya Yeni Başlayanlar Kılavuzu” kişisel zenginlik oluşturmak için bir plan geliştirmek için yardım isteyen kişiler ve aileler için başlangıç kılavuzudur.

“www.federalreserveeducation.org” finansal eğitim üzerine kaynakların, çalışmaların, araçların bulunduğu bir web sitesi.

“Kişisel Finansal Bilgileriniz için Gizlilik Seçimleri” ve “Tüketiciler için Tasarruf Kaynakları” isimli iki rehber kaynak yayımlamıştır.⁷⁶

2.2.5. Ulusal Finansal Eğitimciler Konseyi (NFEC)

NFEC, bir sosyal kurumsal işletme modeli ile bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir finansal okuryazarlık konseyidir. Bu yapı tarafsız bir finansal eğitim ve destek ihtiyacı olan kuruluşlara yardım etme özgürlüğü sağlamaktadır.

Bir finansal okuryazarlık kaynağı sağlayıcısı olarak NFEC, pratik eğitim sunmak, farkındalık yaratmak ve programın gelecekteki gelişimini maksimuma çıkarmaya yardımcı olmak için tasarlanmış 80’i aşkın finansal okuryazarlık varlığı geliştirmiştir. Ürünler, başarılı finansal okuryazarlığa yönelik girişimlerde bulunmak için gereken zamanı, masrafı ve personel sayısını azaltarak birden fazla kuruluşa ve kişiye yardımcı olmaktadır.

NFEC, açık kaynaklı bir model kullanarak, topluluklarının finansal yeteneklerini geliştirmeye çalışan insanlarla en iyi uygulamaları paylaşmaktadır. NFEC, en iyi uygulamaları paylaşmak için benzersiz bir konumdadır çünkü materyal dünya çapındaki

⁷⁶ <https://www.federalreserve.gov/consumerinfo/personalfinance.htm> , (23.03.2017).

saygın kuruluşlar tarafından test edilmiştir. NFEC tarafından geliştirilen en iyi uygulama modelleri başkalarının taklit edebileceği önemli standartları belirlemektedir.⁷⁷

2.2.6. Finansal okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC)

Mali Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu, 2003 yılının Adil ve Doğru Akreditif İşlemleri Yasası uyarınca kurulmuştur. Komisyon, ulusal bir finansal eğitim web sitesi (MyMoney.gov) kurmakla ve mali eğitim konusunda ulusal bir strateji geliştirmekle görevlendirilmiştir. Komisyon, Hazinesinin Mali Güvenlik Dairesi tarafından koordine edilmektedir.⁷⁸

FLEC, 2006 yılında ‘‘ Geleceğin Mülkiyetinin Satın Alınması ‘‘ adlı ilk finansal stratejisini geliştirmiştir. Finansal Okuryazarlığa İlişkin ilk Ulusal Stratejide, o dönemdeki mali okuryazarlığa ilişkin ilerleme gözden geçirilmiştir ve finansal eğitimin artırılması için dört çalışma alanı belirlenmiştir.

Temmuz 2009' da Hazine Bakanlığı, Komisyonun amacını ve rolünü yerine gözden geçirmek için özel bir FLEC toplantısı düzenledi. Bu toplantının bir parçası olarak, FLEC üyeleri yeni bir ulusal strateji hazırlamak için bir çalışma grubu oluşturdu. Bu süreçten ve 2006 stratejisini temel alarak, NSWG, 2011 Ulusal Stratejisini oluşturdu. 2011 Ulusal Strateji çerçevesi bir genellemeyi temsil etmektedir. Strateji kapsamında temel hedefler belirlenmiştir.

2011 ulusal stratejisinin parçası olarak uygulama stratejisinde yürütülmüştür. Uygulama sürecinin ilk adımı olarak FLEC, kişisel finansal eğitim, araştırma, uygulama ve politika ile ilgili tüm organizasyonlara çeşitli tavsiyeler geliştirmiştir.

Finansal Okuryazarlık Ulusal Stratejisi 2016 yılında güncelleştirilmiştir. Bu güncelleme, finansal eğitimin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesinde kaydedilen ilerlemeyi, finansal eğitime ilişkin son bulguları ve ileride mali eğitimini etkileyebilecek etkili yaklaşımları ve eğilimleri vurgulamaktadır.

⁷⁷ <https://www.financialeducatorsCouncil.org/personal-finance-company/> , (28.03.2017).

⁷⁸ <https://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Pages/commission-index.aspx> , (18.02.2017).

FLEC,' MyMoney.gov'' isimli web sitesini kurmuş ve yürütmektedir. Finansal okur yazarlık ve eğitim programları, bağışlar ve diğer bilgiler için tek elden hizmet veren federal hükümetin web sitesidir.⁷⁹

Bunların yanında komisyon tüketici dergisi yayımlamakta, finansal kurumlara, gençlere, tüketicilere, öğrencilere yönelik finansal yeteneğin artırılmasına dair kaynak kılavuzlar hazırlamaktadır. Birçok ulusal ve uluslararası iş birlikleri yaparak konferanslar düzenlemekte, eğitim belgeselleri hazırlamakta ve finansal okuryazarlık zirvelerine ev sahipliği yapmaktadır.

2.2.7. Jumpstart

Kişisel Mali Okuryazarlık için jumpstart Koalisyonu, Washington D.C' de bulunan vergiden muaf bir kâr amacı gütmeyen kuruluştur. 1995 yılında kurulmuştur. Koalisyon, finansal okuryazarlığı ilerletmeyi taahhüt eden kuruluşlar ile gençleri bir araya getirmektedir.

Koalisyon, ticari, finansal, kâr amacı gütmeyen, dernek, akademik, hükümet ve diğer sektörlerden yaklaşık 150 ulusal ortak kuruluş içermektedir. Bu kuruluşlar, ulusun gençliğinin yaşam boyu finansal başarısını sağlamak için birlikte çalışır.⁸⁰

Koalisyon tarafından 50 kişilik akademik uzman ekip kurularak '' K-12 Kişisel Finans Eğitimi Ulusal Standartları'' geliştirilmiştir. Bu standartlar, gençlerin akıllıca finansal kararlar vermeye hazır bağımsız yetişkin tüketiciler olarak ortaya çıkmaları için 12. sınıf okul yıllarına kadar edinilmesi gereken kişisel finans bilgisi ve becerilerini tanımlamaktadır.⁸¹

Ayrıca çevrimiçi kaynak olan Clearinghouse, anaokulundan üniversiteye kadar öğrenciler için uygun mali eğitim kaynaklarından oluşan en kapsamlı koleksiyondur. Clearinghouse' da ki tüm kaynaklar K-12 Kişisel Finansman Eğitimindeki Ulusal Standartlara uygundur.⁸²

⁷⁹ <https://www.mymoney.gov/Pages/About-Us.aspx> , (22.03.2017).

⁸⁰ <http://www.jumpstart.org/about-us.html> , (30.03.2017).

⁸¹ <http://www.jumpstart.org/national-standards.html> (30.03.2017).

⁸² <http://jumpstart.org/jumpstart-clearinghouse.html>, (30.03.2017).

Koalisyon öğrencilerle, gençlerle çeşitli anketler yapmaktadır ve bu çalışmalar en dikkate değer ve alıntılanan araştırma olarak geçmektedir. Finansal okuryazarlıkta yeni ürünler, hizmetler hakkında tanıtımların yapıldığı haftalık bültenler yayımlamakta, ulusal ve uluslararası çapta eğitim konferansları düzenlemektedir. Finansal okuryazarlık ayının orijinal tanıtımcısı konumundadır ve bu yanında finansal okuryazarlık eğitiminde sektör liderlerinden oluşan etkinlikler düzenlemekte ödül törenleri yapmaktadır.

2.2.8. Ulusal Finansal Eğitim Vakfı (NEFE)

Ulusal Finansal Eğitim Vakfı (NEFE), hayatın her aşamasında bireyler ve aileler için finansal karar verme yetkisine ilham vermeyi amaçlayan, kâr amacı gütmeyen ulusal vakıftır.

NEFE 1984 yılında ilk finansal eğitim programını başlatmış ve o günden beri tüketicilerin mali durumlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olacak programlar üretmektedir.

NEFE' nin misyonu, geçmişe veya gelir düzeyine bakılmaksızın, mali bilgiye dayalı, bireylerin durumlarını kontrol altına alma, yaşam kalitesini iyileştirme, kendileri ve aileleri için daha istikrarlı bir gelecek sağlama yeteneğine sahip bireyler yetiştirmektir. İnsanların, değerleriyle uyumlu, daha iyi, daha güvenli ve daha tatmin edici bir hayatın tadını çıkartabilmesi için bilinçli, düşünceli ve faydalı finansal kararlar verdiği bir dünya öngörmektedirler.⁸³

Amerikalıların değişen finansal eğitim ihtiyaçlarını anlamak ve karşılamak için NEFE, ülkenin dört bir yanındaki düşünce liderleriyle güçlerini birleştirerek finansal kapasiteyi ileriye taşımaya yardımcı olur. Sıkı mali okur yazarlık ve davranış araştırmalarını kolaylaştırmakta, çeşitli kişisel finans konularında uzmanlar toplamakta ve ulusal kamu politikası çalışmalarını yorumlayıp ve yürütmektedir. Ayrıca finansal eğitim ve pratik bilgileri, tüm mali aşamalardaki insanlara sunmaktadır.

NEFE tüketicilere yönelik güvenilir, sıklıkla güncellenen, hesap makineleri, kurslar, ipuçları gibi geniş kaynaklar içeren web siteleri hazırlamıştır. Bunlar;

⁸³ <http://nefe.org/What-We-Do/Mission> (28.03.2017).

www.smartaboutmoney.org, www.spendster.org, www.myretirementpaycheck.org, www.onyourown.org . Öğrencilere, emeklilere, eğitimcilere yönelik birçok kılavuz ve eğitim setleri sunmakta, konferanslar ve etkinlikler düzenlemektedir. Bunların yanında, sürekli gelişmekte olan kişisel finans alanını gözlemlediğinden, finansal okuryazarlık konularında kamu politikası ve hükümet aracılığıyla çalışmalar yapmaktadır.⁸⁴

2.2.9. Hazine

Hazine' nin Tüketici Politikası Ofisi, her Amerikalı' nın güvenli, uygun fiyatlı finansal ürünlere ve hizmetlere erişmesini ve bireylerin sağlam mali kararlar almasını sağlamak için tüketici finans eğitimi ve yeteneği alanlarında politika geliştirme çalışmaları sürdürmektedir. Büro, Başkan'ın Finansal Yeteneğe İlişkin Danışma Konseyi ve Finansal Okur-Yazarlık ve Eğitim Komisyonu'ndan da sorumludur.

Ofis; Finansal Piyasalar Ofisi, Finansal Kurumlar Ofisi, Mali Hizmetler Ofisi, Finansal İstikrar Bürosu olmak üzere 4 ayrı ofisten oluşmaktadır.⁸⁵

2.2.10. Başkanın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi

29 Ocak 2010'da Başkan, Amerikan halkının finansal konularda anlayış göstermesine ve bilinçli finansal kararlar vermesine yardımcı olacak ve finansal istikrara katkıda bulunacak Başkan'ın Finansal Yetkinlik Danışma Konseyi'ni(PACFC) kurmuştur. Konsey mali hizmetler, tüketici koruması, mali erişim ve eğitim gibi alanlar ile ilgili geçmişte olan sivil toplum temsilcilerinden oluşur. Konsey, mevcut özel ve kamu kesimi çabalarının etkinliğini koordine etmek ve en üst düzeye çıkarmak için yöntemler önermekle görevlendirilmiştir ve finans eğitimi ve finansal erişim yoluyla mali yeteneği artırmak için yeni yaklaşımları belirlemiştir. Konsey 29 Ocak 2013'te sona ermiştir.⁸⁶

PACFC' nin rolü, Başkan'a ve Hazine Sekreterine bireylerin ve ailelerin mali kapasitelerini artırma ve geliştirme araçlarına ilişkin tavsiyede bulunmaktır.

⁸⁴ <http://nefe.org/Who-We-Help/Consumers> (28.03.2017)

⁸⁵ <https://www.treasury.gov/about/organizational-structure/offices/Pages/Office-of-Consumer-Policy.aspx> (28.03.2017).

⁸⁶ <https://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Pages/Advisory.aspx> , (22.03.2017).

Konseyin amacı, federal hükümetin genç ve yetişkin Amerikalılar arasında finansal eğitimi teşvik etmek ve geliştirmek için oluşturduğu politikanın uygulanmasına yardımcı olmak ve gençlerin okulların, ailelerin, toplulukların ve işyerinin erken safhalarında finansal kapasitesinin geliştirilmesini teşvik etmektir.

Konsey, periyodik olarak, genç Amerikalıların finansal kabiliyetlerini artırmak için politikanın uygulanmasında kaydedilen ilerlemeler hakkında Hazine Sekreteri aracılığıyla Başkan'a rapor sunmuştur. Konsey yılda iki kez başkanın çağrısı ile toplanmıştır.

Konsey eğitim standartları, işyerinde finansal eğitim girişimleri, davranışsal ekonomik ve finansal eğitim araştırmaları ve yetersiz nüfuslara erişim konularında yapılan 10'dan fazla oturum gerçekleştirmiştir. Mali Yetenek ve Güçlendirme Zirvesi'ne ev sahipliği yapmak için Beyaz Saray'la birlikte çalışmıştır. Bu zirvenin sonucunda, "Every American Financially Empowered" başlıklı bir ön kaynak kılavuzu ve araç kiti çıkarmıştır. www.MoneyAsYouGrow.org sitesini kurmuştur. Bu Web sitesi ailelere, çocuklara finansı öğretmek için bir yol sağlayan bir çevrimiçi araçtır.

2.2.11. Başkanın Genç Amerikalılar İçin Mali Yeterlilik Danışma Konseyi

25 Haziran 2013'te Başkan Obama tarafından, "Başkan'ın Genç Amerikalılar için Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi" oluşturulmuştur. Konsey, Başkan ve Hazine Sekreteri'ne, genç Amerikalılar arasında finansal yeteneği nasıl geliştireceği ve gençlerin, okulların, ailelerin, toplulukların ve işyerlerinin erken safhalarında finansal kapasitesinin geliştirilmesini ve teknolojiyi kullanarak nasıl teşvik edileceği konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyeler ile ülkenin gelecekteki finansal istikrarına katkıda bulunulması ve yükselen ekonomik hareketliliği artırılması amaçlanmıştır.⁸⁷

Konsey, Hazine Sekreteri, Eğitim Sekreteri, Tüketici Mali Koruma Bürosu Müdürü ve 22 kadar sivil toplum üyesinden oluşmuştur. Konsey, 25 Haziran 2015'te görev süresini tamamlamıştır. Konseyin başında ABD Hazine Bakanlığı bulunmaktaydı.

⁸⁷<https://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Pages/New-President%27s-Advisory-Council-on-Financial-Capability-for-Young-Americans.aspx> , (23.03.2017).

Bu Konseyin kurulması Obama yönetiminin gençlerin başarılı meslekler edinmek ve ulus ekonomisine katkıda bulunmak için ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri kazanmalarına yardımcı olma taahhüdünü ortaya koymuştur. Bu yeni Konsey, Başkanlığa ve İdare'ye genç Amerikalıların finansal becerilerini geliştirme yolları hakkında bilgi sağlamış, böylece gidecekler üniversite, kullanacakları finansal ürünler ve emeklilikleri için tasarruf etmeleri konusunda akıllıca kararlar verebilmeleri hedeflenmiştir.

Araştırma, istişareler, müzakereler yoluyla Konsey, ulusun gençlerini mali bilgi ve beceriler geliştirmeye teşvik etmek için en iyi yolları belirlemeye yardımcı olmuştur. Konsey, okullarda, ailelerde, topluluklarda ve başka yerlerde yüksek kaliteli finansal kapasite kaynaklarının ve uygulamalarının kullanımını teşvik eden stratejilere odaklanmıştır. Aynı zamanda, genç Amerikalıların finansal kapasitesi üzerinde önemli etkilere sahip olan yaklaşımları belirleme ve geliştirme üzerinde durmuştur.

2.2.12. Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (SEC)

SEC finansal okuryazarlık alanında yatırımcı eğitimi olarak faaliyet göstermektedir. Yatırımcı eğitimi konusu ile yatırımcı eğitimi ve avukatlığı ofisi ilgilenmektedir. Ofis yatırımcıların karşılaşılabileceği sorun ve soruları gidermek için çeşitli hizmetler ve araçlar sağlar, dolandırıcılıktan kaçınmalarına yardımcı olur.⁸⁸

Yatırımcılara yardımcı olmak amacıyla yatırımcı bültenleri yayınlamakta, çeşitli rehber kaynaklar ve hesaplama araçları sunmaktadır. Bunların bazıları; Kongre Kütüphanesi Raporu: ABD Yatırımcıların Davranış Kalıpları, Yatırım Fonu Maliyet Hesaplayıcıları, Vergi Öncesi Verimlilik Karşılaştırma Hesaplayıcısı, Kredi Hesaplama, Yatırım Fonu hesaplama Aracı, Tasarruf Hesaplayıcısı, Sosyal Güvenlik Emeklilik Planlayıcısı, Yatırımcı Testi: Para Akıllı Testleri

Bunların yanında SEC' nin Yatırımcı Eğitimi ve Avukatlığı Ofisi tarafından "Investor.gov" adlı web sitesi kurulmuştur. Site yatırımcıların yatırım kararları almasına ve dolandırıcılıktan kaçınmasına yardımcı olmak için çevrimiçi kaynaktır.

⁸⁸ <https://www.sec.gov/investor> , (28.03.2017).

SEC' nin Yatırımcı Eğitimi ve Avukatlığı Ofisi, bireysel yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Üç işlevsel birimi vardır:

Yatırımcı Eğitimi Ofisi, eğitim materyalleri üretmek ve dağıtmak, önde gelen eğitim seminerleri ve yatırımcı odaklı etkinlikleri içeren ve yatırımcı okuryazarlığı girişimlerine ilişkin federal kurumlar, devlet düzenleyicileri, tüketici grupları ve kendi kendini düzenleyici kuruluşlarla ortaklık kurmak ve SEC' nin yatırımcı eğitim programını yürütmek.

Yatırımcı Yardımı Ofisi, kamuoyunun üyelerinden gelen soruları, şikayetleri ve önerileri yanıtlar. Büro, her yıl on binlerce bireysel yatırımcıdan ve diğerlerinden gelen yatırımla ilgili şikâyet ve soruları ele alır.

Baş Danışman Ofisi, halka yönelik menkul kıymetlerle ilgili konularda eğitim malzemeleri hazırlar ve menkul kıymetler ve idare hukuku konularında tavsiyeler sunar.

Ofis ayrıca, bir komisyoncunun veya yatırım uzmanının iş yapma yetkisi olup olmadığı veya bir şirketin SEC' ye kayıtlı olup olmadığı gibi konuları bir araya getirir ve bunları araştırır ve sunar.

2.3. İngiltere’ de Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

2.3.1. Finansal Hizmetler Otoritesi (FSA)

Finansal Hizmetler Otoritesi 2000 yılında Mali Hizmetler ve Pazarlar Yasası kapsamında hükümet tarafından kurulan bağımsız bir kuruluştur. Hükümetten bağımsızdır ve düzenledikleri firmalar tarafından finansa edilmektedir. İngiltere’de finansal hizmetlerin düzenlenmesinden sorumlu bir organizasyondur. Finansal hizmet piyasalarını, borsalarını, firmalarını düzenlemekte ve standartları belirlemektedir.

1 Nisan 2013’te ise Finansal Yönetim Kurumu olarak adı değişmiştir. Finansal Yönetim Kurumu, İngiltere’de 56.000 finansal hizmetler firması ve finansal piyasalar için düzenleyicidir ve 24.000’den fazla firma için ihtiyati regülatördür.

Kurumun amacı, bireyler, büyük ve küçük ölçekli firmalar ve ekonomi için bir bütün olarak, piyasaların iyi çalışmasını sağlamaktır.

Kurumun Çalışmaları ve amaçları 2000 Finansal Hizmetler ve Piyasalar Yasası (FSMA) tarafından tanımlanmıştır. Tüketici grupları, ticaret dernekleri ve meslek kuruluşları, regülatörler, AB meclis üyeleri ve diğer çok sayıda menfaat sahibiyle birlikte çalışmaktadır.⁸⁹

İngiltere’ de finansal okuryazarlıktan sorumlu kurum finansal yönetim kurumudur. Bu kapsamda tüketicileri korumaya ve eğitmeye yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Firmaların çalışmalarının tüketici isteklerine yönelik olmasını sağlamaya yönelik çalışmakta ve firmaların ürün ve hizmetlerini incelemekte, ücret politikalarını kontrol etmekte, piyasaya girişte standartlara uygunluklarını denetlemekte, kurallara uymayanlara müdahale etmektedirler.

Bu kapsamda yapılan çalışmalar aşağıdadır,⁹⁰

ScamSmart, yatırım dolandırıcılığını önlemeyi hedef almaktadır. Yatırımcılar, emekliler, tüketiciler dolandırıcılık riski gördüğü firmaları kuruma bildirebilmekte ve kurum inceleme yapmaktadır. Ayrıca web sitesinde dolandırıcı firmaların bir listesi bulunmaktadır. Web sitesinde tüketiciler yaşadıkları dolandırıcılık deneyimlerini paylaşabilmekte, dolandırıcılığa karşı eğitim kaynakları bulabilmektedir.

www.moneyadviceservice.org.uk isimli web sitesi hükümet tarafından kurulan ücretsiz ve tarafsız para önerileri bulunan bir web sitesidir. Web sitesinde finansal konular hakkında yardımcı olabilecek tavsiye ve rehberler, araçlar ve hesap makineleri, videolar, şablonlar bulunmakta ayrıca telefon ve çevrimiçi destek sağlanmaktadır.

Parlamento tarafından kurulan Finansal Ombudsman Servisi, finansal hizmetler ile ilgili sorunları çözmede Birleşik Krallık ‘ın resmi uzmanıdır. Bir firma ile ilgili şikâyet çözülemediğinde FOS’ a başvurulabilir, FOS gerekli incelemeyi yaptıktan sonra zararın

⁸⁹ <https://www.fca.org.uk/about/the-fca> , (30.03.2017).

⁹⁰ <https://www.fca.org.uk/about/uk-regulators-government-other-bodies> , (30.03.2017).

tazminini sağlayabilir. Bu konuya ilgili yasal güce sahiptir falan cezalandırma yetkisi yoktur. Cezalandırma durumunda finansal yönetim kurumuna iletmektedir.

Finansal hizmetler telafi planı, finansal hizmetler firmaları başarısız olduğunda tüketicileri korumaktadır. Birleşik Krallık’ ta devlet düzenleyicileri tarafından yetkilendirilmiş finansal hizmetler firmalarının müşterileri için yapılan tazminat programıdır. Mali İdare Makamı (FCA) ve İhtiyati Düzenleme Otoritesi (PRA) tarafından yetkilendirilen firmalar tarafından yürütülen işleri kapsamaktadırlar.

2.3.2. Mybank

Mybnk, gençlere paralarını nasıl yöneteceğini ve kendi girişimlerini nasıl kuracağını öğreten ödüllü bir İngiltere hayır kurumudur.⁹¹

Tasarruf, bütçeleme, kamu finansmanı, sosyal girişim ve girişimcilik gibi konularda yenilikçi, yüksek etki ve yüksek enerji atölyeleri kurmaktadır.

MyBnk uzmanları, gençlere kendi inisiyatiflerini kurmak için faizsiz kredilere ve pazar yerlerine erişim imkânı sağlayarak pratik kurumsal deneyimler sunmaktadır. Ulusal Vatandaş Hizmetleri ile finansal okur yazarlık ve sosyal girişim eğitimi de sağlamaktadırlar.

Eğitim için bütüncül bir yaklaşımla, pek çok uzantı ve yetenek değişimi olan sesli, görsel çalışmalar öğrencilere hitap etmektedirler. Gerçek hayat olayları çalışmalarını, renkli kaynakları, oyunları, videoları ve popüler kültür bağlantılarını kullanarak, gençlerin bütçeleme gibi pratik becerileri kazanmalarını ve para ve girişimle olan ilişkileri hakkında kendi görüşlerini keşfetmelerini ve oluşturmalarını sağlar.

Etkinlikler, tartışmalar, çok sayıda örnek, kişisel deneyimler ve öykü paylaşımını birleştirerek programlar hazırlamaktadırlar. Programların içeriği, öğrencilerin ihtiyaç ve koşullarına yanıt vermek için esnek.

⁹¹ <http://mybnk.org/about/what-is-mybnk/> , (31.03.2017).

Programlar, erken yaşlardan itibaren finansal farkındalığını artırmakta, gençleri olumlu bir yörüngede konumlandırmakta ve parayla aldıkları kararların geleceklerini nasıl etkileyeceğini anlamalarına yardımcı olmaktadır.

2.3.3. Kişisel Finans Eğitim Grubu (PFEG)

PFEG, okullarda çocuklara ve gençlere şimdi ve gelecekte paralarını nasıl yöneteceğini planlamak ve öğretmek için 15 yıldır faaliyette olan bir organizasyondur.⁹²

PFEG, Young Enterprise'in bir parçasıdır ve gençleri kişisel ve iş becerilerini kullanmaya güç kazandıran İngiltere'nin önde gelen yardım kuruluşudur. Öğrencilere ve öğretmenlere yönelik uzman olarak, gençleri işte ve hayatta ihtiyaç duydukları bilgi, beceri ve tutumları geliştirmeye yetkilendirmektedirler.

Amacı, çocuklara ve gençlere parayı yönetme konusunda bilgi ve beceri kazandırmada eğitim sağlayıcılarını desteklemektir.

Bu amacı doğrultusunda; para yönetimi yönetimini kolaylaştırmak için okullara, kolejlere, eğitimcilere bir dizi ücretsiz kaynak, destek ve danışmanlık sunar. Tutarlı, yüksek kaliteli kişisel finans eğitim politikalarını ve uygulamaları iyileştirmeye destek olur. Kişisel finans eğitiminin niteliğini ve niceliğini arttırmak için ilgili kurumlar ile ortaklıklar yapar.

2.3.4. Young Enterprise

Young Enterprise, gençleri kişisel ve iş becerilerini kullanmaya güç kazandıran İngiltere'nin önde gelen hayır kurumudur.

Okul ve çalışma dünyası arasındaki bağlantıyı kurarak, gençlerin başarılı olmak için ihtiyaç duydukları bilgi ve tutumları geliştirmelerini sağlamaktadırlar. Çalışmaları 8 temel beceriye dayanmaktadır. İletişim, Güven, Finansal Yetenek, Girişim, Organizasyon, Problem çözme, Takım çalışması, Esneklik⁹³

⁹² <https://pfeef.org/mission-and-about/> , (31.03.2017).

⁹³ <https://www.young-enterprise.org.uk/about-us/our-work/> , (31.03.2017).

İstihdam edilebilirlik ve finansal eğitim programları, kaynaklar ve öğretmen yetiştirme konularındaki çalışmaları ile gençlerin işsizliğini ortadan kaldırmak ve gençlerin potansiyellerini gerçekleştirmelerinde yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

Gençlere, bir ders kitabı veya geleneksel akademik müfredattan öğrenecekleri yetenek ve tutumları geliştirmelerine ilham verip, 4 ila 25 yaş arasındaki gençlerin, iş dünyasından bir zevk almasına ve iş yürütme heyecanına yardımcı olacak pratik yollar sunmaktadırlar.

2.3.5. Diğer Finansal Eğitim Web siteleri

<http://www.themix.org.uk>, 16-25 yaş arası çevrimiçi rehberdir. Sağlık, para vb. her konuda bilgi, tavsiye ve gerçek hayat hikayeleri bulunmaktadır.

<https://www.plotr.co.uk>, İşleri fırsatlarını kişinin ilgi alanları ve becerileri eşleştiren bir kariyer tavsiyesi web sitesi.

<http://www.taxguideforstudents.org.uk>, Bu web sitesi, öğrenciler ve danışmanları için vergi bilgilerini vermektedir.

<http://www.enterprisevillage.org.uk/>, Başta İngiltere olmak üzere kurumsal eğitimle ilgilenen herkese Birincil, ikincil ve üçüncül sektörlerde işletme eğitimi için bilgi, mesleki gelişim ve destek kaynağıdır.

<https://www.tes.com>, Dört kısa ve ilgi çekici animasyona dayanan ve öğretmenlerin ders planları ve rehberlik paketiyle desteklenen vergi konularının anlatıldığı kaynak.

<https://www.brightknowledge.org>, Öğrencilerin ve gençlerin para yönetimi hakkında bilgi edinebileceği çevrimiçi kaynak.

<https://www.princes-trust.org.uk>, Prince's Trust Kurumsal Program, 18-30 yaşlarındaki işsiz gençlere iş fikirleri vermek, iş planları yazmak ve kendi işlerine başlamaları için yardımcı olmaktadır.

<http://www.thestudentroom.co.uk>, Gençlere üniversitelerde finansman konusunda ihtiyaç duydukları tüm bilgileri vermektedir.

<https://studentcalculator.org/>, Brightside tarafından geliştirilen ve öğrencilerin kaynaklarını bulmasına ve çalışmalarına bir bütçe oluşturmalarına yardımcı olan ücretsiz bir araçtır.

2.4. Kanada’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

2.4.1. Kanada Ekonomik Eğitim Vakfı (CFEE)

CFEE, ekonomik ve finansal yeteneği geliştirmek için çalışan, 1974 yılında kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur. CFEE, eğitimciler tarafından geliştirilen ve gözden geçirilen, öğretmenler ve öğrenciler için ücretsiz, ticari olmayan programlar ve kaynaklar geliştirmek ve finanse etmek için finansman ortakları, eğitim bakanlıkları, okul kurulları, okullar, eğitimciler ve öğretmen dernekleri ile iş birliği içinde çalışır. CFEE' nin, Kanada'ya yerleşen ve yeni ülkelere entegre olmaya çalışan yeni gelenlere yardımcı olacak bir dizi programı da vardır.

CFEE, Paris'teki OECD, Amsterdam'daki Çocuk ve Gençlik Finansmanı Uluslararası Birliği ve Asya Pasifik Ülkeleri Birliği (APEC) gibi kuruluşlarla uluslararası alanda da çalışmaktadır. Genel olarak, CFEE' nin çalışmaları öncelikli olarak gençlere yöneliktir ancak aynı zamanda, her yaştan insana ekonomik rolleri, sorumlulukları ve kararları güvenle ve yeterlilikle üstlenmeye daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olmak istemektedir.⁹⁴

2.4.2. Kanada Tüketici Konseyi

Kanada Tüketici Konseyi, Kanada'da tüketici haklarını ve sorumluluklarını koruyan kâr amacı gütmeyen, gönüllü bir tüketici organizasyonudur. 1994 yılında Toronto’ da kurulmuştur.

Kanada Tüketici Konseyi ‘nin görevleri;

⁹⁴ <http://cfec.org/about.php> , (31.03.2017)

- Kanada çapında tüketicilere ses getirmek
- Tüketicileri dinlemek ve tutarlı bir politika geliştirmek
- Tüketicileri haklarını ve sorumluluklarını öğretmek ve bilgilendirmek.
- Finansal Sürdürülebilirlik.⁹⁵

2.4.3. Kanada Finansal Tüketici Kurumu (FCAC)

Kanada finansal Tüketici Kurumu, tüketici konularının gözetimini güçlendirmek ve tüketici eğitimini genişletmek amacıyla 2001 yılında Kanada Hükümeti tarafından kurulmuştur. (FCAC), federal olarak düzenlenen finansal varlıkların tüketici koruma önlemlerine uymasını sağlar, finansal eğitimi destekler ve tüketicilerin hak ve sorumlulukları konusunda bilinçlenmesini sağlar.⁹⁶

FCAC' ın özel sorumlulukları şunlardır:

- Federal olarak düzenlenen finansal kurumların federal tüketici koruma yasalarına ve yönetmeliklerine uymasını sağlamak;
- Küçük işletmelerin borç verme ve bankamatik kartlarının kullanımı ile ilgili finansal kurumların ticari uygulamalarını izlemek;
- Tüketicileri hak ve sorumluluklarıyla ilgili eğitmek;
- Tüketicilerin finansal ürün ve hizmetler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları için ihtiyaç duydukları bilgileri almalarına yardımcı olmak;

FCAC, tüketicileri finansal kuruluşlarla ilişkilerinde koruyan federal yasaların çoğunun uygulanmasından sorumludur. FCAC' ın görev alanına giren finans kuruluşları, tüm bankalar ve federal olarak kurulmuş veya tescilli sigorta şirketleri, kredi kuruluşları ve kooperatif kredi kuruluşlarıdır.

⁹⁵ <http://www.consumerscouncil.com/about> , (31.03.2017).

⁹⁶ <https://www.canada.ca/en/financial-consumer-agency.html> , (31.03.2017).

Aşağıdaki konularda rehber kaynak, tavsiye, araçlar ve destek sunmaktadır.

-Bir bankaya veya federal olarak düzenlenen diğer bir finansal kuruma şikâyet etmenin adımları.

-Mali kurumlarla uğraşırken haklar ve sorumluluklar

-Bütçeleme, bankacılık, para transferi, sigorta ve farklı yaşam aşamalarında bütçe planlama.

-Borç, kredi raporları, ipotek, kredi kartı, kredi, kredi limitleri ve daha fazlasının yönetimi

-Tasarruf ve yatırım türleri, seçenekleri, hedef belirleme ve finansal danışman seçme.

-Eğitim döneminde ihtiyaç duyulacak bütçe, bütçenin kaynağı ve geri ödemesi

-Emeklilik planlaması, kamu ve emekli maaşları, emeklilik geliri hesaplayıcısı ve daha fazlası.

-Bütçe ve ipotek hesaplayıcıları da dahil bir banka hesabı ve kredi kartı seçimine yardımcı olacak araçlar.

-Kanadalı kuruluşların bütçeleme, tasarruf, yatırım ve daha pek çok konuda kaynak ve etkinlikler için çevrimiçi kaynak, veri tabanı

-Finansal tüketicilerin ve tüccarların korunmasına yönelik Finansal varlık yükümlülükleri, rehberlik, kararlar, şikâyet bilgileri, araştırma ve daha fazlası.

-Kanada'nın finansal okuryazarlık için ulusal stratejisi, yaşlıların finansal okuryazarlık stratejisi, Ulusal Yönlendirme Komitesi ve daha fazlası ile kananın finansal okuryazarlığı güçlendirmek için çalışmalar

-Kimlik hırsızlığı, sahtecilik türleri, taklit paralar ve diğer tehditler veya dolandırıcılık.

2.4.4. Prosper Canada

1986'da kurulan Prosper Canada, yoksulluk içinde yaşayan Kanadalılar için program ve politika yeniliği yoluyla ekonomik fırsat genişletmeye adanmış bir ulusal yardım kuruluşudur.

Kanada'nın önde gelen finansal güçlendirme şampiyonu olarak, tüm Kanada'lıların refahını arttıran ve hayatları dönüştüren finansal politikalar, programlar ve kaynaklar geliştirmek ve tanıtmak için hükümetler, işletmeler ve toplum gruplarıyla birlikte çalışmaktadır.

Amaçları mali açıdan savunmasız kalan Kanadalıların finansal refahlarını oluşturmak için ihtiyaç duydukları maliye politikalarına, programlarına, ürünlerine ve tavsiyelerine erişmelerini sağlamaktır.⁹⁷

Kanada'nın finansal yetkilendirme müdahale lideri olarak, Kanadalıların gelişmesine yardımcı olan finansal politikalar, programlar ve kaynaklar sunmaktadırlar. Bunlar;

-Eğitimcilere özel, kaliteli finansal bilgi ve eğitim sunmak için araçlar ve çevrimiçi eğitim

-Yoksulluk içinde yaşayan insanların vergi incelemesi ve devlet yardımlarına erişim sağlayan araçlar

-Düşük gelirli kişilerin ihtiyaçlarını karşılayan güvenli ve uygun fiyatlı finansal hizmetlere ve ürünlere erişim sağlayan araçlar

-Düşük gelir düzeyindeki hanelerin mali refahlarını iyileştirmeye yardımcı olmak için tasarruf ve varlıklar oluşturmalarına yardımcı olacak rehber kaynaklar

⁹⁷ <http://prospercanada.org/About-Us/Overview.aspx> (31.03.2017).

-Dolandırıcılık ve finansal istismar konusunda tüketici bilincinin arttırılmasına yönelik eğitim ve düzenlemeler

-Yayınlar- araştırma raporları, proje raporları, araştırma özetleri, sunumlar

-Online Araçlar- Yeni Başlayanlar İçin Para Yönetimi Aracı, emeklilik Hesap Makinesi, Kanada genelinde Finansal Okur-Yazarlık Girişimleri

-Finansal Okuryazarlık Kolaylaştırıcı Araçlar- Çeşitli dillerde faaliyet tabloları

-Finansal Okuryazarlık Değerlendirme Araçları- Planlama, veri toplama, izleme, veri analizi ⁹⁸

2.4.5. Finansal Okuryazarlık Merkezi

Finansal Okuryazarlık Merkezi, Prosper Kanada tarafından kurulmuş ve desteklenmektedir. Merkez finansal bilgilerin, eğitimin ve danışmanlığın kalitesini artırarak, savunmasız Kanadalıların finansal bilgi ve refah düzeyini artırmaya yöneliktir.

Düşük gelirli yaşayan Kanadalılar için yüksek kaliteli, tarafsız ve ücretsiz mali bilgilere, eğitime ve danışmanlığa erişimi artırmak için iş dünyası, hükümet ve kâr amacı gütmeyen iş ortaklarıyla birlikte çalışmaktadırlar.

Merkezin amacı; Tüm savunmasız Kanadalıların, ihtiyaç duydukları zaman özgür, kaliteli ve tarafsız finansal bilgilere, eğitime ve danışmanlığa erişebileceği bir gelecek⁹⁹

2.4.6. Mali Okuryazarlık Görev Gücü

Mali Okuryazarlık Görev Gücü, Haziran 2009'da maliye bakanı tarafından kurulmuş, iş ve eğitim sektörlerinden, topluluk örgütlerinden ve akademik alandan gelen 13 üyeden oluşmaktadır.

⁹⁸ <http://prospercanada.org/Resources/Overview.aspx> , (31.03.2017).

⁹⁹ <http://prospercanada.org/Financial-Empowerment/Financial-Literacy-and-Coaching.aspx> , (31.03.2017).

30 geniş kapsamlı tavsiye, örgün eğitimin geliştirilmesi, federal hükümet programları ile entegrasyon, tek bir kaynaktan oluşan web sitesi oluşturma, net iletişim ve bilinçlendirme sağlama yoluyla Kanadalıların farklı ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuştur.

Mali Okuryazarlık Görev Gücü, Kanadalıların finansal okuryazarlığını güçlendirmek için ulusal bir strateji hakkında Maliye Bakanı'na öneriler ve tavsiyeler sağlamaktadır.

Bu stratejiler aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

- Genel hedefler ve nüfusun çeşitli kesimlerinin finansal okuryazarlığını güçlendirmek için odaklanmış, somut bir eylem planı;
- Kanada'daki finansal okuryazarlığı arttırmak için mevcut kaynakları geliştirebilecek yollar,
- Kanada'da finansal okuryazarlığı artırmanın en iyi araçları;
- Tüm paydaşlar arasında iş birliği sağlamak,
- Ulusal bir stratejinin uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi değerlendirme, başarı için uygun zaman çizgilerini ve dönüm noktalarını belirleme

Görev Gücü her yıl finansal okuryazarlık konusunda ulusal bir strateji öneren Maliye Bakanı'na nihai bir rapor sunmaktadır. Bu rapor kamuoyuna açıktır.¹⁰⁰

2.4.7. Kanada Finansal Yetkinlik Anketi (CFCS)

Kanada Finansal Yetkinlik Anketi (CFCS), mali karar alma ile ilgili Kanadalıların bilgi, yetenek ve davranışlarını test etmektedir. Anket katılımcıların gündelik para yönetimi ve bütçeleme, uzun vadeli para yönetimi ve genel finansal planlama yaklaşımlarını çevreleyen bilgileri toplamak üzere tasarlanmıştır.

¹⁰⁰ <http://financialliteracyincanada.com/mandate.html> , (31.03.2017).

2.4.8. Kanada Yatırım Endüstrisi Düzenleme Kurumu (IIROC)

Kanada Yatırım Endüstrisi Düzenleme Kurumu, Kanada'daki borç ve sermaye piyasalarında tüm yatırım bayilerini ve ticaret faaliyetlerini denetleyen ulusal kendi kendini düzenleyici kuruluştur. IIROC, verimli ve rekabetçi sermaye piyasalarını korurken, yüksek kalite düzenleyici ve yatırım endüstrisi standartlarını belirler, yatırımcıları korur ve piyasa bütünlüğünü güçlendirir. Yatırımcı eğitimi konusunda eğitimler verir, rehber kaynaklar sunar ve dolandırıcılıktan korunmak için bilgilendirir.¹⁰¹

2.5. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık

Ülkemizde finansal okuryazarlık alanında en önemli ve etkili adımlardan biri, Finansal İstikrar Komitesi tarafından yürürlüğe konulan ‘‘Finansal Eğitim Eylem Planı ile Tüketicinin Korunması Eylem Planı’’ dır.

Strateji hazırlığı sırasında Kalkınma Planları, Orta Vadeli Program ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı dikkate alınmış, ülke çapında anketler yapılmış, ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır.¹⁰²

Stratejinin temel amacı, finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması, finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dâhil edilmesi, mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılmasıdır. Bu çerçevede, stratejinin hedefi bilgi ve bilincin artırılması yoluyla finansal ürün ve hizmetlere erişim ile finansal ürün ve hizmetlerin kullanımının artırılmasıdır. Ayrıca, ilgili aktörlerin öncülüğünde finansal tüketicinin korunmasına yönelik etkin tedbirlerin alınması hedeflenmektedir.¹⁰³

Söz konusu eylemlerin faaliyetinden sorumlu kurumlar; T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluşu, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu. Bu kurumların yanında sivil toplum örgütleri ile de ortaklık içerisinde çalışarak stratejinin etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır.

¹⁰¹ <http://www.iiroc.ca/about/Pages/default.aspx> , (31.03.2017).

¹⁰² TCMB, a.g.e., 2014, s.1.

¹⁰³ TCMB, a.g.e., 2014, s.2.

Finansal eğitim eylem planının takibi, koordinasyonu ve bütçesinin sorumluluğu Sermaye Piyasası Kurulu' na aittir. Tüketicinin korunması eylem planının takibi, koordinasyonu ve bütçesinin sorumluluğu ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu' na aittir. SPK ve BDDK 6 ayda bir eylem planı dahilinde Finansal İstikrar Komitesi' ne rapor sunmaktadır.

Eylem planında finansal eğitim ilke ve esasları belirlenmiştir. Bunlar; kapsayıcılık, tarafsızlık, farkındalık oluşturma, ölçüm ve gözden geçirme, etkin ve sonuç odaklı olma, ihtiyaca göre olma, anlaşılabilir dil ve pratik anlatım, eğitimcilerin eğitimi

Eylem planından sorumlu kuruluşların bazı çalışmaları;

Borsa İstanbul tarafından www.bilincliyatirimci.com adlı web sitesi kurulmuştur. Finansal piyasalar yatırım hakkında online eğitimler, kaynaklar ve haberler bulunmakta yatırımcılara soruları hakkında destek sağlanmaktadır.

BDDK tarafından tüketiciye finansal ürün veya işlemlerinde kolaylık sağlanması amacıyla www.finansaltuketici.gov.tr adlı site hazırlanmıştır. Sitede tasarruf ve yatırım hakkında bilgiler ve ipuçları, güvenlik ipuçları, sözlük ve hesaplama araçları bulunmaktadır.

TSPAKB 2012 yılında finansal eğitim aXiyon takımını kurmuştur. Grubun amacı hayat boyu finansal okuryazarlığı sağlamaktır. Çalışmaları kapsamında www.paramveben.org adlı site kurulmuştur. Sitede finansal eğitim dokümanları ve eğitim videoları yer almaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2012 yılında ‘‘Finansal Okuryazarlık’’ adlı kaynak hazırlanmıştır. Kaynakta finans, tasarruf, yatırım, kredi ve kredi kartları gibi konularda bilgiler yer almaktadır.

Milli eğitim bakanlığı 2014 yılında UNICEF ve TEB iş birliği ile ‘‘Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim’’ projesini başlatmış ve proje kapsamında okullarda finansal eğitimin müfredata eklenmesi konusunda çalışmalar yapmıştır.

2016 yılında TEB iş birliği ile finansal okuryazarlık formatör öğretmen eğitimleri düzenlemeye başlanmıştır.

2016 yılında Doğuş Grubu ortaklığında Türkiye’de öğrenim gören ilkokul 4.Sınıf öğrencilerine ve velilerine finansal okuryazarlık konusunda özellikle para yönetimi, harçlık yönetimi, bütçe yönetimi, birikim, paylaşım, harcama konularında kitlesel farkındalık oluşturmaya yönelik 3Kumbara adlı eğitim programı projesi başlatmıştır. www.3kumbara.org adlı web sitesi kurulmuş siteye finansal eğitim kaynakları eklenmiştir.

2.5.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TCMB finansal istikrar ile finansal okuryazarlık arasındaki yakın ilişki nedeniyle finansal okuryazarlık konusuna önem vermektedir. Finansal eğitim alanında çalışmalarına 2011 yılında SPK ile birlikte ‘‘Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar, Stratejiler ‘‘ konulu uluslararası bir konferans düzenleyerek başlamıştır. Konferansta finansal eğitim, farkındalık konuları, dünyada geliştirilen finansal eğitim çalışmaları, ulusal stratejilerin oluşturulması, Türkiye’deki finansal eğitim faaliyetleri ve eğitim programlarının uygulanması üzerine oturumlar düzenlenmiştir.

Yine aynı dönemde Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü ile ortak ‘‘Finansal Erişim ve Finansal Eğitim’’ projesi kapsamında ‘‘Dünya’ da ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim’’ kitapçığını yayımlamıştır. Kitapçıkta Türkiye’deki ve dünyadaki finansal erişim seviyesinin analizi yapılmış ve finansal eğitimin önemi, faydaları anlatılmış, gelişimi için öneriler verilmiş ve dünyadaki çalışmaların örnekleri ve merkez bankasının rolü incelenmiştir.

Eylem planı kapsamında TCMB’ ye tasarruf bilincinin artırılması ve medya çalışanlarının bildirilmesi alanında görev verilmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan çeşitli eğitim materyalleri ve oyunların desteği ile TCMB, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) tarafından düzenlenen ‘‘23 Nisan Uluslararası Çocuk Şenlikleri’’ ne bilgilendirme stantları kurarak katılım sağlamıştır. TCMB ayrıca söz konusu faaliyetler kapsamında; ‘‘II. Child and Youth Finance International Summit’’ (7-9 Mayıs 2013), ‘‘I.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi” (22 Mayıs 2013) ve “5. İzmir İktisat Kongresi” (30 Ekim-1 Kasım 2013) etkinliklerine tanıtım standı kurarak katılmıştır. Kampanya kapsamında TRT tarafından yayımlanan TRT Çocuk dergisi ile iş birliği süreci başlatılmıştır. Yapılan iş birliği kapsamında aylık olarak yayımlanan derginin her sayısında kuruş kullanımı ve tasarruf bilinci, para biriktirme, hesaplı harcama, vb. temel kavramları 8-12 yaş çocukların anlayabileceği düzeyde işleyen “Kuruş Ailesi” çizgi öykü serisi hazırlanmıştır. Bunlara ek olarak kampanya kapsamında ilköğretim okulları ziyaret edilmiştir. Yapılan okul ziyaretlerinde öğrencilere, eğitim materyalleri dağıtılmış; sınıflarda tasarruf bilinci, kuruşlar, kumbara kullanımı gibi kavramlara vurgu yapılan eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmiş ve tasarruf konulu çizgi filmler izletilmiştir. Medya çalışanlarının bilgilendirilmesi amacıyla da 22 Kasım 2014 ve 20 Aralık 2014 tarihlerinde İstanbul’da, 29 Kasım 2014 ve 13 Aralık 2014 tarihlerinde Ankara’da eğitimler düzenlenmiştir. Eğitime Türkiye’de yerleşik haber ajanslarından yaklaşık 70 muhabir katılmıştır. Eğitim içeriğinde temel makroekonomik kavramlar ile ülkemizin ekonomik yapısı, politika uygulamaları, finansal piyasalara ilişkin temel bilgiler ve makroekonomik verilerin analizi konuları yer almıştır. Eğitim sırasında uygulama ortamı sağlanarak muhabirlere temel kavram ve verilere ulaşma yolları anlatılmıştır.¹⁰⁴

Uluslararası alanda ise çalışmalar yapmaktadır. OECD bünyesinden kurulan Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (INFE)’nin üyesidir. Ayrıca INFE tarafından kurulan finansal eğitim ulusal stratejisi grubunun 15 üyesinden biridir. Finansal erişim alt grubu ve OECD tüketici hakları çalışma grubu üyeliği içinde çalışmalar yapmaktadır. Dünya bankası ile ortak yürütölen düşük gelir gruplarına yardım amaçlı danışma kuruluna ve G-20 finansal erişim için küresel iş birliği çalışmalarına destek olmakta, projeler için veri toplama anket çalışmaları yürütmektedir.

Ayrıca finansal istikrar raporlarında, yayınladığı bültenlerde finansal eğitim alanında çalışmalara, bilgilere yermektedir. Web sitesinde finansal eğitime bir bölüm

¹⁰⁴ TCMB, “Finansal Eğitim”, **TCMB Bülten**, Ankara, No.37, Mart 2015, s.4.

ayrılmış ve bölümde eğitim kaynakları, raporlar, bültenler ve hesaplama araçlarına yer verilmiştir.

2.5.2. Sermaye Piyasası Kurulu

SPK finansal eğitim eylem planı kapsamında birçok görevi vardır. Finansal eğitim ulusal stratejilerinin belirlenmesi, anket çalışmaları, değerlendirme, finansal eğitim doküman ve metaryel hazırlığı, konferanslar, seminer, tanıtım faaliyetleri alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

2011 yılında TCMB ile birlikte ‘‘Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar, Stratejiler ‘‘ konulu uluslararası bir konferans düzenlemiştir. Ayrıca 2014 yılında OECD tarafından kurulan Uluslararası Finansal Eğitim Ağı(INFE)’ nin düzenlediği Türkiye’ deki toplantısına ev sahipliği yapmıştır. 2015 yılında ise Child and Youth Finance International’ ın düzenlediği zirvede finansal eğitim alanında eylem planı çerçevesinde yürüttüğü projeler ve kampalar ile ‘en iyi ülke uygulaması’’ kategorisinde ödül almıştır.

Kurul yatırımcı eğitimi alanında birçok çalışma yürütmektedir. İlk olarak yatırımcıların şikâyet ve önerilerinin değerlendirilmesi amacı ile bilgi edinme birimi kurulmuştur. Kurul web sitesinde yatırımcı eğitimi adında bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölümde yatırımcı bilgilendirme kitapçıkları bulunmakta, sermaye piyasası faaliyetleri, halka arz, manipülasyon konularında bilgilere ulaşılabilmektedir. 2012 yılında ise yatırım kuruluşlarının mali durumlarının bozulması sonucu küçük yatırımcıların zarar görmesi ve piyasa duyulan güvenin azalmasının önlenmesi amacı ile ortaya çıkan zararları tazmin etmek amacıyla yatırımcı tazmin merkezi kurulmuştur.

SPK 5 Mart 2012 tarihinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş (VOB), Takas ve Saklama Bankası A.Ş (TAKASBANK), Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş (MKK), İstanbul Altın Borsası (İAB), Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği (TKYD) ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu AŞ’nin (Eğitim Merkezi) de taraf olduğu ‘‘ Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği

İşbirliği Protokolü’’ nü imzalamıştır. Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İş birliği Protokolü’’ ile Türk sermaye piyasası kuruluşları tarafından;

-Yatırımcılara yönelik eğitim ve tanıtım faaliyetlerin SPK’nın koordinasyonunda artarak devam etmesine ve bu faaliyetlerin organizasyonunun ortaklaşa gerçekleştirilmesine,

-Finansal eğitim ve tanıtım çalışmaları kapsamında, ilgili kurum, kuruluş ve tarafların her türlü bilgi ve belgeye kolayca ulaşabilmesini sağlamak amacıyla, kendi faaliyet alanlarına giren konularda birlikte belirlenecek ortak bir şablon altında dokümanlar hazırlanmasına,

-Söz konusu eğitim/seminerlere ek olarak çeşitli dernek, oda, birlik ve diğer kurum ve kuruluşlar ile bilgilendirme amaçlı birebir görüşmeler yapılmasına,

-Protokol taraflarının üyelerinin, üyelerinin çalışanlarının ve kendi çalışanlarının finansal eğitim ile ilgili çalışmaları takip etmeleri, ulusal ve uluslararası düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmaları amacıyla yazılı ve görsel dokümanlar temin edilecek, eğitim ve çalıştaylar düzenlenmesine,

-SPK tarafından yatırımcıların temel bilgilere kolayca ulaşabilmesi için hazırlanan www.yatirimyapiyorum.gov.tr internet sitesi tüm çalışmalarda ortak iletişim platformu olarak kullanılmasına karar verilmiştir.¹⁰⁵

Bu seferberlik kapsamında yapılan en önemli çalışmalardan biri TSPAKB tarafından organize edilen “Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı” dır. Konferans 3 aşamadan oluşmuştur. Öncelikle, yatırımcı seferberliğini etkileyecek iç ve dış faktörler tüm katılımcılarla gerçekleştirilen bir beyin fırtınası çalışmasıyla dile getirilmiştir. Ardından, katılımcılar gruplara ayrılarak, olumlu ve olumsuz faktörleri belirlemiş, ortak etkenler tüm katılımcılar ile paylaşılmıştır. Konferansın son aşamasında ise yatırımcı

¹⁰⁵ <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20120305&subid=0&ct=c>, (01.04.2017).

seferberliği kapsamında yapılması önerilen faaliyetler, grup çalışmalarında yorumlanmış ve detaylandırılmıştır.¹⁰⁶

Yine seferberlik kapsamında ‘‘www.yatirimyapiyorum.gov.tr’’ web sitesi kurulmuştur. Sitede finansal piyasalar ve yatırım araçları hakkında temel bilgiler, hesaplayıcılar, eğitim videoları, makaleler, haberler, yararlı dokümanlar ve sözlük bulunmaktadır.

2.5.3. FODER

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), 2012 senesi sonunda Özlem Denizmen başkanlığında kurulmuştur. FODER, devlet, özel sektör ve diğ er sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak ülke ç apında bireylerin finansal okuryazarlık, finansal erişim farkındalıklarını ve olanaklarını oluşturabilmek için; bilinçlendirme, eğitim, araştırma, uygulamalara destek, politikalar üretilmesi çalışmaları yapmaktadır.

FODER ’in amacı; finansal okuryazar bir Türkiye için ekosistem oluşturmaktır.

FODER ‘in hedefi:

- Bankacılık dış ı nüfusta %10’luk bir artışa katkıda bulunmak,
- Hem bankacılık sisteminin yaygın olarak kullanılmasına, hem de tasarruf oranlarının artırılmasına katkıda bulunmak,
- Finansal okuryazarlığın eğitim müfredatına dahil edilmesini sağlamak,
- Finansal sisteme dahil olmak ve finansal yatırımlar ile tasarruf konularında öncelikle kadınlar ve çocuklar baş ta olmak üzere bilinçlendirilmelerine yardımcı olmak için hedefler belirleyip uygulamalar yapmaktır.

Finansal eğitim eylem planı ve tüketicinin korunması eylem planında FODER ‘e de görevler verilmiştir. Bunlar;

¹⁰⁶ TSPAKB, ‘‘Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı Sonuç Raporu, **Sermaye Piyasasında Gündem**, İstanbul, No.117, Mayıs 2012, s.8.

-Finansal eğitim ile ilgili ortak bir internet sayfası oluşturulması ve eğitim faaliyetlerinin sosyal medya yoluyla duyurulması

-Eğitim ve tanıtım materyalleri oluşturulması

-Konferans, seminer, TV ve radyo programları ile ve yarışmalar yoluyla finansal konulara ilginin artırılması

-Ev hanımlarının finansal konularda bilinçlendirilmesi,¹⁰⁷

FODER, Türkiye’de birçok kurum ile iş birliği yaparak çocuklara, gençlere, üniversite öğrencilerine, ev kadınlara, çalışanlara finansal okuryazarlık eğitimleri vermektedir. Kendi web sitesinde ise raporlar, sunumlar, araştırmalar, videolar, haberler yayınlamaktadır.

2.5.4. Habitat Derneği

Habitat Derneği sürdürülebilir kalkınma alanında çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Gençlerin sürdürülebilir kalkınmada etkin rol oynamasını hedefleyen Habitat, 1995 yılında Kopenhag Sosyal Kalkınma Zirvesi’nde ve Birleşmiş Milletler Habitat II Zirvesi için bir araya gelen aktivistler tarafından 1997’de kurulmuştur. Kuruluş vizyonu dünya gençliği ile Türkiye gençliği arasında iletişim köprüsü oluşturmaktadır.

Dernek bu vizyon doğrultusunda finansal eğitim alanında birçok proje geliştirmekte ve uygulamaktadır. Bunlar;

Çocuk Sosyal Finansal Eğitimi projesi ile UNICEF Türkiye kısa süreli ulusal kurumsal danışmanlık çalışmasının temel amacı Türkiye’deki ilköğretim kurumları (1-8. sınıflar) için ÇSFE müfredat dışı etkinlik ve materyallerinin geliştirilmesidir. Habitat Derneği uzmanları bu kapsamda ilköğretim kurumları tüm paydaşlarının kullanacağı ÇSFE araçlarının (ÇSFE müfredat dışı etkinlik kitapları/kitapçıkları ve materyalleri, öğretmen kılavuz kitapları, aileler için el kitapları) geliştirilmesi, geliştirilen programın etkililiği ve yararlılığı da uygulama aşaması sırasında/sonrasında değerlendirmeye tabi

¹⁰⁷ <http://www.fo-der.org/edit-post/>, (03.04.2017).

tutulmasına yönelik araçlar geliştirmiştir. Programda öğretmenlerin ve okulların uygulama aşamasına hazırlanmaları açısından ayrıca web temelli bir öğretmen eğitimi modülü öngörölmüştür.

Çalışmanın nihai amacı, ÇSFE ile ilgili bilgilerin, becerilerin ve tutumların Türkiye’deki ilköğretim (1-8. sınıf) öğrencilerine aktarılması, böylece öğrencilerin ellerindeki kıt finansal kaynakları daha etkili olarak kullanma yollarını kavramaları ve ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak finansal hizmetleri ve ürünleri tercih etmelerinin sağlanmasıdır.

Cebimdeki Gelecek projesi, tekstil işçilerinin, finansal bilinç düzeylerini artırabilmeleri konusunda destek verilerek; bütçe yapmalarını, birikim yapmayı öğreterek; finansal hedeflerine ulaşmalarını hedeflemektedir. “Cebimdeki Gelecek” projesi; Levi’s ve Habitat Derneği’nin bir araya gelmesiyle 2016 yılının Nisan ayında hayata geçirildi. Tekstil işçileri için, finansal okuryazarlıklarının artırılmasına, tasarruf alışkanlıklarının ve yatırım becerilerinin geliştirilmesi ve sağlıklı bir finansal geleceğe sahip olmalarına destek olacak bir eğitim sunmayı amaçlamaktadır

Paramı Yönetebiliyorum projesi ise gençlerin, sağlıklı bir finansal gelecek oluşturabilmeleri konusunda bilinçlendirilerek, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmalarını, gençlere paralarını yönetmeyi öğreterek; sağlıklı bir finansal gelecek oluşturmaları ve böylece sürdürülebilir kalkınma sürecine katkıda bulunmayı hedeflenmektedir. “Paramı Yönetebiliyorum” projesi; T.C. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Habitat Derneği, Visa Europe Türkiye ve üye bankalarının katılımıyla geliştirilerek, 2009 yılının Aralık ayında hayata geçirildi. Türkiye’de 15-30 yaş arası gençler için, kişisel mali kaynaklarını bütçelemelerine ve finans hizmetlerini doğru kullanmalarına destek olacak bir eğitim olanağı sunmayı amaçlamaktadır.

Geleceğini Şimdi Yönet projesi kredi risk alanında gençlerin bilgilendirilmesi; gençler arasında bilinçli borçlanma sisteminin yaygınlaştırılması, bütçe yönetim ve planlanması: genç/kadın girişimci ve kobi sahiplerinin bankalar ve finans sektöründeki diğer aktörlerle olan ilişkilerini etkin yönetmeleri ve risk yönetiminde etkinleştirilmeleri

hedeflenmektedir. Bu başlıklarda gençlerin, kadın girişimcilerin ve KOBİ'lerin bilinçlendirilmesi yoluyla sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktır.¹⁰⁸

2.6. Diğer Ülkelerde Yürütülen Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

2.6.1 Yeni Zelanda' da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Finansal Yetenek Komisyonu; Finansal Yetenek Komisyonu özerk, bağımsız bir kurumdur. Komisyon, kilit faaliyetler ve hedefler, raporlama yapıları ve çok çeşitli menfaat sahipleri vardır.

Komisyonun temel faaliyetleri finansal eğitim sağlamak, emeklilik politikasının düzenli gözden geçirmelerini yürütmek ve hükümete rapor vermektir.

Misyonu: Sürdürülebilir finansal davranış değişikliği yapmak

Yeni Zelanda'nın güvenilir kişisel finans sitesi olan <https://www.sorted.org.nz> borçla mücadele etmek, günlük finansman türlerinizi sıralamak ve geleceğini görmek için ihtiyaç duyduğunuz tüm araçları ve bilgileri barındırıyor. Finansal yetenek komisyonu tarafından kurulmuştur.

Ülkede yürütülen diğer programlar ise;

MoneyMinded, insanlara finansal beceri, bilgi ve güven inşa etmelerinde yardımcı olan bir programdır. Katılımcılara, temel finansal bilgileri öğretmeyi, tasarruf ve varlıkları artırmayı, kredi ve borcu yönetmeyi ve geleceği planlamayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Yeni Zelanda' da MoneyMinded bütçeleme, tasarruf ve harcama, bankacılık ve gelecek için planlama konulu 4 ayrı atölye çalışması uygulamaktadır.

Track My Spending programı harcamaları yönetme ve hedefleri karşılama becerisi kazandırmaktadır. Paranın nereye gittiği görselleştirilip tasarruf para yönetme şekli yönetilebilmektedir.

¹⁰⁸ <http://habitatdermegi.org/>, (04.04.2017).

Managing your Money programı ise kişisel finansı yönetmek, borç azaltmak, paranızın daha iyi yönetilmesine yardımcı olmak için çevrimiçi araçlar ve kaynaklar sağlamaktadır. Program kapsamında faydalı uygulamalar, hesap makineleri, bağlantılar, videolar ve finansal eğitim verilmektedir.

2.6.2. Fransa’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Fransa Merkez Bankası, Fransa’nın ulusal mali eğitim stratejisinin yönlendirilmesinden sorumludur. Bu kapsamda görevi ekonomiyi daha anlaşılır ve erişilebilir hale getirmektir.

Banka' nın çalışma örnekleri:

Banque de France, mali eğitim için ulusal yönetim organı olarak kurumlar, dernekler ve profesyonellerin genel nüfustaki ekonomik, finansal ve bütçeleme becerilerini geliştirmeye yönelik çabalarını koordine etmektedir. Ortak öğretim kaynaklarını dağıtarak ve "Mes sorular d'argent" web portalı üzerinden ek eğitim materyallerine erişim sağlamaktadır. Okullar için ortak öğretim kaynakları geliştirmek için Eğitim Bakanlığı ile ortak olarak çalışmaktadır.¹⁰⁹

www.mesquestionsdargent.fr adlı web sitesi Fransa mali eğitim stratejilerini desteklemek amacıyla, rehberlerin, videoların, testlerin, hesaplama araçlarının, haberlerin yer aldığı web sitesidir.

2.6.3. İtalya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Finansal Eğitim ve Tasarruf Vakfı; "Finansal Eğitim ve Tasarruf Vakfı" ekonomik bilinci ve aktif finansal eğitimi teşvik ederek toplumsal refaha doğru ilerleyen özel bir hukuk tüzel kişiliği olan kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Mali ve ekonomik bilgiyi geliştirmek ve yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır.

¹⁰⁹<https://www.banque-france.fr/en/banque-de-france/corporate-social-responsibility/educational-and-cultural-commitment/economic-and-financial-education> , (01.04.2017).

Finansal Eğitim ve Tasarruf Vakfı, orijinal içeriğin oluşturulması, yenilikçi araçların oluşturulması, organizasyonlar, kurumlar ve bölgelerle ortaklıklar geliştirilmesi yoluyla finansal eğitimi teşvik eder.

Uzmanlar ve akademisyenler sayesinde, gençler, yetişkinler, yaşlılar ve işletmeler için eğitim atölyeleri, tiyatro gösterileri, multimedya, video, oyun vb. yenilikçi araçlar tasarlar ve uygular. Öğretmenler ve aktörler tarafından başlatılan operasyonel ve örgütsel düzeydeki eğitim girişimlerini desteklemektedir.¹¹⁰

İtalya Merkez Bankası; İtalyan bankası finansal eğitimi desteklemekte ve teşvik etmektedir. Web sitesinde finansal okuryazarlık ile ilgili bölüm bulunmakta, finansal temel bilgiler, eğitici ve bilgilendirici materyaller, projeler, araştırmalar, kaynaklar sunmaktadır.¹¹¹

Tasarruf Müzesi; Intesa Sanpaolo' nun sponsorluğunda, 2012'de açılmıştır. Ekonomi ve tasarruf konularında ilk multimedya ve interaktif müzedir ve topluluğun finansal konularda düşüncelerini ve yatırım sektöründeki temel kavramları öğrenmelerini amaçlar.

2.6.4. Almanya' da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Deutsche Bank Vakfı; Çocukları ve gençleri finansal eğitim konusunda eğitmek ve kişisel sınırlamaları aşmalarına yardımcı olmak amacıyla gençler için yeni deneyimler ortaya çıkaran projeler başlatıp, destekleyip ve bireysel yeteneklerini geliştirmelerini sağlamaktadır.¹¹²

Uluslararası Finans Enstitüsü (IIF); Bağımsız, uluslararası odaklı kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur ve sürdürülebilir finansal hizmetler ve tavsiyeler alanında araştırma yapmaktadır. Enstitü, tüketicilere finansal danışmanlık sağlamak için bilgisayar programları üretmekte, yayınlar yayınlamakta, daha ileri eğitime katkıda bulunmakta ve

¹¹⁰ <http://www.feduf.it/chi-siamo/la-fondazione> , (01.04.2017).

¹¹¹ <https://www.bancaditalia.it/chi-siamo/index.html> , (01.04.2017).

¹¹² <http://www.deutsche-bank-stiftung.de/> , (01.04.2017).

toplumsal olarak sorumlu krediler, tesisler, ödeme araçları ve sigorta modelleri geliştirmektedir.

Çalışmasının amacı, tüketicilerin, yatırımcıların, küçük işletmelerin ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların çıkarlarını, müşteri ile finansal hizmet sağlayıcıları arasındaki ilişkide optimal ve ekonomik olarak sorumlu bir şekilde göstermek ve bunlara katkıda bulunmaktır.

Hizmet yelpazesi, bilimsel ve özel değerlendirmelerden, ampirik araştırmalardan, danışma ve fizibilite çalışmalarına, yazılım, kitap ve kılavuzların oluşturulmasına kadar uzanmaktadır. Aynı zamanda İnternet kullanımı kavramlarını, ürün analizlerini ve danışmanlık testlerini gerçekleştirmenin yanı sıra ulusal ve uluslararası uzman konferans ve seminer organizasyonları da kapsar.

Enstitü, orta ölçekli bir şirkettir, çalışanlar ağırlıklı olarak bilim alanından gelmektedir.¹¹³

Ülkede yürütülen diğer programlar ise;

‘‘Save’’, The Munich Center for the Economics of Aging araştırmacıları tarafından gelir, tasarruf ve varlık gibi hane halkının mali yapısı hakkında ayrıntılı niceliksel bilgi toplayan anket projesidir. SAVE verileri, her bilimsel kullanıcı için ücretsizdir. Veriler, Almanya ve diğer ülkelerdeki bilimsel araştırmalar için düzenli olarak kullanılmaktadır ve politika önerileri için gerekli bilgileri sağlamaktadır.

Knowledge pays off ise 2008 yılında tüketici odaklı finansal hizmetler enstitüsü (iff) ve Deutsche Bank Vakfı tarafından başlatılan bir eğitim girişimidir. Amaç, gerçek ve kapsamlı okullarda 7-10. Sınıflardaki öğrencilerin mali eğitimlerini erken bir aşamada güçlendirmek ve para yönetimini teşvik etmektir. Öğrenme platformu, yerinde ve on-line eğitimler sunmaktadır.

¹¹³ <http://www.iff-hamburg.de/index.php?id=2945> , (01.04.2017).

2.6.5. İrlanda’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Ulusal Yetişkin Okuryazarlık Ajansı (NALA); okur yazarlık ve aritmetik güçlüğü olan kişilerin toplumda tam olarak yer alabilmesini ve ihtiyaçlarını karşılayan öğrenme fırsatlarına erişebilmesini sağlamayı taahhüt eden bağımsız bir yardım kuruluşudur.¹¹⁴

NALA, Mali Okuryazarlık konusunda öğrenme ve destek vermeye adanmış üç web sitesine sahiptir

Www.makingcents.ie- Bu site para ile ilgili soruları basitçe cevaplar.

Www.financialliteracy.ie- Bu site, Finansal Eğitim Ulusal Yönlendirme Kurulu tarafından oluşturulan Finansal Yeterlilikler Çerçevesi tarafından önerilen içerikleri sağlar. Bu içerik Para Tasarrufu, Hesap Açma, Vergi ve Haklarınızı Bilme gibi konuları kapsar.

Www.writeon.ie – 2. Ve 3. Seviyelerde ulusal nitelikler verilmesini sağlayan bir web sitesidir. Sitenin kullanıcıları Seviye 3'te Kişisel Finans Yönetimi Ödülünü alabilir ve İrlanda Kalite ve Niteliklerinden bir ulusal sertifika elde edebilir.

Mali Eğitim Ulusal Yönlendirme Grubu 2006' nın sonlarında İrlanda Merkez Bankası tarafından kurulmuştur. Yönlendirme Grubunun amacı, İrlanda Cumhuriyeti'nde kişisel finans eğitiminin geliştirilmesini teşvik etmektir.

Ülkede yürütülen diğer programlar;

Junior Cycle programı yaşam becerilerinin öğretilmesini desteklemek için ders planları, kaynak malzemeleri, projeler ve değerlendirmeler sağlamaktadır. 12 ila 15 yaş arası çocuklar için geliştirilmiştir ancak ebeveynler, genç erişkinler ve çalışanlar tarafından da kullanılabilir. Tüm malzemeler ücretsiz ve bağımsızdır. Dersler öğrencilerin / öğretmenlerin ihtiyaçlarına uyarlanabilir olarak tasarlanmıştır.

¹¹⁴ <https://www.nala.ie/what-we-do/remove-barriers/financial-literacy> , (01.04.2017).

Money Matters Rekabet ve Tüketici Koruma Komisyonu tarafından, Leaving Certificate Applied öğretmenleri ile istişare içinde geliştirilen ücretsiz bir kaynaktır. Bu kaynaklar, öğrenme deneyimlerini ilgi çekici ve etkileşimli hale getirmek için tasarlanmıştır ve öğrencilerin, gelecekte bilinçli finansal kararlar vermek için bilgi ve beceri kazanmalarına yardımcı olacaktır.

Money Skills for Life, İşverenlerin desteğiyle, Çalışanlara finansal eğitim sağlamak için Rekabet ve Tüketici Koruma Komisyonu ("Komisyon") tarafından geliştirilen ücretsiz bir saatlik kişisel finans eğitimidir

Money Go Round- Paymaster programı öğrencilere para ve yönetimi hakkında yardımcı olan bir dizi jenerik kaynak ve çevrimiçi etkileşimli araçlar sunmaktadır.

Scoilnet, İrlandaca eğitim için Eğitim ve Beceri Departmanı (DES) resmi portalıdır. Scoilnet.ie, web siteleri, sınavlar, ders planları, notlar, video / ses oyunları, oyunlar ve diğer multimedya dahil olmak üzere 15.000'den fazla çevrimiçi kaynaklardan oluşan bir veri tabanı içerir.

İlköğretim öncesi ve sonrası öğretmenlerine bir destek olarak geliştirilmiş ve 2014 yılı itibariyle öğretmenlere kendi öğretim ve öğrenim kaynaklarını paylaşma ve yükleme seçeneği sağlamıştır.

2.6.6. Avustralya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Avusturya Menkul Kıymetleri ve Yatırım Komisyonu (ASIC); ASIC, Avustralya'nın kurumsal, piyasa ve finansal hizmetler düzenleyicisidir.

Avustralya'nın finansal piyasalarının adil ve şeffaf olmasını sağlayarak, Avustralya'nın ekonomik itibarına ve refahına katkıda bulunarak; kendine güvenen ve bilinçli yatırımcılar ve tüketiciler tarafından desteklenmektedir.¹¹⁵

ASIC <https://www.moneysmart.gov.au/> web sitesi ile paradan en iyi şekilde faydalanmaya yardımcı olacak ipuçları ve araçlar sunar. ASIC, tüm Avustralyalıların mali

¹¹⁵ <http://asic.gov.au/about-asic/> , (31.03.2017).

okuryazarlığını iyileştirmek için çalışmaları yönlendirir ve koordine eder. Avustralyalıların finansal okuryazarlığını geliştirmede rol oynayan kişilere rehberlik etmek ve teşvik etmek için pratik bir çerçeve sunmaktadır.

Avustralya Devlet Finansal Okuryazarlığı Kurulu; Hazine portföyünün bir parçasıdır ve danışmanlık kapasitesinde işlev görür. Okur yazarlık konularında Hükümete ve Avustralya Menkul Kıymetler ve Yatırımlar Komisyonuna (ASIC) tavsiyeler sunan yasal olmayan bir organdır.¹¹⁶

Finansal Okuryazarlık Vakfı; Avustralyalılara Finansal Okuryazarlık Vakfı Avustralya Hükümeti 2005 yılında kurulmuştur.

Vakfın amacı, tüm Avustralyalıların finansal riski daha iyi anlamasını ve yönetmesini sağlamak, piyasa karmaşıklığı ile etkili bir şekilde uğraşmak ve Avustralya finans sektöründe artan rekabet için kapasite geliştirmektir.

2.6.7. Rusya’ da Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Rusya Güven Fonu düşük ve orta gelirli ülkelerde finansal okuryazarlık ve yetenek programlarının ilerlemesini desteklemek üzere kurulmuştur. 2008 yılında Rusya Federasyonu Maliye Bakanlığı tarafından sağlanan fonlarla kurulan fon ile mali okur-yazarlık, yetenek ve eğitim konularında metodolojik, analitik ve politika çalışmaları yürütülmüştür.

2002 yılında başlatılan finansal eğitim projesi ve Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (INFE) aracılığıyla biriken deneyim üzerine kurulan Vakıf Fonu 3 temel ürün, araç ve faaliyetin geliştirilmesi ve dünya çapında yaygınlaştırılmasına öncülük etmiştir.

-Etkili mali eğitim faaliyetleri ve politikalarının kapsamlı ve ayrıntılı incelemeleri ve envanterleri

-Mali eğitim ve okur yazarlıkla ilgili iyi uygulamalar ve ayrıntılı ülke vaka incelemelerini vurgulayan politika, analitik ve karşılaştırmalı raporlar ve araştırmalar

¹¹⁶ <http://www.financialliteracy.gov.au/financial-literacy-board> , (31.03.2017).

-Stratejik mali eğitim çabalarını kolaylaştıracak ve geliştirecek ölçütler, standartlar, ilkeler ve kılavuzlar ile pratik araçlar¹¹⁷

¹¹⁷Russia-OECD-World Bank financial literacy programme, <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/russia-oecd-world-bank-financial-literacy.htm> , (01.04.2017).

III. BÖLÜM

İLERİ DÜZEY FİNANSAL OKURYAZARLIK VE ANALİZ TEKNİKLERİ

3.1. Risk Yönetiminde İleri Düzey Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık kavramı üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, finansal okuryazarlığı “temel düzey finansal okuryazarlık” ve “ileri düzey finansal okuryazarlık” olarak sınıflandırma gereği duyulmuştur. Son dönemlerde yapılan finansal eğitimlerde temel düzey ve ileri düzey şeklinde ayrılmaktadır.

Temel düzey finansal eğitimler; finansçı olmayanlara yöneliktir. Eğitimlerin içeriği temel finansal kavramlar, yatırım araçları ve yatırım yöntemleri konusunda bilgilerdir. Eğitimlerin amacı ise bu bilgi birikimine yönelik günümüzde tasarrufların verimli bir şekilde değerlendirilebileceği olanakların fark edilmesini sağlamaktır.

İleri düzey eğitimler ise finans alanında çalışanlar ve bilgi birikimi olanlara yöneliktir. Eğitimlerin içeriği temel muhasebe, finansal yönetim, dış ticaret, pay piyasası, borçlanma piyasası, vadeli işlem ve opsiyon piyasası, türev ürünler, risk-getiri ve portföy yönetimi hakkında verilen bilgilerdir. Eğitimlerin amacı katılımcılara daha ileri düzeyde finansal bilgi vermek ve bu doğrultuda finansal yönetim, analiz ve risk yönetimi yeteneği ile tasarrufların verimli bir biçimde değerlendirilmesini sağlamaktır.

Çalışmamızda ise finansal okuryazarlık kavramının önemi Forex piyasası yatırımcıları üzerinde incelenmektedir. Forex piyasası ise piyasanın sahip olduğu özellikler nedeni ile risk seviyesi oldukça yüksek bir piyasadır. Forex yatırımcıları işlemleri sonucunda katlandıkları riski yönetmek zorundadır. Bu şekilde oldukça karmaşık bir piyasada katlanılan riski yönetebilmek için, temel düzey finansal okuryazarlık bile yeterli olmamakta, ileri düzey finansal okuryazarlık yeteneğine sahip olmak gerekmektedir.

3.1.1. Risk Yönetimi ve Temel Kavramlar

Risk, beklenen değerden olumlu veya olumsuz sapma olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁸ Fakat uygulamada risk genel olarak beklenen değerden olumsuz sapma olarak yani zarara uğramak olarak algılanmaktadır.

Risk genel olarak “sistemik risk” ve “sistemik olmayan risk” şeklinde iki ana gruba ayrılmaktadır.

Sistemik risk; sistemik faktörlere bağlı olarak varlığın değerinin değişme riskidir. Bu riskten korunulabilir, ancak bu risk tamamen ortadan kaldırılamaz, yani çeşitlendirilemez.¹¹⁹ Yatırımcılar açısından kontrol edilemeyen risk türüdür. Sistemik riskin kaynakları, ekonomik, politik ve sosyal değişimlerdir. Sistemik riskler; piyasa riski, politik risk, enflasyon riski, faiz oranı riski, kur riski şeklinde sınıflandırılabilir.

Sistemik olmayan risk ise portföy çeşitlendirilmesi ile azaltılabilen yani korunulabilen, belli bir sektörün veya firmanın yapısal özelliklerinden kaynaklanabilen risklerdir. Sistemik olmayan riskler, finansal risk, yönetim riski, iş ve endüstri riski olarak sınıflandırılmaktadır.

¹¹⁸ E. Şule AYDENİZ, *İşletmelerde Gelecek(Futures) ve Opsiyon Sözleşmeleri ile Risk Yönetimi*, 1. Basım, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım, Şubat 2008, s.4.

¹¹⁹ AYDENİZ, a.g.e., s.5

Risk türleri aşağıdaki tabloda sınıflandırılmaktadır.

Tablo 1. Risk Türleri

Risk Türü	Tanımı
İş Riski	Yanlış belirlenmiş stratejiler, yetersiz kaynaklar ya da değişen ekonomi ve rekabet ortamı nedeniyle işletme hedeflerine ulaşamama riski.
Kredi Riski	Borçlunun vadesi gelen borcu ödeyememe riski
Ulusal Risk	Hükümet tarafından garanti edilmiş, hükümetin kendisi ya da bir partiye verilen borcun geri ödenmemesi riski (Bu risk ülke riski farklı olup karıştırılmamalıdır.)
Piyasa Riski	Piyasa fiyatlarında meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan risk Piyasa riski aşağıdaki riskleri içermektedir. - Faiz oranı riski - Döviz kuru riski - Emtia fiyat riski - Hisse senedi fiyat riski
Likidite Riski	Mevcut fonların eksikliği nedeniyle vadesi gelen yükümlülüklerin karşılanamama riski
Operasyonel Risk	Dolandırıcılık faaliyetleri de dahil olmak üzere operasyonel etkiye sahip kişiler, süreç, altyapı, teknoloji vb. nedenlerle kayba uğrama riski
Muhasebe Riski	Bir organizasyonun finansal durumunu gerçeğe tam olarak yansıtmayan finansal kayıtların yapılması riski
Ülke Riski	Uluslararası kredi işlemlerinde, kredi kullanan kurumun döviz yetersizliği ya da faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüklerini yerine getirememesi riski
Politik Risk	Ülkenin politikasından meydana gelen değişiklikler nedeniyle oluşan risk
Endüstri Riski	Belirli bir endüstride faaliyet göstermeye bağlı olarak oluşan risk
Çevre Riski	Kurumun kendisi ya da diğer kurumlar tarafından meydana gelen çevresel zarardan nedeniyle kayba uğrama riski
Yasal/ Uygunluk Riski	Yasal ve düzenleyici yükümlülüklerle uymama nedeniyle oluşan risktir
İtibar riski	Bir organizasyonun itibarının zedelenmesine bağlı olarak oluşan risklerdir

Kaynak: OLSSON, Carl (2002), **Risk Management in Emerging Markets**, Pearson Education Limited, Great Britain, 34-35.

Risk yönetimi; bir işletme veya örgüt tarafından karşılaşılan değişik kayıpları ve kayıpların azaltılmasında örgütün amaç ve hedeflerine uygun en iyi yöntemleri, sistematik olarak tanımlayan ve analiz eden bir süreçtir.¹²⁰

Risk yönetimi sadece riskin azaltılması ya da kontrol edilmesine yönelik bir anlayış değildir. Risk yönetimi bir taraftan risklerden en az zararla kurtulmayı diğer taraftan da potansiyel fırsatları değerlendirmeyi mümkün kılmakta böylece getiri ve sermaye arasında optimum denge sağlamaktadır.¹²¹

Bireysel yatırımcılar açısından ise bu risk algısının oluşması ve gerçekleşebilecek risklerden korunma süreci olan risk yönetimini sağlayabilmesi için ileri düzeyde finansal okuryazarlık yeteneği gerekmektedir.

Bireysel yatırımcıların risk algısı ise kurumsal yatırımcılar açısından farklılık göstermektedir. Farklılıklar ise;

1)Kurumsal yatırımcı açısından risk, getirilerin standart sapması olarak değerlendirilirken, bireysel yatırımcı riski, para kaybetmek ya da rahatsız edici bir şey yapmak olarak tanımlayabilir.

2) Bireysel yatırımcıların çoğunda bilinmeyen korkma özelliği vardır. Onlar bilmedikleri bir araçla ilgili olumsuz haberleri abartırlar. Hatta danışmanları tavsiye etse bile yatırım yapmaktan kaçınırlar.

3. Bireysel yatırımcılar daha önce zarar ettiği bir araca yatırım yapmaktan çekinirler.

4. Portföy yatırımlarında aynı zamanda zıt pozisyonlar olarak riskten kaçınma yaklaşımı genellikle bireysel yatırımcılar arasında kaygı oluşturur. Onlar herkesin ilgilendiği yatırım araçlarına yatırım yaparak riski azaltabileceklerini düşünürler.

¹²⁰ <http://kisi.deu.edu.tr/userweb/aysegul.sahin/5-Risk%20Y%C3%B6netimi.ppt> ,(02.05.2018)

¹²¹ Ayşe Gül KÖKSAL, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Risklerin Tespiti ve Yönetilmesine İlişkin Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı 2, 2013, s.312.

5. Yatırımcılar geçmişte olmuş risklerle gelecekteki potansiyel riskleri birbirine karıştırma eğilimindedir. Geçmiş-te çok iyi performansı olan bir senedin gelecekte de aynı performansı göstereceğini, dolayısıyla riskinin az olacağını veya geçmişte riskli bir finansal varlığın gelecekte de riskli olacağını düşünürler.¹²²

Yatırımcıların risk yönetimi gerekliliği ile portföy yönetimi yaptıkları durumda karşılaşır. Portföy, belirli amaçları gerçekleştirmek isteyen yatırımcıların sahip olduğu birbirleriyle ilişkisi olan ve kendine öz ölçülebilir nitelikleri olan yeni bir varlıktır. Zamanla değişen ekonomik koşullar portföylerin de alınıp satılmasını gerektirir. Bu yüzden değişen ekonomik koşullarda gözetilerek portföyde değişiklik yapmaya portföy yönetimi denir.¹²³

Yatırımcıların portföy yönetiminde karşılaşacağı ve yönetmesi gereken riskler ise yukarıdaki tabloda açıklamaları bulunan; piyasa riski, iş riski, likidite riski, siyasi risk, yönetim riski, faiz oranı riski, enflasyon riski şeklindedir.

3.1.2. İleri Düzey Finansal Okuryazarlık Gerektiren Riskli Finansal Araçlar

3.1.2.1. Türev Ürünler

Türev kavramı, değerleri menkul kıymetlerden, paradan ve dış değişkenlerden türetilen finansal enstrümanları ifade etmektedir.

Türev piyasalar ise, herhangi bir malın veya finansal aracın ilerideki bir tarihte teslimatı veya nakit anlaşması yapılmak üzere, bugünden alım satımının yapıldığı piyasalardır. Türev piyasalarda işlem gören sözleşmeler spot piyasa işlemlerine göre daha karmaşık ve bu nedenle profesyonel yatırımcıya daha fazla hitap eden ürünlerdir. Bu nedenle yatırımcıların türev ürünler hakkında bilgi sahibi olmadan işlem yapmaları olumsuz sonuçlara neden olabilir.¹²⁴

¹²² İ. Özlem KOÇ, **Portföy Yönetimi ve Sigortacılık Sektörü**, 1. Baskı, İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2011, ss. 24-25.

¹²³ Özgür DEMİRTAŞ ve Zülal GÜNGÖR, “Portföy Yönetimi ve Portföy Seçimine Yönelik Bir Uygulama”, **Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4, Temmuz 2004, s. 103.

¹²⁴ Nurdan ASLAN ve Nuray TERZİ, **Küresel Finans**, 1.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2013, s. 225.

Türev piyasalar; Forward, Futures, Opsiyon ve Swap Piyasası işlemlerinden oluşmaktadır.

3.1.2.1.1. Futures Sözleşmeler

Futures sözleşmesi, sözleşmenin taraflarını, belirlenen ileri bir tarihte, üzerinde anlaşılan fiyattan, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı veya kıymeti alma veya satma yükümlülüğüne sokan sözleşmedir.

Futures kontratların temel özellikleri:

1. Futures sözleşmeleri, organize borsalarda alınıp satılır.
2. Futures sözleşmelerinde sözleşmeye konu olan varlığın özellikleri, miktarı, vadesi vb. standartlaştırılmıştır.
3. Borsaların tespit ettiği varlıklar ve standartlar dışında sözleşme yapılamaz.
4. Futures sözleşmesinin fiyatı anlaşmanın yapıldığı tarihte bellidir.
5. Futures sözleşmesi alan(long) ve satan(short) tarafları yükümlülük altına sokar.¹²⁵

Futures sözleşmelerin türleri ise; faiz futures sözleşmeler, yabancı para futures sözleşmeler, borsa endeks futures sözleşmelerdir.

Futures sözleşmeler pamuk, kakao, gümüş gibi fiziksel emtialar ile tahvil, hisse senedi, finansman bonoları gibi finansal varlıklar için işlem görebilirler.

¹²⁵ Yalçın KARATEPE, **Türev Piyasaları**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayın, 2013, s. 11.

3.1.2.1.2. Forward Sözleşmeler

Bir forward sözleşme, alıcı ile satıcı arasında imzalanan ve fiyatı bugünden belirlenen bir varlığın gelecekte belirlenen bir tarihte teslimini içeren bir anlaşmadır. Forward sözleşmeler her tür mal ve hizmetle ilgili olarak düzenlenebilirler. Ayrıca para, endeks, hisse senedi ve borç gibi finansal varlıklar içinde hazırlanabilir.¹²⁶

Forward sözleşme türleri; yabancı para forward sözleşmeler ve forward faiz sözleşmeleri şeklindedir

3.1.2.1.3. Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon alıcı (buyer, holder) ve satıcı (seller, writer) arasında yapılan bir anlaşmadır. Bu anlaşmayla, opsiyonu satın alan taraf, anlaşmada belirlenmiş olan fiyat üzerinden opsiyona konu olan varlığı anlaşma süresi içinde alma ya da satma hakkına sahiptir. Bu hakka sahip olabilmek için alıcı satıcıya prim öder. Bu prim opsiyon fiyatı olarak da adlandırılır. Diğer taraftan satıcı, opsiyon anlaşmasıyla, alıcı talep ettiğinde, önceden anlaşılan fiyat üzerinden varlığı satma ya da satın alma yükümlülüğü altındadır.

127

Opsiyonun tarafları opsiyon alıcısı ve opsiyon satıcısıdır. Temel olarak iki tür opsiyon anlaşması vardır. Bunlar; alış opsiyonları (call options), satış opsiyonları (put options).

Alış opsiyonları (call options); opsiyon alıcısına vade sonuna kadar ya da vade sonunda, önceden belirlenmiş bir fiyat üzerinden bir varlığı satın alma hakkı verir.¹²⁸

Satış opsiyonları (put options); alıcısına belirli bir tarihe kadar, yine belirlenen bir fiyat üzerinden bir varlığı satma hakkını verir.¹²⁹

¹²⁶ Nurgül CHAMBERS, **Türev Piyasalar**, 4. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2012, s. 41.

¹²⁷ KARATEPE, **a.g.e.**, s. 73.

¹²⁸ CHAMBERS, **a.g.e.**, s. 60.

¹²⁹ CHAMBERS, **a.g.e.**, s. 63.

Yatırımcılar opsiyon işlemlerini; risk yönetimi, riskten korunma, spekülasyon, arbitraj ve getiri amaçlı yaparlar.

Opsiyon sözleşme türleri; yabancı para opsiyonları, faiz opsiyonları, borsa endeks opsiyonları ve futures opsiyonları şeklindedir.

3.1.2.1.4. Swap Sözleşmeleri

Swaplar iki taraf arasında, önceden belirlenen bir sistem içinde, belirli bir finansal varlıktan kaynaklanan gelecekteki nakit akışlarının değiştirilmesi konusunda yapılan özel bir anlaşmadır. Taraflar bu anlaşma ile içinde bulundukları finansal koşulları kendi yararlarına değiştirmeyi amaçlar.¹³⁰

Swap işlemlerin faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

-Tarafların maliyetlerini önemli ölçüde düşürür. Bunun nedeni tarafların kredi değerliliklerinin ve risklerinin farklı olmasıdır.

-Farklı ülke firmaları arasındaki swaplarda tarafların vergi düzenlemelerinden ve bazı kısıtlamalardan kaçınmalarını sağlar.

-Borç takası imkânı verir

.-Firmaların arbitraj karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanmalarını sağlar.

-Bürokrasiyi azaltır, döviz kısıtlamalarından kurtulmayı sağlar.

-Nakit akışını düzenli hale getirir.

-Gelişmekte olan ülke firmalarının uluslararası finansal piyasalara girmeleri-ne imkân verir.

-Firmaların aktif ve pasif mevcutlarını korumalarını sağlar. Özellikle çok uluslu şirketlerin borçlarını ve alacaklarını yerel para cinsinden tutmaları ile döviz kuru riskinden kurtulmalarını sağlar.

¹³⁰ CHAMBERS, a.g.e., s. 123.

Swap sözleşmelerin türleri ise; faiz swapları, para swapları, paralel borçlar, karşılıklı borçlar, varlık swapları, swap opsiyonları, uzun vadeli forward döviz anlaşmaları, kokteyl swaplar, para ve faiz swapları şeklindedir.

3.1.2.2. Yapılandırılmış Ürünler

Türev ürünlere dayanılarak, bir ya da birkaç farklı finansal enstrümanın bir araya getirildiği ve çeşitli stratejilere uygun olarak paketlenildiği ürünlere verilen genel isimdir. Herhangi bir ürüne bağlı olarak tasarlanabilir ve risk iştahına göre farklılaştırılabilir.¹³¹

Yapılandırılmış Yatırım Ürünleri:

DCD (Dual Currency Mevduat): yatırımcıya belli bir para biriminde normal mevduat faizinin üzerinde bir getiri elde etme imkânı sunarken, vade sonunda belirli şartların gerçekleşmesi durumunda anaparanın başka bir para birimi cinsinden geri alınma riskini içerir. Bir mevduat işlemi ile bir opsiyon satış işleminin birleştirilmesinden oluşmaktadır.¹³²

DCL(Dual Currency Loan): yatırımcı, kredisinin faizini normal kredi faizinin altında bir seviyeye indirme imkanına sahip olurken, vade sonunda kredinin başka bir para birimi cinsinden ödenmesi riskine maruz kalır. Bir kredi işlemi ile bir opsiyon satış işleminin birleştirilmesinden oluşmaktadır.¹³³

Range Accural Mevduat: herhangi bir döviz biriminin önceden belirlenen bir bant içerisinde kaldığı her gün için, yatırımcının normal mevduat faizinin üzerinde bir gelir elde ettiği üründür.¹³⁴

European Digital Range Mevduat: herhangi bir döviz kurunun belirli bir vade sonunda, önceden belirlenen bir bant içerisinde kalması durumunda, yatırımcının normal mevduat faizinin üzerinde getiri elde ettiği bir üründür.¹³⁵

¹³¹ <https://www.odeabank.com.tr/tr-tr/bireysel/yatirim/sayfalar/yapilandirilmis-urunler.aspx> , 02.05.18)

¹³² M. Barış AKÇAY ve Diğerleri, **Türev Piyasalar ve Yapılandırılmış Ürünler**, 1. Baskı, İstanbul: Scala Yayıncılık, Nisan 2012, s. 427.

¹³³ AKÇAY, **a.g.e.**, s. 432.

¹³⁴ AKÇAY, **a.g.e.**, s. 435.

¹³⁵ AKÇAY, **a.g.e.**, s. 438.

Double No Touch Mevduat: herhangi bir döviz biriminin belirli bir vade boyunca önceden belirlenen bir bant içerisinde kalması durumunda, yatırımcının normal mevduat faizinin üzerinde getiri elde ettiği üründür.¹³⁶

One Touch Mevduat: herhangi bir döviz biriminin belirli bir vade boyunca, önceden belirlenen bir seviyeye herhangi bir an ulaşması durumunda, yatırımcının normal mevduat faizinin üzerinde bir getiri elde etmesine imkân sağlamaktadır.¹³⁷

Wedding Cake Mevduat: yatırımcının anapara faizinden elde edilebilecek getiri ile birden fazla double no touch opsiyonunun satın alınması ile oluşur.¹³⁸

Wedding Cake Accural Mevduat: yatırımcının anapara faizinden elde edilecek getiri ile birden fazla Range Accural opsiyonunu satın alması ile oluşmaktadır.¹³⁹

Performansa endeksli mevduat: yatırımcıya belli bir dayanak varlığın fiyatının vade sonuna kadar ne kadar iyi performans gösterdiğine bağlı olarak getiri potansiyeli sunmaktadır.¹⁴⁰

Forward içeren yatırım ürünleri ise; Asimetrik Forward, Collar, Asimetrik Knock Out Forward, Collar Knock Out, Seagull, Forward Ekstra, Knock in Forward, Knock out Forward, Knock out Forward Payoff, Double Knock in Forward, Reset Forward, Target Redemption Forward, Range Accural Forward, Knock out Bonus Forward, Target Profit Forward şeklindedir.

Yapılandırılmış faiz enstrümanları ise; Callable IRS, Collar, Knock in Floor Collar, Knock out Cap Collar, American Knock out Swap, Switchable Swap, Fixed Range Accural Swap, Floating Range Accural Swap şeklindedir.

¹³⁶ AKÇAY, a.g.e., s. 440.

¹³⁷ AKÇAY, a.g.e., s. 443.

¹³⁸ AKÇAY, a.g.e., s. 448.

¹³⁹ AKÇAY, a.g.e., s. 451.

¹⁴⁰ AKÇAY, a.g.e., s. 455.

3.1.2.3. Varantlar

Varantlar, yatırımcıya;

- Dayanak varlığı ya da göstergeyi
- Önceden belirlenen bir fiyattan
- Belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar
- Alma ya da satma hakkı veren ve
- Bu hakkın kaydi teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanıldığı
- Sermaye piyasası araçlarıdır.

Diğer bir deyişle, varant, sözleşme ile belirlenen varlığı yine sözleşmede belirlenen fiyattan alma ya da satma hakkı veren bir araçtır. Varantlar, yatırımcıya bir hak verirken, yükümlülük getirmez. Varantlar zaman değeri kaybına karşı yatırımcıya kaldıraç sağladığından, kısa vadeli yatırımcı dayanak varlık yerine varanta yatırım yapar.

141

Varantları diğer finansal enstrümanlardan ayıran en belirgin özellikler ise, kaldıraç etkisi ve zaman değeri etkisidir.¹⁴²

Alım varantı ve satım varantı olmak üzere iki tür varant vardır:

- Alım (call) varantı, yatırımcıya vadede dayanak varlığı alma hakkı veren varantlar olup,

Dayanak varlığın vade sonu değeri kullanım fiyatından büyük olması durumunda kullanım gerçekleşir ve aradaki fark yatırımcıya ödenir.

¹⁴¹ Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş., **Türev Araçlar, Piyasalar ve Risk Yönetimi**, 1. Baskı, İstanbul, Aralık 2017, s. 117.

¹⁴² Oğulcan ARASAN ve Diğerleri, “Bistech Geçiş ve Varantlara Etkisi”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, 2016, s. 78.

- Satım (put) varantı, yatırımcıya vadede dayanak varlığı satma hakkı veren varantlardır. Bu tür

Varantlarda dayanak varlığın vade sonu değeri kullanım fiyatından düşük ise kullanım gerçekleşir ve aradaki fark yatırımcıya ödenir. Eğer kullanım gerçekleşmezse varantlar herhangi bir ödeme yapılmadan sona erer.¹⁴³

Varantların fiyatını etkileyen faktörler ise; dayanak varlığın fiyatı, işleme koyma fiyatı, vadeye kalan gün sayısı, dayanak varlığın volatilitesi, piyasa faiz oranı, temettü.

3.1.2.4. Sertifikalar

Yapılandırılmış kaldıraçlı finansal ürün kategorisinde yer alan sertifikalar, dayanak varlığının ya da göstergesinin fiyatlarına göre önceden belirlenmiş koşulların oluşması durumunda yatırımcısına alacak hakkı veren ve bu hakkın ihraççıya karşı ileri sürülebildiği sermaye piyasası araçları olup, sahibine vade tarihinde dayanak varlığın ya da göstergenin nihai değeri ile daha önceden kamuya açıklanmış kullanım fiyatı arasındaki fark üzerinden hesaplanan tutarda bir geri ödeme hakkı sağlar.¹⁴⁴

Sertifika türleri ise; iskontolu sertifikalar, turbo sertifikalar, endeks sertifikalar, prim ödeyen sertifikalar şeklindedir.

3.1.2.5. Kripto Paralar

Kripto para, bir dijital para türüdür ama dijital paradan farklı olarak kendisi para birimidir. Merkezi olmayan, düzensiz ve değerini belirleyen bir kurum bulunmayan paralardır. Bunlar ilgili şifreleme topluluğu tarafından yönlendirilir. Arkalarında destek merkezi bulunmamakta ve hukuki değillerdir. Dünya çapında geçerli değillerdir. Ancak belli bir çevrede kabul edilirler.¹⁴⁵

Kripto para sisteminin temel fikri, merkezi bir otorite olmaksızın işlem yapılabilen güvenli bir finans sistemi kurmaktır. Bunun için, bir P2P yani uçtan uca/

¹⁴³ Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş., **a.g.e.**, s. 117.

¹⁴⁴ Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş., **a.g.e.**, s. 120.

¹⁴⁵Fusun Sarp NEBİL, **Bitcoin ve Kripto Paralar**, 1. Baskı, İstanbul: Pusula Yayıncılık, Mart 2018, s. 20.

kişiden kişiye network ve işlemlerin herkesin görebileceği şekilde kaydedileceği açık bir muhasebe defterine ihtiyaç vardır.

Olayı merkezi yönetimden çıkaran fikir ise, bu muhasebe defterinin kopyasının P2P ağıın tamamında var olmasıdır. Madencilerin gerçekleştirdiği işlemler önce'' mempol''da yani üye havuzunda onay için bekletilir. Onaydan sonra da Blok Zincirine yani deftere yazılır. Yeni işlemler yapıldıkça, yani yeni bloklar yazıldıkça bunlarla ilgili bilgi ağda yayınlanır.¹⁴⁶ kripto para sistemi bu şekilde işlemektedir.

Kripto paralar basitçe 3 çeşittir. Bitcoin, Altcoin (Ethereum, Ripple, Litecoin, Dash, NEM, Monero, Zcash, Decred, PIVX, IOTA), Token.

Tuhaf kripto paralar ise; Trumpcoin, PutinCoin, PandaCoin, Dogecoin, InsaneCoin, MoonCoin, PotCoin, Legendroom.

Türk kripto para teşebbüsleri ise; Keklik, Turcoin, Turkcoin, Nexpara, Sikke, Xtremcoin şeklindedir.

3.2. İleri Düzey Finansal Okuryazarlıkta Kullanılan Analiz Teknikleri

3.2.1. Temel Analiz

Piyasaları ve fiyatları etkileyen makroekonomik verilerin, sosyal ve politik nedenlerin incelendiği analiz yöntemidir.

Analizde elde edilen veriler incelenir, yorumlanır ve gelecekteki fiyat hareketleri tahmin edilmeye çalışılır. Bu veriler ile gelecekteki fiyatların tahmin edilmesi mümkündür. Ancak analizin verimli olabilmesi için çok sayıda faktörün incelenmesi önemlidir.

Bir piyasanın, firmanın ya da yatırım aracının temel analizi aslında iyi bir akademik eğitim gerektirmektedir. Elde edilen verilerin doğru şekilde yorumlanması ve bunun sonucunda rasyonel kararlar verilebilmesi için akademik altyapı gerekmektedir. Alanında uzmanlar bile zaman zaman bu bilgileri yorumlamakta zorlanırken gerekli

¹⁴⁶ NEBİL, a.g.e., s. 39.

eğitimi almamış yatırımcılar için temel analiz yapmak oldukça zordur. Fakat forex piyasasında bu kadar komplike bir analiz yapmaya gerek yoktur. İlgili pariteleri etkileyen temel faktörlerin incelenmesi ile basit bir temel analiz yeterli olabilmektedir.

Temel analiz bir yatırım değerkleme yöntemidir. Forex yatırımcısı yatırım yapacağı para birimini etkileyen faktörleri inceleyerek temel analizini yapabilmektedir. Analiz edilmesi gereken faktörler ise ekonomik takvimde açıklanan veriler, faiz oranları, merkez bankası kararları ve siyasi gelişmelerdir.

3.2.1.1. İşsizlik Oranı

Ülkedeki çalışmak istediği halde iş bulamayan kişilerin toplam iş gücüne oranıdır. Ülkeler için önemli bir gelişmişlik göstergesidir. Oranın düşük olması, ülkenin ekonomik durumunun iyi olduğunu gösterir ve ülke parası değerkazanır.

3.2.1.2. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

Belli bir zaman içinde, ülkede üretilen tüm mal ve hizmetlerin ülkenin para birimi cinsinden değerkidir. Ülkeler için ekonomik büyüklük göstergesidir. GSYİH büyüklüğü arttıkça ülkenin para birimi değerklenmektedir.

3.2.1.3. Tüketici Fiyat Endeksi- TÜFE

En çok tüketilen belirli mal ve hizmetlerden oluşan sepettin fiyatlarındaki değerişimdir. Türkiye’de her ay Tük tarafından oran açıklanmaktadır.

3.2.1.4. Üretici Fiyat Endeksi- ÜFE

Üretim aşamasındaki ürünlerin fiyatlarında meydana gelen değerişimdir.

3.2.1.5. Sanayi Üretimi

Sanayideki üretimin ve performansın ölçüldüğü göstergedir. Ülkenin büyüklüğü açısından önemli bir göstergedir. Türkiye’de endeksi imalar, elektrik ve madencilik sektörü oluşturmaktadır.

3.2.1.6. Çekirdek Perakende Satışlar

Perakende satışlarda yaşanan aylık değişimi gösteren veridir. Göstergenin yüksekliği ekonominin olumlu yönde geliştiğini göstermektedir. Otomotiv sektörü satışları hesaplamaya katılmamaktadır. Çünkü otomobil fiyatları aydan aya değişiklik göstermektedir.

3.2.1.7. Tarım Dışı İstihdam

Tarım dışındaki bir sektördeki tüm çalışanların istihdam durumu hakkında bilgi vermektedir. Verinin açıklanması ülkenin para birimin değerini etkilemekte yatırım için büyük önem oluşturmaktadır.

3.2.1.8. Endüstriyel Üretim

Ülkede fabrika, maden, altyapı hizmetleri kapsamındaki üretim miktarını ve kaynak kullanımı gösteren veridir. İmalat sektörü ekonomide önemli bir orana sahip olduğu için ülkenin parasının değerini etkilemektedir.

3.2.1.9. Konut Başlangıçları

Her ay yeni başlayan konut ve bina inşaatlarının sayısını belirtmektedir.

3.2.1.10. Faiz Oranları

Merkez bankaları tarafından ekonominin kontrolünde ve fiyat istikrarının sağlanmasında kullanılan en önemli araçlardan biri faiz oranlarıdır.

Faiz oranı finansal piyasalar ve yatırım kararları için de en önemli göstergelerden biridir. Faiz oranları ülkenin parasının değerini, ekonominin verimini etkilemektedir. Ayrıca yatırımcılar faiz oranları ile yatırım için risk getiri analizi yapabilmekte ve böylece yatırım kararlarını verebilmektedir. Uluslararası alanda ise ülkenin faiz oranında meydana gelen değişiklik ile ülke para birimine gelen talep ile ülke parasının değerinde değişiklik yaratmaktadır. Forex piyasasında da para çiftlerine yatırım yapıldığından faiz oranları dikkatli incelenmelidir.

3.2.1.11. Merkez Bankası

Merkez bankaları ülkenin ekonomisinin yönetiminde en yetkili kurumdur. Belirlediği politikalar ile ekonominin yönünü, rezerv para miktarlarını, ülke parasının değerini etkilemektedir.

Kullandığı para ve maliye politikası araçları ile hem ülke parasının değerini korur hem de yönettiği uluslararası piyasa kontrolü ile paritenin değerini etkiler. Forex piyasasında dövizlerin, para birimlerinin kullanımı nedeni ile merkez bankası kararları iyi analiz edilmelidir.

3.2.1.12. Siyasi Gelişmeler

Paranın değerini incelediğimiz fiyat grafiğine yatırımcıların psikolojik durumu da yansımaktadır. Siyasi gelişmelerin bu grafiğe etkisi ise yatırımcıların bu gelişmeyi algılama tarzına göre yansıyacaktır. Siyaset fiyatlar için spekülasyon kaynağıdır. Siyasette meydana gelen olumlu ya da olumsuz gelişmeler para biriminin değerini doğrudan etkileyebilmektedir. Bu yüzden yatırımcılar siyasi gelişmeleri dikkatle takip etmektedir.

3.2.2. Teknik Analiz

Gelecekteki fiyat hareketlerini tahmin etmek amacıyla, fiyat, işlem miktarı ve indikatör gibi göstergelerden yararlanıp, çizelgeler kullanarak geçmiş dönem piyasa hareketlerinin incelendiği analiz yöntemidir. Yani teknik analizciler, geçmiş verileri grafikler üzerine kaydeder ve bu grafikleri inceleyerek bir takım davranış biçimleri saptayarak gelecekteki fiyatları tahmin etmeye çalışırlar. Piyasanın dönüm noktalarını daha erken dönemlerde belirleme sanatı olarak da tanımlanabilir.¹⁴⁷

Teknik analiz 6 temel varsayıma dayanır;

- Piyasa fiyatı yalnızca arz ve talebin karşılıklı etkisiyle belirlenir.
- Arz ve talep, rasyonel ve/veya rasyonel olmayan pek çok faktör tarafından etkilenir. Bu faktörler, temel analizin kullandığı ekonomik faktörler olabileceği gibi

¹⁴⁷ Anadolu Üniversitesi, **Menkul Kıymet Yatırımları**, Eskişehir: Haziran 2012, s.121.

yatırımcıların tahminleri, beklentileri ve hatta moral durumları bile olabilir. Piyasalar bütün bu faktörleri kendiliğinden ve sürekli olarak izler.

- Piyasadaki küçük dalgalanmalar bir kenara bırakılırsa, hisse senedi fiyatları uzunca dönemler süren belirli trendler izlerler.
- Trenddeki değişimler arz ve talepteki kaymalardan dolayı ortaya çıkar.
- Hangi sebepten kaynaklanıyor olursa olsunlar, arz ve talepteki kaymalar er veya geç, Pazar hareketlerinin kaydedildiği grafikler aracılığıyla tespit edilebilirler.
- Bir takım fiyat hareketleri zaman içinde tekrarlanma eğilimi gösterirler.

3.2.2.1. Grafik Çeşitleri

Grafikler, analizin detayına göre, gerekli verileri kapsar ve piyasanın o andaki durumuna nasıl geldiğine dair bilgi verir. ¹⁴⁸Teknik analizde kullanılan 3 adet grafik çeşidi bulunmaktadır.

- Mum grafik
- Bar/Çubuk grafik
- Çizgi grafik

3.2.2.1.1. Mum Grafik

Mum grafikler seçilen zaman dilimi içerisindeki fiyat hareketlerini gösterir. En yüksek, en düşük, açılış ve kapanış fiyatlarını gösterir ve açılış ile kapanış fiyatı arasındaki mesafeyi doldurarak yön konusunda daha kolay bilgi edinilmesini sağlar. (Bkz. Ek-1)

3.2.2.1.2. Bar/Çubuk Grafik

Bar grafiklerde mum grafikler gibi belli bir zaman dilimindeki en yüksek, en düşük, açılış ve kapanış fiyatlarını gösterir. Fakat açılış ve kapanış fiyatı arasındaki hareket için bir dolgu yoktur. (Bkz. Ek-2)

¹⁴⁸ Anadolu Üniversitesi, a.g.e., 2012, s.126.

3.2.2.1.3. Çizgi Grafik

Seçilen zaman diliminde belirlenen tek bir fiyatı göstermektedir. Genelde kapanış fiyatı için kullanılmakta ve çok tercih edilmemektedir. (Bkz. Ek-)

3.2.2.2. Destek ve Direnç Seviyeleri

Destek ve direnç kavramları teknik analizin en önemli kavramlarından. Destek direnç çalışmaları fiyat hareketlerinin yön değişim basamaklarını tespit etmek amacıyla kullanılmaktadır.¹⁴⁹

3.2.2.2.1 Destek

Fiyat hareketlerindeki düşünün daha fazla ilerlemeyeceği hareketin ters yöne döneceği seviyedir. (Bkz. Ek-4)

3.2.2.2.2. Direnç

Fiyat hareketlerindeki yükselişin daha fazla ilerlemeyeceği hareketin ters yöne döneceği seviyedir. (Bkz. Ek-5)

3.2.2.3. Trend

Fiyatların belli bir zaman içerisinde takip ettiği yönü temsil etmektedir. Trendler ekonomik eğilimlerle beraber piyasaların şekillenmesini ifade etmektedir.¹⁵⁰

3.2.2.3.1. Ana Trend

Belirli ekonomik koşullar altında uzun yıllar boyunca devam eden trenddir.

¹⁴⁹ AYDOĞAN, a.g.e., s.105.

¹⁵⁰ AYDOĞAN, a.g.e., s.106.

3.2.2.3.2. İkincil Trend

Ana trend içerisinde kısa süreli olarak trendin tersi yönünde kırılıp devam eden ve sonra ana trend yönüne devam eden hareketlerdir. Orta vadeli hareketlerde denmektedir.

3.2.2.3.3. Üçüncül Trend

Genellikle forex piyasalarında analiz edilmeye çalışılan, ana trend içerisindeki saatlik veya günlük fiyatlamalardır.

3.2.2.3.4. Yükseliş Trendi- Boğa Piyasası

Fiyat eğiliminin yukarı yönlü olduğu, fiyat zirvelerinin bir önceki zirveyi geçtiği piyasalardır. Trend çizgisi fiyat hareketlerinin dip noktalarından çizilir ve trend en az iki dip noktasından pozitif eğimli olarak geçmelidir. (Bkz. Ek-6)

3.2.2.3.5. Düşüş Trendi- Ayı Piyasası

Fiyat eğiliminin aşağı yönlü olduğu ve trendin zirvelerinin ve diplerinin bir öncekinden daha aşağıda gerçekleştiği piyasalardır. Trend çizgisi fiyat hareketlerinin tepe noktalarından çizilir ve trend en az iki tepe noktasından negatif eğimli olarak geçmelidir. (Bkz. Ek-7)

3.2.2.3.6. Yatay Trend

Fiyatın ekonomik aktivitelerin etkisiyle belli bir yönde ilerlemeyerek belli bir bant aralığında hareket ettiği trend çeşididir. Piyasalar genelde belli bir eğilimde hareket etmez ve zamanla yerine oturmuş taban ve tavan çizgileri arasında gidip gelir. Bu piyasaya “sideway trend” (yan eğilim) de denmektedir. Bu durum piyasanın kararsız veya konsolide olduğunu gösterir. (Bkz. Ek-8)

3.2.2.4. Göstergeler

3.2.2.4.1. Bollinger Bantları

Standart sapma, dağılımdaki her bir değerin dağılımın ortalamasından ne kadar farklı olduğunu gösteren bir sayıdır. John Bollinger tarafından 1960'larda geliştirilen Bollinger Bantları, destek ve direnç seviyelerini belirlemek için bu istatistiksel ölçüyü kullanan bir göstergedir.¹⁵¹ Piyasalardaki değişimleri ölçmek için geliştirilen bu teknik, piyasanın volatilitatesini ölçmek ve gelecek fiyatları tahmin etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Bollinger bantları orta, alt ve üst olmak üzere 3 banttandır. Orta bant 20 günlük basit hareketli ortalamaya dayanarak hareket eder. Alt ve üst bantlar 20 günlük hareketli ortalamaya aşağı ve yukarı yönlü 2'lik standart sapma değeri kadar kaydırılarak oluşturulur. Alt ve üst bant destek ve direnç seviyeleri olarak kullanılmaktadır.

Hesaplama;

Orta Bollinger Bandı = 20 Günlük Hareketli Ortalama

Üst Bollinger Bandı = Orta Bollinger Bandı + 2 Standart Sapma

Alt Bollinger Bandı = Orta Bollinger Bandı – 2 Standart Sapma

Fiyatlar alt ve üst bant arasında kaldığında piyasanın yönünü tahmin etmek zordur bu yüzden fiyat alt veya üst bandı kırıldığında işlem yapılmalıdır. (Bkz. Ek-9)

3.2.2.4.2. Relative Strength Index (RSI)

Göreceli güç endeksi J. Welles Wilder tarafından geliştirilmiş ve 1978 yılında Teknik Analiz Sistemlerinde Yeni Kavramlar isimli kitap ve Emtialar Dergisi isimli bir dergide yayınlanmıştır. Gösterge, belirlenen periyottaki kapanış fiyatlarına dayalı olarak

¹⁵¹ George Pruitt ve John R. Hill, **Building Winnig Trading Systems With Trade Station**, 1.b., Kanada: John Wiley and Sons, Inc., 2003, s.115.

piyasanın mevcut ve tarihsel gücünü veya zayıflığını tespit edebilmek için geliştirilmiştir.¹⁵²

RSI aşırı alış ya da aşırı satış noktalarını tespit etmek için kullanılır ve göstergede 30 ve 70 değerleri sınır olarak belirlenmiştir. 30 seviyesinin altında piyasada aşırı satış gerçekleştiği tespit edilir ve yükseliş beklentisi yaratır. 70 seviyesinin üzerinde ise piyasada aşırı alım olduğu ve düşüş eğilimine gireceği beklenir.

RSI belirlenen periyottaki düşüşleri ve yükselişleri ayrı ayrı toplar, ortalamaları hesaplar ve mevcut fiyat seviyesi ile karşılaştırır. Bu periyotların 9 ve 14 günlük kullanımı yaygındır. (Bkz. Ek-10)

3.2.2.4.3. Stochastic

Stochastic göstergesi George Lane tarafından 1950'lerin sonunda geliştirilmiştir.¹⁵³ Belli bir zaman diliminde kapanış fiyatlarının en yüksek ve en düşük seviyesini saptayan ve dönüş sinyali üreten göstergedir. Kısa vadede ve işlem hacminin yüksek olduğu dönemlerde etkilidir. Aşırı alım ve aşırı satım bölgelerinin tespit edilmesini de sağlar.

Göstergede 2 çizgi bulunur. %K olarak adlandırılan düz bir çizgi ve %D olarak adlandırılan kesikli bir çizgi oluşturulur. %D çizgisi genellikle %K eğrisinin 3 günlük hareketli ortalaması alınarak elde edilmektedir.

Göstergede 20 ve 80 değerleri sınır olarak belirlenmiştir. 20 seviyesinin altı aşırı satım, 80 seviyesinin üzeri aşırı alım bölgesidir. Bu bölgelerde ters yönlü hareketin başlayacağı beklenir. Ayrıca bu bölgelerdeki çizgilerin kesişimleri de önemlidir. 20 bölgesinde %D çizgisinin %K çizgisini aşağıdan yukarı kesmesi alış, 80 bölgesinde %D çizgisinin %K çizgisini yukarıdan aşağı kesmesi satış sinyali olarak algılanmaktadır. (Bkz. Ek-11)

¹⁵² **Technical Analysis**, Pedia Press, February 2011, s.125

¹⁵³ Michael N. KAHN, **Technical Analysis Plain and Simple**, 3. Baskı, United States of America: Pearson Education, Inc., 2010, s.282

3.2.2.4.4. Momentum

Momentum fiyat hareketinin bir türevidir. ¹⁵⁴Hissede belli bir zaman diliminde meydana gelen fiyat değişimlerinin hangi yönde ve ne miktarda hareket ettiğini hesaplayan göstergedir. Kullanım basitliği nedeniyle en çok tercih edilen göstergelerdendir. 12-14 günlük periyotlarda kullanımı en rasyonel sonuçlar verirken, daha kısa vadelerde kullanımda salınımlar artarak yanlış sinyal alınabilir, uzun vadede ise hata oranı azalsa da geç tepkilere neden olabilir.

Hesaplama

Momentum hesabı için son gündeki kapanış fiyatı periyot kadar önceki günün kapanışa bölünür.

$$\text{Momentum} = (\text{son gün kapanış} / \text{n gün önceki kapanış}) * 100$$

Gösterge için referans değer 100 dür. Momentumun 100 değerinden uzaklaşması trendin momentumun gösterdiği yönde artarak devam edeceğini fakat aşırı alım satım bölgesi oluşması nedeni ile dip veya tepe noktası oluşabileceğini gösterir. Bulunan momentum değerinin 100 referans değeri çizgisini kırması ile aşırı alım ve aşırı satım bölgeleri oluşur. Momentum, referans çizgisini yukarı yönlü kırıdığında fiyatların yükseleceğini işaret eder ve al sinyali verir, aşağı yönlü kırıdığında ise fiyatların düşeceğini işaret eder ve sat sinyali verir. (Bkz. Ek-12)

3.2.2.4.5. Moving Average Convergence/Divergence (MACD)

MACD, iki hareketli ortalama arasındaki ilişkiyi göstermek için kullanılan bir göstergedir. Gerald Appel tarafından geliştirilmiştir. Basit ve güvenilirdir. ¹⁵⁵

Biri kısa biri uzun vadeli iki hareketli ortama farkı ile orta vadeli bir ortalama elde edilir. Genelde 12 ve 26 günlük iki üssel hareketli ortalama kullanılır. Gösterge ile piyasadaki fiyat hareketlerinin yönü tespit edilmeye çalışılır.

¹⁵⁴ KAHN, a.g.e., s.103.

¹⁵⁵ Chart Patterns and Technical Indicators, Stock Charts, Inc.2016, s.39.

Hesaplama:

$MACD = 12 \text{ günlük üssel hareketli Ort.} - 26 \text{ günlük üssel hareketli Ort.}$

Göstergenin denge noktası, 12 günlük ortalamanın 26 günlük ortalamaya eşit olduğu sıfır seviyesidir. MACD seviyenin üzerinde ise boğa piyasasını, seviyenin altında ise ayı piyasasını işaret eder.

Gösterge yorumlanırken trigger çizgisi (tetik çizgisi) olarak 9 günlük üssel hareketli ortalama kullanılır. MACD eğrisi, trigger eğrini yukarı yönlü kestiğinde al, aşağı yönlü kestiğinde sat sinyali verir.

Yorumlanmasında dikkat edilmesi gereken nokta uyumsuzlukların analizidir. MACD grafiğinin fiyat grafiği ile uyumlu olması beklenmektedir. Uyum ise yükselen piyasalarda oluşan yeni dip ve tepelerin bir öncekinin üzerinde olması, düşen piyasalarda oluşan dip ve tepelerin bir öncekinin altında olmasıdır. MACD eğrisindeki dip ve tepe oluşumlarının, fiyat grafiği ile uyumlu olmaması dikkat edilmesini gerektiğini, trendin gücünü kaybederek ters yönde hareket edeceğini işaret etmektedir. (Bkz. Ek-13)

3.2.2.4.6. Williams %R (WLR)

Williams %R stratejisi 1966 yılında Larry Williams tarafından geliştirilmiştir. Amacı piyasadaki aşırı alım ve aşırı satım bölgelerini belirlemeye yardımcı olmaktır.¹⁵⁶

Gösterge değeri, seçilen periyottaki en yüksek değerden son günlük kapanış değeri çıkarılarak elde edilen sonucun, periyottaki en yüksek değerden en düşük değer çıkarılarak elde edilen sonuca bölünmesi ile bulunur.

Gösterge -100 ile 0 arasında değerler alır ve referans değerler -20 ve -80 dir. -80 seviyesinin altı aşırı satım bölgesi olduğunu, -20 seviyesinin üzeri aşırı alım bölgesi olduğunu işaret eder.

¹⁵⁶ James STUART, **Forex for Beginners: How to Make Money in Forex Trading (Currency Trading Strategies)**, Liraz Publishing, 2014, s.16.

WLR eğrisini kısa vadeli ortalaması ile birlikte çizerek, bu çizgilerinin birbirlerine göre alım satım sinyalleri alabiliriz. WLR, kısa vadeli hareketli ortalamasını yukarı yönlü kestiğinde al, aşağı yönlü kestiğinde sat sinyali olarak algılanmaktadır.

Ayrıca bu göstergede de uyumsuzlukların iyi analiz edilmesi gerekmektedir. WLR çizgisinde oluşan dip ve tepe noktalarının uyumu, fiyat grafiğindeki ile paralel olmadığında, trendin artık desteklenmeyeceği anlaşılarak ters yönde hareket geleceği beklenir. (Bkz. Ek-14)

3.2.2.4.7. Money Flow Index (MFI)

MFI, enstrümandaki para giriş ve çıkışlarının gücünü ölçen bir göstergedir. Para akışına hacmi de dahil etmektedir.¹⁵⁷

MFI hesaplamasında, periyottaki her güne ait en yüksek, en düşük ve kapanış fiyatları toplamının basit ortalaması ile o güne ait hacim çarpılarak bir değer elde edilir ve bu değer periyot dahilindeki bir önceki günün değeri ile karşılaştırılır. Elde edilen değer bir önceki günün değerinden büyük ise pozitif para akışı, küçük ise negatif para akışı olduğu belirlenmiş olur.

Göstergede referans değer olarak 20 ile 80 seviyeleri kullanılmaktadır. 20 seviyesinin altı aşırı satım, 80 seviyesinin üzeri aşırı alım bölgesidir. Ayrıca MFI çizgisi 20 referans çizgisini yukarı yönlü kestiğinde al, 80 çizgisini aşağı yönlü kestiğinde sat sinyali vermektedir.

Ayrıca MFI çizgisinin hareketli ortalamasının birbirleri ile durumuna göre de al-sat sinyallerine ulaşılabilmektedir. MFI, hareketli ortalama çizgisini yukarı yönlü kestiğinde al, aşağı yönlü kestiğinde sat sinyali vermektedir. (Bkz. Ek-15)

3.2.2.4.8. Envelopes

Envelopes iki hareketli ortalamadan oluşur. Bir hareketli ortalama yukarı doğru kaydırılırken ikinci hareketli ortalama aşağı doğru kaydırılır.¹⁵⁸ Belli oranda aşağı ve

¹⁵⁷ Steven B. ACHELIS, **Technical Analysis form A to Z**, Probus Publishing Co., 1995, s.130.

¹⁵⁸ STEVEN, **a.g.e.**, s.96.

yukarı kaydırılan hareketli ortalamalar ile bir bant oluşturulur. Bantların oluşturulmasında önemli olan doğru periyodu ve doğru kaydırma oranını seçmektir. Her enstrümana uygun bir periyot olmadığı için periyot denenerek bulunmaktadır. Periyot enstrümanın hareketlerine en iyi uyan ve hareketleri saran bir bant oluşturacak şekilde seçilmelidir. Kaydırma oranının belirlenmesinde ise ilgili enstrümanın volatilitesi dikkate alınmalı ve fiyat hareketlerini en iyi şekilde saran bantlar oluşturacak şekilde seçilmelidir.

Gösterge ile al-sat sinyalleri elde edilebilir, piyasanın trendi belirlenebilmektedir. Oluşturulan alt ve üst bantlar, destek ve direnç seviyesi konumundadır. Fiyatlar alt banda yaklaştığında al, üst banda yaklaştığında sat sinyali vermektedir. Dikkat edilmesi gerekense alt ve üst bant arasındaki ortalama hareket çizgisidir. Fiyatlar alt ve üst bant arasında yön alırken ortalama hareket çizgisinde bir yavaşlama meydana gelecektir. Üst bant ile orta bant arasında bölge üst kanal, alt bant ile orta bant arasında kalan bölge ise alt kanal olarak adlandırılmakta ve bu kanallar ile piyasanın trendi belirlenmektedir. Fiyat hareketleri üst bant boyunca devam ettiğinde yükselen piyasa, alt bant boyunca devam ettiği dönemin ise düşen piyasa olduğuna ulaşılabilmektedir. (Bkz. Ek-16)

3.2.2.4.9. Directional Movement Index

Directional Movement bir enstrümanın trendini belirlemeye yardımcı olur. Welles Wilder tarafından geliştirilmiş ve Teknik Analiz Sisteminde Yeni Kavramlar adlı kitabında kendi başına bir sistem veya trend takip sisteminde bir filtre olarak kullanılabilir şeklinde açıklamıştır.¹⁵⁹

Gösterge yanlış sinyallerin filtre edilmesinde önem arz etmektedir. ADX, ADXR, DX, DI-, DI+, DIS gibi göstergelerin çıkış noktasıdır.

DM hesaplamasında fiyatın gün içindeki en yüksek, en düşük ve kapanış değerleri değişken olarak kullanılır. Gün içindeki en yüksek değer ile en düşük değer arasındaki fark ile TR, en yüksek değer bin önceki günün en yüksek değerinden büyük

¹⁵⁹ **Chart Patterns and Technical Indicators**, Stock Charts, Inc.2016, s.38.

olması durumunda +DM, en düşük değer bir önceki günün en düşük değerinden küçük olması durumunda da -DM göstergeleri elde edilir.

Ardından bu göstergelerin 14 günlük toplamaları hesaplanır. 14 günlük +DM nin TR ye bölünmesi ile DI+, 14 günlük -DM nin TR ye bölünmesi ile de DI- göstergeleri elde edilir.

DI+ ve DI- değerlerinin farklarının toplamına bölünmesi ile de DX göstergesine ulaşılmaktadır. DX 0 ile 100 seviyeleri arasında hareket etmektedir ve sadece trendin devam edip etmeyeceğini göstermektedir. DX değerinin yükselmesi, var olan trendin güçleneceğini ve fiyat hareketlerinin hızlanacağını, değer düşmesi 0' a doğru yaklaşması trendin zayıfladığını kararsız bir piyasa olacağını göstermektedir.

Daha net sinyallere ulaşabilmek için ise DX değerini, DI- ve DI+ değerleri ile karşılaştırmak gerekmektedir. DX değeri güçlenirken, DI+ DI- den büyükse yukarı yönlü trendi, DI+ DI- den küçükse aşağı yönlü trendi işaret etmektedir.

ADX değeri ise yalnızca DX değerinin hareketli ortalamasının alınması ile elde edilmekte ve yorumlanması aynı şekildedir.

ADXR ise, ADX göstergesinin bugünkü değeri ile periyot kadar gün önceki değerinin basit ortalaması alınarak elde edilir ve yorumlanma aşamasında DX ve ADX ile aynı özellikleri taşımaktadır.

DIS göstergesi ile de alım satım sinyalleri üretilebilmektedir. DI+ ve DI- göstergelerinin farkı alınarak DIS değeri elde edilir. DIS, $DI+ > DI-$ olduğunda pozitif, $DI+ < DI-$ olduğunda negatif değer alır. İki değerinin eşitliği durumunda ise sıfır referans değerine ulaşılır. DIS eğrisi sıfır referans değerinin üstüne çıkmasında al, altına inmesinde ise sat sinyali alınmaktadır. (Bkz. Ek-17)

3.2.2.4.10. Accumulation/Distribution Index

A/D, fiyat ve hacimde meydana gelen değişiklikleri ilişkilendirmeyi amaçlayan bir teknik analiz göstergesidir.¹⁶⁰ Gösterge trendin varlığı ve sürüp sürmeyeceği konusunda bilgi verir. Göstergeye göre fiyat hareketi ne kadar fazla hacim ile gerçekleşirse o kadar güvenlidir.

A/D nin yükselmesi trendin yukarı yönlü olduğu ve paritenin toparlandığını gösterir ve al sinyali verir. A/D nin düşmesi ise trendin aşağı yönlü olduğu ve paritenin dağıtıldığı gösterir ve sat sinyali verir.

Dikkat edilmesi gereken nokta ise uyumsuzluktur. A/D grafiği, fiyat grafiği ile paralel hareket etmeyip desteklemediğinde trendin ters yönlü kırılacağı anlaşılmaktadır. (Bkz. Ek-18)

3.2.2.4.11. Parabolic Sar

Welles Wilder tarafından geliştirilen Parabolik Zaman / Fiyat Sistemi, fiyat duraklarını belirlemek için kullanılır ve genellikle "SAR" (durdurma ve geri alma) olarak adlandırılır. Gösterge, Wilder' in Teknik Analiz Sistemlerinde Yeni Kavramlar adlı kitabında iyice açıklanmıştır.¹⁶¹

Parabolik SAR, mükemmel çıkış noktaları sağlar. Pozisyon değişimlerinin yerini ve alım satım zamanları tespit etmek için kullanılır. Oldukça volatil bir göstergedir ve yükselen ve alçalan trendlerde başarılı, yatay trendde ise yanılma payı yüksektir. Hesaplanması ise ileri bir matematik bilgisi gerektirmektedir.

SAR noktaları fiyatların üzerinden altına düşerse al, fiyatların altından üzerine çıkarsa sat sinyali vermektedir. (Bkz. Ek-19)

¹⁶⁰ **Technical Analysis**, Pedia Press, February 2011, s.133

¹⁶¹ STEVEN, **a.g.e.**, s.156.

3.2.2.4.12. Volume

Volüme, belirli bir zaman aralığında (örneğin, saat, gün, hafta, ay vb.) gerçekleşen işlem sayısıdır. Volume analizi, teknik analizin temel ve çok önemli bir unsurudur. Belirli bir fiyat hareketinin yoğunluğuna dair ipuçları sağlar. Mevcut bir trendin sağlığının belirlenmesine yardımcı olabilir.¹⁶²

Fiyat grafiğinin altına göstergenin grafiği eklenir ve yükselen alış hacmi için yeşil, yükselen satış hacmi için kırmızı veri çubuğu kullanılır. Gösterge var olan trendin devam edip etmeyeceği hakkında bilgi verir. Yüksek hacim var olan trendin güçlenerek devam edeceğini, düşük hacim mevcut trendin ters yönde kırılacağı yönünde bilgi vermektedir. Hacim fiyatların ilerleyiş hızını desteklemelidir. (Bkz. Ek-20)

3.2.2.4.13. Ichimocu

Genellikle sadece Ichimocu olarak adlandırılan Ichimoku Kinko Hyo, öngörülen fiyat hareketlerinin doğruluğunu kanıtlamak için mum grafiklerine dayanan teknik bir analiz yöntemidir. 1930'lu yılların sonlarında Ichimoku Sanjin olarak bilinen Japon analist Goichi Hosoda tarafından geliştirilmiştir. 1960'ların sonlarında bulgularını kamuoyuna açıklamadan önce tekniğini mükemmelleştirmek için 30 yıl harcamıştır.¹⁶³

Ichimoku forex piyasasında en çok kullanılan indikatörlerden biridir. 1930'larda Japon analistler tarafından geliştirilmiş ve 1960'ların sonunda yaygınlaşmıştır. Ichimoku piyasada trendin yönünü tespit etmek, al sat sinyali üretmek ve destek ve direnç seviyelerini bulmak için kullanılır. En önemli özelliği de grafik görünümünün fiyata göre değişmemesidir.

Ichimoku 5 çizgiden oluşur. Çizgilerin dördü en yüksek ve en düşük rakamların ortalamasının alınmasıyla hesaplanır. 26 ve 9 günlük hareketli ortalamalar kullanılır.

¹⁶² STEVEN, a.g.e., s.217.

¹⁶³ **Technical Analysis**, Pedia Press, February 2011, s.103

3.2.2.4.14. Commodity Channel Index (CCI)

Gösterge, belli bir periyotta enstrümanın fiyatını kendi basit hareketli ortalaması ile birlikte değerlendirmektedir. Fiyatların gelecekteki durumunu hakkında öngörülerde bulunmaktadır. CCI, Donald Lambert tarafından geliştirilmiştir.¹⁶⁴

Göstergenin değeri, günün en düşük, en yüksek ve kapanış fiyatının ortalaması ile bulunan ortalama fiyat ile fiyatların basit hareketli ortalamasının farkından elde edilen sonucun, standart sapma ile 0.015 sabit değerinin çarpımı ile elde edilen sonuca bölünmesi ile elde edilir.

Kısa periyot kullanmak göstergeye birçok alım satım sinyali dahil ederek göstergiyi karmaşıklştırırken, uzun periyot kullanmakta sinyalleri geciktirebileceğinden periyotun doğru belirlenmesi oldukça önemlidir.

Yorumlanmasında sıfır eksenini kestiğı noktalar kullanılabilir. CCI eğrisinin sıfır eğrisini yukarı yönlü kesmesi al, aşağı yönlü kesmesi ise sat sinyali vermektedir.

Göstergenin referans değeri -100 ve 100 değerleridir. CCI değeri -100 referans değerinin altında olması aşırı satım, 100 referans değerinin üzerinde olması ise aşırı alım bölgesi oluştuğunu gösterir.

CCI göstergesini kendi basit hareketli ortalaması ile kullanarak da al-sat noktaları üretilebilir. CCI eğrisi hareketli ortalamasını yukarı yönlü kestiğinde al, aşağı yönlü kestiğinde sat sinyali vermektedir.

Farklı periyottaki iki CCI göstergesinin karşılaştırılması ile de yorum yapılabilir. Kısa vadelinin uzun vadeliyi kestiğı noktaya göre al-sat sinyallerine ulaşılabilir. Kısa vadeli olan uzun vadeliyi yukarı yönlü keserse al, aşağı yönlü keserse sat sinyali vermektedir.

¹⁶⁴ STEVEN, a.g.e., s.73.

Bu göstergede de CCI grafiği ile fiyat grafiği arasındaki uyuma dikkat edilmelidir. CCI çizgisi fiyat grafiğindeki trendi desteklemiyor ise trendin ters yönlü kırılacağını işaret etmektedir. (Bkz. Ek-21)

3.2.2.4.15. Price Rate Of Change (PROC)

PROC, geçerli fiyatın geçmiş dönemki fiyat ile arasındaki farkını belirler. Fark, bir nokta veya yüzde olarak belirlenebilir.¹⁶⁵ Belli bir periyottaki fiyatların ne yönde ve miktarda hareket edeceğini göstermektedir. Bugün ki kapanış ile periyot kadar gün önceki kapanış fiyatının farkını karşılaştırmaktadır.

Hesaplaması;

$$PROC = (\text{kapanış fiyatı} - \text{periyot kadar gün önceki kapanış}) * 100$$

Hesaplama ile, değişim miktarının periyot kadar güne göre ne yönde ve oranda olduğunu incelenir.

Periyot kısa seçildiğinde gösterge karmaşılaşırken, uzun seçildiğinde gecikme meydana geldiğinden periyot dikkatli seçilmelidir.

Bugün ki kapanış fiyatı ile periyot kadar gün önceki kapanış fiyatının eşit olduğu nokta sıfır eksenidir. Sıfır ekseninin proc eğrisi ile kesimi ile al-sat kararları verilebilir. Proc eğrisi, sıfır eksenini yukarı yönlü keserse al, aşağı yönlü keserse sat sinyali verir.

Ayrıca proc değerinin kendi hareketli ortalaması ile karşılaştırılması ile de al sat sinyalleri üretilebilir. Proc eğrisi, kendi hareketli ortalama eğrisini yukarı yönlü keserse al, aşağı yönlü keserse sat sinyali vermektedir.

Son olarak Proc grafiğinin, fiyat grafiği ile uyumuna da dikkat edilmelidir. Fiyat grafiğindeki trendi proc çizgisi desteklemiyorsa, trendin ters yönlü kırılacağı anlaşılmaktadır. (Bkz. Ek-22)

¹⁶⁵ STEVEN, a.g.e., s.170.

3.2.2.4.16. Trix

Trix, 1980' lerde Hisse ve Emtia Dergisi Teknik Analizi Editörü Jack Hutson tarafından geliştirilen teknik analiz göstergesidir. ¹⁶⁶Gösterge, fiyatlardaki değişimlerin üçüncü dereceden üssel hareketli ortalamasının alınması ile meydana getirilir.

Trix eğrisinin sıfır eksenine konumu ile alım satım kararları verilebilmektedir. Trix eğrisi, sıfır eksenini yukarı yönlü keserse al, aşağı yönlü keserse sat sinyali vermektedir.

9 günlük periyotta hesaplanan trigger eğrisi ile konumundan da alım satım sinyalleri üretilebilmektedir. Trix eğrisi, triggerı yukarı yönlü keserse al, aşağı yönlü keserse sat sinyali vermektedir.

Fiyat grafiğinde oluşan trendle, trix in uyumuna da dikkat edilmeli, trix fiyattaki trendi desteklemiyorsa, trendin ters yönde kırılabileceği anlaşılmalıdır. (Bkz. Ek-23)

3.2.2.4.17. Hareketli Ortalamalar

Belirli bir periyotta, enstrümandaki fiyatların ortalamasıdır. Gösterge arz ve talepteki yön ve trendin durumu hakkında bilgi vererek alım satım kararlarının verilmesine yardımcı olmaktadır.

Kullanılacak periyot, yatırım tercihinine veya yatırım yapılacak enstrümanın türüne göre belirlenmelidir. Kısa vadeli yatırım yapmak isteyen yatırımcı kısa vadeli ortalama, uzun vadeli yatırım yapmak isteyen ise uzun vadeli ortalama kullanılmalıdır. Fakat en sık kullanılan periyotlar vardır. Bunlar;

- 5-13 gün / çok kısa vade
- 14-22 gün / kısa vade
- 23-49 gün / orta vade
- 50-99 gün / orta uzun vade
- 100-300 gün / uzun vade

¹⁶⁶ **Technical Analysis**, Pedia Press, February 2011, s.120.

Kısa vade kullanımında hatalı tepki verme ihtimali varken, çok uzun vade kullanımı da geç tepki oluşabileceği için periyot seçiminde dikkatli olunmalıdır.

Göstergenin hesaplamasında ise periyottaki dönemlere verilen farklı katsayılara göre hesaplanan 5 yöntem vardır. Bunlar;

- Basit hareketli ortalama
- Ağırlıklı hareketli ortalama
- Üssel hareketli ortalama
- Üçgensel hareketli ortalama
- Değişken hareketli ortalama

Her yöntemde periyot içindeki günlerin ağırlıklandırılması farklıdır ve verilen katsayılara göre hesaplama yapılır.

Bu hesaplamaların hangi veriye göre yapılacağı da göstergenin değeri için çok önemlidir. Veri olarak enstrümanın açılış fiyatı, kapanış fiyatı, en yüksek ve en düşük fiyatı kullanılabilir.

Hareketli ortalamaların hesaplanmasında amaç menkul kıymet fiyatlarında meydana gelen günlük dalgalanmaların yumuşatılarak teknik analiz yapan analistlerin trendleri belirlemesine yardımcı olmaktır.¹⁶⁷

Tek bir ortalama ile fiyatların karşılaştırılması ile alım satım kararları verilebilir. Fiyatlar, hareketli ortalamanın altına indiğinde sat, üzerine çıktığında al sinyali vermektedir.

İki hareketli ortalama ve fiyatlar ile de alım satım sinyalleri üretilebilmektedir. Yine aynı şekilde fiyatlar hareketli ortalamanın altına indiğinde sat, üzerine çıktığından al sinyali vermektedir. Bunun yanında bu sinyaller iki farklı hareketli ortalamanın kesişimleri ile teyit edilebilmektedir. Kısa vadeli ortalama, uzun vadeli ortalamayı yukarıdan aşağı doğru kestiğinde sat, aşağıdan yukarı kestiğinde al sinyali vermektedir.

¹⁶⁷ Anadolu Üniversitesi, a.g.e., 2012, s.130.

Bu hareketli ortalamaları günlük, haftalık ve aylık grafikleri üzerinde inceleyerek, daha net sinyaller alınabilmektedir. (Bkz. Ek-24)

3.2.2.5. Formasyonlar

3.2.2.5.1. Omuz Baş Omuz

En yaygın olarak kabul edilen trend dönüş formasyonlarından biri "omuz baş omuz" dur. Bu isim verilmesinin nedeni, insan omuz ve baş görüntüsü ile benzerlik göstermesidir. Görünümlerin yanı sıra bu model, başarısız momentum, destek / direnç kopmaları ve trend kopmaları gibi çeşitli teknik faktörleri gösterir.¹⁶⁸

Formasyonda öncelikle fiyatlarda bir tepe noktası yani sol omuz oluşur, ardından fiyatlar sol omuzdan daha yukarıda bir tepe noktası yani baş oluşturur, son olarak fiyatlar düşerken son bir yükseliş çabası ile fiyatlar sol omuz hizasında bir tepe yani sağ omuz oluşur. Böylece omuz baş omuz formasyonu oluşur. Omuzların altından geçen destek çizgisi ise boyun olarak adlandırılır. Boyun çizgisi destek konumundadır. Fiyatların boyun çizgisini kırması ile formasyon tamamlanır ve trend dönüşü meydana gelir.

Formasyon oluşumunda işlem hacimleri fiyatlar destekler niteliktedir. Fakat sol omuzda oluşan işlem hacmi en fazladır ve sağ omuz sonuna doğru azalarak devam eder.

Formasyonun teknik ölçümü ise boyun ile baş arasındaki yükseklik kullanılarak yapılır. Boyun çizgisi kırıldıktan sonra, fiyatlarda bu yükseklik kadar aşağı yönlü bir düşüş gerçekleşecektir. Boynun kırıldığı nokta satış için son çıkış olmaktadır. (Bkz. Ek-25)

3.2.2.5.2. Ters Omuz Baş Omuz

Omuz baş omuz formasyonunun tersi şeklinde gerçekleşen bir trend dönüş formasyonudur. Düşüş trendinin sonlarında görülmektedir.

Formasyonda öncelikle fiyatlarda bir dip noktası yani sol omuz oluşur, ardından fiyatlar daha da düşerek sol omuzdan daha da aşağıda bir dip noktası yani baş oluşur ve

¹⁶⁸ KAHN, a.g.e., s.73.

fiyatlar yükselirken tekrar sol omuzdaki dip seviyesinde bir dip seviyesine geriler ve sağ omuz oluşur. Böylece formasyon oluşmuş olur. Omuzların hemen üzerinden geçen çizgiye ise boyun denmektedir ve bu çizgi direnç konumundadır. Fiyatların boyun çizgisini kırmasıyla formasyon tamamlanır ve trend dönüşümü başlar.

İşlem hacimleri fiyatlar ile paralel sol omuzdan sağ omuza doğru yükselerek devam eder.

Teknik ölçüm için ise boyun ile baş arasındaki yükseklik seviyesi kullanılmaktadır. Boyun kırıldıktan sonra fiyatlar bu yükseklik kadar yükselecektir. Boynun kırıldığı nokta alım için son seviyedir. (Bkz. Ek-26)

3.2.2.5.3. İkili Tepe ve Dip Formasyonu

Bir başka önemli trend dönüş formasyonu, ikili tepe ve dip olarak adlandırılan "M" veya "W" şeklinde ortaya çıkan formasyondur. Aslında başı olmayan omuzlardır. En önemli farkları, omuz baş omuz daha dramatik olmakla birlikte, ikili tepe ve dip formasyonunun tanımlanması daha katıdır.¹⁶⁹ Boyun çizgisinin yatay olmasına gerek yoktur, belli bir açıyla da oluşabilir. İkili tepe ve dip oluşması için destek ve direnç seviyeleri gerekmektedir. Yükseliş ve düşüş trendlerinin biteceğine dair ipucu verir.

İkili tepe oluşumunda öncelikle yükseliş trendinde fiyatlar hacimle dengeli biçimde bir tepe oluşturur ve düşüşe geçer ardından bir noktada tekrar aynı tepeye yakın bir noktaya kadar yükseliş başlar ve bir tepe oluşur. Oluşan bu tepede hacim ilk tepedeki kadar fazla değildir ve burada bir sorun olduğu anlaşılabılır. Bu noktada tepelerin üzerinden bir direnç ve oluşan dip noktasından da bir destek çizgisi çizilir. Fiyatların bu destek çizgisini geçerek düşmesi ile formasyon tamamlanır ve kırılma gerçekleşir. Formasyon oluştuğunda "M" şekline benzemektedir ve bu yüzde M formasyonu da denmektedir.

Formasyonun ölçümünde dip ve tepeler arasındaki yükseklik kullanılır. Fiyatlar çizgiyi geçtikten sonra bu yükseklik kadar düşüşe devam edecektir.

¹⁶⁹ KAHN, a.g.e., s.76.

İkili dip formasyonu ise ikili tepe nin tam tersidir. Düşüş trendi ile bir dip oluşur ve fiyatlar yükselişe geçerken ardından ilk dip ile aynı seviyede ikinci bir dip oluşur. İkinci dip noktasının oluşması ile oluşan direnç seviyesini fiyatların geçmesi ile formasyon tamamlanır ve kırılma gerçekleşir. Fiyatların formasyonun yüksekliği kadar artacağı beklenir. Formasyon oluştuğunda “W” şekline benzemektedir ve bu yüzde W formasyonu da denmektedir. (Bkz. Ek-27)

3.2.2.5.4. Üçlü Tepe ve Dip Formasyonu

Üçlü tepe formasyonu, ikili tepe formasyonunun destek noktasında kırılmayarak tekrar yükselişe geçtiği formasyondur. Burada iki tepenin seviyesinde bir üçüncü tepe oluşur fakat işlem hacmi fiyatları destekler nitelikte değildir. Tepenin oluşumunun ardından fiyatlar düşüşe geçer ve destek noktasını geçerek kırılma gerçekleşir. Bu noktada fiyatlar formasyonun yüksekliği kadar düşer.

Üçlü dip formasyonu, ikili dip formasyonunun direnç noktasında kırılmayarak tekrar düşüşe geçtiği formasyondur. Burada iki dip noktasının seviyesinde bir üçüncü dip oluşur fakat işlem hacmi fiyatları desteklemez. Dip noktasının oluşumunun ardından fiyatlar yükselişe geçer ve direnç noktasını geçerek kırılma gerçekleşir. Bu noktada fiyatlar formasyonun yüksekliği kadar artar. (Bkz. Ek-28)

3.2.2.5.5. V formasyonu

Çok sık karşılaşılan fakat yatırımcıya sinyal yakalama imkânı vermeyen, analiz edilmesi zor olan bir dönüş formasyonudur.

Volatilite yüksek olduğunda, yükselen piyasalarda fiyatlar artarken sert bir düşüş yaşanabilir ve bu durumda grafikte V şeklinde bir formasyon oluşur. Düşen piyasalarda ise fiyatlar düşerken ani bir hareketle fiyatlar yükselişe geçer ve ters V şeklinde bir formasyon oluşur. (Bkz. Ek-29)

3.2.2.5.6. Elmas Formasyonu

Bu formasyon nadir rastlanan bir modeldir ve genelde birkaç formasyonun birleşimi niteliğindedir. Tepe noktasında birçok yükseliş ve düşüşler gerçekleşerek tepe

ve dip noktaları oluşur. Formasyonun ilk kısmında fiyat salınımları genişleme modeli şeklinde oluşur ikinci kısımdaki fiyat salınımları ise daralmaktadır. Çeşitli noktalardaki tepe ve dip noktaları birleştirildiğinde elmas şekli oluşmaktadır. İkinci kısımdaki yukarı yönlü trend çizgisi kırıldığında formasyon tamamlanır. Bu formasyon bir dönüş modeli niteliğindedir. Kırılma gerçekleştikten sonra modelin en geniş bölümündeki yükseklik kadar kırılma yönünde bir ilerleme meydana gelir. (Bkz. Ek-30)

3.2.2.5.7. Çanak/Ters Çanak Formasyonu

Çanak formasyonu genel olarak düşen piyasa dönüşlerinde görülmektedir. Genellikle varlık fiyatları ucuzdur.

Çanak 4 aşamadan oluşmaktadır. Düşüş, dip, toparlanma ve kırılma aşamaları mevcuttur. Öncelikle satıcılar, alıcılardan daha baskın olarak fiyatları düşürür bununla beraber hacimde de düşüş meydana gelir. Ardından bir süre satıcı ve alıcılar nötr kalarak fiyatlar aynı seviyede ilerler. Bu salınım sonucunda alıcılar harekete geçerek fiyatları yükseltir ve bir toparlanma oluşur. Düşüşün başlangıcı ile toparlanma sonucunda çanak oluşur ve başlangıç noktalarından direnç çizgisi çizilir. Hacimle birlikte fiyatlardaki artış direnç çizgisini geçerek kırılma oluşur ve fiyatlar yükseliş trendine geçer.

Ters çanak ise çanak formasyonunun tam tersidir. Yükselen piyasalarda trend dönüşünü işaret eder ve varlık fiyatları yüksektir. Alıcılar, satıcılardan baskın şekilde davranarak fiyatları yükseltir ve fiyatlar bir süre aynı seviyede devam eder. Ardından satıcılar harekete geçerek fiyatları düşürmeye ve hacmi azaltmaya başlar. Bu noktada oluşan destek çizgisiyle formasyon oluşur ve fiyatların destek çizgisini aşmasıyla kırılma gerçekleşir, trend düşüşe geçer. (Bkz. Ek-31-32)

3.2.2.5.8. Üçgen Formasyonları

Grafik üzerinde sıkça rastlanan ve kolayca tespit edilebilen formasyon tipleridir. Trend devam formasyonu niteliğindedir. Trenddeki etkisi tamamen üçgenin şekline bağlıdır. Piyasadaki sıkışmaların sonucu ortaya çıkar.

3.2.2.5.8.1. Simetrik Üçgen Formasyonu

Bir önceki tepe ve diplerin seviyesine ulaşmadan oluşan yeni tepe ve dipler sonucu meydana gelen formasyondur. Yükseliş bir öncekinden az, düşüş bir öncekinden fazladır. Bu formasyon piyasanın sıkışma dönemlerinde meydana gelir. Simetrik üçgende beklenti trendin devam edeceği yönünde olsa da bazen trend dönüşü de meydana gelebilmektedir.

Yükseliş trendinde ilk tepenin ardında fiyatlarda olan düşüşle bir dip meydana gelir ve bu düşüşü hacimde destekler niteliktedir. Fakat ardından fiyatlar ilk tepenin seviyesinden daha düşük bir noktaya kadar yükselirken tekrar ilk dip seviyesinin daha üzerinde bir dip oluşturacak şekilde düşer ve bu şekilde devam eder. 2 adet nokta oluştuktan sonra üçgen çizilebilir hale gelir. Noktalar birleştirildiğinde üst trend direnç, alt trend destek çizgisi olur.

Kırılma ise hangi yönde hacimde artış oluyorsa o yöne doğru olacaktır. Yükselen trendde olması gereken tepe oluşumunda yükselişte hacmin, dip oluşumundaki düşüşten daha yüksek olacağı yöndedir. Yani yükselen trenddeki formasyon içinde hacim yükselişte daha fazla olduğu için kırılmanın ardından trendin yükselmesi beklenir. Düşüş trendinde ise, fiyatlar düşerken oluşan hacim, yükselirken ki hacimden daha fazla olur. Bu durumda düşen trendde oluşan formasyonda, düşüş yönündeki hacim daha fazla olduğundan kırılma sonrası trendin düşmesi beklenir. Fakat her zaman hacim bu şekilde hareket edemeyebileceği için trend dönüşü de yaşanabilir. Bu yüzden hacim iyi bir şekilde analiz edilmelidir.

Kırılma ardından beklenen nihai hedef ise, formasyonun maksimum yüksekliği kadardır. Yani bu yükseklik kadar kırılma yönünde fiyatlar ilerleyecektir. (Bkz. Ek-33)

3.2.2.5.8.2. Yükselen üçgen formasyonu

Bu formasyonda alıcılar satıcılardan daha ısrarcıdır ve alıcılar fiyatları önceki dipten daha yukarıda bir dip oluşturarak yükseltirken, satıcılar aynı seviyede tutmaktadır. Üst trend çizgisi yatayken, alt trend çizgisi yukarı yönlüdür.

Alicılar her seferinde daha güçlü görünerek hacim arttırsalar da satıcılar aynı seviyede kalmakta ısrarcı olduğu için piyasa bir sıkışma içindedir ve formasyonun başından sonuna kadar hacim azalmaktadır. Fakat yükselişteki hacim, düşüşteki hacimden daha fazla olduğu için kırılmanın ardından trendde yükselme beklenmektedir. Bu durumda yükseliş trendinde meydana gelen formasyon sonucunda trendde devam, düşüş trendinde meydana gelen formasyon sonucunda trendde dönüş beklenmektedir.

Kırılma ardında fiyatların seviyesinde beklenen hedef ise, formasyonun maksimum yüksekliği kadardır. Fiyatlar kırılmanın ardından minimum bu yükseklik kadar ilerleyecektir. (Bkz. Ek-34)

3.2.2.5.8.3. Alçalan Üçgen Formasyonu

Bu formasyonda satıcılar alıcılar daha ısrarcıdır ve dip seviyesi aynı kalırken tepe seviyesi bir öncekinden daha düşük ilerlemektedir. Bu durumda alt trend çizgisi yatay üst trend çizgisi aşağı yönlüdür.

Satıcılar hacmi arttırsa da alıcılar sabit tuttuğu için piyasa sıkışma içinde kalır ve formasyonun sonuna doğru hacim azalır. Fakat düşüşteki hacim, yükselişteki hacimden fazla olduğu için kırılma sonrasında trendde düşüş beklenmektedir. Bu durumda yükseliş trendinde meydana gelen formasyon sonucunda trendde dönüş, düşüş trendinde meydana gelen formasyon sonucunda trendde devam beklenmektedir.

Kırılma ardında fiyatların seviyesinde beklenen hedef ise, formasyonun maksimum yüksekliği kadardır. Fiyatlar kırılmanın ardından minimum bu yükseklik kadar ilerleyecektir. (Bkz. Ek-35)

3.2.2.5.9. Takoz/ Kama Formasyonları

Bu formasyonlar güvenilir trend devam formasyonlarından. Fiyatlar giderek iki çizginin arasına sıkışır ve bu sıkışma sonucunda bir kırılma meydana gelir.

Alçalan takoz, yükselen trendde görülen bir tepe noktası ile başlar. Fakat ardından gelen sürekli daha düşük noktalarda oluşan dipler ve bir öncekinden daha aşağıda oluşan tepeler yükseliş trendini desteklememektedir. Formasyon içindeki hacim

ise sonuna doğru azalmaktadır. Fakat yükselişteki hacimler, düşüşteki hacimden fazla meydana gelmektedir ve bu da fiyatlardaki düşüş trendini desteklememektedir. Formasyonun sonunda bir sıkışma meydana gelir ve fiyatlar üst trend çizgisini aşarak yükselişe geçer ve kırılma gerçekleşir.

Yükselen takoz ise düşen trendde görülen bir dip noktası ile başlar fakat ardından bir öncekinden daha yüksekte oluşan dipler düşüş trendini desteklemez. Düşüşteki hacim ise yükselişteki hacimden daha fazla olur ve bu da fiyatlardaki yükselişi desteklemez. Formasyon çıkışında gelen sıkışma ile fiyatlar alt trend çizgisini kırar ve çizgi aşılarak fiyatlar düşüş trendine geçer. (Bkz. Ek-36)

3.2.5.10. Bayrak/Flama Formasyonu

Bayrak formasyonu fiyatların çok hızlı bir yönde hareket etmesinin ardından kısa süreli bir duraklamaya girmesi durumunda oluşmaktadır.

Her iki trendde de gerçekleşebilen formasyonun başlangıcında fiyatlarda sert bir hareket ve fiyatlardaki hareketi destekleyecek yüksek bir hacim mevcuttur. Bunun ardından fiyatlarda ve hacimde bir gerileme oluşur ve formasyon başlar. Formasyon boyunca hacimde azalma meydana gelir ve sonunda minimum seviyeye düşer. Bitiş noktasında ise hacimde başlangıç seviyesindeki miktarda bir artış olarak kırılma gerçekleşir ve trend devam eder.

Formasyondaki nihai fiyat hedefi ise diğer formasyonlardan farklı olarak formasyonun yüksekliği kadar değildir. Yükseklik formasyondan önceki sert hareketin başlangıcından formasyona kadar olan mesafedir ve kırılma ardından bu mesafe kadar trend ilerleyecektir.

Flama formasyonunun hikayesi de bayrak formasyonu ile tamamen aynı şekildedir. Tek fark bayrak formasyonundan daha kısa süreyi kapsar ve trend çizgisi formasyon bitiminde kesişir. (Bkz. Ek-37)

3.2.2.5.11. Dikdörtgen Formasyonu

Trend sürecinde fiyatların yavaşlayarak salınma geçtiği dönemde oluşan formasyondur. Formasyon sonucunda yine aynı trend devam ettiği için trend devam formasyonudur.

Formasyonun oluşumu için en az 2 tepe ve 2 dip yani 4 hareket oluşması gerekmektedir. 4 noktanın oluşumu ile destek ve direnç çizgileri çizilir. Formasyon boyunca hacim başından sonuna kadar azalır ve trendin devam etmesi için gereken şey hacimde meydana gelecek kuvvetlenmedir. Formasyonun sonunda hacimde gereken artış meydana gelir ve hacminde desteğiyle fiyatlar trend çizgisini geçerek kırılma gerçekleşir, başlangıçtaki trend devam eder.

Formasyonda dikkat edilmesi gereken nokta trend çizgileri birbirine paralel olmalıdır.

Kırılmadan sonraki hedef fiyat ise formasyonun yüksekliği kadardır. Fiyatlar bu yükseklik kadar trend boyunca devam eder. (Bkz. Ek-38)

IV. BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIKTA FOREX YATIRIMCILARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Forex Piyasası ile İlgili Temel Bilgiler

İkinci dünya savaşından sonra sabit bir kur rejimi olan Bretton Woods sistemine geçilmiştir. Bu sistem 1970li yıllara kadar devam etmiş ve 1971 yılında dalgalı kur rejimine geçilmiştir.

Dünya ekonomisinin dalgalı kur rejimine geçmesiyle Forex piyasası oluşmuştur. Forex “ Foreign Exchange” kelimelerinin kısaltılmasıyla oluşturulmuş, ülkelerin para birimlerinin değiştirildiği bir piyasadır.¹⁷⁰

Piyasa kısaca “Forex” ya da “fx” olarak kısaltılmaktadır. Uluslararası finans piyasası olan Forex Türkçe döviz piyasaları anlamına gelmektedir ve Türkiye’ de kaldıraçlı alım satım işlemleri olarak ta bilinmektedir.

Küresel çapta dünyada yatırım yapmak isteyen herkes işlem yapabilmektedir ve bu yüzden dünyadaki en büyük, en likit ve en hızlı gelişen finansal piyasadır. Piyasanın dünyada günlük işlem hacmi yaklaşık 6 trilyon dolar civarındadır. Yatırımcılar tarafında piyasada sürekli işlem yapılmaktadır ve bu işlemlerin alış satışı anında gerçekleştiğinden likiditesi en yüksek piyasadır.

Diğer piyasalardan en farklı özelliği kaldıraçlı işlem yapabilme olanağıdır. Kaldıraç ile teminat tutarının belli bir katına kadar işlem yapılabilir. Kaldıraç oranı ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir.

Forex piyasasında hem yükselişte hem de düşüşte işlem olanağı sağlayan çift yönlü işlem yapma imkânı vardır. Böylece yatırımcılar, yükseliş beklentisinin yanında düşüş beklentisinde de pozisyon açabilir. Bir ürünün değer kazanmasından ya da kaybetmesinden dolayı kar sağlanabilmektedir.

¹⁷⁰ Çağatay AYDOĞAN, **Yeni Başlayanlar için Forex**, 3. Basım, Ankara: 3 Adam Yayınları, Ekim 2016, s.6.

Forex piyasalarında ülke para birimleri, altın, gümüş gibi değerli madenler pamuk kakao gibi zirai ürünler, bakır gibi metaller petrol gibi emtialar, uluslararası borsa endeksleri ve hisse senetleri, CFD' ler gibi birçok yatırım enstrümanı üzerinde vadeli ve spot işlem yapılabilir. Bireysel yatırımcılar bu ürün çeşitliliği sayesinde risk tercihi ve gelir oranına göre etkili bir portföy oluşturulabilir. Kurumsal yatırımcılar ise daha fazla üründe hedge (korunma) yapabilir.

Piyasanın yönetildiği genel bir merkezi bulunmamaktadır. Tezgâh üstü, borsa dışı türev bir piyasadır. Dünyada her zaman bir yerde açık bir piyasa bulunduğundan yatırımcılar internet bağlantısı ile pazar gecesi 00:00 – cuma gecesi 00,00 arasında 5/24 işlem yapılabilir. Ticaret, elektronik platformlarda ve kurumlar ile yatırımcılar arasında telefon yoluyla gerçekleştirilebilir.

Forex piyasasında 4 temel merkez bulunmaktadır. Bunlar;

Tablo 2: Forex Piyasasında 4 Temel Merkez

FOREX PİYASA MERKEZİ	ÜLKE
SYDNEY	AVUSTRALYA
TOKYO	JAPONYA
LONDRA	İNGİLTERE
NEWYORK	AMERİKA

Kaynak: Tablo tarafımızdan yapılmıştır.

Türkiye' de ise Forex işlemleri için 2011 yılına kadar herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bu tarihe kadar işlemler yabancı ve yerli aracılar tarafından herhangi bir düzenleme olmadan gerçekleştirilmiştir. Yasal bir düzenleme olmaması piyasanın regüle edilmemesi dolayısıyla yatırımcılar açısından büyük mağduriyetler yaşanmıştır. Sermaye Piyasası Kurulu' nun piyasa hakkındaki düzenlemeleri "Kaldıraçlı Alım Satım İşlemleri ve Bu işlemleri Gerçekleştirebilecek Kurumlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" 27.08.2011 tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanarak 31.08.2011 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Düzenleme ile kaldıraçlı alım satım işlemleri yalnızca Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirilen kuruluşlar tarafından gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Ayrıca tebliğ kapsamındaki işlemlere uygulanacak kaldıraç oranı 1:100 olarak sınırlandırılmıştır.

Düzenleme ile piyasanın bilinirliği ve piyasaya duyulan güven artmış böylece gelişimi hızlanmış, işlem hacimleri çok yüksek seviyelere gelmiştir. Piyasanın sahip olduğu yüksek risk yanında yatırımcıların irrasyonel davranışları ve gerekse aracılardan abartılı reklam ve tanıtımları ile yatırımcılar büyük zararlara uğramıştır. Bu olumsuz gelişmeler ışığında SPK 10.02.2017 tarihinde Seri: III-37.1 sayılı “Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” ile yeni düzenlemeler yapmıştır. Son düzenleme ile tebliğ kapsamındaki işlemlere uygulanacak azami kaldıraç oranı 1:100’ den 1:10 a düşürülmüş ve işlem yapabilmek için asgari 50.000 TL veya muadili döviz tutarında başlangıç teminatı yatırılması zorunluluğu getirilmiştir.

4.1.1. Forex Piyasasında İşlem Gören Para Birimleri

Piyasada anlık olarak değişen fiyatlar serbest piyasada arz ve talebe bağlı olarak belirlenmektedir ve dünyanın her yerinde bu fiyatlar aynıdır. Döviz alım satım, takas ve spekülasyon yapılabilmekte, uluslararası ticaret ve yatırımlar için para birimi dönüştürülebilmektedir.

İşlem hacminin yoğunlaştığı para birimleri;

Tablo 3: Forex Piyasasında İşlem Hacminin Yoğunlaştığı Para Birimleri

Sembol	Ülke	Para Birimi
USD	ABD	DOLAR
EUR	EURO BÖLGESİ	EURO
JPY	JAPONYA	YEN
GBP	BİRLEŞİK KRALLIK	POUND
CAD	KANADA	DOLAR
CHF	İSVİÇRE	FRANGI
AUD	AVUSTRALYA	DOLAR

Kaynak: Tablo tarafımızca yapılmıştır.

En çok işlem gören döviz çiftleri ise;

Tablo 4: Forex Piyasasında En Çok İşlem Gören Döviz Çiftleri

Sembol	Ülke
EUR/USD	EURO BÖLGESİ/ABD
USD/JPY	ABD/JAPONYA
GBP/USD	BİRLEŞİK KRALLIK/ABD
USD/CHF	ABD/İSVİÇRE
USD/CAD	ABD/KANADA
AUD/USD	AVUSTRALYA/ABD

Kaynak: Tablo tarafımızca yapılmıştır.

Bunların dışında popüler olan, USD ile gelişmekte olan bir ekonominin para birimini içeren egzotik döviz çiftleri vardır. Bunlar;

Tablo 5: Forex Piyasasında Egzotik Döviz Çiftleri

Sembol	Ülke
USD/NOK	ABD/NORVEÇ
USD/DKK	ABD/DANİMARKA
USD/SEK	ABD/İSVEÇ
USD/MXN	ABD/MEKSİKA
USD/ZAR	ABD/GÜNEY AFRİKA
USD/THB	ABD/TAYLAND
USD/HKD	ABD/HONG KONG
USD/SGD	ABD/SİNGAPUR

Kaynak: Tablo tarafımızca yapılmıştır.

4.1.2. Forex Piyasa Katılımcıları

Piyasa katılımcıları; merkez bankaları, özel bankalar, aracı kurumlar, yatırım ve hedge fonları, emeklilik fonları, ithalat ihracat yapan şirketler, aracı kurumlar vasıtası ile bireysel yatırımcılar, kurumsal yatırımcılar, piyasa yapımcılar, sigorta şirketleri, portföy yönetim firmaları, aracı kurum ve kuruluşlar, uluslararası fonlar, hedge fonlar, büyük-orta-küçük şirketler, finans kuruluşları, yatırım yönetim firmaları ve forex brokerlarıdır.

Piyasada bu katılımcılar tarafından yapılan işlemlere “ trading / ticaret”, bu işlemleri yapanlara ise “trader / tüccar” denmektedir.

Piyasada birçok katılımcı olmasına rağmen işlem hacminin çoğunu sağlayan büyük katılımcılar, merkez bankaları, bankalar, uluslararası şirketler, fon yöneticileri ve perakende ticaret yapanlardır.

Merkez bankaları, önemli ticaret ortaklıkları ve yerel para birimlerinin yanı sıra büyük döviz rezervlerine de sahiptir. Ayrıca, kısa vadeli faiz oranlarını yükseltmek veya azaltmak da dahil olmak üzere, merkez bankalarının yerel ekonomik performansı para politikası ile yönetme çabaları, döviz fiyatları üzerinde derhal ve güçlü etkilere sahiptir.

Forex piyasasında işlem hacminin büyük kısmı bankalar tarafından sağlanmaktadır. Bu bankalar, büyük FX işlemlerinde fiyatlama yapmanın yanı sıra, dünya çapında büyük ve gelişmekte olan piyasa para birimindeki işlemlerin yürütülmesi ve takas edilmesinde piyasa yorum ve uzmanlığı sağlamaktadır.

Uluslararası alanda iş yapan şirketler önemli döviz piyasası katılımcılarıdır. Şirketlerin çoğu dünya çapında ithalat ve ihracat yapmaktadır. Yapılan bu uluslararası ticaret forex piyasasının dayanak noktasını oluşturmaktadır.

Fon yöneticileri aktif döviz tüccarlarıdır. Sınır ötesi yatırımların finansmanı için gerekli olan dövizleri elde etmek için piyasaya girerler. FX yöneticileri, döviz piyasasına bakış açısına bağlı olarak, yurtdışı yatırım yapmakla birlikte gelen döviz kuru riskini önlemeye çalışabilirler. Bazı fon yöneticileri, özellikle hedge fonları, döviz piyasalarında çok aktif spekülâtörlerdir.

Perakende ticaret yapan şirketler kâr elde etmek için kendi paralarının ticaretini yapan kişilerdir. Perakende ticaret yapan şirketler FX piyasasının önemli ve hızlı büyüyen bir oranını oluşturmaktadır.

4.1.3. Forex Piyasasının Temel Özellikleri

- Küresel bir piyasadır
- Likiditesi yüksektir
- Kaldıraç imkânı kullanılarak düşük teminat ile yüksek pozisyon açılabilir
- Hem yükselişte hem de düşüşte çift yönlü işlem imkânı sağlamaktadır¹⁷¹
- Kur riskinden korunma imkânı sağlar
- 5 gün 24 saat işlem yapabilmektedir
- Özel elektronik işlem platformu sayesinde her zaman her yerde erişim ve takip kolaylığı sağlar
- Alım satım işlemleri anlık gerçekleşir. Valör yoktur.
- Güvenilir bir denetim mekanizması bulunmaktadır.
- Piyasa ile alakalı birçok eğitim ve hizmetler verilmekte, günlük haftalık aylık analiz destekleri sağlanmaktadır.
- Geniş bir yatırım aracı yelpazesi vardır.
- Yüksek işlem hacmi vardır.
- Esnek teminat oranları sağlanmaktadır.
- Masrafsız, komisyonsuz, vergisiz işlem yapılmaktadır.
- Risk kontrolü sağlanabilmektedir.
- Tek bir genel merkezi yoktur, merkez çeşitliliği olduğundan işlem saatleri sınırlı değildir.

¹⁷¹ Gedik Forex, **Forex İşlemlerinde Ayrıcalıklısınız!** İstanbul: 2016, s.7.

-Yatırım araçları fiziken değişmemektedir, kaydi olarak işlemler gerçekleşmektedir.

-Yapılan tüm işlemler online platformlarda gerçekleştirilmektedir.

-Çok fazla katılımcı olduğu için manipüle edilemez bir piyasadır.

-Tam rekabet piyasasına çok yakın bir piyasadır.

-Güvenilir ve istikrarlıdır.

4.1.4. Forex Piyasasının Avantajları

Forex piyasası günlük 6 trilyon dolar civarındaki işlem hacmi ile dünyanın en büyük ve likiditesi en yüksek piyasasıdır. Bu sayede yatırımcılar çok kısa bir sürede, istedikleri hacimde işlem yapabilirler. Alıcı ve satıcılar istedikleri zaman emirlerinin karşılığında pozisyon bulabilmektedir.

Piyasa 5 gün 24 saat boyunca açıktır ve işlem yapılabilir durumdadır.¹⁷² Piyasa pazartesi gece Avustralya da açılır ve Cuma gece New York'ta kapanır. Bu sayede yatırımcılar istedikleri zaman, istedikleri piyasada işlem yapabilmektedir. İnternet bağlantısı ile herhangi bir cihazdan ya da bilgisayardan işlemler gerçekleştirilebilir, yatırımcılar portföylerini yönetebilir.

Piyasa yatırımcılara kaldıraç sistemi sunar. Yatırımcılar bu sistem sayesinde düşük teminatlar ile yüksek hacimli işlemler gerçekleştirebilir.

Forex piyasasında hem alış hem satış şeklinde çift yönlü işlem yapılabilir. Böylece fiyatlarda düşüşte olsa yükselişte olsa kazanç sağlama fırsatı bulunmaktadır. Değer kaybından bile gelir elde edilebilmektedir. Bu özellik ile yatırımcılar için iyi piyasa – kötü piyasa kavramı ortadan kalkar ve alışı – satışa uygun fiyat yaklaşımı benimsenir. Kur ve piyasa riskine karşı yatırımcılar piyasanın çift yönlü işlem yapılabilme özelliği sayesinde bu risklere karşı hedge (koruma) yapabilmektedir.

¹⁷² Çağatay AYDOĞAN, **Yeni Başlayanlar için Forex**, 3. Basım, Ankara: 3 Adam Yayınları, Ekim 2016, s.7.

Alış ve satış fiyatı arasındaki fark olan spread dışında forex piyasasında maliyet bulunmamaktadır. Komisyon, ücret, borsa payı ödemedi düşük marjlarla işlem yapılabilir.

Piyasada online katılım ile işlemler gerçekleştirilebilir. Yalnızca internet bağlantısı ile ilgili platformlardan, mobil cihazlar ve bilgisayarlar ile alım satım yapılabilir.

Dünyanın en büyük finansal piyasası olduğundan, yüksek işlem hacimlerinden dolayı asla manipüle edilemez. Düzenleyici kurumlarının müdahaleleri olsa dahi piyasa kısa süre içinde kendini fiyatlar.

Fiyatlar piyasada arz ve talebe göre kendiliğinden belirlenir. Yüksek likidite özelliği sayesinde de fiyatlar her yerde aynıdır, dünyanın her yerinde tek fiyat ile işlemler gerçekleştirilir.

Emir çeşitliliği sayesinde yatırımcılar portföylerini istediği şekilde yönetebilir. Stop loss gibi emirler ile zarar miktarı durdurabilir.

Dünyanın en büyük ve likit piyasası olma özelliği sayesinde yönlendirilmesi mümkün değildir. Bu yüzden güvenli bir şekilde işlem yapılabilir. Alım satım işlemleri saniyeler içinde gerçekleşir, dünyanın en hızlı piyasasıdır. Kısa sürede kazanç elde edilebilir.

Para birimleri, zirai ürün, emtia, borsa endeksleri, yatırım enstrümanları gibi geniş ürün yelpazesi ile yatırımcılara birçok alternatif sunmaktadır.

4.1.5. Forex Piyasasının Dezavantajları

5 gün 24 saat açık olması nedeniyle takip edilmesi zor bir piyasadır. Piyasanın sürekli ulaşılabilir olması yatırımcıları sürekli işlem yapma psikolojisine sokabilir. Bu durumda yatırımcı, yatırım yapacağı ürünü analiz etmeden işlem yaparsa zarar uğrayabilir. İstikrarlı ve disiplinli davranılmasını engelleyebilir.

En büyük avantajlarından biri olan kaldıraç sistemi en büyük dezavantajda olabilir. Kaldıraç oranı düzgün kullanılmadığında karşılaşılabilecek zarar, kaldıraçsız işlemten daha fazla olur. Kaldıraç riski arttıran bir unsurdur ve kullanılırken iyi bir şekilde analiz edilmelidir.

En büyük dezavantajı ise yarattığı psikolojik etkilerdir. Büyük hacimlerde işlem yapılması yatırımcıda panik duygusu yaratabilir. Yapılan bu işlemler sabır gerektirmektedir. Kurumların verdiği eğitimler ile bu etkiler aşılabılır.

Stop loss yani zararı durdur emri kullanılmaz ise pozisyon kapanmaz ve sermaye eriyebilir. Bu yüzden emirleri kullanmak alışkanlık haline getirilmelidir.

Likiditenin ve yoğun bilgi akışının olması nedeniyle gerekli eğitim olmadığında piyasayı kavramak zorlaşır. Verileri analiz edip, yatırım ürünü seçebilmek için profesyonel desteğe gerek duyulmaktadır.

4.1.6. Forex’ te Temel Kavramlar

Kaldıraç: Yatırılan düşük teminat tutarı ile yüksek hacimli pozisyon açılabilmesine imkân sağlayan finansal mekanizmadır.

Kaldıraç oranı: Yatırılan teminat tutarının kaç katına kadar işlem yapılabileceğini belirleyen oran.

Spread: Paritenin alış fiyatı ile satış fiyatı arasındaki farka spread denir. Spread pariteler arasında değişiklik gösterir. İşlem hacminin yüksek olduğu paritelerde fark daha düşüktür. Bu farkın nedeni, aracılar kazançlarını bu farktan sağlar ve her işlemde alım satımdan önce keser. Spread aracı kurumlar arasında farklılık gösterir.

Marjin: aracı kurumlar işlem yapmaya başlamadan önce yatırımcıdan başlangıçta bir tutar talep eder. Yatırılan bu tutara marjin adı verilir. Hesaptaki marjin kullanımında sınır yoktur hepsiyle pozisyon açılabilir.

Marjin call: açılan pozisyon eğer beklenti yönünde olmaz ve hesap başlangıç teminatının altına düşerse, aracı kurum pozisyonu devam ettirmek için yatırımcıdan eksik olan tutarın yatırılmasını talep eder. Bu duruma marjin çağrısı denir.

Pip/point: ‘‘price interest point’’ kelimesinin kısaltılmış halidir. Paritede meydana gelen en küçük fiyat aralığını ifade etmektedir. 4.digittteki değişim üzerinden hesaplanmaktadır. Örneğin; parite 1,4523 seviyesinden 1,4529 seviyesine ulaştığında 6 pip artış olmuştur. Son dönemlerde paritelerde 5 digit kullanılmaya başlamasıyla en küçük birim point kullanılmaktadır. Point değeri 0,1 pip e eşittir.

Lot: forex piyasasında kullanılan işlem birimidir. Para birimi cinsinden 1 lot 100.00 birimdir. Altın için ise 1 lot 100 ons olarak tanımlanır.

Swap: yatırımcının gün sonundaki açık pozisyonuna uygulanan faiz farkı, maliyet/gelir tutarını ifade etmektedir.

Kotasyon: Döviz paritesini meydana getiren anlık fiyat çiftidir.

Likidite: Bir finansal enstrümanın ya da piyasanın nakde çevrilme kolaylığıdır.

Baz para birimi: bir para birimi çiftinde kote edilen ilk para birimidir. Örneğin Euro/usd paritesinde eur baz para birimidir.

Karşıt para birimi: bir para birimi çiftinde kote edilen ikinci para birimidir. Örneğin eur/usd paritesinde usd karşıt para birimidir.

Uzun pozisyon: bir finansal üründe alış işlemi yapıldığında uzun pozisyon açılmış olur.

Kısa pozisyon: bir finansal üründe satış işlemi yapıldığında kısa pozisyon açılmış olur.

Açık pozisyon: gün içinde kapatılmayıp ertesi güne taşınan pozisyonudur.

Çapraz kur: içinde Amerikan doları olmayan döviz çiftleridir.

Scalping: yatırımcıların yarım dk., 1 dk., 2 dk. gibi çok kısa zaman aralıklarında alım satım yaparak kar elde etmeyi amaçladığı işlem yöntemidir.

Shooting: yatırımcının 1 saat,2 saat gibi bir süre için pozisyon açılan ve gün içi fiyat değişimlerinden kar elde etmeyi amaçlayan işlem yöntemidir.

Serbest teminat: yatırımda meydana gelebilecek zararı karşılamak amacıyla hesapta kalması gereken tutardır. Kullanılabilir teminata denir.

Kullanılan teminat: mevcut pozisyonun açık kalabilmesi için aracı kurum tarafından bloke edilen teminat tutarıdır.

Hedging: aynı döviz çiftinden farklı yönlerde pozisyon açılarak riskten korunmaktır.

Arbitraj: finansal enstrümanların farklı piyasalarda meydana gelen fiyat farklarından kar elde etmeyi amaçlayan işlemdir.

Ayı piyasası: trendi aşağı doğru olan, değer kaybeden piyasadır.

Boğa piyasası: trendin yukarı yönlü olduğu, değer kazanan piyasadır.

Broker: alıcı ve satıcıyı bir araya getiren kişi veya kurumlar.

Stop loss: zararı minimumda tutabilmek için, pozisyonun otomatik olarak kapatılması için verilen fiyat sınırıdır.

Volalite: bir finansal aracın fiyatındaki değişim anlamına gelmektedir.

4.1.7. Forex' te Emir Tipleri

Piyasa emri: piyasada anlık geçerli olan fiyattan verilen alış veya satış emridir.

Stop loss: olası zarar miktarını minimuma indirmek için, pozisyonu zarara uğratan belirlenen bir fiyatta pozisyonun otomatik olarak kapatılmasını sağlayan, daha fazla zarar edilmesini önleyen emir tipidir. Hem alış hem satış işlemleri için uygulanabilir.

Take profit: yatırımcının hedef karına ulaştığı seviyede pozisyonu kapatmasını sağlayan emir tipidir.

Buy limit: fiyat o anki piyasa fiyatının altında bir seviyeye geldiğinde alış yapılması yönünde verilen emir.

Sell limit: fiyat o anki piyasa fiyatının üstünde bir seviyeye geldiğinde satış yapılması yönünde verilen emir.

Buy stop: piyasadaki işlem gören fiyatın daha üstünde bir fiyattan alış işlemi yapılması için verilen emir. Direnç noktasının kırılarak piyasanın daha yukarı gideceği beklentisi ile kullanılır.

Sell stop: piyasadaki işlem gören fiyatın daha altında bir fiyattan satış işlemi yapılması için verilen emir. Destek noktasının kırılarak piyasanın daha aşağı gideceği beklentisi ile kullanılır.

4.1.8. Forex Piyasasının Diğer Piyasalardan Farkları

Tablo 6: Forex Piyasasının Diğer Piyasalardan Farkları

Hisse Senedi Piyasası	ViOP Piyasası	Forex Piyasası
Kaldıraç sistemi yoktur.	Kaldıraç sistemi vardır.	Kaldıraç sistemi vardır.
Piyasa denetimi düzenleyici kuruluş tarafından yapılır.	Piyasa denetimi düzenleyici kuruluş tarafından yapılır.	Piyasa denetimi düzenleyici kuruluş tarafından yapılır.
Likidite forex piyasasına göre çok düşüktür.	Likidite forex piyasasına göre çok düşüktür.	Likiditenin en yüksek olduğu piyasadır.
Günlük işlem hacmi 4 milyar TL civarındadır.	Günlük işlem hacmi 2 milyar TL civarındadır	Günlük işlem hacmi Türkiye’ de 40 milyar TL, dünyada 6 trilyon dolar civarındadır.
Gece açık bırakılan pozisyona faiz işlemez.	Teminatlar nemalanır.	Gecelik faiz bulunur.
Belli saatler arasında işlemler gerçekleştirilebilir.	Belli saatler arasında işlemler gerçekleştirilebilir.	24 saat işlem yapılabilir.
Aracı kuruluşlar tarafından ücret veya komisyon uygulanmaktadır.	Aracı kuruluşlar tarafından ücret veya komisyon uygulanmaktadır.	Aracı kuruluşlar tarafından ücret veya komisyon uygulanmaz.

Kaynak: Tablo tarafımızdan yapılmıştır.

4.2. Uygulama

4.2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile Forex yatırımcılarının finansal okuryazarlık bilgi düzeyi ile Forex piyasası bilgi düzeyleri arasındaki ilişkinin test edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın hipotezi;

“ Finansal okuryazarlık düzeyinin artması, bireysel yatırımcıların Forex Piyasası’ na ait bilgi düzeylerini arttırır. “

4.2.2. Araştırmanın Varsayımı ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada aşağıdaki varsayımlar, araştırmaya gerek duyulmadan kabul edilmiştir.

-Katılımcıların ankete verdikleri cevaplarda dürüst davrandıkları varsayılmaktadır.

-Anketten elde edilen sonuçlar yalnızca Forex yatırımcılarına yönelik olarak genellenebilir.

-Araştırmada yararlanılan kaynaklar geçerli, güncel, doğru ve yeterli bilgiler sağlamaktadır.

4.2.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada niceliksel araştırma araçlarından biri olan anket kullanılmaktadır. Anket belirlenen amaçlar doğrultusunda literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur. Finansal okuryazarlık alanında 10, Forex piyasa bilgisi alanında 10 soru olmak üzere, toplamda 20 sorudan ve demografik bilgiler bölümünden oluşan ankette açık uçlu soru yer almamaktadır.

Anketin finansal okuryazarlık bölümü, ilgili bölümde çalışmalar yapan ve eğitimler veren 2 uzman tarafından, Forex bölümü ise yatırım kuruluşlarında görev yapan 2 uzman tarafından incelenmiş ve anketin geçerliliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Son olarak soru yapısı ve Türkçe dilbilgisi hataları düzeltilmiştir.

Anket çalışmasında yüz yüze görüşme yönteminin uygulanmasının yanında internet üzerinden anket soruları gönderilmiş ve cevaplandırılması istenmiştir. Anket Ekim 2017 tarihinde uygulanmış ve 400 kişi katılmıştır. Anket Forex piyasasında demo ya da gerçek işlem yapan yatırımcılara uygulanmıştır.

4.2.4. Araştırma Verilerinin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır.

İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır.

Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4.2.5. Bulgular

Anket iki aşamadan oluşmaktadır. Her soru için sadece bir doğru cevap bulunmaktadır. Her doğru cevap için 1 puan, yanlış cevaplar için ise 0 puan verilerek değerlendirme yapılmıştır. İki bölümde de alınabilecek maksimum puan 10'dur.

Finansal okuryazarlık bilgi testinin güvenirlik katsayısı KR20=0,640 olarak bulunmuştur. Testten alınan puanlar 0 ile 10 arasında değişmektedir. Testten alınan puanın yükselmesi Finansal okuryazarlığın yükseldiğini göstermektedir.

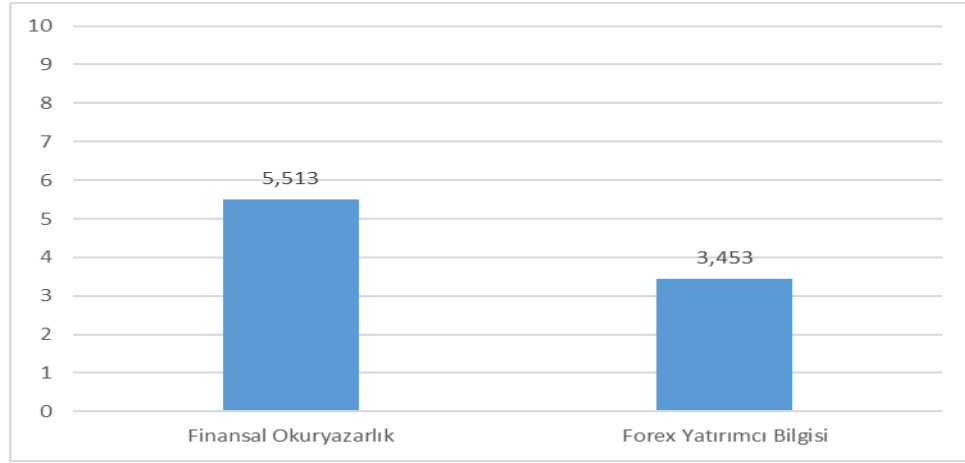
Forex yatırımcı bilgisi testinin güvenirlik katsayısı KR20=0,660 olarak bulunmuştur. Testten alınan puanlar 0 ile 10 arasında değişmektedir. Testten alınan puanın yükselmesi Forex yatırımcı bilgisinin yükseldiğini göstermektedir.

4.2.5.1. Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisi Düzeyleri

Araştırmaya katılan kişilerin “finansal okuryazarlık” puan ortalaması (5,513±2,290); “Forex yatırımcı bilgisi” puan ortalaması (3,453±2,319); olarak saptanmıştır.

Tablo 7: Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisi Düzeyleri

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Finansal Okuryazarlık	400	5,513	2,290	0,000	10,000
Forex Yatırımcı Bilgisi	400	3,453	2,319	0,000	10,000

Şekil 1. Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisi Düzeyleri

4.2.5.2. Finansal Okuryazarlık İle Forex Yatırımcı Bilgisi Arasında İlişki

Forex Yatırımcı Bilgisi ve finansal okuryazarlık arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.205$; $p=0,000<0.05$).

Tablo 8: Finansal okuryazarlık ile Forex Yatırımcı Bilgisi Arasındaki İlişkisi

		Finansal Okuryazarlık
Forex Yatırımcı Bilgisi	r	0,205**
	p	0,000

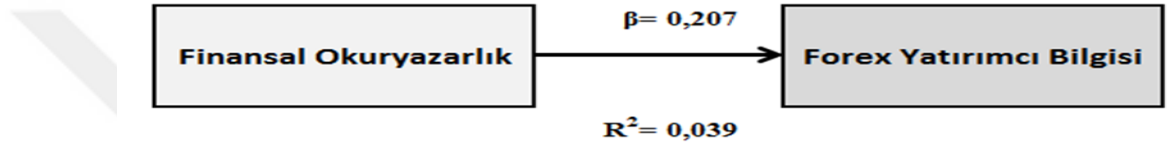
4.2.5.3. Finansal Okuryazarlığın Forex Yatırımcı Bilgisi Üzerine Etkisi

Finansal okuryazarlık ile Forex yatırımcı bilgisi arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=17,374$; $p=0,000<0.05$). Forex yatırımcı bilgisi düzeyinin belirleyicisi olarak finansal okuryazarlık değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,039$). Kişilerin finansal okuryazarlık düzeyi Forex yatırımcı bilgisi düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,207$).

Tablo 9: Finansal Okuryazarlığın Forex Yatırımcı Bilgisi Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Forex Yatırımcı Bilgisi	Sabit	2,311	7,793	0,000	17,374	0,000	0,039
	Finansal Okuryazarlık	0,207	4,168	0,000			

Analiz ile finansal okuryazarlık düzeninin, Forex piyasa bilgisi üzerinde arttırıcı bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Şekil 2. Finansal Okuryazarlığın Forex Yatırımcı Bilgisi Üzerine Etkisi Sonuç Modeli

4.2.6. Araştırmanın Sonuçları

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, araştırmaya katılan kişilerden anket yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

4.2.6.1. Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

Tablo 10: Ankette Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yaş	18-25	173	43,2
	26-30	107	26,8
	30-40	97	24,2
	40 Üstü	23	5,8
	Toplam	400	100,0
Cinsiyet	Erkek	210	52,5
	Kadın	190	47,5
	Toplam	400	100,0
Medeni Durum	Evli	62	15,5
	Bekar	338	84,5
	Toplam	400	100,0
Eğitim Durumu	İlkokul	3	0,8
	Ortaokul	12	3,0
	Lise	7	1,8
	Üniversite	346	86,5
	Lisansüstü	32	8,0
	Toplam	400	100,0
Mesleki Durum	Kamu Çalışanı	46	11,5
	Özel Sektör Çalışanı	253	63,2
	Serbest Meslek	62	15,5
	Emekli	11	2,8
	Çalışmıyor	14	3,5
	Öğrenci	9	2,2
	Diğer	5	1,2
	Toplam	400	100,0
Gelir Düzeyi	1000TL den Az	36	9,0
	1000TL - 2000TL	155	38,8
	2000TL - 3000TL	147	36,8
	3000TL Üstü	62	15,5
	Toplam	400	100,0
Finansal Okuryazarlık Kavramını Daha Önce Duyma	Evet	151	37,8
	Hayır	249	62,3
	Toplam	400	100
Finansal Okuryazarlık Alanında Eğitim Alma Durumu	Evet	56	14,0
	Hayır	344	86,0
	Toplam	400	100,0
Forex Eğitimi Alma Durumu	Evet	54	13,5
	Hayır	346	86,5
	Toplam	400	100,0
Demo Hesap Kullanma Durumu	Evet	61	15,2
	Hayır	339	84,8
	Toplam	400	100,0

Kişiler yaş değişkenine göre 173'ü (%43,2) 18-25, 107'si (%26,8) 26-30, 97'si (%24,2) 30-40, 23'ü (%5,8) 40 üstü olarak dağılmaktadır.

Kişiler cinsiyet değişkenine göre 210'u (%52,5) erkek, 190'ı (%47,5) kadın olarak dağılmaktadır.

Kişiler medeni durum değişkenine göre 62'si (%15,5) evli, 338'i (%84,5) bekar olarak dağılmaktadır.

Kişiler eğitim durumu değişkenine göre 3'ü (%0,8) ilkokul, 12'si (%3,0) ortaokul, 7'si (%1,8) lise, 346'sı (%86,5) üniversite, 32'si (%8,0) lisansüstü olarak dağılmaktadır.

Kişiler mesleki durum değişkenine göre 46'sı (%11,5) kamu çalışanı, 253'ü (%63,2) özel sektör çalışanı, 62'si (%15,5) serbest meslek, 11'i (%2,8) emekli, 14'ü (%3,5) çalışmıyor, 9'u (%2,2) öğrenci, 5'i (%1,2) diğer olarak dağılmaktadır.

Kişiler gelir düzeyi değişkenine göre 36'sı (%9,0) 1000 tl den az, 155'i (%38,8) 1000tl-2000tl, 147'si (%36,8) 2000tl-3000tl, 62'si (%15,5) 3000 tl üstü olarak dağılmaktadır.

Kişiler finansal okuryazarlık kavramını daha önce duyma değişkenine göre 151'i (%37,8) evet, 249'u (%62,3) hayır olarak dağılmaktadır.

Kişiler finansal okuryazarlık alanında eğitim alma durumu değişkenine göre 56'sı (%14,0) evet, 344'ü (%86,0) hayır olarak dağılmaktadır.

Kişiler forex eğitimi alma durumu değişkenine göre 54'ü (%13,5) evet, 346'sı (%86,5) hayır olarak dağılmaktadır.

Kişiler demo hesap kullanma durumu değişkenine göre 61'i (%15,2) evet, 339'u (%84,8) hayır olarak dağılmaktadır.

4.2.6.2. Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Bu bölümde anket katılımcılarının forex piyasa bilgisi ve finansal okuryazarlık bilgisi, tanımlayıcı özelliklere göre değerlendirilip karşılaştırılmıştır.

Tablo 11: Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Yaşa Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Finansal Okuryazarlık	18-25	173	5,532	1,727	4,337	0,005	2>3
	26-30	107	5,972	2,941			1>4
	30-40	97	5,278	2,335			2>4
	40 üstü	23	4,217	1,808			3>4
Forex Yatırımcı Bilgisi	18-25	173	2,902	1,934	8,946	0,000	2>1
	26-30	107	4,290	2,453			3>1
	30-40	97	3,629	2,595			2>3
	40 üstü	23	2,957	1,918			2>4

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,337$; $p=0,005<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Yaşı 26-30 olanların finansal okuryazarlık puanları ($5,972\pm2,941$), yaşı 30-40 olanların finansal okuryazarlık puanlarından ($5,278\pm2,335$) yüksek bulunmuştur. Yaşı 18-25 olanların finansal okuryazarlık puanları ($5,532\pm1,727$), yaşı 40 üstü olanların finansal okuryazarlık puanlarından ($4,217\pm1,808$) yüksek bulunmuştur. Yaşı 26-30 olanların finansal okuryazarlık puanları ($5,972\pm2,941$), yaşı 40 üstü olanların finansal okuryazarlık puanlarından ($4,217\pm1,808$) yüksek bulunmuştur. Yaşı 30-40 olanların finansal okuryazarlık puanları ($5,278\pm2,335$), yaşı 40 üstü olanların finansal okuryazarlık puanlarından ($4,217\pm1,808$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=8,946$; $p=0,000<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Yaşı 26-30 olanların forex yatırımcı bilgisi puanları ($4,290\pm2,453$), yaşı 18-25 olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($2,902\pm1,934$) yüksek bulunmuştur. Yaşı 30-40 olanların forex yatırımcı bilgisi puanları ($3,629\pm2,595$), yaşı 18-25 olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($2,902\pm1,934$) yüksek bulunmuştur. Yaşı 26-30 olanların forex yatırımcı bilgisi puanları ($4,290\pm2,453$), yaşı 30-40 olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($3,629\pm2,595$) yüksek bulunmuştur. Yaşı 26-30 olanların forex yatırımcı bilgisi puanları ($4,290\pm2,453$), yaşı 40 üstü olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($2,957\pm1,918$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 12: Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Cinsiyete Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Finansal Okuryazarlık	Erkek	210	5,781	2,422	2,481	0,013
	Kadın	190	5,216	2,101		
Forex Yatırımcı Bilgisi	Erkek	210	3,262	2,491	-1,733	0,081
	Kadın	190	3,663	2,099		

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t(398)=2.481$; $p=0.013<0,05$). Erkeklerin finansal okuryazarlık puanları ($\bar{x}=5,781$), kadınların finansal okuryazarlık puanlarından ($\bar{x}=5,216$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$)

Tablo 13: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Medeni Duruma Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Finansal Okuryazarlık	Evli	62	5,871	2,820	1,342	0,264
	Bekar	338	5,447	2,177		
Forex Yatırımcı Bilgisi	Evli	62	5,129	2,825	6,506	0,000
	Bekar	338	3,145	2,076		

Araştırmaya katılan kişilerin forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t(398) = 6.506$; $p = 0.000 < 0,05$). Evlilerin forex yatırımcı bilgisi puanları ($\bar{x} = 5,129$), bekarların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($\bar{x} = 3,145$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık puanları ortalamalarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 14: Finansal Okuryazarlık ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Finansal Okuryazarlık	Lise Ve Altı	22	5,682	2,276	8,482	0,000	3>1 3>2
	Üniversite	346	5,358	2,148			
	Lisansüstü	32	7,063	3,141			
Forex Yatırımcı Bilgisi	Lise Ve Altı	22	2,318	2,191	39,217	0,000	2>1 3>1 3>2
	Üniversite	346	3,237	2,031			
	Lisansüstü	32	6,563	2,940			

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. ($F=8,482$; $p=0,000<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Eğitim durumu Lisansüstü olanların finansal okuryazarlık puanları ($7,063\pm3,141$), eğitim durumu Lise ve altı olanların finansal okuryazarlık puanlarından ($5,682\pm2,276$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu Lisansüstü olanların finansal okuryazarlık puanları ($7,063\pm3,141$), eğitim durumu Üniversite olanların finansal okuryazarlık puanlarından ($5,358\pm2,148$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=39,217$; $p=0,000<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Eğitim durumu Üniversite olanların forex yatırımcı bilgisi puanları ($3,237\pm2,031$), eğitim durumu Lise ve altı olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($2,318\pm2,191$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu Lisansüstü olanların forex yatırımcı bilgisi puanları ($6,563\pm2,940$), eğitim durumu Lise ve altı olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($2,318\pm2,191$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu Lisansüstü olanların forex yatırımcı bilgisi puanları ($6,563\pm2,940$), eğitim durumu Üniversite olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($3,237\pm2,031$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 15: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Mesleki Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Finansal Okuryazarlık	Kamu Çalışanı	46	5,391	1,972	1,133	0,335
	Özel Sektör Çalışanı	253	5,648	2,340		
	Serbest Meslek	62	5,065	2,442		
	Diğer	39	5,487	2,024		
Forex Yatırımcı Bilgisi	Kamu Çalışanı	46	3,587	1,720	1,083	0,356
	Özel Sektör Çalışanı	253	3,542	2,487		
	Serbest Meslek	62	2,968	2,195		
	Diğer	39	3,487	1,931		

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık, forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının mesleki durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$)

Tablo 16: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Gelir Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Finansal Okuryazarlık	1000 TL Den Az	36	6,083	1,763	9,170	0,000	4>2 1>3 4>3
	1000tl-2000tl	155	5,445	2,322			
	2000tl-3000tl	147	4,966	2,271			
	3000 TL üstü	62	6,645	2,081			
Forex Yatırımcı Bilgisi	1000 TL Den Az	36	3,111	2,081	8,724	0,000	4>1 4>2 4>3
	1000tl-2000tl	155	3,155	2,210			
	2000tl-3000tl	147	3,286	2,335			
	3000 TL üstü	62	4,790	2,263			

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık puanları ortalamalarının gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=9,170$; $p=0,000<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Gelir

düzeýi3000 TL üstü olanların finansal okuryazarlık puanları (6,645±2,081), gelir düzeýi1000tl-2000TL olanların finansal okuryazarlık puanlarından (5,445±2,322) yüksek bulunmuştur. Gelir düzeýi 1000 TL'den az olanların finansal okuryazarlık puanları (6,083±1,763), gelir düzeýi 2000TL-3000TL olanların finansal okuryazarlık puanlarından (4,966±2,271) yüksek bulunmuştur. Gelir düzeýi 3000 TL üstü olanların finansal okuryazarlık puanları (6,645±2,081), gelir düzeýi 2000TL-3000TL olanların finansal okuryazarlık puanlarından (4,966±2,271) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının gelir düzeýi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=8,724$; $p=0,000<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Gelir düzeýi3000 TL üstü olanların forex yatırımcı bilgisi puanları (4,790±2,263), gelir düzeýi1000 TL'den az olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından (3,111±2,081) yüksek bulunmuştur. Gelir düzeýi 3000 TL üstü olanların forex yatırımcı bilgisi puanları (4,790±2,263), gelir düzeýi 1000TL-2000TL olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından (3,155±2,210) yüksek bulunmuştur. Gelir düzeýi 3000 TL üstü olanların forex yatırımcı bilgisi puanları (4,790±2,263), gelir düzeýi 2000TL-3000TL olanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından (3,286±2,335) yüksek bulunmuştur.

Tablo 17: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Finansal Okuryazarlık Kavramını Daha Önce Duyma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Finansal Okuryazarlık	Evet	151	5,649	2,541	0,928	0,375
	Hayır	249	5,430	2,124		
Forex Yatırımcı Bilgisi	Evet	151	3,967	2,796	3,504	0,002
	Hayır	249	3,141	1,914		

Araştırmaya katılan kişilerin forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının finansal okuryazarlık kavramını daha önce duyma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları

arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur($t(398)=3.504$; $p=0.002<0,05$). Finansal okuryazarlık kavramını daha önce duyanların forex yatırımcı bilgisi puanları ($\bar{x}=3,967$), finansal okuryazarlık kavramını daha önce duymayanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($\bar{x}=3,141$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık puanları ortalamalarının finansal okuryazarlık kavramını daha önce duyma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$)

Tablo 18: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Finansal Okuryazarlık Alanında Eğitim Alma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Finansal Okuryazarlık	Evet	56	5,339	3,299	-0,610	0,660
	Hayır	344	5,541	2,085		
Forex Yatırımcı Bilgisi	Evet	56	4,036	3,368	2,038	0,149
	Hayır	344	3,358	2,091		

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık, forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının finansal okuryazarlık alanında eğitim alma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 19: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Forex Eğitimi Alma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Finansal Okuryazarlık	Evet	54	5,370	3,079	-0,490	0,707
	Hayır	346	5,535	2,145		
Forex Yatırımcı Bilgisi	Evet	54	4,074	3,101	2,127	0,106
	Hayır	346	3,356	2,161		

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık, forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının forex eğitimi alma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$)

Tablo 20: Finansal Okuryazarlık Ve Forex Yatırımcı Bilgisinin Demo Hesap Kullanma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Finansal Okuryazarlık	Evet	61	5,787	3,017	1,017	0,425
	Hayır	339	5,463	2,135		
Forex Yatırımcı Bilgisi	Evet	61	5,000	3,017	5,897	0,000
	Hayır	339	3,174	2,055		

Araştırmaya katılan kişilerin forex yatırımcı bilgisi puanları ortalamalarının demo hesap kullanma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t(398)=5.897$; $p=0.000<0,05$). Demo hesap kullananların forex yatırımcı bilgisi puanları ($\bar{x}=5,000$), demo hesap kullanmayanların forex yatırımcı bilgisi puanlarından ($\bar{x}=3,174$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin finansal okuryazarlık puanları ortalamalarının demo hesap kullanma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.2.6.3. Finansal Okuryazarlık Bölümü Cevapları

Bu bölümde katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesine yönelik olarak 10 adet soru bulunmaktadır. Soruların oluşturulmasında OECD ve Dünya Bankası' nın Finansal okuryazarlık testlerinden de yararlanılmıştır. Soruların içeriği temel finansal bilgi düzeyi ve bu bilgilerin değerlendirilmesi ve kullanımına ilişkindir.

Tablo 21: Finansal Okuryazarlık Sorularına verilen Yanıtların Dağılımı

Sorular	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Okuryazarlık1	Yanlış	196	49,0
	Doğru	204	51,0
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık2	Yanlış	322	80,5
	Doğru	78	19,5
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık3	Yanlış	151	37,8
	Doğru	249	62,3
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık4	Yanlış	115	28,7
	Doğru	285	71,2
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık5	Yanlış	166	41,5
	Doğru	234	58,5
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık6	Yanlış	88	22,0
	Doğru	312	78,0
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık7	Yanlış	194	48,5
	Doğru	206	51,5
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık8	Yanlış	186	46,5
	Doğru	214	53,5
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık9	Yanlış	254	63,5
	Doğru	146	36,5
	Toplam	400	100,0
Okuryazarlık10	Yanlış	128	32,0
	Doğru	272	68,0
	Toplam	400	100,0

İlk soru; ‘‘Banka mevduat hesabınızda 1000 TL olduğunu ve bankanızın yıllık %5 faiz uyguladığını farz ediniz. 4 yıl sonra hesapta ne kadar para olur?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘ 1200 TL’ den fazla ‘‘ olacaktır. Katılımcıların %51’ i soruyu doğru cevaplarırken, %49’ u yanlış cevap vermiştir.

İkinci soru, ‘‘Nominal getiri oranı %10, enflasyon oranının %8 olması durumunda reel getiri oranı ne olur?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘%1,85’’ olacaktır. Katılımcıların %19,5’ i soruyu doğru cevaplarırken, %80,5’ i yanlış cevap vermiştir.

Üçüncü soru; ‘‘Banka ek hesabınızdan 100TL nakit avans çekerseniz, geri ödemeniz ne kadar olur?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘100 TL’den fazla’’ olacaktır. Katılımcıların %62,3’ ü soruyu doğru cevaplarırken, %37,8’ i yanlış cevap vermiştir.

Dördüncü soru; ‘‘1000 TL tutarında bir telefona, bir mağaza %20 indirim yaparken diğeri 150 TL indirim yapmaktadır. Hangi mağazanın indirimi daha uygundur?’’ şeklindedir. Sorunu cevabı ‘‘%20 indirim’’ olacaktır. Katılımcıların %71,2’ si soruyu doğru cevaplarırken, %28,7’ si yanlış cevap vermiştir.

Beşinci soru; ‘‘ Bireysel emeklilik sisteminde devlet katkısı ne kadardır? ‘‘ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘ %25’’ olacaktır. Katılımcıların %58,5’ i soruyu doğru cevaplarırken, %41,5’ i yanlış cevap vermiştir.

Altıncı soru; ‘‘X bankasından 10.000 TL ihtiyaç kredisi çekeceğinizi farz ediniz. Hangi vadede daha az faiz ödersiniz? ‘‘ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘24 Ay’’ olacaktır. Katılımcıların %78’ i soruyu doğru cevaplarırken, %22’ si yanlış cevap vermiştir.

Yedinci soru; ‘‘Aşağıdaki yatırım araçlarından hangisi diğerlerinden daha risklidir?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘Hisse Senedi’’ olacaktır. Katılımcıların %51,5’ i soruyu doğru cevaplarırken, %48,5’ i yanlış cevap vermiştir.

Sekizinci soru; ‘‘Çalıştığınız banka talep etmediğiniz halde kredi kartı gönderirse nereye müracaat etmelisiniz? Şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘ BDDK’’ olacaktır. Katılımcıların %53,5’ ü soruyu doğru cevaplarırken, %46,5’ i yanlış cevap vermiştir.

Dokuzuncu soru; “ Faiz oranları düşerse tahvil getirisi ne olur?” şeklindedir. Sorunun cevabı “Yükselir” olacaktır. Katılımcıların %36,5’i doğru cevaplarken, %63,5’i yanlış cevaplamıştır.

Onuncu soru; “ Portföy çeşitlendirme ile yatırımın riski azaltılabilir.” şeklindedir. Sorunun cevabı “Doğru” olacaktır. Katılımcıların %68’i doğru cevaplarken, %32’si yanlış cevaplamıştır.

4.2.6.4. Forex Bölümü Cevapları

Bu bölümde katılımcıların Forex piyasa bilgisinin ölçülmesine yönelik 10 adet soru sorulmaktadır. Soruların içeriği Forex piyasasına yönelik temel ve teknik bilgilerden oluşmaktadır.

Tablo 22: Forex Yatırımcı Bilgisi Sorularına verilen Yanıtların Dağılımı

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Forex1	Yanlış	297	74,2
	Doğru	103	25,8
	Toplam	400	100,0
Forex2	Yanlış	265	66,2
	Doğru	135	33,8
	Toplam	400	100,0
Forex3	Yanlış	283	70,8
	Doğru	117	29,2
	Toplam	400	100,0
Forex4	Yanlış	237	59,2
	Doğru	163	40,8
	Toplam	400	100,0
Forex5	Yanlış	291	72,8
	Doğru	109	27,3
	Toplam	400	100,0
Forex6	Yanlış	220	55,0
	Doğru	180	45,0
	Toplam	400	100,0
Forex7	Yanlış	280	70,0
	Doğru	120	30,0
	Toplam	400	100,0
Forex8	Yanlış	235	58,8
	Doğru	165	41,2
	Toplam	400	100,0
Forex9	Yanlış	316	79,0
	Doğru	84	21,0
	Toplam	400	100,0
Forex10	Yanlış	195	48,8
	Doğru	205	51,2
	Toplam	400	100,0

Birinci soru; ‘‘ Forex piyasasında aşağıdakilerden hangisi amacıyla işlem yapılmaz? ‘‘ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘ Leasing’’ olacaktır. Katılımcıların %25,8’i soruyu doğru cevaplarırken, %74,2’si yanlış cevap vermektedir.

İkinci soru; ‘‘ Forex işlemlerinde kullanılabilir maksimum kaldıraç oranı nedir? ‘‘ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘1:10’’ olacaktır. Katılımcıların %33,8’i soruyu doğru cevaplarırken, %66,2’si yanlış cevap vermektedir.

Üçüncü soru; ‘‘ Forex işlemlerinde yatırılması gereken minimum başlangıç teminat tutarı nedir?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘ 50.000 TL veya muadili döviz ‘‘ olacaktır. Katılımcıların %29,2’si soruyu doğru cevaplarırken, %70,8’i yanlış cevap vermiştir.

Dördüncü soru; ‘‘ Forex işlemlerini yürüttüğünüz aracı kurumla sorun yaşarsanız nereye başvurursunuz? ‘‘ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘ SPK’’ olacaktır. Katılımcıların %40,8’i doğru cevaplarırken, %59,2’si yanlış cevap vermiştir.

Beşinci soru; ‘‘Aşağıdakilerden hangisi forex işlemlerinde yatırılan teminat türü değildir?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘Avans Teminatı’’ olacaktır. Katılımcıların %27,3’ü soruyu doğru cevaplarırken, %72,8’i yanlış cevap vermiştir.

Altıncı soru ‘‘ Ülkemizdeki lisanslı aracı kurumlar listesine nereden ulaşırız?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘ SPK’ nın internet sitesinden olacaktır. Katılımcıların %45’i soruyu doğru cevaplarırken, %55’i yanlış cevap vermiştir.

Yedinci soru; ‘‘ Forex piyasasında işlem saatleri nedir?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘5/24’’ olacaktır. Katılımcıların %30’u soruyu doğru cevaplarırken, %70’i yanlış cevap vermiştir.

Sekizinci soru; ‘‘ Forex piyasası hangi kurum tarafından denetlenir? ‘‘ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘‘SPK’’ olacaktır. Katılımcıların %41,2’si soruyu doğru cevaplarırken, %58,8’i yanlış cevap vermektedir.

Dokuzuncu soru; ‘’ 1 lot para birimi cinsinden kaç birimdir?’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘’ 100.000 Birim’’ olacaktır. Katılımcıların %21’i soruyu doğru cevaplarken, %79’u yanlış cevaplamıştır.

Onuncu soru: ‘Uzun pozisyon İşlemini, kısa pozisyon İşlemini ifade eder.’’ şeklindedir. Sorunun cevabı ‘’Alış/Satış’’ olacaktır. Katılımcıların %51,2’si soruyu doğru cevaplarken, %48,8’i yanlış cevap vermiştir.

SONUÇ

Finansal okuryazarlık günümüzde son ekonomik, politik, teknolojik gelişmeler ışığında çağın gerektirdiği alanlardan biri haline gelmiştir. Finansal okuryazarlık kavramı yalnızca bireyin finansal durumunu değil dolaylı olarak toplumun genel finansal durumunu da etkilemektedir. Çünkü hane halkının faaliyetleri ülke ekonomisinin büyümesini ve gelişmesini etkileyen faktörlerden biri olduğu için, bireyin finansal faaliyetlerini yürütürken sahip olduğu finansal okuryazarlık düzeyi kendi finansal durumu yanında ekonomiyi de etkileyecektir.

Finansal okuryazar olabilmek için temel finansal kavramları bilmek yeterli olmamaktadır. Finansal okuryazarlık bir bilgi düzeyi değil bir yetenek ve yeterliliktir. Bu yüzden bireyler temel finansal kavram bilgisi yanında bunları hayatlarında uygulayabilme yeteneğine sahip olabilmelidir. Bu yeteneğe sahip olmasıyla finansal okuryazarlığa ulaşabilir.

Temel finansal kavram dendiğinde bu kavramlar basit temel matematik işlem bilgisi, faiz kavram ve hesap yapabilme bilgisi, tasarruf ve borç yönetimi, uzun vadeli özellikle emeklilik için yatırım bilgisi, maruz kalabileceği risk ve yönetimi ve genel olarak ülkenin finansal görünümü hakkında sahip olunan bilgidir.

Birey bu bilgileri kullanarak paranın amaçlarının farkında olabilmeli ve harcamalarını, ödemelerini, banka hesaplarını yani parasal işlemlerini yürütebilmeli. Ayrıca emekliliğini düşünerek gelirlerini geliştirme ve uzun vadede yönetebilecek planlamayı yapabilmelidir. Maruz kaldığı kalabileceği risklerin farkında olmalı ve bunlara karşı alabileceğin önlemleri bilmeli ve kullanabilmelidir. Borç ihtiyacı durumunda kredi kullanımı ve faiz vade bilgilerini kavrayabilme yeterliliğine sahip olmalıdır. Tüketici olarak haklarının bilincinde olabilmeli ve ekonomik, politik değişimlerin sonuçlarını anlayabilmelidir.

Temel finansal bilgilere sahip olma ve bunları hayatlarında kullanabilme yeteneği olarak açıklanabilen finansal okuryazarlığın önemi git gide artmakta ve ülkelerin politika ve stratejilerine yön vermektedir.

Önemini arttıran faktörlerden ilki para ve sermaye piyasasındaki gelişmeler ışığında tüketicilere sunulan finansal ürünlerin sayısındaki artış ve ürünlerin yapısının karmaşıklığıdır. Önceden banka hesabı olarak vadeli ve vadesiz olarak iki adet hesap bulunurken şimdi müşteriler birden çok hesaba ve paralarını değerlendirebilecekleri birçok yatırım aracıyla karşı karşıyadır. Bunların arasından seçim yapmak zor olmakla birlikte seçilen ürünlerinin yapısının ve kullanımının zorluğu da tüketicilerin ya yanlış kararlar almasına zararlı işlemler yağmasına ya da piyasadan çekilmesine sebep olmaktadır. Bireylerin gelirlerinde kayıplar yaşamamaları kendilerini olumsuz etkilerken, piyasadan çekilmeleri sebebiyle uzaklaşmaları da ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Bu sonuçlardan kaçınmak için finansal okuryazar bireylerin varlığı önem kazanmaktadır.

Bu kavramı karşımıza çıkaran diğer bir önemli faktör ise ikinci dünya savaşından sonra doğum oranlarında meydana gelen artış ve bu artış sırasında doğan neslin ise az çocuk sahibi olmasıdır. Yani bu demektir ki doğum artışı sırasındaki nesli emeklilik döneminde destekleyecek çalışan sayısının yeterli olmayışıdır. Ayrıca bu neslin yaşam sürelerinde meydana gelen artışla da emeklilik dönemlerinde ki geliri yönetmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu nesil emekliliklerini refah içinde geçirebilmeleri için devletin sağladığı emeklilik programlarının yanında kendi bireysel emeklilik planları ve yatırım planları ile geleceklerini yönetebilmelidir. Bu durumda da yani uzun vadeli yatırım planları yapılabilmesi için finansal okuryazar birey kavramının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu faktörlerin dışında teknolojik gelişmeler ile para yönetilen sistemlerin karmaşılaşması, bireylerin gelirlerindeki artışla tüketicilerin finansal piyasalara katılımı ve buna karşı borç oranındaki artış ile gelir gider yönetiminin yapılabilmesi için finansal okuryazarlık çağımızın gereklilikleri haline gelmiştir.

Finansal okuryazarlığın sağlanabilmesi için gereken temel adım finansal eğitimidir. Finansal eğitim süreci ile temel finansal kavramlar hakkında bilgi verilmekte ve bu bilgileri hayatlarında kullanabilme yeteneğine sahip olunması için yardımcı olunmaktadır. Eğitimler özel kuruluşlar, bankalar ve finansal kurumlar, devlet destekli projeler ile sağlanmaktadır. Kaynak olarak web siteleri, sınıf içi kurslar, kitaplar, reklam çalışmaları, konferans ve seminerler, müzeler gibi çeşitli kanallar kullanılmaktadır.

Finansal okuryazarlığa ve finansal eğitime liderlik eden, uluslararası düzeyde çalışmalar yapan ve bu çalışmalar ile elde ettiği sonuçlar ile uluslararası düzeyde öneriler sunan stratejiler geliştiren kurum ‘Ekonomik İş birliği ve kalkınma Örgütü’ dır. (OECD). OECD yanında uluslararası alanda çalışmalar yapan Dünya Bankası, UNICEF gibi birçok kurum bulunması yanında artık her ülke kendi ulusal finansal okuryazarlık stratejilerini belirlemekte ve bu stratejilere hedeflere yönelik çalışmalar yapmaktadır.

Türkiye’ de finansal eğitime yönelik yapılan çalışmalara öncülük eden özel kurumlardan biri ise FODER’ dir. Foder özellikler çocukların, gençlerin ve ev hanımlarına yönelik finansal eğitimler verirken, eğitimci eğitimleri de sağlamaktadır. Foder dışında TEB, Habitat Derneği gibi kurumlarında çalışmaları bulunmaktadır. Kamu olarak ise TCMB ve SPK’nın çalışmaları bulunmaktadır.

Ülkemizde finansal okuryazarlığa ilişkin atılan en önemli adımlar biri Finansal İstikrar Komitesi tarafından 2014 yılında yürürlüğe konulan “ ’Finansal Eğitim Eylem Planı ile Tüketicinin Korunması Eylem Planı’ ” dır.

Eylem planı dâhilinde SPK ‘ nun görevleri; Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi İletişim Politikasının Belirlenmesi, Finansal Eğitimle İlgili Kurum ve Kuruluşlar Tarafından Yapılan Çalışmaların Belirlenmesi ve Bu Çalışmaların Ulusal Strateji Kapsamına Dahil Edilmesi, Türkiye'deki Finansal Okuryazarlık Düzeyinin İzlenmesine Yönelik Anket Çalışmaları Yapılması, Mevcut Anket Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Finansal Hizmetlere Yönelik Eğitim ve Araştırma Merkezlerinin Kurulmasının Teşvik Edilmesi, Mevcut Merkezlerin Finansal Eğitim Konusundaki Çalışmaları Arasında Koordinasyon Sağlanması, Türkiye'deki Finansal Ürün ve Hizmet Tüketicilerinin Profilinin Belirlenmesi, Finansal Eğitim Programlarının Etkinliğinin Değerlendirmesinde Kullanılacak Yöntemlerin Tespiti, Finansal Eğitim Faaliyetlerinde Bulunan Kişi Ve Kurumların Katılımıyla Her Yıl “Finansal Eğitim Zirvesi” Düzenlenmesi, Finansal Eğitimle İlgili Doküman ve Çalışmalara Yönelik Ortak Bir İnternet Sayfası Oluşturulması ve Finansal Eğitim Faaliyetlerinin Sosyal Medya Yoluyla Duyurulması, Yatırımcı İnternet Sayfası (www.yatirimyapiyorum.gov.tr)'nin Geliştirilmesi, Finans Konusunda Eğitim ve Tanıtım Materyalleri ile Eğitici Görseller Oluşturulması, Konferans, Seminer, TV ve Radyo Programları ile Yarışmalar Yoluyla Finansal Konulara İlginin Artırılması,

Konferans ve Seminerler, TV ve Radyo Programları ile Yarışmalar Yoluyla Üniversite Öğrencilerinin Finansal Konularda Bilgi ve Farkındalık Düzeyinin Artırılması, Finansal Piyasalar Terimleri Sözlüğü Hazırlanması, Odalar, Dernekler, Vakıflar gibi Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Tanıtım ve Eğitim Faaliyetleri, Finans Sektörü Çalışanlarına Yönelik Sürekli Eğitimler, Finans Sektöründe Uygulamalı Eğitim İmkânlarının Geliştirilmesi' dir.

Eylem planı dahilinde TCMB'nin görevleri ise; Tasarruf Bilincinin Artırılması ve Kuruş Kullanımının Özendirilmesi, Medya Çalışanlarının İhtiyaç Duyulan Finansal Konularda Bilgilendirilmesi' dir.

Bu çalışmada ise finansal okuryazarlık düzeyinin Forex yatırımcılarının piyasa bilgisi üzerine etkisi incelenmiştir. Yatırımcıların finansal okuryazarlıklarının piyasa hakkında sahip olmaları gereken bilgilerin yeterliliği, davranışlarının rasyonelliği arasındaki ilişki araştırılmaktadır.

1971 yılında Bretton Woods sisteminin yıkılması sonucu serbest kur rejimine geçilmesiyle Forex piyasasının temelleri atılmıştır. Forex ülkelerin para birimlerinin değiştirildiği piyasadır. 5 gün 24 saat işlem yapabilme imkanının olması, 1:100 oranına kadar kaldıraçlı işlem yapılabilmesi sebebiyle çok kısa sürede yatırımcıların büyük ilgisini çekmiş ve zamanla en likit ve işlem hacmi en yüksek piyasa haline gelmiştir.

Ülkemizde ise Forex işlemleri 2011 yılına kadar herhangi bir yasal düzenleme yapılmadan yerel ve yabancı kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yasal bir dayanağın olmaması sebebi ile yatırımcıların uğradıkları mağduriyetler sonunu 2011 yılında SPK tarafından ‘‘ Kaldıraçlı Alım Satım İşlemleri ve bu işlemleri Gerçekleştirebilecek Kurumlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ’’ ile düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Tebliğ ile Forex Piyasasında işlem yapabilmek için aracı kurumlara yetki belgesi alma zorunluluğu getirilmiş ve kaldıraç oranı 1:100 olarak belirlenmiştir. Yasal bir güvencenin de etkisiyle piyasa hacmi pay ve vadeli işlem piyasasına çok kısa sürede erişmiş bir süre sonra ise geçmiştir. Fakat abartılı reklamlar, yatırımcıların az bilgi ile kendilerine çok güven duymaları sonucu yaptıkları işlemler ve özellikle kaldıraçlı işlem yapabilmek imkânı ile yatırımcılar büyük zararlara uğramıştır.

Yatırımcıların yaşadıkları kayıplar sonucu 2017 yılında SPK tarafından “ Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” ile yeni düzenlemeler getirilmiş, kaldıraç oranı 1:10 seviyesine düşürülmüş ve başlangıç teminatı olarak 50.000 TL ve muadili döviz yatırılması zorunluluğu getirilmiştir.

Yatırımcıların işlemlerine, kâr zarar oranlarına bakıldığında ciddi bir eksiklik olduğu görülmektedir. Yatırımcılar aldıkları kısa eğitimler ile piyasa hakkında tam bir bilgi sahibi olduklarına inanmakta ve bu özgüven ile yaptıkları yanlış kaldıraçlı işlemler ile büyük zararlara uğramaktadır. Burada karşımıza finansal okuryazarlık kavramının önemi çıkmaktadır. Özellikle Forex piyasasında maruz kalınan risk ve bilgi gerekliliği yatırımcıların finansal okuryazar bireyler olmasını gerektirmektedir. Aksi takdirde bilgisiz, bilinçsiz tutumlar rasyonel olmayan davranışlara yol açmakta ve ciddi zararlara yol açmaktadır.

Bu araştırmada “ Finansal okuryazarlık düzeyinin artması, bireysel yatırımcıların Forex Piyasası’ na ait bilgi düzeylerini arttırır.” hipotezi üzerine çalışma yapılmıştır.

Çalışma kapsamında 400 adet Forex yatırımcısına anket uygulaması yapılmıştır. Anket sonuçları SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi ve One Way Anova testi, farklılıkları belirlemek için post hoc analizi olarak Scheffe testi, sürekli değişkenleri arasındaki ilişki için ise Pearson Korelasyon ve Regresyon analizi kullanılmıştır.

Verilerin analizi ile elde edilen sonuçlar ise;

- Katılımcıların finansal okuryazarlık puan ortalaması 5,513
- Katılımcıların Forex puan ortalaması 3,453
- Finansal okuryazarlık ve Forex piyasa bilgisi arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.
- Finansal okuryazarlık bilgisi, Forex piyasası bilgi düzeyi üzerinde arttırıcı bir etkiye sahiptir.

- Finansal okuryazarlık ile Forex yatırımcı bilgisi arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

- Anket katılımcılarının Forex piyasa bilgisi ve finansal okuryazarlık bilgisinin, tanımlayıcı özelliklere göre değerlendirildiği One Way Anova testi sonucunda, grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

18-25 ile 26-30 yaş gruplarının finansal okuryazarlık programları birbirine çok yakınken, Forex puanları arasında fark bulunmakta 18-25 yaş grubunun Forex puanı daha düşüktür. Bu fark 18-25 yaş grubunun Forex te işlem yapmaya yeni başlamış olmalarından kaynaklanabilmektedir.

Cinsiyete göre değerlendirildiğinde erkeklerin finansal okuryazarlık puanları daha yüksekken, kadınların Forex puanları daha yüksektir fakat aradaki fark önemsiz sayılabilecek kadar azdır.

Eğitim durumundaki artış ile finansal okuryazarlık ve Forex puanlarındaki artış doğru orantılıdır.

Forex te eğitim alma ve demo hesap kullanma durumu finansal okuryazarlık puanında bir etkisi olmasa da Forex bölümü puanlarında arttırıcı etkisi vardır.

Medeni duruma, mesleki duruma, gelir düzeyine, finansal okuryazarlık kavramını daha önce duymalarına göre sonuçlar incelendiğinde değişkenlik gösteren bir sonuç yoktur.

Finansal eğitim almaları puanlar üzerinde bir fark oluşturmamaktadır. Bu sonuçla finansal eğitimlerin içeriği ve kalitesinin sorgulanması gerektiği ortaya çıkıyor.

Finansal okuryazarlık bölümü sorularından, reel getiri hesaplama sorusunda katılımcıların büyük çoğunluğu (%80,5'i), faiz oranları ile tahvil getirisi arasındaki ilişkiyi belirten soruda yine büyük çoğunluğu (63,5'i) yanlış cevap vermiştir.

Nakit avans, indirim oranı hesaplama, kredi kullanımında faiz vade ilişkisi ve portföy çeşitlendirme sorularında doğru cevap oranı yüksekken, diğer sorularda doğru ve yanlış cevap oranları birbirine çok yakındır.

Bu durumda katılımcıların faiz oranı ile getiri hesaplama konularında eksiklikler yaşadığı görülmektedir.

Forex bölümündeki cevaplarda ise tüm sorularda yanlış cevap oranı, doğru cevap oranından daha yüksektir. Testin Forex yatırımcılarına uygulanmasına rağmen Forex bölümündeki puanların oldukça düşük olması piyasa açısından ciddi problemler oluşturmaktadır.

Öneriler;

Ülkede bireylerin finansal okuryazar olabilmeleri kaliteli bir finansal eğitim almalarına bağlıdır. Bu sebeple ülke çapındaki finansal eğitimleri organize edip, denetleyebilecek bir yönetim mekanizması bulunmalıdır.

Finansal eğitim bireylerin hayatlarında olabilecek erken seviyede başlamalıdır. Öğrenci okul hayatı boyunca finansal eğitim almalı, ayrı bir ders olarak verilmeli ya da ilgili derslerin müfredatlarına entegre edilmelidir.

Verilen eğitimler bilgi dışında kullanabilme becerisi verebilmeyi de kapsamalıdır ve eğitimler toplumun her kesimine ulaştırılmalıdır.

Eğitmenler gerekli bilgi ve donanımına sahip olmalı ve sürekli kendilerini geliştirmelidir. Eğitim kaynakları da çeşitli olmalı ve kolay erişilebilmelidir.

Ayrıca ülkemizde finansal okuryazarlık seviyesinin ölçülmesine yönelik çalışmalar yok denecek azdır. Anket ve testler ile çocuk, genç, ev hanımı ve çalışanlara uygulanmalı, ülkenin finansal okuryazarlık seviyesi tespit edilmelidir. Elde edilen sonuçlara göre mevcut eğitimler geliştirilmeli, eğitim verem kurumlar arttırılmalı ve ulusal stratejiler belirlenmeli, mevcut düzenlemeler revize edilmelidir.

Forex yatırımcıları ise her şeyden önce rasyonel davranmalıdır. İşlem yapacakları aracı kurumların lisans bilgilerini kontrol etmeli, yaşayabilecekleri mağduriyet durumlarında nereye nasıl başvuracaklarının bilincinde olmalıdır.

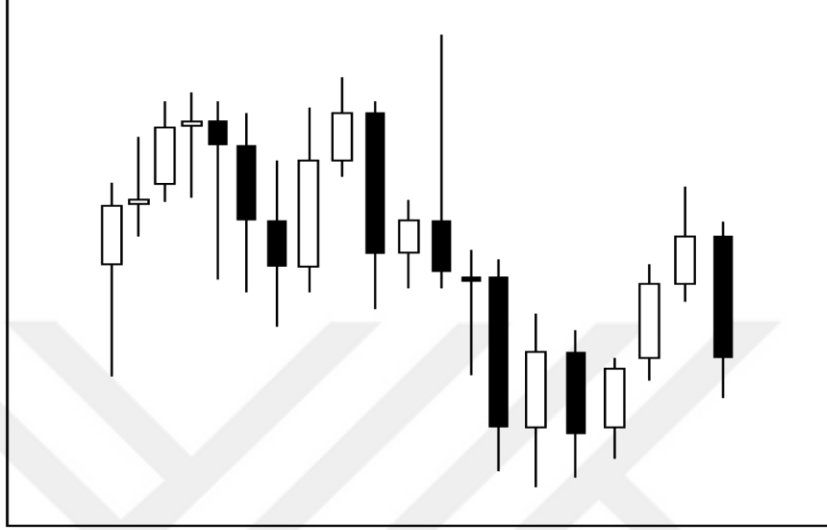
Forex piyasası hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmalı, eksik kaldığı alanlarda aracı kurumlardan eğitim talep etmeli, sürekli gelişmeleri takip etmelidir. Piyasanın kaldıraç gibi avantajlarını iyi kullanmalı abartılı işlemlerden uzak durarak zarar seviyelerini minimuma indirebilirler.

Kaldıraç oranının dünya ortalamasının da altına düşürülmesi ile piyasada işlem hacmi oldukça düşmüştür. Mevcut zarar oranları yüksek olsa da şikâyet oranlarının az olması ve kâr zarar seviyelerinin diğer ülkeler ile aynı seviyelerde olmasına rağmen yatırımcıları piyasaya yönlendiren en etkili faktör kaldıraç oranı düşürülerek yatırımcıların piyasadan uzaklaşmasına neden olmuştur. Ayrıca düzenleme ile getirilen 50.000 TL tutarındaki başlangıç teminatı oldukça yüksek bir tutardır ve bireysel yatırımcıların büyük çoğunluğu piyasadan çekilmek zorunda kalmıştır. Bu iki düzenleme nedeni ile piyasadaki zarar oranı düşse de yatırımcı sayısında yüksek miktarda azalma olmuş, piyasa hacimleri oldukça düşmüştür. Bu düşüşler yalnızca yatırımcıları değil aracı kurum çalışanlarını da etkilemiştir. Yatırımcının çekilmesi dolayısıyla aracı kurumların işlerinde düşüşe neden olmuş, aracı kurumlar personellerinde azaltmaya gitmiştir.

Düzenlemenin neden olduğu bu sonuçlar ışığında, yatırımcıların piyasaya geri dönüşünün sağlayabilmek için SPK kaldıraç oranı ve başlangıç teminatı tutarını revize etmelidir.

EKLER

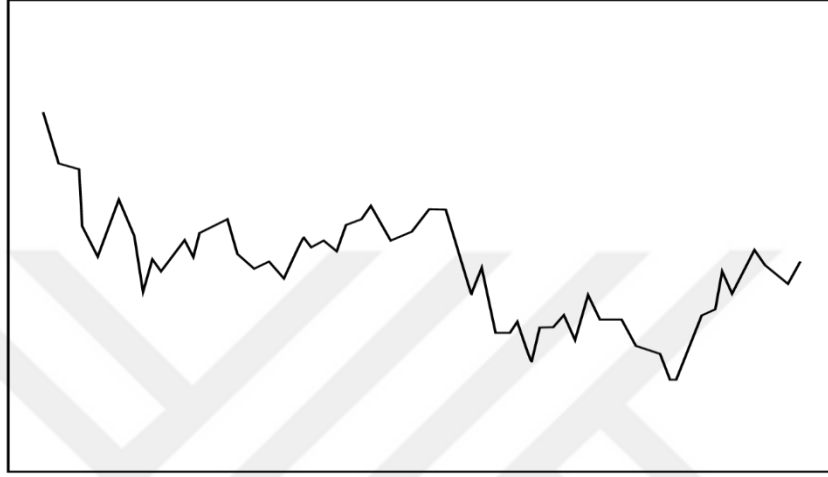
Ek 1. Mum Grafik

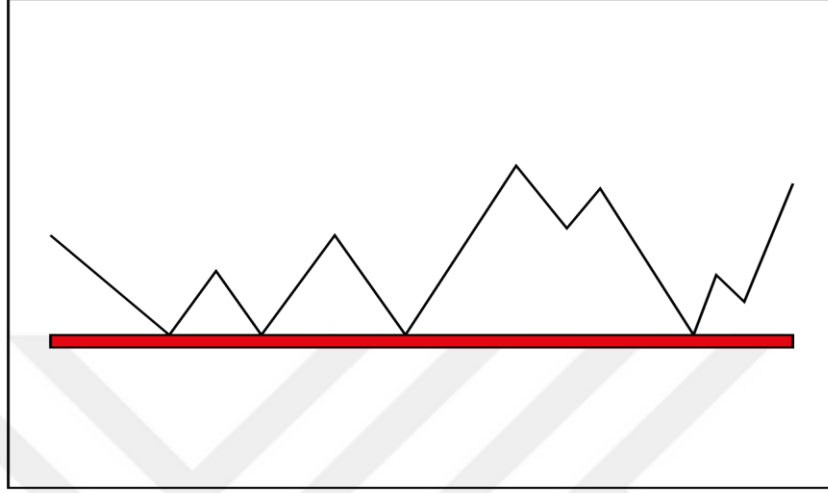
Ek 2. Bar/Çubuk Grafik

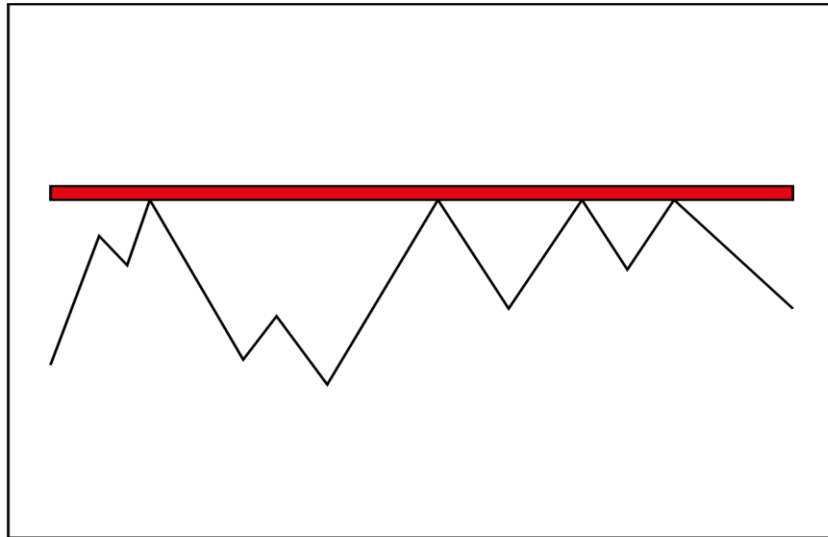
Ek 3. Çizgi Grafik

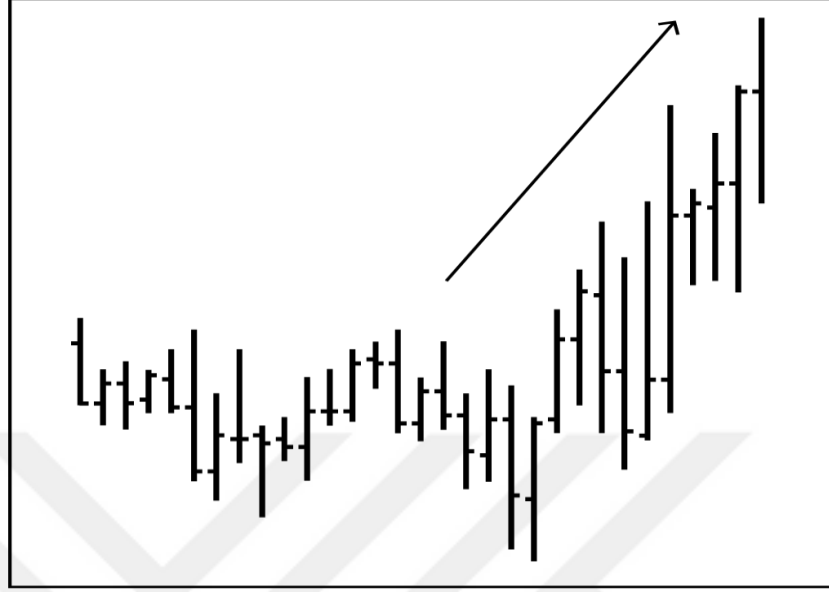
Ek 4. Destek

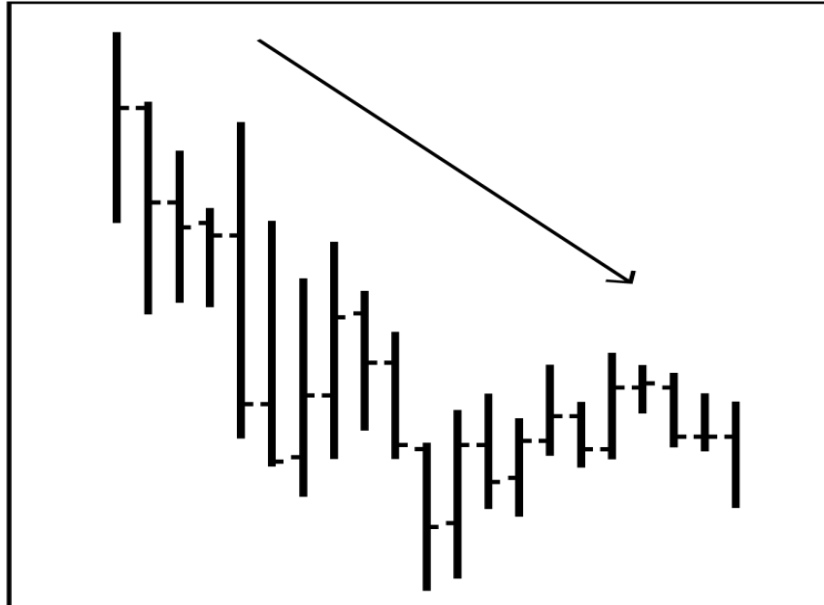
Ek 5. Direnç

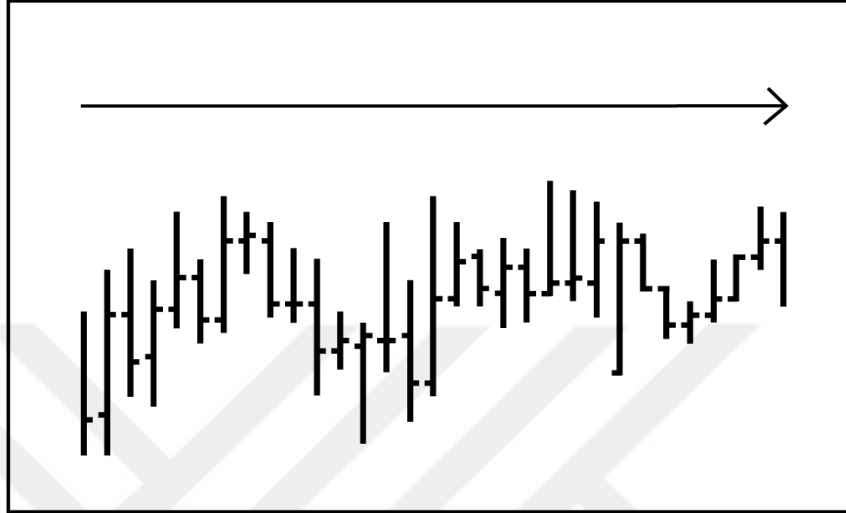
Ek 6. Yükseliş Trendi- Boğa Piyasası

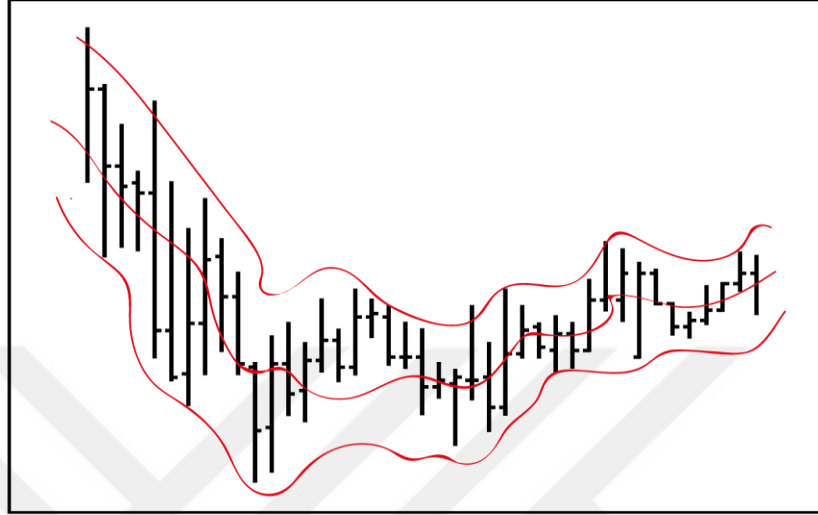
Ek 7. Düşüş Trendi- Ayı Piyasası

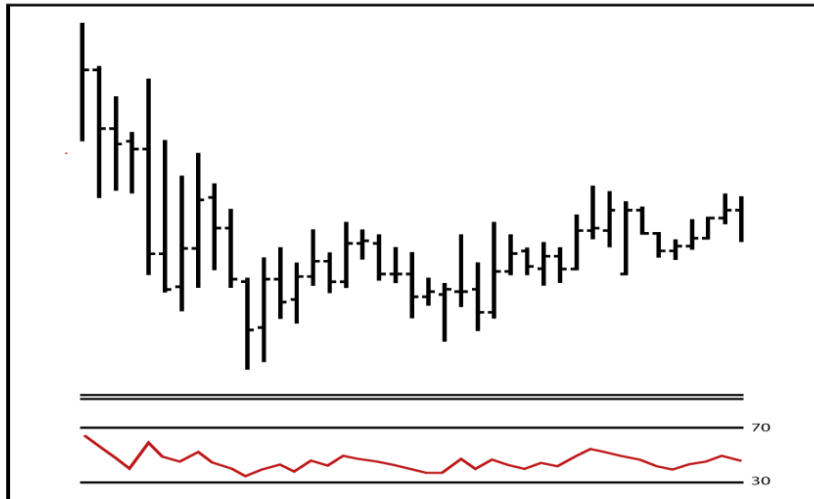
Ek 8. Yatay Trend

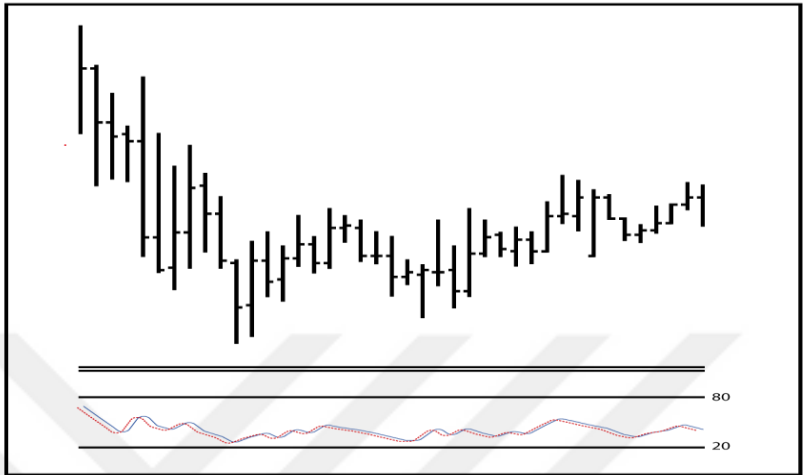
Ek 9. Bollinger Bantları

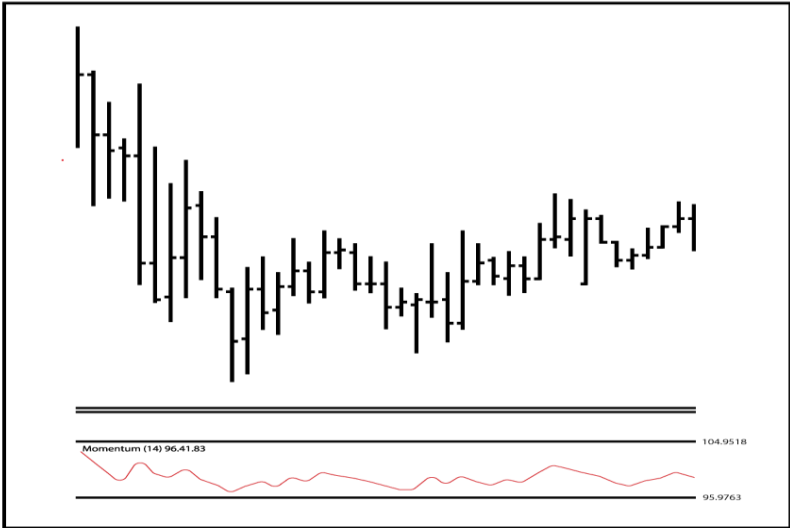
Ek 10. RSI (Relative Strength Index)

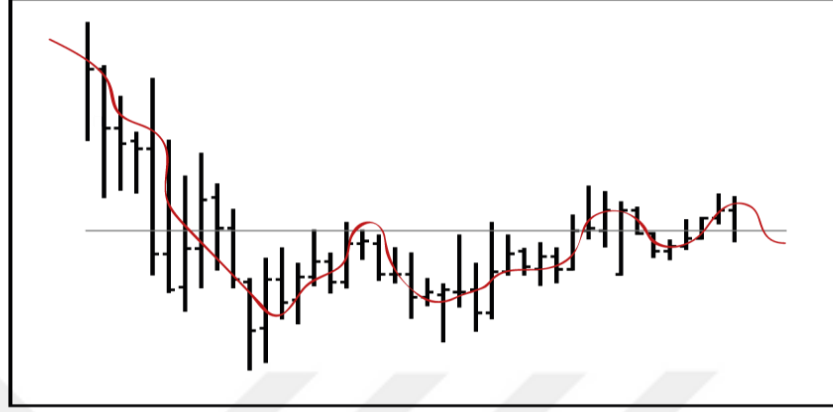
Ek 11. Stochastic

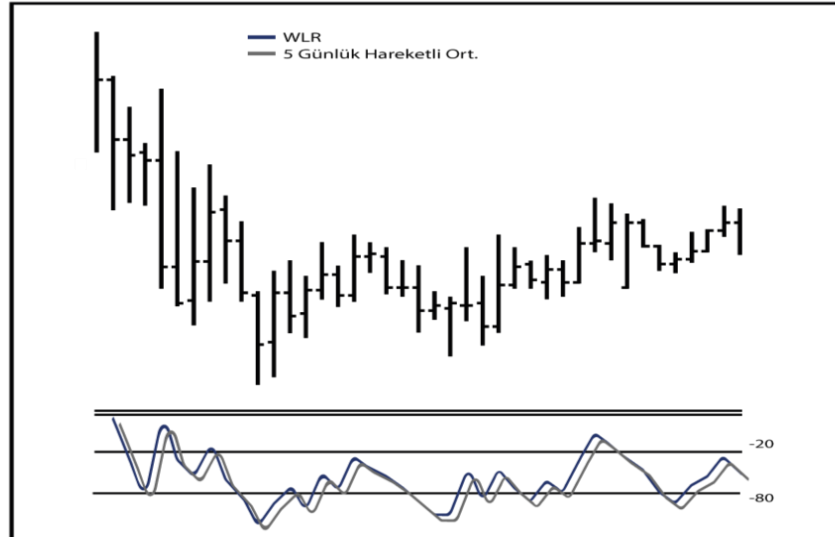
Ek 12. Momentum

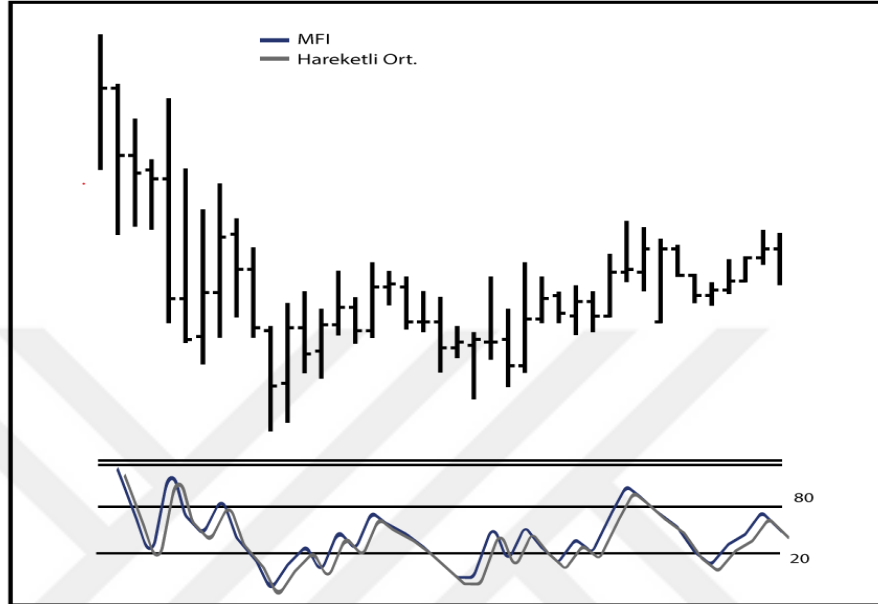
Ek 11. MACD (Moving Average Convergence/Divergence)

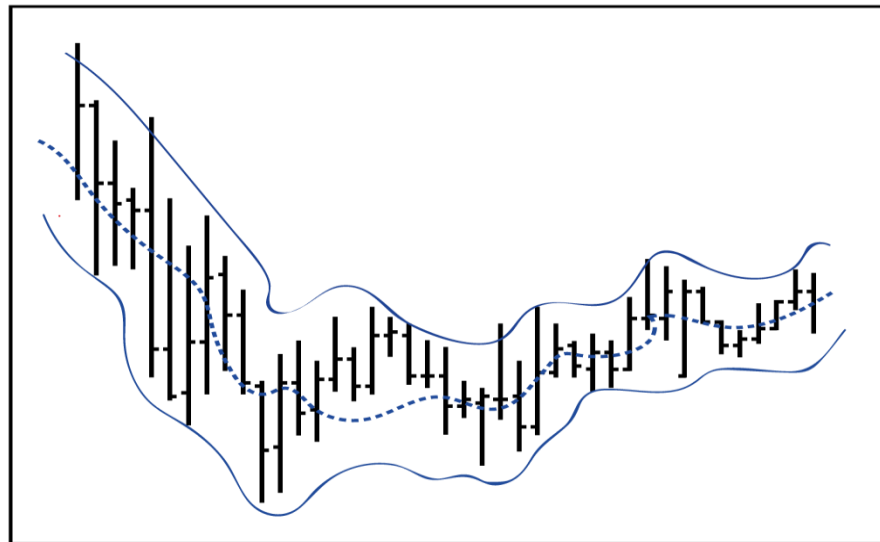
Ek 12. WLR (Williams %R)

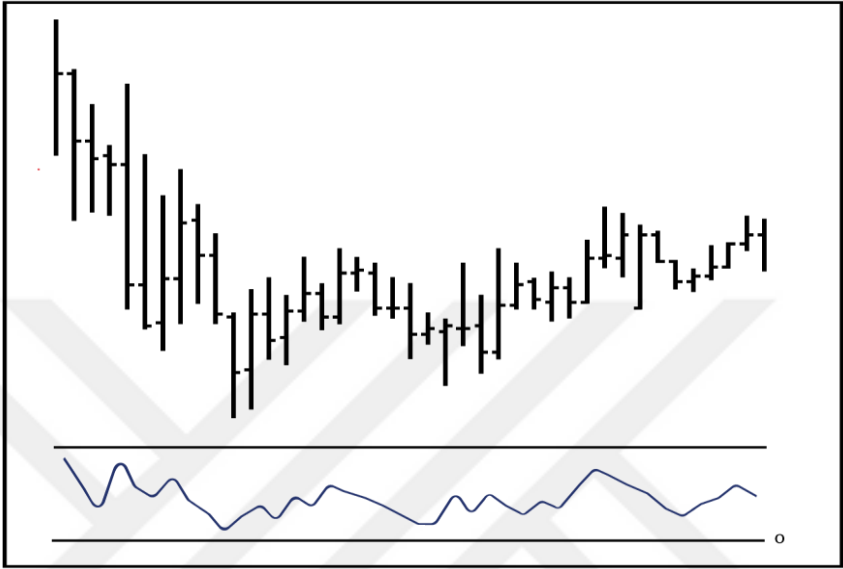
Ek 15. MFI (Money Flow Index)

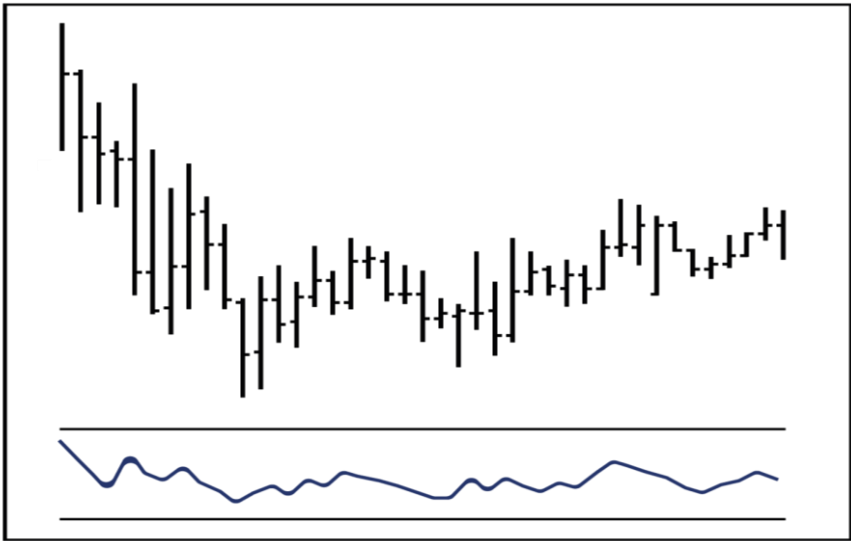
Ek 16. Envelops

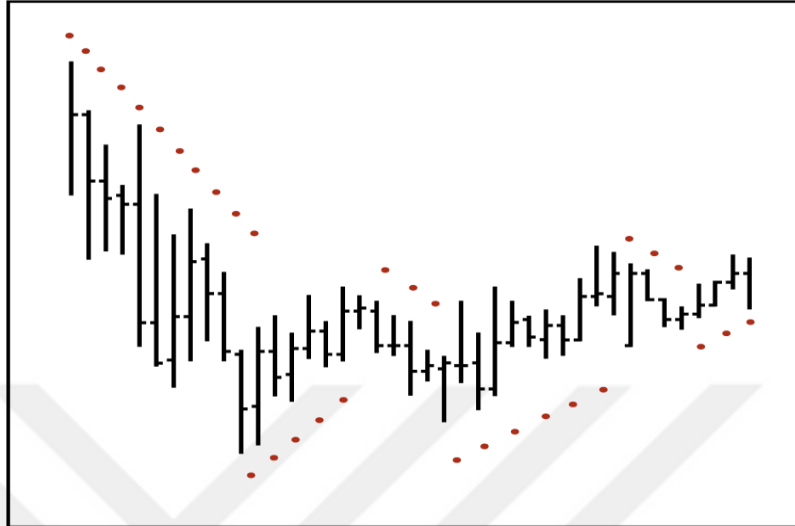
Ek 17. Directional Movement Index

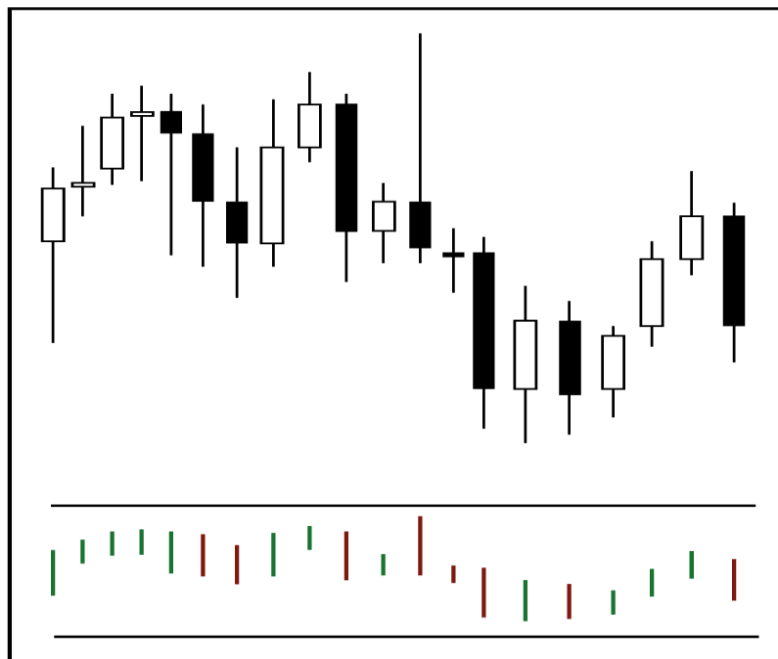
Ek 18. Accumulation/Distribution Index

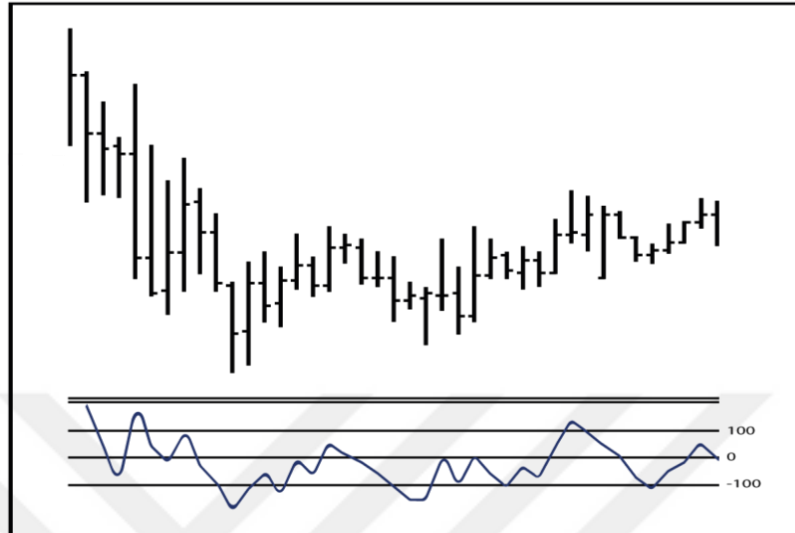
Ek 19. Parabolic Sar

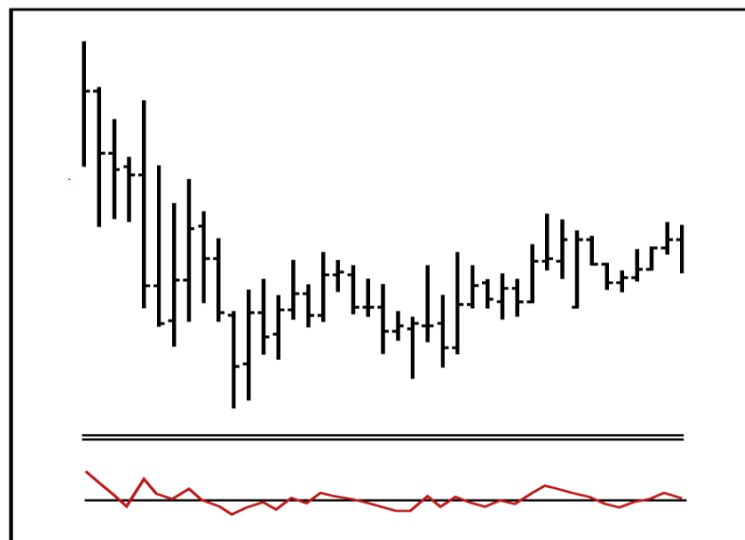
Ek 20. Volume

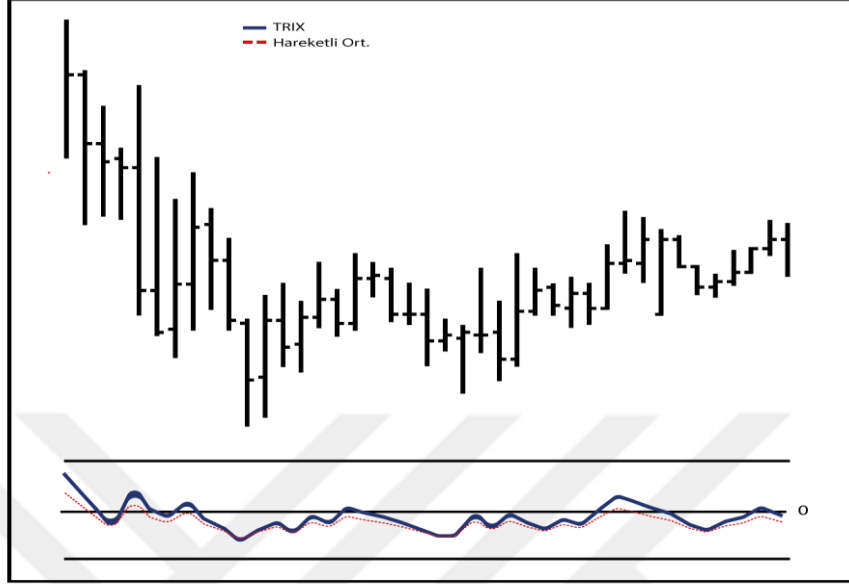
Ek 13. CCI (Commodity Channel Index)

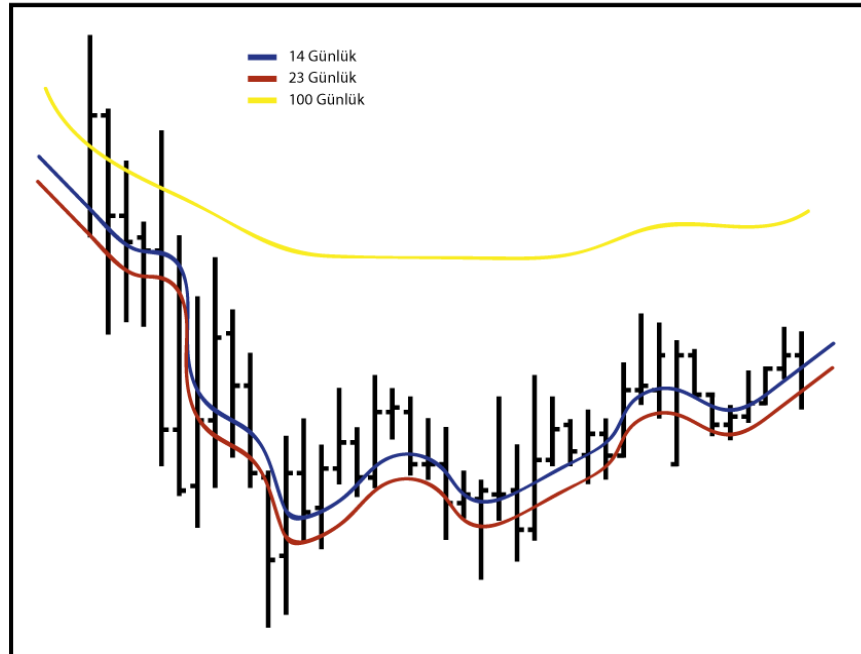
Ek 14. Price Rate of Change (PROC)

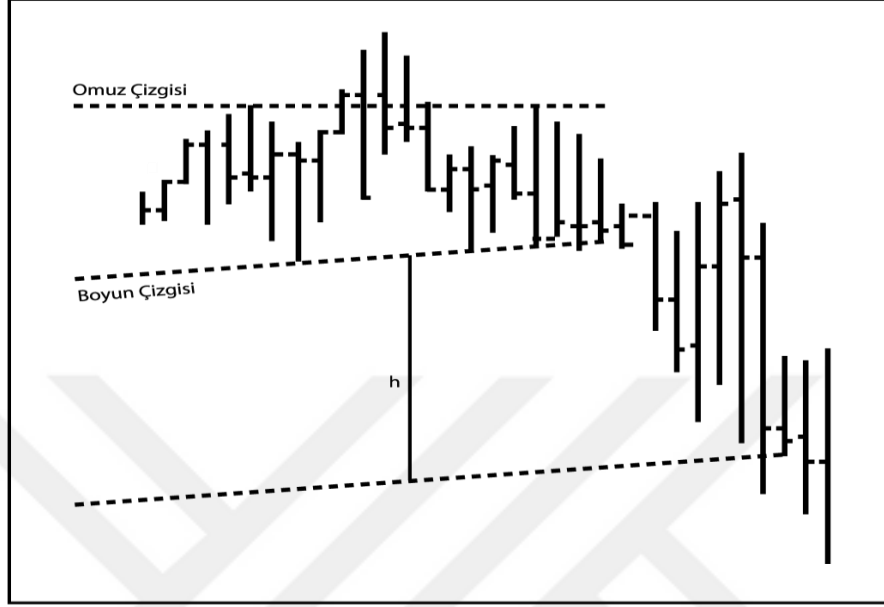
Ek 15. TRIX

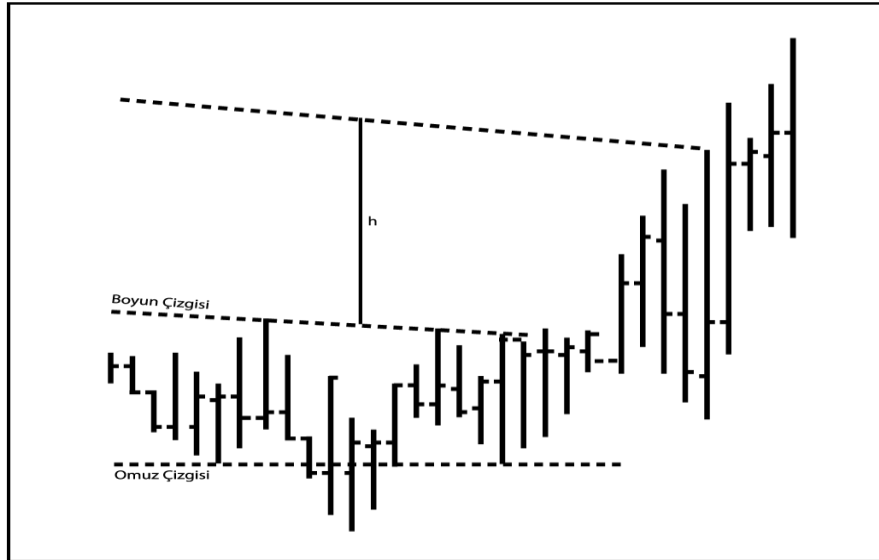
Ek 16. Hareketli ortalamalar

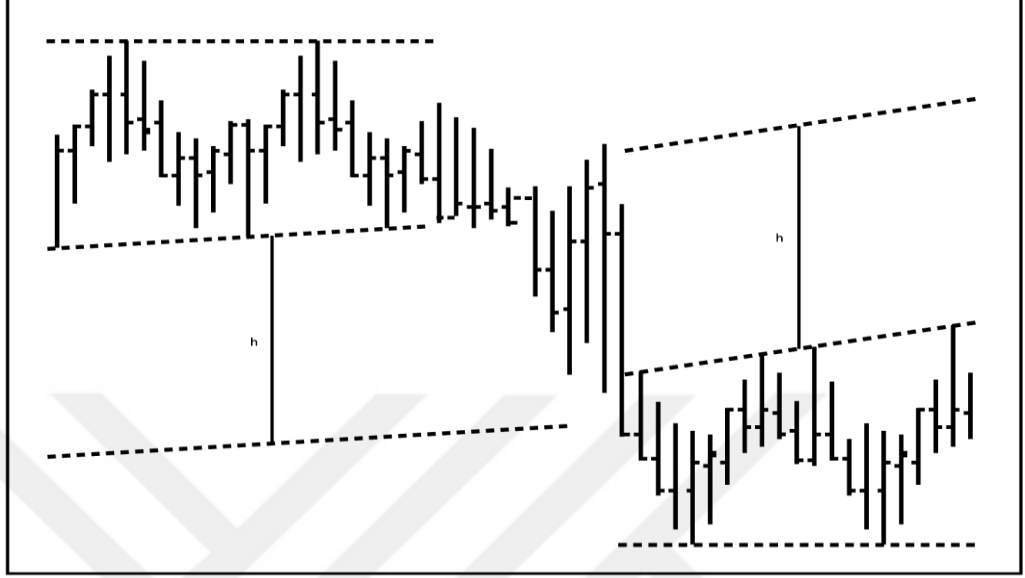
Ek 25. Omuz Baş Omuz

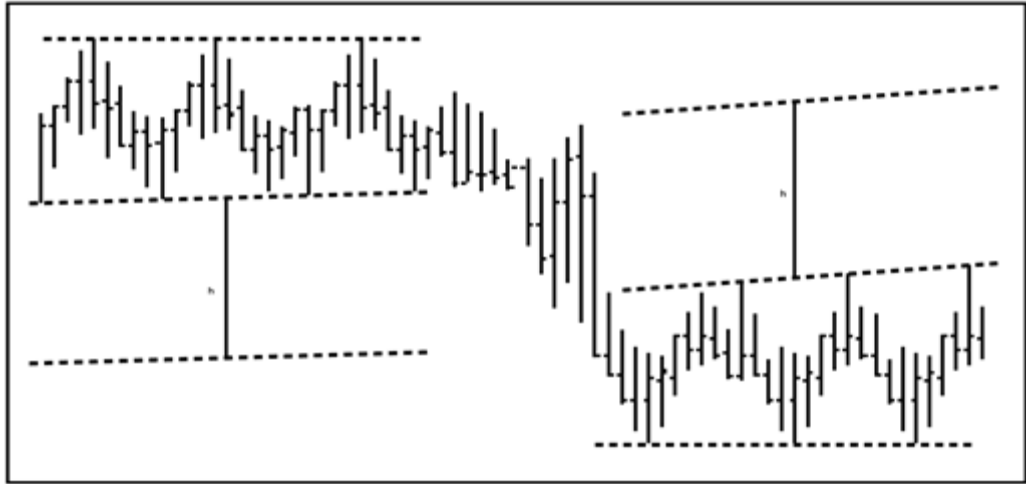
Ek 17. Ters Omuz Baş Omuz

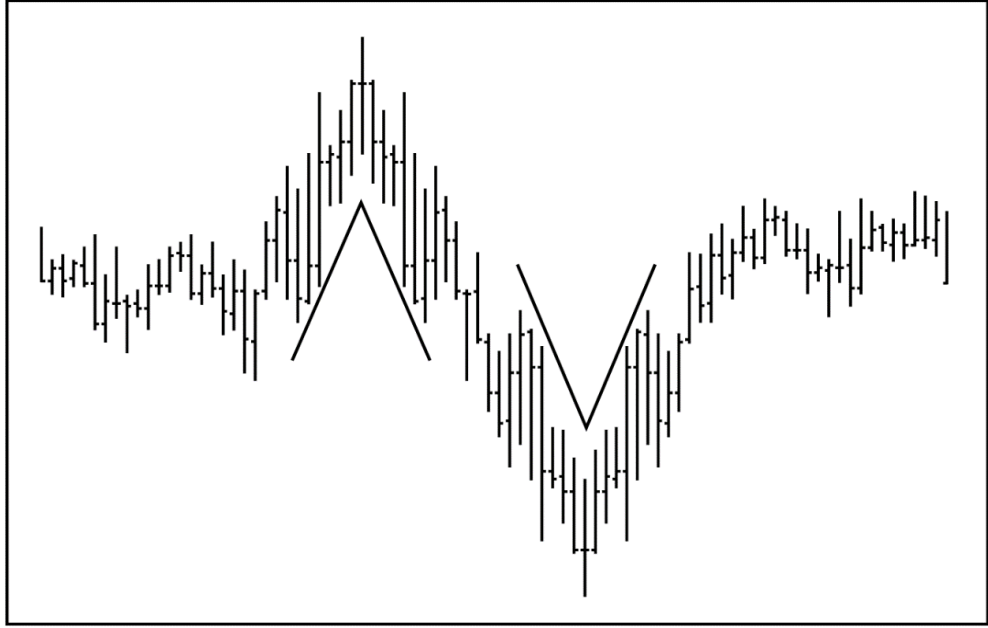
Ek 27. İkili Tepe/Dip Formasyonu

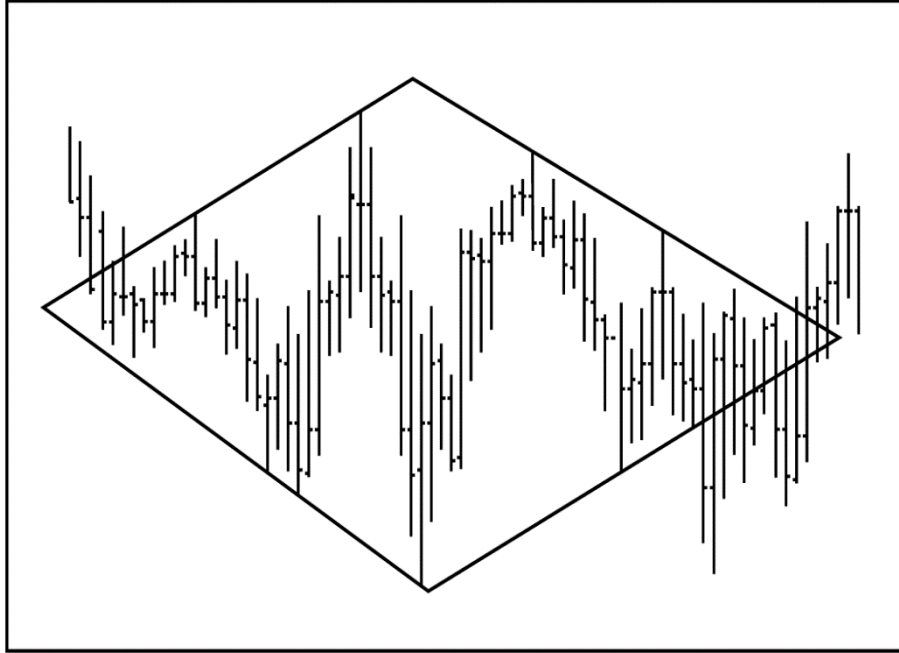
Ek 28. Üçlü Tepe/Dip Formasyonu

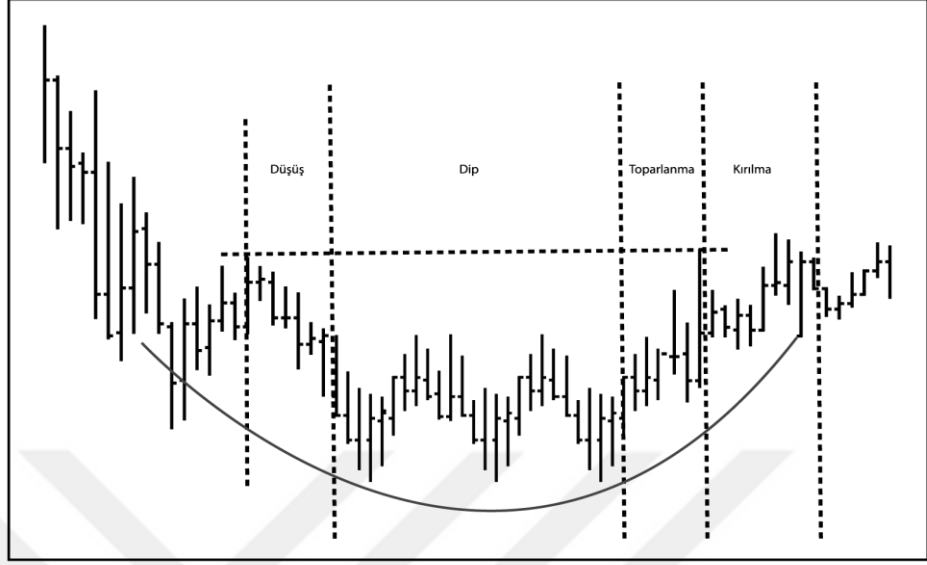
Ek 29. V Formasyonu

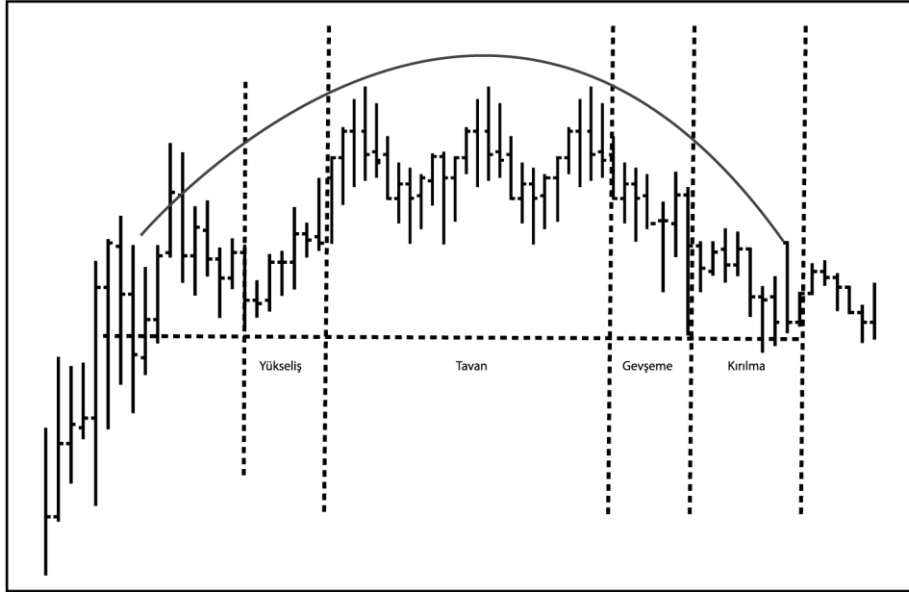
Ek 18. Elmas Formasyonu

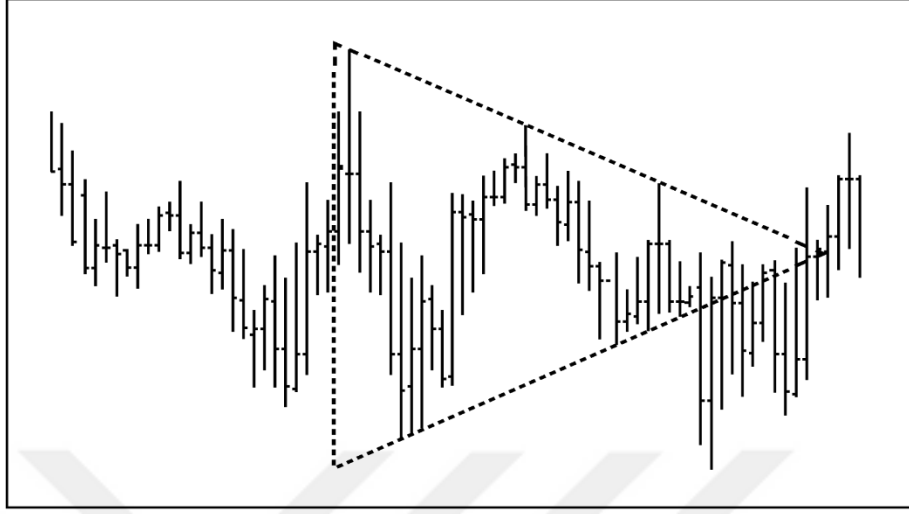
Ek 19. Çanak Formasyonu

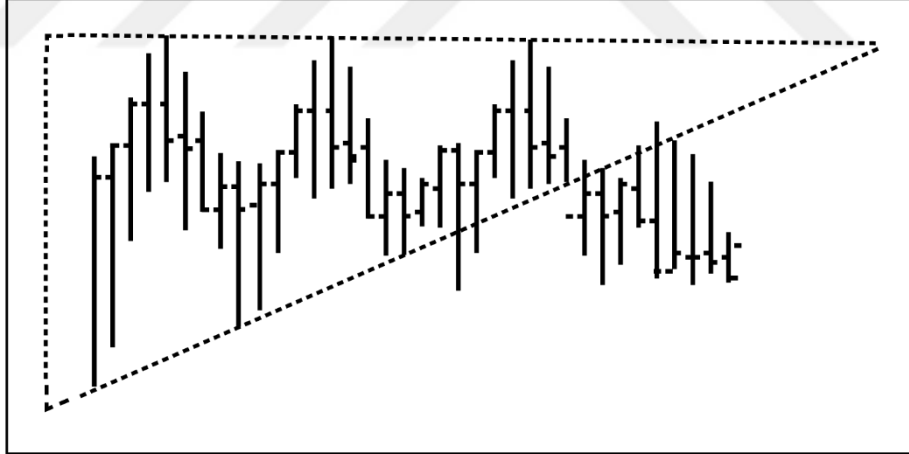
Ek 20. Ters Çanak Formasyonu

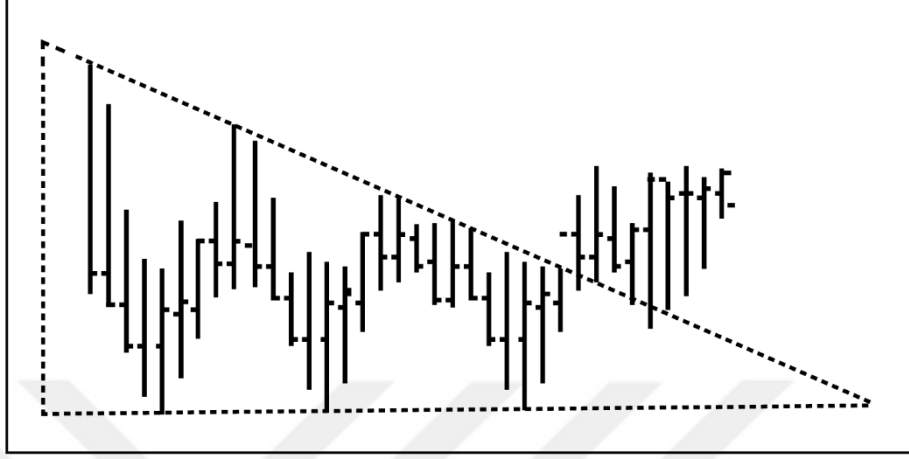
Ek 21. Simetrik Üçgen Formasyonu

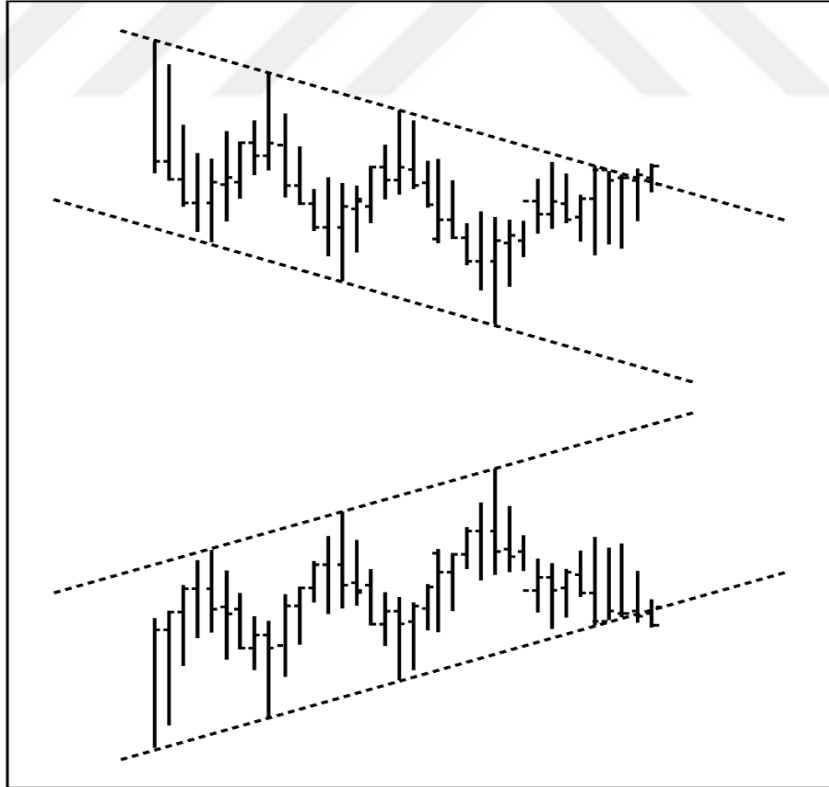
Ek 22. Yükselen Üçgen Formasyonu

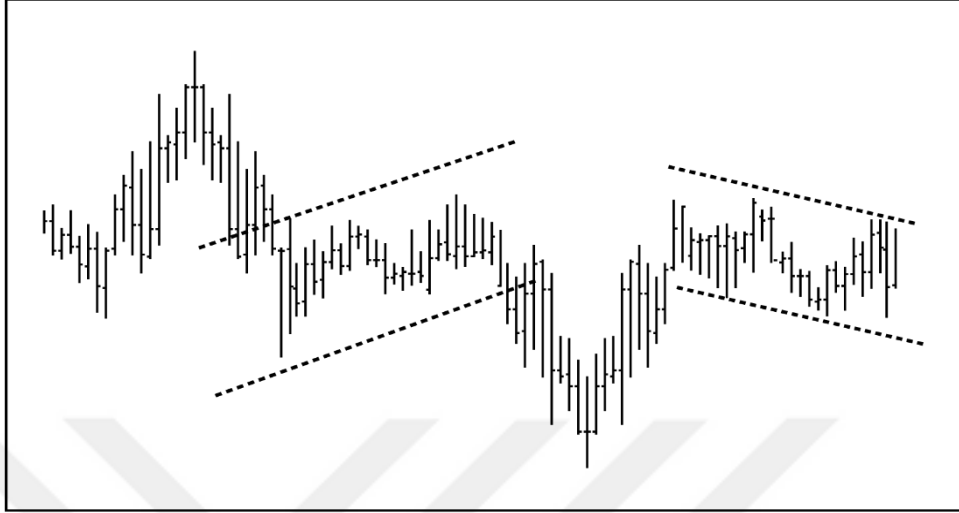
Ek 23. Alçalan Üçgen Formasyonu

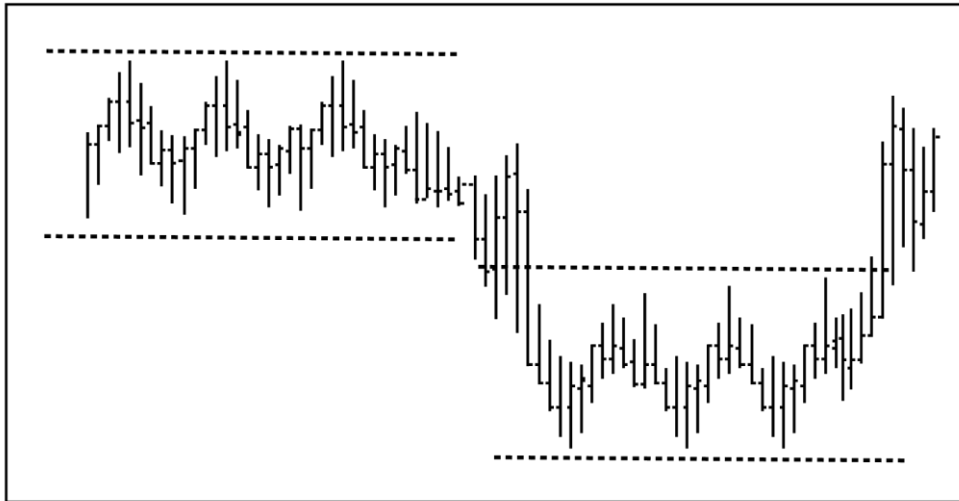
Ek 24. Takoz/ Kama Formasyonu

Ek 25. Bayrak/ Flama Formasyonu

Ek 26. Dikdörtgen Formasyonu

Ek 39: Anket Formu

ANKET FORMU

- 1) Yaş Grubu 18-25 () 26-30 () 30-40 () 40 üstü ()
- 2) Cinsiyet Erkek () Kadın ()
- 3) Medeni Durum Evli () Bekar ()
- 4) Eğitim Durumu İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü ()
- 5) Mesleki Durum Kamu Çalışanı () Özel Sektör Çalışanı () Serbest Meslek () Emekli () Çalışmıyor () Öğrenci () Diğer ()
- 6) Gelir Düzeyi 1000 TL' den az () 1000TL-2000TL () 2000TL-3000TL () 3000TL üstü ()
- 7) Finansal okuryazarlık kavramını daha önce duydunuz mu? Evet () Hayır ()
- 8) Finansal okuryazarlık alanında eğitim aldınız mı? Evet () Hayır ()
- 9) Forex piyasasında işlem yapmadan önce Forex eğitimi aldınız mı? Evet () Hayır ()
- 10) Forex piyasasında işlem yapmadan önce demo hesap kullandınız mı? Evet () Hayır ()

FİNANSAL OKURYAZARLIK ANKET SORULARI

1. Banka mevduat hesabınızda 1000 TL olduğunu ve bankanızın yıllık %5 faiz uyguladığını farz ediniz. 4 yıl sonra hesapta ne kadar para olur?
A) 1200 TL' den az B) 1200 TL C) 1200 TL' den fazla
2. Nominal getiri oranı %10, enflasyon oranının %8 olması durumunda reel getiri oranı ne olur?
A) %2 B) %1,85 C) %18
3. Banka ek hesabınızdan 100TL nakit avans çekerseniz, geri ödemeniz ne kadar olur?
A) 100 TL' de az B) 100 TL C) 100 TL' den fazla
4. 1000 TL tutarında bir telefona, bir mağaza %20 indirim yaparken diğeri 150 TL indirim yapmaktadır. Hangi mağazanın indirimi daha uygundur?
A) %20 indirim B) 150 TL indirim C) İkisi de aynı
5. Bireysel emeklilik sisteminde devlet katkısı ne kadardır?
A) %0 B) %20 C) %25 D) %30
6. X bankasından 10.000 TL ihtiyaç kredisi çekeceğinizi farz ediniz. Hangi vadede daha az faiz ödersiniz?
A) 24 Ay B) 36 Ay C) İkisi de aynı
7. Aşağıdaki yatırım araçlarından hangisi diğerlerinden daha risklidir?
A) Tahvil B) Hisse senedi C) Altın D) Gayrimenkul
8. Çalıştığınız banka talep etmediğiniz halde kredi kartı gönderirse nereye müracaat etmelisiniz?
A) SPK B) BDDK C) TMSF
9. Faiz oranları düşerse tahvil getirisi ne olur?
A) Yükselir B) Düşer C) Aynı kalır D) İkisi arasında ilişki yoktur
10. Portföy çeşitlendirme ile yatırımın riski azaltılabilir.
A) Doğru B) Yanlış

FOREX ANKET SORULARI

1. Forex piyasasında aşağıdakilerden hangisi amacıyla işlem yapılmaz?
A) Spekülasyon B) Hedging C) Arbitraj D) Leasing
2. Forex işlemlerinde kullanılabilecek maksimum kaldıraç oranı nedir?
A) 1:10 B) 1:100 C) 1:50
3. Forex işlemlerinde yatırılması gereken minimum başlangıç teminat tutarı nedir?
A) 20.000 TL veya muadili döviz
B) 50.000 TL veya muadili döviz
C) Başlangıç teminatı yoktur
4. Forex işlemlerini yürüttüğünüz aracı kurumla sorun yaşarsanız nereye başvurursunuz?
A) BDDK B) SPK C) TMSF D) MKK
5. Aşağıdakilerden hangisi forex işlemlerinde yatırılan teminat türü değildir?
A) Başlangıç teminatı
B) Sürdürme teminatı
C) Avans teminatı
6. Ülkemizdeki lisanslı aracı kurumlar listesine nereden ulaşılır?
A) SPK' nın internet sitesinden
B) BDDK' nın internet sitesinden
C) TMSF' nin internet sitesinden
7. Forex piyasasında işlem saatleri nedir?
A) 7/24 B) 5/24
8. Forex piyasası hangi kurum tarafından denetlenir?
A) BDDK B) SPK C) MKK D) Denetlenmez
9. 1 lot para birimi cinsinden kaç birimdir?
A) 100.000 Birim B) 1000 Birim C) 1 Birim
10. Uzun pozisyon İşlemini, kısa pozisyon İşlemini ifade eder.
A) Alış/Satış B) Satış/Alış

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACHELIS, Steven B. **Technical Analysis form A to Z**, Probus Publishing Co., 1995.

AKÇAY, M. Barış ve Diğerleri, **Türev Piyasalar ve Yapılandırılmış Ürünler**, 1. Baskı, İstanbul: Scala Yayıncılık, Nisan 2012, s.

Anadolu Üniversitesi, **Menkul Kıymet Yatırımları**, Eskişehir: Haziran 2012.

ASLAN, Nurdan ve Nuray TERZİ, **Küresel Finans**, 1.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2013.

AYDOĞAN, Çağatay. **Yeni Başlayanlar için Forex**, 3. Basım, Ankara: 3 Adam Yayınları, Ekim 2016.

AYDENİZ, E. Şule, **İşletmelerde Gelecek(Futures) ve Opsiyon Sözleşmeleri ile Risk Yönetimi**, 1. Basım, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım, Şubat 2008.

CHAMBERS, Nurgül, **Türev Piyasalar**, 4. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2012.

HAYTA, Bayazıt. **Aile Finans Sistemi İlişkileri**, Ankara: Gazi Kitapevi, Ekim 2011.

KAHN, Michael N. **Technical Analysis Plain and Simple**, 3. Baskı, United States of America: Pearson Education, Inc., 2010.

KARATEPE, Yalçın, **Türev Piyasaları**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayın, 2013.

KOÇ, İ. Özlem, **Portföy Yönetimi ve Sigortacılık Sektörü**, 1. Baskı, İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2011.

NEBİL, Füsün Sarp, **Bitcoin ve Kripto Paralar**, 1. Baskı, İstanbul: Pusula Yayıncılık, Mart 2018.

PRUITT, George and John R. Hill. **Building Winnig Trading Systems With Trade Station**, 1.b., Kanada: John Wiley and Sons, Inc., 2003.

Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş., **Türev Araçlar, Piyasalar ve Risk Yönetimi**, 1. Baskı, İstanbul, Aralık 2017.

STUART, James. **Forex for Beginners: How to Make Money in Forex Trading (Currency Trading Strategies)**, Liraz Publishing, 2014

SÜRELİ YAYINLAR

ARASAN, Oğulcan ve Diğerleri, “Bistech Geçiş ve Varantlara Etkisi”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, 2016.

DEMİRTAŞ, Özgür ve Zülal GÜNGÖR, “Portföy Yönetimi ve Portföy Seçimine Yönelik Bir Uygulama”, **Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4, Temmuz 2004.

KÖKSAL, Ayşe Gül, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Risklerin Tespiti ve Yönetilmesine İlişkin Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2, 2013.

LUSARDI, Annamaria. “Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?”, **NBER Working Paper Series**, Vol.1, No.14084, Cambridge, June 2008.

MARTIN, Matthew. “A Literature Review on the Effectiveness of Financial Education”, **Federal Reserve Bank of Richmond Working Paper Series**, Vol.1, No.07-03, June 2007.

MASON, Carolynne L. J. and Richard M. S. WILSON. “Conceptualising Financial Literacy”, **Business School Research Series**, No.2000:7, November 2000.

REMUND David L. “ Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy”, **Journal of Consumer Affairs**, Vol.44, No.2, 2010.

SOHN, Sang-Hee, So-Hyun Joo, John H. Grable, Seonglim Lee, Minjeung Kim. “ Adolescents’ Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences, and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy Among South Korean Youth”, **Journal of Adolescence**, Vol.35, No.4, August 2012.

TCMB, “Finansal Eğitim”, **TCMB Bülten**, Ankara, No.37, Mart 2015.

TOMASKOVA, Hana, Hana Mohelska, Zuzana Nemcova. “ Issues of Financial Literacy Education”, **Procedia Social and Behavioral Sciences**, Vol.28, 2011.

TSPAKB, “Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı Sonuç Raporu, **Sermaye Piyasasında Gündem**, İstanbul, No.117, Mayıs 2012.

XU, Lisa ve Bilal ZIA. “Financial Literacy Around The World: An Overview of The Evidence with Practical Suggestions for The Way Forward”, **Policy Research Working Paper**, Vol.1, No.6107, Washington, June 2012.

DİĞER YAYINLAR

BODIE, Zvi. “A Note on Economic Principles and Financial Literacy”, **NFI Policy Brief**, Indiana, April 2006.

Chart Patterns and Technical Indicators, Stock Charts, Inc.2016.

CYFI, **CYFI's 2016-2020 Strategy**, Amsterdam, June 2016.

HOGARTH, Jeanne M. “Financial Education & Economic Development”, **Improving Financial Literacy International Conference hosted by the Russian G8 Presidency in Cooperation with the OECD**, OECD: U.S.A., November 2006.

ICSA, **Principles and Best Practices for Investor Education**, London, January 2014.

IOSCO, **Strategic Framework for Investor Education and Financial Literacy Consultation Report**, London, October 2014.

JUMPSTART, **National Standards in K-12 Personal Finance Education**, Washington, 2015.

OECD, **2015 OECD/INFE Toolkit For Measuring Financial Literacy And Financial Inclusion**, France: March 2015.

OECD, **PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic and Financial Literacy**, France, 2016.

OECD, **Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies**, France: OECD Publishing, 2005.

OECD, “ The Importance of Financial Education”, **Policy Brief**, July 2006.
OECD, **Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness**, France, July 2005.

OECD, **Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis**, France: OECD Publishing, 2009.

ORTON, Larry. “Financial Literacy: Lessons from International Experience”, **CPRN Research Report**, Ottawa, September 2007.

ÖZÇAM, Mustafa. “ Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler”, **Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu**, SPK: Ankara, 2006.

President’s Advisory Council on Financial Capability, **Creating Financially Capable Communities: A Resource Guide**, Washington, March 2012.

ROBSON, Jennifer. “The Case for Financial Literacy”, **Assessing The Effects of Financial Literacy Interventions for Low Income and Vulnerable Groups in Canada**, The Canadian Centre for Financial Literacy, November 2012.

Russia's G20 Presidency and OECD, **Advancing National Strategies for Financial Education**, OECD Publishing, France, 2013.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), **Dünyada ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim**, Ankara, Mart 2011.

TCMB ve Diğerleri, **Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları**, Ankara, Haziran 2014.

Technical Analysis, Pedia Press, February 2011.

İNTERNET YAYINLARI

ASEC, <http://www.choosetosave.org/asec/index.cfm?fa=about#2>, (16.03.2017).

ASEC, <http://www.choosetosave.org/about/>, (16.03.2017).

ASIC, <http://asic.gov.au/about-asic/>, (31.03.2017).

ASIC, <http://www.financialliteracy.gov.au/financial-literacy-board>, (31.03.2017).

BANQUE DE FRANCE, <https://www.banque-france.fr/en/banque-de-france/corporate-social-responsibility/educational-and-cultural-commitment/economic-and-financial-education>, (01.04.2017).

CANADA CONSUMER COUNCIL, <http://www.consumerscouncil.com/about>, (31.03.2017).

CANADA CONSUMER COUNCIL, <https://www.canada.ca/en/financial-consumer-agency.html>, (31.03.2017).

CFPB, <https://www.consumerfinance.gov/about-us/the-bureau/>, (23.03.2017).

CFEE, <http://cfee.org/about.php>, (31.03.2017).

CYFI, <https://childfinanceinternational.org/cyfi/about.html>, (17.02.2017).

DEUTSCHE BANK STIFTUNG, <http://www.deutsche-bank-stiftung.de/>,
(01.04.2017).

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ,
<http://kisi.deu.edu.tr/userweb/aysegul.sahin/5-Risk%20Y%C3%B6netimi.ppt>
,(02.05.2018)

EBRI, <https://www.ebri.org/about/facts/>, (18.02.2017).

EUROPEAN COMMISSION, http://ec.europa.eu/internal_market/financeservicesretail/docs/capability/information_note_en.pdf, (26.02.2017).

EUROPEAN COMMISSION,
<https://www.consumerclassroom.eu/about/teacher-resources>, (02.03.2017).

FCA, <https://www.fca.org.uk/about/the-fca>, (30.03.2017).

FCA, <https://www.fca.org.uk/about/uk-regulators-government-other-bodies>,
(30.03.2017).

FINANCIAL LITERACY CANADA TASK FORCE,
<http://financialliteracyincanada.com/mandate.html>, (31.03.2017).

FLEC, <https://www.treasury.gov/resourcecenter/financialeducation/Pages/mission-index.aspx>, (18.02.2017).

FLEC, <https://www.mymoney.gov/Pages/About-Us.aspx>, (22.03.2017).

FODER, <http://www.fo-der.org/>, (22/11/2016).

FODER, <http://www.fo-der.org/edit-post/>, (03.04.2017).

FONDAZIONE PER L'EDUCAZIONE FINANZIARIA E AL RISPARMIO,
<http://www.feduf.it/chi-siamo/la-fondazione> , (01.04.2017).

GFLEC, <http://gflec.org/wp-content/uploads/2014/10/About-GFLEC-Presentation.pdf?x87657>, (15.03.2017).

HABITAT DERNEĞİ, <http://habitatdernegi.org/>, (04.04.2017).

ICSA, <https://icsa.global/our-vision>, (17.02.2017).

IFIE, <http://www.ifie.org/index.php/about-ifie>, (14.03.2017).

IFIE, <http://www.ifie.org/index.php/about-ifie/3>, (14.03.2017).

INFE, http://www.financial-education.org/join_INFE.html, (10.2.17).

IIROC, <http://www.iiroc.ca/about/Pages/default.aspx>, (31.03.2017).

IIF, <http://www.iff-hamburg.de/index.php?id=2945>, (01.04.2017).

IOSCO, https://www.iosco.org/about/?subsection=about_iosco, (17.02.2017).

IOSCO, https://www.iosco.org/about/?subsection=display_committee&cmtid=20, (17.02.2017).

JUMPSTART, <http://www.jumpstart.org/about-us.html>, (30.03.2017).

JUMPSTART, <http://www.jumpstart.org/national-standards.html>, (30.03.2017).

JUMPSTART, <http://jumpstart.org/jumpStart-clearinghouse.html>, (30.03.2017).

L BANCA D'ITALIA, <https://www.bancaditalia.it/chi-siamo/index.html>, (01.04.2017).

MYBNK, <http://mybnk.org/about/what-is-mybnk/>, (31.03.2017).

NALA, <https://www.nala.ie/what-we-do/remove-barriers/financial-literacy>, (01.04.2017).

NEFE, <http://nefe.org/What-We-Do/Mission>, (28.03.2017).

NEFE, <http://nefe.org/Who-We-Help/Consumers>, (28.03.2017).

NFEC, <https://www.federalreserve.gov/consumerinfo/personalfinance.htm>, (23.03.2017).

NFEC, <https://www.financialeducatorscouncil.org/personal-finance-company/>, (28.03.2017).

ODEABANK, <https://www.odeabank.com.tr/tr-tr/bireysel/yatirim/sayfalar/yapilandirilmis-urunler.aspx> , (02.05.18)

OECD, <http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.html>, (10.02.2017).

OECD, <http://www.financial-education.org/about.html>, (10.02.2017).

OECD, Russia-OECD-World Bank financial literacy programme, <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/russia-oecd-world-bank-financial-literacy.htm>, (01.04.2017).

PFEEG, <https://pfeef.org/mission-and-about/>, (31.03.2017).

PFEEF, <https://pfeef.org/mission-and-about/>, (14.03.2017).

PFEEF, <https://pfeef.org/services/pfw-survey/>, (14.03.2017).

PISA, <http://www.oecd.org/pisa/pisafaq/>, (10.2.2017).

PROSPER CANADA, <http://prospercanada.org/About-Us/Overview.aspx>, (31.03.2017).

PROSPER CANADA, <http://prospercanada.org/Financial-Empowerment/Financial-Literacy-and-Coaching.aspx>, (31.03.2017).

SEC, <https://www.sec.gov/investor>, (28.03.2017).

SPK, <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20120305&subid=0&ct=c>, (01.04.2017).

TREASURY, https://www.treasury.gov/about/organizational-structure/offices/Pages/_Office-of-Consumer-Policy.aspx , (28.03.2017).

TREASURY, <https://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Pages/Advisory.aspx>, (22.03.2017).

TREASURY, <https://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Pages/New-President%27s-Advisory-Council-on-Financial-Capability-for-Young-Americans.aspx>, (22.03.2017)

YOUNG ENTERPRISE, <https://www.young-enterprise.org.uk/about-us/our-work/>, (31.03.2017).

WORLD BANK,
<http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#1>, (23.02.2017).

WORLD BANK,
<http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#2>, (23.02.2017).